MEHMED KEMAL ACILI KUŞAK

MEHMED KEMAL

ACILI KUŞAK

ACILI KUŞAK
MEHMED KEMAL

yeni dizi: 28
anı: 2
mayıs 1985
üçüncü baskı

birinci baskı: aralık 1967
ikinci baskı: aralık 1977

de yayınevi: vilayet han, cağaloğlu - istanbul ☐ *dizgi-baskı:* kent basımevi: 528 08 15 ☐ *kapak düzeni:* ferit erkman ☐ *kapak baskısı:* reyo basımevi, 520 55 42 ☐ *cilt:* dostlar ciltevi

MEHMED KEMAL

ACILI KUŞAK

ANI

DE YAYINEVİ

ACININ ACISI VAR

Bu kitaptaki yazılardan çoğunu 1965-1966 yıllarında gazete ve dergiler için yazdım. Sonradan arasından bazılarını Remzi İnanç seçerek küçük bir broşürde yayımladı. O zamanlar, o denli bezgindim ki, yeni bir iş tutuyordum, yazarlık çizerlikle ilgilenmeye vaktim olmadı. Remzi'nin seçtikleri ve bastıkları ile yetindim. Çıkan kitabı sevenler olduğu, ilgi topladığı halde ben o kadar sevememiştim. Oturdum, çoğunu yeniden yazdım, birçoklarını da kitaptan çıkardım. Bu yazdıklarım benim için yenidir, daha geniş kapsamlıdır.

Bu kitapta neyi anlatmak istiyorum? Anlatmak istediklerim açıktır, bir kuşağa burjuva yöneticilerinin polis oyunları ile nasıl kıydıklarını anlatmak istedim. Benim gazete ve dergilerde yazmaya başladığım zaman, böyle konuları yazanlar pek yoktu. Belki o zamanlar, böyle şeyleri yazmak bir cesaret işiydi. Ben yazmayı göze aldım, çünkü İsmet Paşa hükümetleri zamanında Bayındırlık Bakanlığı'nda basın danışmanıydım da... Bir tür iktidara yakın bulunuyordum. Vatan *gazetesinde köşe yazarlığı etmeme,* Yön'*de haftalık fıkralar yazmama, dergilerde görünmeme göz yumuyorlardı. İsmet Paşa iktidarından yana olarak, kendi dışlarında kalan sağa çatmamı hoş karşılıyorlardı. Nitekim, 1965'te Demirel tek başına iktidara geldiği zaman, ülkenin başka işleri yokmuş gibi ilkin beni Bayındırlık Bakanlığı'ndan uzaklaştırdı. O zamanlar Adalet Partisi'ni tutan —sonraları Demirel'le kanlı bıçaklı olan— Adalet gazetesinde bir yazar beni ele almış ve işten uzaklaştırılmamı sağlamıştı. Gene*

işsizlik yılları başladı, meslek değiştirip «Kalem» diye bir içkili lokanta açmak zorunda kaldım. Bu serüvenimi Pulsuz Tavla *kitabımda anlattım.*

Benim başlattığımı sandığım bu konular, başka yazar arkadaşlarım tarafından, benden çok sonra, anlatıldı. Bir kez yol olmuştu, daha çok anlatılacaktı. Bizim çektiklerimiz acıydı. Ama araya 12 Mart dönemi girdi. Bizden sonra gelen gençlere, bizim acılarımız şöyle dursun, çok daha acılarını çektirdiler. Demek acının acısı da vardı... Acılar anlatılmalıdır. 12 Mart'ta çekenlerin yazarları, birçok kitap yazarak kendi kuşaklarının çektiklerini anlattılar. Bunlar kitaplara mal olmuştur. Bizimkiler bir kıyıda kalsın mı? Gönlüm, kıyıda kenarda kalmasına razı olmadı. Derleyip, toplayıp yeniden kitaplaştırdım. İçinde unutulmasına, unutturulmasına içimin elveremedikleri vardır. Çoğu olaylar edebiyat tarihçilerine kaynak ya da dipnotu olmuştur. Bunlardan yararlananlar da çıkacaktır. Benim yazdıklarımla ve başkalarının yazdıkları ile edebiyatımızın bir kuşak için karanlıkta kalmış olan bir bölümü aydınlanmış gibi olacaktır Aydınlığı bulmak ve yansıtmaya çalışmak belki kolaydır ama, bir toplumu ve bir kuşağı aydınlığa kavuşturmak çok zordur, biliyorum.

12 Mart'ta çeken ve çektirilen kuşağın acıları bizden fazladır. Bana öyle geliyor. Hiç olmazsa türü ve yöntemi değişiktir. Çekilen acının iyisi, kötüsü olmaz, çeken bilir. 12 Mart'tan sonra yeniden yayımlarken, bu kitaba Acının Acısı Var *adını koymak istiyordum. Ancak Acılı Kuşak adı öylesine yaygın bir hale geldi, öylesine çok kişi tarafından bana mal edildi ki, kendi adım gibi onun adını da değiştiremedim. Çoğu dostum da, sorduğumda, sakın adını değiştirme, dedi. Acının acısı olduğunu bilerek,* Acılı Kuşak'ı *yeniden yayınlamak istedim. Bu kitabın ilk çıkan broşürle benzerliği şu: bunun içinde, yazdıklarımın çoğu vardır; onda azı vardı. Benzerse adı benzemektedir.*

CİHANGİR, 16 HAZİRAN 1977

SÖZE GİRERKEN

Tanzimat aydını «Islahatçı»ydı. Gelen meşrutiyet aydınları «Terakkici» oldular. Şapkayı, yazıyı atar, medeni kanunu getirirken Atatürkçü aydınların adı «İnkılapçı» dır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Atatürk «İnkılapçı»lığı unutulur gibi oldu. Moda «Demokrasi» idi. Bayar ve Menderes aydınları «Demokrat» olmuşlardır.

27 Mayıs'ı yapan güçlerin tanıtıcı niteliği «Devrimci» dir. Onlara, ıslahat, terakki, demokrasi yetmediğinden kendilerine «Devrimci» demişlerdir. Yalnız devrimleri de nitelemeli olmuştur: Ak-devrim!..

12 Mart'ı yapan güçler ne ıslahatçıdır, ne terakkicidir, ne demokrattır, ne de devrimcidir. O, kendi deyimini kendi bulmuştur: «Reformcu»dur. Neye el atarsa, bundan sonra, formasını değiştirecektir.

Tanzimatın aydınları vardı, meşrutiyetin aydınları vardı, cumhuriyetçilerin aydınları vardı, demokratların aydınları vardı, 27 Mayıs askerle aydının iç içe girmesidir. 12 Mart'çıların aydınları var mı?

Tanzimat ıslahatçıları, Jöntürklerden çekinmişlerdir. Ne yapılacaksa kendi istedikleri, ne yapılmayacaksa Jöntürklerinki. Meşrutiyetçiler, ittihatçılardan çekinmişlerdir. Ne yapılacaksa kendi istedikleri, ne yapılmayacaksa ittihatçılarınki. Damat Ferit, Kuvayı Milliyecilerden çekinmiştir. Sevr ve Mondros uygulanacak, Kuvayı Milliye örgütlenmeyecek... Daha sonra... İsmet Paşa, Demokrat Partinin yerine geçecek bir muhalefetten çekinmiştir... Demokrat Parti, «Dokuz Subay»dan korkmuştur...

Günümüzde görüntü değişmiştir. Artık bahçenin yeni süren fideleri bellenmektedir.

İstanbul, Mayıs 1973

Memleketimiz için yeni ve olumlu sayılabilen sol fikirleri savunan 1940 - 1950 kuşağından bazıları kabineye girebilmişlerdir. Ama buna rağmen hiçbir şey değişmemiş, düşünür ve sanatçılar, yine siyasi polis takibine uğramışlar, fişlenmişlerdir. 1950'de DP iktidara geldikten sonra, geçmişte siyasi polisin sanatçı aydınlar, düşünürler ve politikacılar hakkında tuttuğu dosyalar, fişler basına açıklanmış, bunun çok kötü bir iş olduğu belirtilmiş, bir daha bu usullerin uygulanmayacağı söylenmişse de, bir süre sonra DP yöneticileri de sanatçı aydınlara karşı aynı yöntemleri kullanmışlardır. Başlıca baskıları, sanatçı ve düşün adamı aydınlara yurt dışına çıkarken pasaport vermemek olmuştur.

1954 yılında bir Nato çağrısına gazeteci olarak katılacağımız zaman, arkadaşlarımıza pasaport verildiği halde, İçişleri Bakanı Ethem Menderes bize pasaport vermemiştir. Durumu Meclis Başkan Vekili olan Yırcalı'ya anlattığımda ilgilenmiş, fakat elinden olumlu bir sonuç almak gelmemiştir. Ve ben bu geziye katılamadım.

Daha sonraları Aziz Nesin'e de, Oktay Rifat'a da pasaport verilmemiştir. Bu durum, 1960 Devrimine dek sürmüş, hatta devrimciler bile siyasi polisin tuttuğu dosya ve fişleri dikkate alarak, sanatçı aydınlara pasaport verdirmemişlerdir. Bizde siyasi polisin bütün marifeti birtakım insanlar hakkında dosya düzenlemektir. Bir düşmanınız var, ya da kentin emniyet müdürü hareketlerinizden hoşlanmıyorsa, ötesi kolaydır. Bir ihbar mektubu yazılır, filan kimse «komünisttir» denir, dosya düzenlenmeye başlanır.

İhbar mektubuna bir geliş numarası verilir ve takibata geçilir. İhbar mektubu siyasi polise intikal ettirilir. Siyasi polis şefi bu mektubu komünist masasından bir memura verir. Bu memur peşinize takılır, temas ettiğiniz kimseler, çevrenizdekiler hakkında bilgi toplar. Toplanan bilgiler hiç de lehinize değildir. Çünkü size «komünisttir» denmiştir. Öyleyse lamı cimi yoktur, siz komünistsiniz. Zaten komünizmin ve sosyalizmin ne olduğunu doğru dürüst

bilmeyen polis, artık yakanıza yapışmıştır. Her davranışınızda bir komünistlik arar durur. Örneğin siz, bir tartışmada, din, insanları birleştirici niteliğini yitirmiştir, dinle dünya işlerini birbirinden ayırmak gereklidir mi dediniz, bu bal gibi komünistliktir. Hemen hakkınızda bir rapor yazılır, filan kimse din aleyhinde konuşmalar yapmaktadır, komünistliği açıkça bellidir. Füzeler hakkında fikrinizi söylediniz ve mademki Ruslar kadın bir astronotu Amerikalılardan önce gökyüzüne gönderdiler, bu tutumları ile feza yarışmasında Amerikalılardan üstündürler mi dediniz, hemen bir rapor düzenlenir ve komünistliğiniz ispata çalışılır. Bu yöntem günümüzde, kırmızı ışıklı fener altında gitar çalmadan, kırmızı ceket giymeden, okul ödevinde Atatürk'le Lenin'i karşılaştırmaya kadar uzanır.

Böylece peşinize takılan polis, raporlarını muntazaman ilgili makama vermeye başlar. Bu raporlar, hakkınızda düzenlenmiş dosyaya konur. Verilen raporlara göre, artık siz fişli ve takiplisiniz. Bu fişler, (a), (b), (c) diye üç bölümdür. Ta ki, size deli saçması gibi gelen bu raporları aklı başında biri okuyacak, bu adamın yakasını bırakın diyecek... Bu aklı başında adamın hakkınızdaki raporları okuduğunu ve yakanızı bırakmalarını söylediğini farz edelim. İşiniz gene bitmez. Bu adamın hakkınızda düzenlenmiş dosyayı kaldırmaya gücü yetmez. Dosya olduğu yerde durur.

Gencecik bir adamsınız, bir işe girmek istiyorsunuz, ya da bir dış ülkeye gideceksiniz de pasaport alacaksınız, dilekçeniz işleme konduğu zaman hemen siyasi polis kayıtlarında adınız aranır. Dosya düzenlendiği için adınız vardır. İşleme konan evraka «listede ismi vardır» diye kayıt düşülür. Siz, pasaportumu niye alamıyorum, ben yurttaş değil miyim, diye çırpınıp durun, boşunadır, onlar bildiklerini okurlar. Bir, üç, beş, gider gelirsiniz. Korkaktırlar da, senin pasaportun, şu nedenle verilmiyor, demezler. «Muamelesi henüz bitmedi» derler. Durmadan gider, gelirsiniz. Günün birinde bir hayır sahibi, gerçeği kulağınıza fısılar, senin dosyan var da, onun için pasaport verilmiyor der, o zaman anlarsınız. İçişleri Bakanlığında bir tanıdık aramaya koyulursunuz. Bulduğunuzda, o da size «maalesef, senin bir dosyan varmış, yukarlarda birini bul da, bu işi temizle» der.

Yukarlarda birini bulursunuz, dosyanızı getirir, bakar ki ilâ maşallah epeyce kabarıktır ve neler yoktur içinde... Okur, inceler, küçük bir ihbar mektubu üzerine düzenlenmiş bir iftiralar toplamıdır. Dosyayı olduğu yere kor, kaldırmak elinden gelmez, ancak pasaportunuzu almanız için ilgililere emir verir. İlgililerin hazırladığı bir kâğıda, «Adı geçen kişinin yurt dışına çıkmasında sakınca yoktur», diye yazar ve sorumluluğu bütün devlet mekanizmasına karşın omuzlarına alır. Bundan sonra dosyanıza bir de pasaport verdirenin (yukardakinin) adı geçer.

Kimdir bu polis rejimini kuranlar, fişlemeyi, dosyalamayı icat edenler, diye soracaksınız. Bu fişleri ve dosyaları tutturanlar, fişleri ve dosyaları tutanlardan daha mı yurtseverdirler? Bunun böyle olmadığını belirten bir örnek vereyim: 1940 - 1950 arası Ankara'da siyasi polis bölümünde iki memur vardı. Gencecik üniversite öğrencilerini, onların hocalarını, iktidar partisi adına fişler ve dosyalarlardı. İktidardaki parti çekilince, bir süre de yeni partiye hizmet ettiler. Sonunda yeni partiden milletvekili çıktılar ve ikisi de Yüksek Adalet Divanı önünde vatana ihanetten mahkûm edildiler. Bunların fişleyip dosyaladıkları ise memleketimizin her bakımdan öğündüğü insanlardır. Öğretim üyesi iseler, profesördürler; idareciyseler vali; hariciyede iseler müsteşar, genel müdür olmuşlardır. Sanatçı iseler ünleri sınırlarımızı aşmıştır. Bu dosyacılar ise siyasi haklarından da yoksun, bir köşede unutulmuşlardır. Ancak böyle anımsanabilirler.

Hayata yeni atılacak bir genci fişlemek, dosyalamak ve geleceği ile oynamak kolaydır. Bu genç için henüz toplum bir yargıya varmamıştır. O da polis rejimini bilmediğinden, gezdiği dolaştığı yerde düşüncelerini söylemede sakınca görmez. Kimliğini belirleyememiştir. Söyledikleri ve yazdıkları ile kolayca damgalanabilir.

Bizim kuşak için böyle olduğu gibi, yeni kuşaklar için de durum böyledir. Bizim kuşak olumlu düşüncelerini söylerken ne istiyordu? Geriye dönüp anımsayınca ve bugünkü durumla kıyaslanınca, kimilerine belki gülünç bile gelebilir ve:

«Amma da basit şeyler için bir kuşağı kahretmişler...» denebilir. Ama nidelim ki anlatacaklarımız bir gerçektir.

Ülkemizin gerçeğidir. Yazacağız ve anlatacağız ki, bizden sonrakiler bunları öğrensinler. Bizim kuşak demokrasiyi savunuyor, bunun gerçekleşmesini istiyor, kısaca özgürlüğü benimsiyordu. Bir savaş sonrasının belli başlı düşünleri bunlardı. Sendikaların kurulmasını, işçilerimizin örgütlenmesini istiyorduk da, toplusözleşmeli, grevli döneme gelememiştik. Henüz siyasi özgürlükler döneminde idik. Bunu da doğrudan doğruya söyleyemiyor, birtakım söz ve biçim sanatlarından yararlanıyorduk. Bizim kuşağın şiir yazmasının, resim yapmasının, siyasetle uğraşamayışının nedeni budur. Bakın o dönemde yazılmış şiirlere, yapılmış resimlere; özgürlüğün azlığından yakınırlar. Siyasetle uğraşmak isteyenler özgürlüğü ve başarıyı iktidara karşı olmakta aramışlardır. O güne dek, siyasal iktidar partisi dışında, söz söylemek zordu.

Demokrat Parti her aydını safına almamıştır. Sanatçı aydın düşmanlığı bundandır. Siyasi partileri ellerinde tutanlara sanatçı aydınlar aykırı gelmiştir. Aşırılıklar sanatçı aydınlara yüklenmiş, nitelikleri anlaşılmadan sanatçı aydınlar her dönemde karalanmışlar, horlanmışlar, suçlanmışlardır. Siyasi polis bu yüzden aydın sanatçıların peşine düşmüştür. Bu aydın kuşağın ne demek istediği anlaşılmamış, düşüncelerinin derinliğine inilmemiş, sadece ezilmişlerdir. Eğer yetkililer, siyasi polisin eli altındaki dosyaları incelemek fırsatını bulurlarsa, ne kadar masum düşüncelerden ötürü bir kuşağın suçlanmış olduğunu göreceklerdir. Bizim kuşağın istediklerinin çok üstünde ve çok ilerisinde düşünler bugün en tutucu partiler tarafından dahi benimsenmekte ve basınımızda yer almaktadır. Yeni bir düzene girdik, artık vaktiyle suç gibi sayılan düşüncelerinden ötürü dosyalanan ve fişlenen bir kuşağın bunlardan kurtulması gerekir değil mi, ne gezer! Siyasi polis körün değneğini bellediği gibi hâlâ bu dosyalara ve fişlere göre siyasi iktidarlara ışık tutmaktadır. Devlet belgelikleri (arşivleri) bir gün dürüst incelemeler yapacak olanların eline geçecektir. Biz yetişir miyiz o günlere, yetişmez miyiz, bilmem. Bir kepazelikler koleksiyonunu herkes görecektir. Nice yurtsever insanları, üç beş kuruş ziftlenme karşılığı lekeleyenleri tanıyacaksınız.

İbret kitabını yazan Asaf Tugay anlatıyor. İstanbul Muhafızı Cemal Paşa (sakallı) hafiyeler kullanırmış. Kul-

landıkları o kadar adi kimselermiş ki, bir gün kendisine bu kadar adi kimseleri neden kullandığını sormuşlar:

«Parasız vatanperverlik olmuyor...» demiş.

Bir gün gene böyle güvenini kazanmış, Enver ve Talât Paşalara yanaşmış birisi için fikrini sordum:

«Ben onu, ne mal olduğunu bilerek kullanıyorum» demiş.

Ne mal olduğunu bildikleri nicelerini bize karşı kullandılar. Hepsinin nasıl eriyip tükendiğini gördük. Solculuğu, bir düşün sorunu olarak değil, uzun süre bir «zabıta vakası» olarak anladılar. Bugün de kendileri sahip çıkıyorlar. Hazin bir sonuçtur. Cahit Sıtkı'nın, Orhan Veli'nin, Suphi Taşhan'ın cenazeleri polis kordonu altında kaldırılmıştır. «Sivil»ler cenazeye saygıdan değil, fişlenecek yenileri saptamak için gönderilmiştir.

Bu kitapta, 1940 - 1950 arasında acı çeken, anlaşılamayan, düşün ve sanat uğruna hapislerde yatan, yiten, eriyen bir kuşağın çilesi var. O günün resmi görüşüne göre damgalanmışlar, yasak bölgelere itilmişler, sıkışan iktidarlara yem olmuşlardır. Fişlenmişler, dosyalanmışlar, iktidarların her sıkışmasında ezilmişlerdir... Bu kuşak, İkinci Dünya Savaşından sonra gelen yeni ve ileri düşüncelerin temsilcisidir. Savaşın insanlık dışı, faşizmin sadece Türkiye için değil, dünya için bir baş belası olduğunu söylemiştir. Kuşağımızın suçu, yeni düşünleri yıllar öncesi söylemesidir. Bu yüzden hapis yatmış, yedeksubaydan çavuş çıkmış, işsiz kalmıştır. Kuşağım, düşünce namusu içinde, acı çekerek, inandıklarının bedelini ödemiştir. Çok kurban vermiştir. Kurban verilecek ki, düşünler gelişip yer edecektir. Acı bizim kuşağın alınyazısıdır. Onun için «kahrolan kuşak» *Acılı Kuşak* diyoruz. Bunları anlatıyoruz ki, bizden sonraki kuşakların da, aynı acıyı çekmesine engel olalım!

Çankaya, Ekim 1967

BİSİKLETLE KAÇAN ŞAİR

Cahit Sıtkı'yı Paris'ten döndükten sonra tanıdım. Ama, daha Paris'teyken mektuplaştığı arkadaşlardan sözünü duyardım. Faşizmin kara bir bulut gibi Avrupa'ya yayıldığı sırada, bir Fransız radyosunda spikerlik yapıyordu. Yurttaşlarına, Türkçe, faşizm belasını ve kötülüğünü anlatıyordu. Faşist saldırganlar, bulunduğu bölgeye doğru gelince, bir bisiklete atlayarak kaçmış. Yolda uçakların makineli tüfek ateşine tutulmuş, bir rastlantı olarak, yaralanmadan kurtulmuş. Yakında memlekete dönüyordu. Beşiktaşlı bir kıza aşıkmış... Dönüşte ilk işi Beşiktaş'a gidip gençlik anılarını tazelemekmiş. Öyle bomba şiirleri varmış ki, yayınlamıyormuş, dönüşte yayınlayacak, edebiyat ve şiir alanını allak bullak edecekmiş. Cahit Fransa'da iken kulağımıza gelenler bunlardı.

Sonunda döndü. Avrupa savaş içinde, biz savaşın eşiğindeydik. Düşman, sınırlarımıza yanaşmıştı. Vesika ekmeği yiyorduk. Bazı besin maddeleri karne ile satılıyordu. Başkent çıfıtlar çarşısına dönmüştü. Sıkıyönetimler, savaş zorlukları içindeydi. Ankara'da Sakarya Caddesi'nde, şimdi işkembeci olan yerde, bir lokanta vardı. Şairler, sanatçılar, yazarlar oraya çıkarlardı. Basit bir işçi lokantasıydı. İçki satmazdı. Herkes şişesini alır, giderdi. Cahit'i burada tanıdım. Ne yalan söyleyeyim, hayalimdeki Cahit'e hiç benzemiyordu. Gerçekteki Cahit ile hayalimdeki Cahit arasında ilinti kuramadım. Hatta hayal kırıklığına uğradım. Ufak tefek bir adamdı. Yanağında Diyarbakır çıbanı göze çarpıyordu. Karaya çalan rengi, arabımsı, kürdümsü bir yüzü vardı. Uygarlaşmamış kaba yüzler olur ya, öyle. Usturayı ne kadar çalarsan çal, kazınmayacak gibi görünen kıllar. Bundan ötürü berberden başkasına tıraş olamazdı. Konuşması tutuklu. Hatta biraz kekeme. Bundan olacak, az konuşurdu. Fethi Giray'la beraberdik, Şahap Sıtkı tanıştırmıştı. Şahap'ın da ikinci adı Sıtkı'ydı ama, akrabalıkları yoktu. Sonradan yayınlanan, *Ziya'ya Mektuplar* kitabında tanışmayı kendisi şöyle anlatır:

«— Giray'ın şiir kitabını beğenmedim. Mehmed Kemal, Giray'ın arkadaşıdır, ondan daha iyi, daha ciddi bir şairdir. Ankara'dan tanırım.»

Daha ilk tanışmada kanımız kaynadı. İkimiz de şiir vurgunu, şiir tutkunu idik. Divan şiirinden seçtiğim beyitleri okur, beğenisine sunardım. Has şiiri derhal anlardı. Bizim kuşakta o zamanlar divan şiirine karşı bir ilgisizlik vardı. Orhan Veli ve arkadaşlarının, vezinsiz, kafiyesiz, mizaha kaçan şiirleri dergilere hakimdi. Yeni şairler de onları taklit etme modası içindeydiler. Biz ise, Orhan'dan ve arkadaşlarının şiir anlayışından kaçıyorduk. Bir Orhan Veli, bir de Nâzım etkisi vardı. İkisinden de kurtulmak istiyorduk. Gerçi Cahit, Fransa'da iken, Fransız şiir akımlarını izlemiş, yeni örnekleri görmüştü. Memlekete gelince Orhan Veli ve arkadaşlarının geniş bir etki alanı kurduklarını anlamıştı. Nurullah Ataç da aramıza karışınca Divan beyitleri okuma, gündelik yaşantımıza girmişti. Orhan da Divan şiirini bilirdi. Olmadık yerde, bazı beyitler okur, anlamını, veznini sorardı. Boş bulunmaya gelmezdi.

Cahit'in Ankara'da ilk kalışı uzun sürmedi. Askere gitti. Askerliğinin çoğunu Edremit'te yaptı. Orada Mustafa Seyyit Sutüvenle tanışmış, Sutüven pek yüz vermemiş olacak ki, yazdığı bir mektupta bundan yakınmıştı.

Askerden sonra Ankara'ya geldi. Kendine uygun bir iş bulamadığı için yeniden İstanbul'a gitti. Mis sokağında bir pansiyonda oturuyordu. Ermeni kadın, gelinliğinden kalan, kocaman, çift kişilik bir karyola vermişti ona. Cahit bunun içinde kundakta bebek gibi kalıyordu.

Dün gece ilk olarak ağladım
Bekâr odamın penceresinde
Hani ev bark, hani çoluk çocuk...

diye başlayan şiiri burada yazmıştır. Akşam içkisini, «Balkan» diye bir küçük lokantada içiyordu. Lambo diye bir de garsonu vardı. Parasız günlerinde bazı ufak tefek hesapları bırakıyordu... Bir okulda Fransızca hocalığı vardı Cahit'in, *Cumhuriyet*'e de haftada bir hikâye yazıyordu. Başka geçimi yoktu. Babası Sıtkı Bey o yaz İstanbul'a gelmişti. Araları açıktı, annesine babasının bulunmadığı zamanlar gidiyordu. Özel sorunlarını anlatmazdı, fakat hareketleri o kadar açıkta idi ki, dargınlığın bilinmemesine imkân yoktu.

Askerlik, İstanbul derken, yeniden Ankara'ya döndü. Anadolu Ajansı'nda mütercim oldu. Bu işi ile pek kaynaştığını sanmıyorum. Ajans çalışmalarının sıkıcılığı, tek parti döneminin baskısı, oradakilerin sırtlarını devlete dayayarak tatsız davranışlarda bulunmaları Cahit'i tedirgin ediyordu. Gerçeği saklayan ve sansüre uğrayan çeviriler de hoşuna gitmiyordu. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Cemal Yeşil imdadına yetişti. Sanırım uzaktan akrabası da oluyordu. Cemal Yeşil'in şiirle ilintisi vardı, rubailer yazardı. Cahit'in şiirlerine hayrandı. Onu, Çalışma Bakanlığına yerleştirdi. Bakanlık yayın müdürlüğünde çevirmen olmuştu. Çalışma Bakanlığı, o zamanlar, Adalet Bakanlığı'nın altında idi. Cahit geniş bir odada oturuyordu. Odada birçok masa vardı, öteki arkadaşları ile çalışırdı. Çalışırken sıkıntısı kahve idi. Odaya kahve getirmiyorlardı. Bodrumda bir kahve ocağı vardı, gittiğimde oraya indik, kahve içtik. Arada bir, işi kırıyor, Sakarya Caddesi'ndeki küçük meyhanede ayaküstü bir iki kadeh votka atıyor, yeniden işine gidiyordu.

Bir gece, başına bir hal geldi. Fethi Giray'la içkiyi fazla kaçırdıkları bir gece Yeni Bar'a gitmişler. Otururlarken yanlarına şiir seven birkaç kişi gelmiş. Fethi'nin cebinde pelür kâğıda yazılı, Nâzım Hikmet'in *«Kalbimin yarısı buradaysa doktor, yarısı Çin'dedir»* diyen şiiri var. Çıkarmış, Fethi onu okumuş. Yanlarında oturan bir asistan «Nazım'ın şiirini okuyorlar. Komünizm propagandası yapıyorlar» diye bunları ihbar etmiş. Polisler Cahit'le Fethi'yi toparlayıp gece yarısı karakola götürmüşler. Oradan da suçüstü mahkemesine... Nöbetçi Hakim Melâhat Ruacan imiş. Karşısına çıkmışlar. Bu arada Cemal Yeşil'e de haber salmışlar. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, ilgili yerlere söylemiş. Yargıç Melâhat Ruacan, ilgili yerlerin uyarmasına lüzum kalmadan, tanıkları azarlamış, sanıkları da salıvermiş. Cahit, bu olaydan çok korkmuştu. Hatta bir süre meyhanelerde görünmedi.

Cahit, bir ara, solculuğa da merak sardıydı. Atatürkçü ve ilerici gençlerin kurduğu Türkiye Gençler Derneği'ne üye olmuştu. Dernekte şiir üzerine bir de konferans verdi. Nâzım Hikmet hakkında *«Kafeste Dolaşan Aslan»*, *«Bir Şey ki»*, *«Amerikan Bezi Üç Buçuk Arşın»* gibi şiirlerini

bu dönemde yazmıştı. Bu şiirler çok ilgi görmüştü. Fakat memuriyet, çevresindeki insanların baskısı, mizacının bu türlü işlere yatkın olmaması sonucu sonradan böyle şiirler yazmaktan vazgeçti. Onun için önemli olan, şiirin kendisi idi. Başka şeyler pek ilgilendirmezdi. Kültürünün de siyaseti benimsemeye uygun olmadığını sanıyorum. Çünkü solculuk ve siyaset tartışmaları açıldığı zaman hep susardı. Sosyalizm teorisi üzerine hazırlıklı değildi. Zaten susan bir insan olduğundan, bu konular açıldığı zaman hiç konuşmazdı. Yüreğindeki insan sevgisi, kimseyi kırmak istemeyişi, elinde avucundakileri dostları ile paylaşması, yaşantısı, onu da polis dosyalarına «solcu» olarak sokmuştur. Solcu olarak damgalandığı içindir ki, cenazesi, siyasi polis kordonu altında kaldırılmıştır.

Çalışma Bakanlığında genç bir kıza âşık oldu. Aşk şiirleri yazması bu sıradadır. 1952'de yayınladığı *Düşten Güzel* adlı şiir kitabı, evlenmeyle biten aşkına dairdir. Şimdi masamın üzerinde duran 2.4.1953 gününde imzaladığı kitabın üzerine şunları yazmış: «Cins şair, dostum Mehmed Kemal'e sevgilerle...»

Evlendi. Bir süre de evliliğin sarhoşluk yeliyle oyalandı. Aşk, kadın meseleleri ile başı pek hoş değildi. Sevmişse de, aşkları hep platonik olmuştur. Gençlik çapkınlıklarımızın içine girmezdi. Bir kadının ardından yatmacasına koştuğunu hatırlamıyorum. Evliliğidir ki, Cahit'in kadın yanını doldurmuştur. Evlendikten sonra uzun süre görünmeyişini buna yorumlardık. Çalıştığım gazetenin bürosu Kızılay'daydı. Arada bir gelmeye başladı. Bir şişe votka alırdım, içerdi. Öğleye doğru da, yemek için doğru eve... Gündüzcülüğe başlamıştı. Yakınları gündüz de içiyor diye yakınırlardı. Çok önlemek istediler. Önleyemediler. Bir gün duyduk ki, felç gelmiş. Hastaneye kaldırdılar. Para etmedi. İyileşsin diye Viyana'ya gönderdiler. Fayda vermedi. Uzun süre felçli yattı.

En son, Cebeci'deki Gülhane Hastanesi'nde ziyaretine gittim. Bir arabanın içinde, sırtında ropdöşambr, konuşamaz, söyleyemez bir adamla karşılaştım. Sade, kaşı gözü, Diyarbakır çıbanı ile Cahit'ti... Başkaca bir iz yoktu. Türkçeyi en güzel kullanan şair, «Anne, Allah» kelimelerinden başkasını söyleyemiyordu. Bir de, bazı acayip sesler çıkar-

tıyor ve ağlıyordu. Dayanamadım, ben de ağladım. Genç ve güzel asistan kız, ikimizin ağlaştığını görünce dayanamadı, o da ağlamaya başladı. Foto muhabiri Muammer Taylak fotoğraflar çekti. Haberini ve fotoğraflarını, Habib Edib'in *Yeni İstanbul*'unda yayınladık.

Artık, Gülhane'de yatmasında bir yarar yoktu. Devletin el uzatmasıyla Viyana'ya gönderildi. Bir gün duyduk ki, zatürre olmuş. Felç değil, bu hastalık götürmüş şairi... Ölüm haberini ilk alan, o sıralar Viyana Büyük Elçiliğimizde çalışan şair Adnan Bulak olmuş. O da, Viyana'daki öğrencilerden Çetin Özkırım'la Haldun Taner'e haber vermiş.

«Aman, Cahit Sıtkı öldü!.. Bana yardım edin!..»

Cenazenin uçakla yurda gönderilmesi çok zor... Bir alay formaliteye bağlı... Bir adamın tek başına yapacağı iş değil... Sabahın çok erken saatinde ölüyü havaalanına getirmişler... Yolcular görmeden uçağa yüklemişler... Törensiz, mörensiz yolcu etmişler..

Cenaze Ankara'ya gelince, Hacı Bayram Camisinde namazı kılındıktan sonra Asri Mezarlığa gömüldü. «Bir namazlık saltanatın olacak... Taht misali o musalla taşında...» diyen ozan, omuzlarda taşındı. Ankara'daki bütün sanatçılar oradaydı. Hakkında dosya tutan polisler de... Enişte si Kâmuran ile askerlik arkadaşı Hasan Şimşek'in hıçkırıklarını unutamam.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın şairliğinden başka bir de öykücülük yanı vardır. Türlü gazetelerde geçim için yazdığı öyküleri kimse toplayıp bir kitap yapmamıştır. *Cumhuriyet, Haber, Vakit* gazetelerine öyküler yazdığı dönemde ben Cahit Sıtkı'yı tanımıyordum. İmzası ile çıkan bazı öykülerini okuduğumu hatırlarım. Ancak bu öykülerin çoğunu da takma adla yazmıştır. Takma adlarını yakın arkadaşı Baki Süha bir yazısında açıklamıştır.

Cahit Sıtkı, Galatasaray Lisesi'nde okuduğu için sınıf arkadaşları arasında Doğan Nadi de vardır. Onun aracılığı ile *Cumhuriyet*'te bazı öyküleri kolayca çıkmıştır. Bu öykülerin öykü ustaları arasında ilgi çektiğini de gene Baki Süha'nın anılarından öğreniyoruz:

> ...1935 yılının ekim ayıydı. Ahmet Halit Kitabevi'nden çıkmış, Cumhuriyet gazetesine doğru yürü-

yordum. Gün kararmak üzereydi. Yirmi metre kadar ileriden —bana gönderdiği fotoğrafına göre— Cahit (Sıtkı Tarancı) olduğundan kuşku duymadığım kısa boylu bir genç geliyordu. Koltuğunun altında gazeteler vardı. Aynı hizaya ve karşı karşıya gelince ben durdum, o da durdu. Ürkek ve dalgın bir hali vardı. Bir iki saniye birbirimize bakıştık. Kolundan tuttum ve hiçbir şey söylemeden gene bir iki saniye geçti. Birdenbire kekemeliği çözülmüş bir insan haliyle hemen konuştu:

«Yanılmıyorsam Baki Süha!..»

«Evet Cahit, benim.»

Sarılıp öpüştük. Üzerinde sarı renkli ve biraz kirli bir empermeabl vardı. Boyu bir Japon ya da bir Çinli kadar kısa, benzi esmere yakın duru mat, şakakları azıcık çıkık, ağzı büyükçe, gözleri siyah ve güzeldi. Birdenbire dikkat ettim, elleri ve ayakları sekiz on yaşındaki bir çocuğunki kadar ufaktı.

On beş-yirmi dakika süren yarı resmi konuşmadan sonra üç beş adım ilerdeki Meserret Kahvesi'ne girdik. Şimdi bir pastane ve tatlıcı dükkânı olan bu sevimli yer, o zamanlar daha çok, gazetecilerin ve edebiyatçıların buluşup sohbet ettikleri bir randevu mahalli idi.

Hava iyiden iyi kararmıştı. Cahit ani bir kararla: «Bu akşam bir yerde birkaç kadeh içebilir miyiz?» dedi. Derhal kabul ettim. Zaten o önermese ben önerecektim. Yalnız kendisine birkaç dakika izin vermemi, çok yakında bulunan bir kitapçıdan bir miktar avans para alacağını söyledi. Zaten anlaşılır bir telaş içindeydi. Parasız olduğu besbelliydi.

Hiçbir yere gitmesine gerek bulunmadığını, o akşamki masraflarımızı karşılayacak kadar paranın bende bulunduğunu, avans işini bir başka güne bırakmasını söyledim. Düşündüm ki Cahit avans almaya gideceği kitapçıdan eli boş dönebilirdi.

«Hayır olmaz!» diye direndi.

Bir anda fırlayıp kahveden çıktı. Yarım saatten çok beklemeye başladım. İçim sıkıldı. Gazete okudum. Tavla oynayanlara baktım. Sonunda Cahit çıkageldi. Yüzünden hemen anladım, eli boş dönüyordu. Kitapçıyı bulamamış. Biraz sonra gelir, demişler. Beklemiş beklemiş, ne gelen var, ne giden... Üzgün bir bakışla:

«Emrindeyim, bu akşam senden olsun!» dedi.

«Afrika hanının altında küçük, ucuz bir meyhane vardır, oraya...»

Sirkeci'den tramvaya atladık; Beyoğlu'nda, Parmakkapı'da indik. Yarım saat sonra Cahit'in küçük, fakat çok sevimli meyhanesindeydik. Üç dakika sonra beyaz mermer masamız küçücük meze tabaklarıyla dolup taştı. Bir de 49'luk Bahçe rakısı ısmarladık. (...)

Meyhanemizin Cahit'ten de kısa boylu, tıknazca, sevimli bir şef garsonu vardı: Magromatis Efendi!.. Mesleğinin tam ehli olan bu sevimli Rus, bir dakika bile durup dinlenmeden masaları donatıyor, küçücük elleriyle üç beş tabağı birden taşıyor, bütün müşterileriyle ilgileniyor, fakat Cahit'e çok ayrı, belirlenir bir itibar gösteriyordu. Magromatis Efendi o yıllarda kırk beş-elli yaşlarındaydı. Yüzünde hiç eksilmeyen tatlı bir gülüş vardı. Uğraşını beğeniyle, neşeyle yürütüyor, bir kadeh bile içmediği halde sözde çakırkeyf görünüyordu.

Cahit, daha sonra, bu Magromatis Efendi için bir meyhane öyküsü yazdı, *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlandı. Doğan Nadi'den öğrendiğime göre, üstat Hüseyin Rahmi bir mektup yazarak, muhakkak Cahit Sıtkı ile tanışmak istediğini, birlikte bir öğle yemeği yemelerini sağlamasını istemiş. On gün sonra Hüseyin Rahmi, Kitapçı Hilmi, Doğan Nadi, Parkotel'de buluşmuşlar. Fakat Cahit Sıtkı o günlerde Paris'e gittiği için yemekte bulunamamış.

Hüseyin Rahmi üzgün, merak içinde ısrarla soruyormuş:

«Kimdir bu Cahit Sıtkı? Herhalde yaşlı başlı eski meyhaneleri ve o meyhanelerde çalışan hünerli garsonları inceden inceye gözden geçirmiş usta bir kalem olacak. Gazetenizde Magromatis adlı öyküsünü okuduğum zaman çok beğendim.»

Doğan Nadi, onun 24 - 25 yaşlarında bir genç olduğunu, liseden arkadaşı bulunduğunu söyleyince Hüseyin Rahmi:

«İmkânı yok efendim, olamaz. O yaştaki bir adam o eski devir meyhane ve garsonlarını bu kadar güzel, bu kadar canlı tasvir edemez.» diye tutturmuş. Doğan Nadi de:

«Çok yakında, Paris'ten döner dönmez sizinle tanıştırırım,» demiş.

Demiş ama, Cahit, Paris'ten döndüğü zaman, ne yazık ki Hüseyin Rahmi de yaşama gözlerini yummuş.

Baki Süha, «Cahit Sıtkı öykülerini sanat dışı bir olay gibi saklar, hatta bunların altına çok az Cahit Sıtkı, çoğunlukla da Cevat Sadık, İrfan Kudret imzasını atardı,» diyor:

> Bana bir gün:
> «Çok hikâye yazıyorum, bana içki ve sigara parasını onlar getiriyor,» demişti. Paris'te öğrenimde iken geçiminin büyük bir bölümünü *Cumhuriyet* gazetesine yazdığı telif ve tercüme hikâyeleriyle sağladığını bilirim. Hatta hikâyelerde adı sık sık geçmesin diye İrfan Kudret takma adını ben yakıştırmıştım. Paris'teki adresine bir mektup yazarak bildirmiştim. Verdiği cevapta, kendisine çok iddialı bir ad bulduğumu, «hem irfanlı, hem de kudretli bir şahsiyet! Benim gibi aciz bir Cahit Sıtkı'ya yakışmıyor,» demişti. Fakat buna rağmen mektubuna ekli olarak yolladığı üç öyküde de İrfan Kudret imzasını atmıştı.

GÖNLÜMÜN İÇİNDE VAR Kİ BİR SIZI

Hava hafiften kararmıştı. İnsanlarda bir telaş, bir telaş... Evli evine gidiyordur, köylü köyüne... Küçük meyhanelerin akşamcıları tezgâh başlarını tutmuşlardır. Uzaktan Selahattin Pınar'ın silueti görünür. Dağılmış saçlarıyla, elinde tambur, gülümser gibidir.

Gönlümün içinde var ki bir sızı
Her akşam yeniden başlar nedendir?...

Herkesin gönlünün içinde bir sızı depreşir bu saatlerde. Ötelerden, çok ötelerden dumana benzer bir hüzün gelir, kadehten dudağa; dudaktan, yürek mi desem, gönül mü desem, kalp mi desem, bir yerlerinize girer çöreklenir. Ağlamak istersiniz, ağlayamazsınız. Şiirsel bir duyguya kapılırsınız. Akşamcılığın buruk tadı damağınızda sulanır.

Çaresi yok içeceksiniz!..

Farkına bile varamadan ayaklarınız sizi bir küçük meyhaneye götürecektir.

Tezgâha dirseğinizi dayarsınız.

«Bir duble yeni!..»

«Oriste pasam...»

Soğuk suyu korsunuz, rakı beyazlanır. Biraz peynir, biraz kavun... İlk yudum dostluktur, saygıdır. Ağır ağır boğazınızdan, midenize doğru yakarak iner beyaz rakı. Bir yudum buzlu su, ardından peynir, kavun... Başlangıç hoş olur.

«Gönlümün içinde var ki bir sızı... Her akşam yeniden başlar nedendir?»

Her akşam yeniden başlar.

Günümüzde alkol bütün sıkıntıların panzehiridir.

«Akşam olmuş... Güneş batmış... İçmeyip de ne yapacaksın?» der Orhan Veli... Öyle ya ne yapacaksın?

Orhan Veli, çakırkeyf olduğunda türkü çağırırdı.

Gene yeşillendi Niğde bağları
Bize mesken oldu hapis damları...

Bu türküyü çağırmaya başladı mı, bilesiniz ki Orhan sarhoş olmuştur... Cahit Sıtkı'nın sarhoşluğu «Sava'lar»ı çoğaltmasından anlaşılırdı. Ne anlatırsanız anlatınız, dinler görünür; «Sava monşer...» derdi.

Her sorunun karşılığı bu andan itibaren; «Sava monşer...»di.

Bu el titremesi kadeh tutarken
Gençlikte nasıl koyuyor insana
Orhan gibi vaktinde gitmek varken
Değer mi oyalanmana?

Bir insan ölüme böylesine susar mı? Ölüm susuzluk mu demektir? Cahit için öyleydi... Ne de çok ölümden söz etti:

Öldük, ölümden bir şeyler umarak
Bir beyaz boşluktâ bozuldu büyü
Nasıl hatırlamazsın o türküyü
Gök parçası, dal demeti, kuş tüyü
Alıştığımız bir şeydi yaşamak

«Ne koyacaksın Cahit, kitabının adını?»

«*Hep Yaşadığıma Dair...*»

Bu adı koyamadı.

Dil gelişti, arılaştı, «dair» sözcüğü eskidi. Birincilik kazandığı 35 *Yaş* şiiri, *Hep Yaşadığıma Dair*'i bastırdı. Belki şimdi böyle bir ad koyacağını hatırlayan bile yoktur.

Suphi Taşhan'ı bilir misiniz? Kocaman elleriyle kadehini bir silah gibi tutardı. Öfkesini kadehinden alırdı. Ne de tez unutuldu edebiyat tarihçileri tarafından... Oysa eski dergiler karıştırılırsa ne güzel örnekler çıkar.

Kim kime, dum duma.

Bir korku dalgası esiyor, edebiyat tarihçisi de bunun altında ezildi. Suphi'yi bulup, gün ışığına yeniden çıkarma bir cesaret işidir.

«Bahar, beklediğimi getirmedi... Bahar gene gelir.» diyordu. Bahat gitti, gene geldi... Bir sam yeliyle geldi, dal gibi gençleri, önünde, onarılmaz yanlışlıklarla birlikte sürükledi. Gene gelir mi dersiniz bahar? Elbette gelir.

Şiiri bir gençlik uğraşısı sanan, el dokunmayan eski dostları görüyorum, yeniden şiire döndüler. Toplumda bunalım başladı mı, şiir gençleşir, girdiği delikten çıkar, bir küheylan gibi ortada dolaşmaya başlar. Genç aktör cebinden bir kâğıt çıkarıyor, içkisinden bir yudum alıyor:

«Dinler misin ağabey?» diyor.

Dinliyorum.

Okuduğu, birkaç saat önce tamamlanmış bir şiirdir.

«Nasıl buldun?»

Votkasına taze naneler koymuş genç kadın siyah gözlüklerinin ardından şiir okuyan aktöre bakıyor. Belli, şiirsel bir duygunun içinde yaşıyor.

«Güzel» diyor. «Çok güzel bir şiir.»

Katılıyorum ben de:

«Güzel...» diyorum.

Bir şiir dünyası bulunduğunu, insanların şiirle mutlu olacağını hep söylüyoruz, hep bizimkiler söylüyor. Ötekiler ne yapıyor? Hep kötülüyorlar, hep karalıyorlar, hep çamur atıyorlar.

Dostun attığı gül yareler beni

Ya düşmanın attığı?

Düşman öylesine çağdışı ki, onu düşmandan bile saymıyoruz. Tarihin içinde zorbalığın damgasını yemiştir:

Gönlümün içinde var ki bir sızı

BAHAR, BEKLEDİĞİMİ GETİRMEDİ

Meyhanenin merdivenle çıkılan bölümünde dipte oturuyordu. Orhan (CHP'den birkaç defa aday oldu), o zaman, sanırım Hukuk Fakültesi'ne gidiyor, bir dairede de memurluk ediyordu. Arada sırada edebi ve felsefi yazılar yazdığı için aramıza karışmıştı. Buraya da düşerdi.

Orhan'la oturan iri yarı, dev cüsseli, kocaman elleri ile konuşan ve kelimelerinden çok, elleri dikkati çekeni tanıyordum. Taşmektep'te arkadaştık. Ama o ayrılmış, Bursa Lisesi'ne gitmişti. Yıllar var ki, Suphi'yi görmemiştim. Şiir yazdığını, bazı dergilerle ilgili bulunduğunu, mahiyetini bilmediğimiz bazı işlere karıştığını söylerlerdi. Şiirlerini çok beğenirdim. *Yeni Edebiyat, Ses, Yığın* dergileri, şiirlerine önemli yer ayırırdı. Her yayınladığı şiir, mizah dergilerine konu olurdu. O zamanlar yeni şiirlerle Yusuf Ziya Ortaç'ın çıkardığı *Akbaba* dergisi çok meşgul olur. Akbabacılar şiirden geldikleri için, onlara göre, yeni şiir bir mizah konusu idi. Özellikle yeni şiirin vezinsiz - kafiyesiz oluşu üzerinde dururlar, şiirlerin anlamını değiştirerek tiye alırlardı. Yine o vakitler şiir 'solculuk' demek olduğu için örneklerin sol tarafına vururlardı.

Görür görmez hemen tanıdım: bu, Suphi Taşhan'dı. Yakınlık göstermek ve hemen:

«— Merhaba, geçmiş olsun..» demek içimden geçiyordu. Fakat serde şairlik vardı, araya birinin girmesini istiyordum.

Gayet ciddi ve hararetli konuşuyorlardı. Geçtiğimin farkına bile varmadılar.

Ben de bir süre aldırmadım. Gelip yerime oturdum. Arkadaşa:

«— Suphi Taşhan gelmiş..» dedim.

«— Ya nerede?»

«— Yukarıda Orhan'la birlikte oturuyor. Oturanı ona benzettim..» dedim.

Arkadaş oldum olası girgindir. İnsanlara yanaşmayı becerir. Dangul dungul konuşmasına rağmen bağışlanır ve sözü dinlenir. Çaktırmadan kalktı, su dökmeye gider gibi (tuvalet o taraftadır) o yana yöneldi.

Gitti gelmez. Meğer hemen ahbap olmuş, masayı genişletmişler, sohbete dalmışlar. Neden sonra beni hatırlamış. Garson kulağıma eğildi:

«— Arkadaşlarınız sizi çağırıyor, yukarda...» dedi.

Anlamıştım. Kalktım, o yana yöneldim. Görür görmez, ayağa kalktılar, yer gösterdiler. Orhan, yeniden tanıttı.

Ben «vay...» diye boynuna sarılamadım, fakat öpüştük. Birbirimizi tanıdığımız, her halimizden belli idi. Suphi'de bir burukluk vardı.

Konuyu daha açmak için Suphi'nin başından geçenlere döneyim. Savaşın (İkinci Dünya) sonralarına doğru Sıkıyönetim Komutanlığı bazı kimseleri İstanbul'un dışına sürüyordu. Bunlar güvenlik düşüncesiyle yapılıyordu. Çoğu da siyasi takdirlere uyuyordu. İstanbul dışına sürülen Abidin Dino, Abidin Nesimî, Fehmi Yazıcı, Talha Balkı, Arif Dino arasında Suphi de vardı. Babasının memleketi olan Niğde'ye sürülmüştü. Orada bir süre kalmış, sonra Saraçoğlu ile akrabalıkları bulunduğu için (ailesi geniştir) Ankara'ya dönmesine izin verilmişti. Geçmiş gün, Niğde' de ne kadar kaldığını, ne zaman sürüldüğünü iyice bilemiyorum.

Artık Ankara'ya dönmüştü. Dikmen'de oturuyordu. Otobüse yetişecekti. Orhan'la birlikte (o da Dikmen'de oturuyordu) kalkıp gittiler. Yıllar sonra görüşüm böyledir.

Hukuk Fakültesi'nin ikinci veya üçüncü sınıfında iken sürmüşlerdi. Yeniden Hukuk'a yazıldı ve derslerine devam etti. Kömür Şirketi'nde bir memur oldu. Savaş sonunda bütün Sıkıyönetim sürgünlerinin üzerinden sürgün kaldırılmıştı. Böyle olanlardan birçoğu gelip Ankara'ya yerleştiler. Aile, eline bakıyordu. Oysa fazla para harcamak, paralı

görünmek zaafı vardı. Bu yönden sonsuz diyeceğim kadar cüretliydi. Ardını önünü aramaz, geleceğini düşünmez, harcardı. Varsa, harcardı; yoksa borçlanmaktan çekinmezdi. Yalnız, bir garip huyunu da söyleyeyim, aldığını vermez, verdiğini almazdı. Bu konuda unutkandı. Gayet sağlam bir hafızası bulunmasına rağmen bu unutkanlığına şaşardım. İkna edici, tok, inandırıcı konuşması ile, alacaklısını, alacağını istemeye pişman ederdi, vereceklisi de o lafını etmediği için oralı olmazdı. Kelimelerin üstüne basa basa, kalınca tonda bir sesle:

«— Monşer, bu da şimdi söylenecek söz mü?» der, karşısındakini utandırırdı.

Nesi varsa, başkaları içindi. Yensin, içilsin, gülünsün, eğlenilsin, o da parasını ödesin, başka bir şey düşünmezdi. Çevresindekiler hem ondan yerler, içerler, hem de bulunmadığı zaman onu çekiştirmekten zevk alırlardı. Zeki olduğundan, çekiştirmeler kulağına ulaşsa bile aldırmazdı.

Cebinde, kendinden çok parası olanlara bile ikram ederdi. Para, bu bir an önce tükenmesi gereken, harcamak için gerekliydi. Tez elden, elinde avcundakini tüketmek isterdi. Tüketirdi de.

Parası var mı, yok mu, bilinmeyen kişilerdendi. Bunca yıl arkadaşlık, dostluk ettim, ben bile zor sezerdim parası olup olmadığını.. Zor sezerdim, diyorum, sezemediğim günler çok olmuştur, bilemezdim. Meteliği olmadığı günlerde bile, gelen hesabı öyle bir kapardı ki, karşısındaki ondan önce davranıp vermek zorunda kalırdı. Bu hali; eğitim sonucu mu, yaratılıştan mı, yoksa kendine özgü bir alışkanlıkla mı kazandığını kestiremiyorum.

Yürümeyi sevmezdi. Dolmuşa, otobüse binmekten de hoşlanmazdı. Kısa mesafeler için bile —parası varsa— taksiye binerdi. O çağımızda, aramızda en çok taksiye binen kişiydi. Bu hareketi, kendisi yokken şaka konusu olurdu aramızda. Tabiatından gelen bir şeydi bu.

Her çağrıya çiçek götürmek âdetiydi. En pahalı çiçekleri alır, gideceği yere öyle giderdi. Parası olmadığı zamanlar? diyeceksiniz; parası olmasa bile bir çaresini bulurdu.

Hiç unutmam, bir kıza aşıktı. Kız balkona çıkacak, karşıdan karşıya bakışacaklardı. Gideceği saate kadar para bulamadı. Yenişehir Köprüsünün (Demirköprü) altında bir

çiçek bahçesi vardı. Oradan bir alay çiçek kopardık, pardösüsünün altında sakladı ve öyle gitti.

«Ne yaptın?» diye sorduğumda:

«Bütün çiçekleri apartmanın antresine serptim. Balkona attım.» dedi.

Yolsuz olduğumuz bir gün:

«Ben bir akrabama yemeğe davetliyim, oraya gideceğim. Sen başının çaresine bak..» demiştim.

«Hele biraz daha bekle, bir şeyler buluruz.»

Bulamadık. Benden de ayrılmak istemiyordu.

«Hastan mı var, demiştin?»

«Evet...»

«Beni doktor diye tanıtırsın. Beraber gideriz. Hem hastaya bakarım, hem yer içeriz.»

Dediğini yaptım, beraber gittik.

Öylesine doktor gibi davrandı, ihtiyar hastayı öyle ciddi muayene etti ki, hane halkı ona benden çok itibar gösterdi. Hatta ona, kendinden önce gelen doktorları çekiştirdiler, iyi bir hekim olduğunu söylediler. Aile arasında konuşulduğu zaman:

«Bir iyi doktor arkadaşın vardı, o ne oldu» diye sorarlar.

Kazanamayacağı tartışma yoktu. Bilmediği konularda bile, allem eder, kallem eder, konuyu bildiği yöne çevirir ve tartışmanın üstesinden gelirdi.

Masada birini seçer, hafiften hafiften dalga geçerdi. Dalga geçilenin ruhu bile duymazdı. Derin bir saygı içinde onun övgülerini ciddiye alır, başkalarına örnek gibi gösterirdi.

Günlerden bir gün heyecanla bir «Beş Şair» tutturmuştu.

«Türkiye'de beş şair var, bunun dışındakilerin şiirle uzaktan yakından ilgisi yok...» diyordu.

«Kim bunlar?» denirse: «Nâzım... Dinamo... Melih Cevdet... Ben...»

Beşincisi açıkta kalırdı. Hangi şair geldiyse, beşinci, o olurdu. Bu ayırım çok tutmuştu. Herkes:

«Türkiye'de beş şair var...» demeye başlamıştı. Ama beşinci, bunu sayan oluyordu.

«Yahu dün beşinci bendim...» diyen çıkmıyordu.

En çok kızdıkları arasında «Kocabaş» dediği bir hikâyeci vardı. Hem kızdırır, hem de ondan ayrılmazdı.. Arar, sorar bulurdu. Bakarsınız, bir kenara oturmuşlar, beraber içiyorlar. Hikâyeci gömlek cebinden daima, bir yeşil onluk çıkararak hesaba katılırdı. Öldürsen bundan fazlasını vermezdi.

Kalın sesiyle: «Evladım biz para kesmiyoruz... Bu kadar var işte.» der, işi kapatırdı.

Her hesap ödenişte, ona bu sözleri söyletir, çaktırmadan gülerdi. Ona, o kadar parayı verdirmek en büyük keyfi idi.

«Bak bunlar hiç para katmıyor. Bir gün biz vermesek, ne olur sanki?..»

«Sen bilirsin!.» gibilerden başını öne eğerdi. Fakat, bu davranış, sen vereceksin, demekti. Verirdi.

Şık mı giyinirdi? Sanmıyorum. Giyindiğini yakıştırırdı. Fazla elbisesi yoktu. İstese kat kat dikinebilirdi. Yeni midir üstündeki, eski midir, bilinmezdi. Giyimden ziyade, konuşması, iri elleri ile dikkati çekerdi. Konuşanın, üstüne başına bakması, aklına bile gelmezdi. Çünkü bütün dikkatler ayrıntıdan çok, onun kişiliğine çevrilirdi. Üst cebe mendil koyma, gravata iğne takma alışkanlığı yoktu. Alabildiğine sadeydi. Bizim gençlikte mendil çok modaydı. Buna tek uymayan oydu. 46-48 numaraya yaklaşan pabuç giyerdi. Pabuçlarının boyasına da özen göstermezdi. Paralılığında da, parasızlığında da böyleydi.

Sık sık, para ve parasızlık lafı ediyorum. Bunun bizim kuşak için büyük önemi vardı. O zamanki iktidar, şairleri parasız bırakmaktan, iş vermemekten özel bir politik zevk alırdı. Eğer bir adam şiir yazıyorsa, yazdıkları da sosyal konulara değiniyorsa, iş bulmasına imkân yoktu. İşi bir yana bırakın, ardında bir de polis gezerdi. İddia ediyorum, gizli polis arşivlerinde, bizim kuşağın sivrilmeye başladığı yıllardan kalma ne kadar dosya varsa, hepsi şiire bulaşanlara aittir, aklı başında biri bunu incelesin, beni haklı çıkaracaktır. Şiir, bu kadar korkulan bir işin adıydı.

Belki de bu, Nâzım'ın Türk şiirine etkili bir kişilikle girmesinden ötürüdür. Nâzım'dan biraz sonra gelen bizim kuşak, bu sakat anlayıştan çok çekmiştir. Hem Nâzım'ın bu siyasi kişiliğinden çektik, hem de Nâzım'ın manyetik şiir alanına girmek korkusundan çektik. Çünkü şairiz deyin-

ce solcu oluyorduk, sosyal konulara değinince bütün şiirlerimizi onun etkisinde sanıyorlardı, Suphi'nin şiirlerinde Osmanlıca'ya çok yer vermesi, renkli kelimeler kullanması bu yüzdendir. İmparatorluk diye uzun bir şiiri vardı.

Hatırında kaldığı kadarı ile nerede aradımsa bulamadığım, yayınlanmayan bu şiirin bir parçası şöyledir:

Yaşamak istediğim zaman dünü,
Aklıma sen geliyorsun,
İhtişamlı yüzün ve sert çehrenle sen,
Güzel herhangi bir köşeden seyredilebilir,

Bihterler, Nihaller...
Ne güzel kitap şu Aşk-ı Memnu...

İmparatorluk'ta Osmanlı'dan söz etmesi bize biraz aykırı gelirdi. Ama o, Türklüğü Osmanlı'dan beri gelen bir bütün sayardı. Yazı yazmadığı için düşünceleri, okuduklarından çıkardığı bileşimler (terkipler) yitip gitmiştir. Sağlam bir mantığı, diyalektiği bilmesinden gelen derli toplu konuşması, fikirlerinin anlaşılmasına yardım ederdi.

«Bak hoca, Kuvayı Milliyeciler de bu halkı tam düşünmediler. Gelenler Ankara'yı parselledi. Hepsi bir arsaya kondular. Vatanı kendi apartmanlarından ve Ankara'dan ibaret sandılar. Padişahın toprağını Cumhuriyet'e vermediler, mütegallibeye dağıttılar. Dolmabahçe'yi Cumhuriyet'e veren kuvvet, padişah topraklarını verebilirdi. Mustafa Kemal'i kandırdılar. Mustafa Kemal zaten ekonomi politiği bilmiyordu. Bilenlere de itibar etmedi.»

Bu üslup ve konuşma şaşırtıcı idi. Öğretim üyeleri de, profesörler de bu açıdan alamazlardı memleketin meselelerini... Konuşması biraz sert, belalı olmakla beraber, bunları konuşmaya ve yazmaya yıllar sonrası geldik.

«Bugün kendisi öğretmen olmak istemiş... Yarın ben öğretmen olacağım, diyeceğim. O zaman da böyle davran sın da görelim bakalım...»

Ne diyor, diye bakarlardı sözlerine.. Dolu dolu okurdu.

Vur bağrına kazmayı Anadolu'nun
Demiri, kömürü, bakırı bulacaksın!...

Millî petrol, millî maden diyoruz ya, daha o günlerde

milli madenlere ve millî petrole sahip çıkardı. Kültüründen gelen bir önsezisi vardı.

Bir gün,

Bahar beklediğimi getirmedi
Bahar yine gelir

diye bir şiir yazmış, kıyamet kopmuştu. Bu «Bahar» neydi? Bilhassa «Beklediğimi getirmedi» diyen bahar ne oluyordu? Hele «Bahar yine gelir» oldukça maksatlı idi. Hakında kuşkulu yazılar çıktığı zaman gülüp geçerdi. Yazarların budalalıklarına verirdi.

Devamlı polis takibinde kaldı.

Bir gün evden çıktım, İtfaiye Meydanı'ndan, Gazi Lisesi'nin önünden Posta Caddesi'ne gidiyorum. Kürt Mehmet'e uğrayacağım. Lisenin karşısında bunlara rastladım. Bunlara diyorum, birkaç kişiydiler. Ellerinde bir radyo, bunu satacaklarmış. O vakit mağazalar taksitle mal verirler, bazıları alırlar peşin paraya çevirirlerdi. Bunlar da taksitle bir radyo almışlar, orada birine peşin parayla satacaklar. Bunları görünce, «Hayrola..» dedim. Ellerini, kollarını sallayarak: «Bekle...» dediler.

Bekledim. Radyo satılırsa, akşamı iyi geçirebilecektik. Bir kahveci ile pazarlık ettiler ve radyoyu okuttular. Kürt Mehmet'e döndük. Paramız var, gönül rahatlığı ile içebilirdik. Hele Suphi'nin payına düşen, hepimizin demekti.

Daha birinci kadehi içmiştik ki, iki sivil geldi, bizi teker teker çağırmaya başladı. Zihnime, hemen, «bu radyo bir kaçak mal olmasın» sorusu takıldı ama, pek ihtimal vermiyordum. Toparlayıp siyasi şubeye götürdüler. Siyasi şube o zamanlar Hacı Bayram Camisi'ne yakındı. İfadeler veriyorduk. Bir baktım, radyoyu satın alan kahveci, birkaç garson da orada... Boyuna soruyorlar. Sonunda öğrendik.

Suphi'yi ve arkadaşlarını bir sivil polis izliyormuş. Radyo da yeni çıkanlardan piyano gibi tuşları olan, kocaman cafcaflı bir şey... Sivil polis bunun vericisi de var, diye düşünmüş; radyoyu, alanları, satanları, civarında bulunanları almış siyasi şubeye toplatmış.

Mesele anlaşıldı, hepimizi bıraktılar. Fakat gece burnumuzdan geldi.

Şiirlerini nasıl yazardı, ne zaman yazardı? Bilmiyorum. Yalnız birçok müsveddesini gördüm. Rastgele kâğıtlara, ya da bir deftere yazılmıştı. Bu kâğıtlar; su, elektrik makbuzu olduğu gibi, bir kesekâğıdı bile olurdu. Eline ne geçiyorsa ona yazardı. Şiir için özel bir kâğıt kullanmazdı. İlham beklediğini de sanmıyorum. Şiir yazmaya oturur, yazardı.

Hukuk'u bitirdikten sonra Belediye İktisat Müdürlüğü'ne müfettiş oldu. Bütün amirleri kendisinden memnun olduğu halde, fazla dayanamadı. Bir işgüzar şube müdürü (o da öldü) uğraştı ve işine son verdiler. Buradan ayrıldıktan sonra stajını bitirdi, avukatlık yaptı.

Avukatlığı ve evliliği sırasında ben askerdim galiba. İlişiğimiz uzun süre eksilmişti. «Kalaba» tarafında bir yerde oturuyor, karşılaşmamızda hep oğlu Cemal'den söz ediyordu. Cemal, babasının adıydı (Taşhan sahibi Cemal Bey, babası). Sonra bir çocuğu daha oldu sanırım. Seyrek görüşüyorduk. 27 Mayıs öncesi ortalığı toz duman kaplayınca, kimse kimseyi göremez olmuştu. Zulüm idaresinin bazı uşakları Kızılay toplantılarını tertipleyenlerin «komünistler» olduğunu ileri sürüyorlardı. Dosyalarda adı ne kadar «komünist«e çıkan varsa, onları da zaman zaman toparlıyorlardı. Bu toparlananlar arasına Suphi'nin de karıştığını duymuştum.

Evli, çoluk çocuk sahibiydi. Böyle yapmaları çok ağrına gitmişti. Ne de olsa insan, böyle sebepsiz götürülmelerde evdekilere karşı utanıyor. Üzüntü, ağıt zor geliyor. Gençlikte olsa aldırmazdık, hatta bunları bir eğlence sayardık. Ama yaşlandıkça, olmuyor. Konu komşu, türlü ilişkiler, anlatma zorlaşıyor. Suphi de üzülmüştür sanıyorum.

Bu davranış, zulüm idaresinin de işine yaramadı. Devrildiler. Devrilişlerini de gördü. Haziran ayının başlarında idi. Bir gün öldüğünü duydum. İnanamadım.

Kendine özgü, has, yiğit bir şairdi. Şiirleri bir yerlerde ise, toplayıp bir kitap yapmalı. Ulusal edebiyatımıza ve kültürümüze büyük yardımı olur. Nerelerden nereye geldiğimizi daha iyi ölçer tartarız.

SAKALLI ŞAİR

Başkent, sakal koyveren bir şaire dayanmadığı içindir ki, Orhan Veli çekip İstanbul'a gitmişti. Sıkı polis baskısı vardı. Siyasal dalgalanmaları izlemeye güçleri yetmediğinden sakal makal gibi ıvır zıvır şeylerle uğraşıyorlar, şairleri, aydınları tedirgin ediyorlardı. O devirde sendika, sanat özgürlüğü, sosyal adalet diyenin peşinde polisler vardı. Eğer bu sözleri o gün İsmet Paşa deseydi, İsmet Paşa'nın polisleri, İsmet Paşa'nın peşine düşerlerdi. Hele sakallı bir şairin başkent sokaklarında sere serpe dolaşması mümkün değildi. İstanbul'da diyeceksiniz. İstanbul kaldırır, papazı var, hahamı var, imamı var; insan tanınıncaya dek, bir süre geçinir gider. Orhan da bunu bildiğinden:

«Ver elini İstanbul!..» demiş, annesinin Rumelihisarı'ndaki evine yerleşmişti. Ne de olsa rahat ediyor, pek sıkıştırmıyorlardı.

İstanbul'un mermer taşları
Başıma da konuyor martı kuşları
Gözümden boşanıyor hicran yaşları
Edâlım, senin yüzünden bu hâlim

Kimin yüzünden olduğu belli...

Burada otel köşelerinde idi. Millî Eğitim Bakanlığı Neşriyat Bürosu'ndan da uzaklaştırmışlar, iyice boşta geziyordu. Çıkardığı «Şiir Sayısı» hâlâ aranır. O ne temiz şiirler, ne güzel seçim. Adil Hanlı imzası ile çevrilen şiirler de Orhan'a aittir. Bu takma adı, Doğan Aslan, Gelibolu, Koru Köyü, Adil Han yöresinde askerlik ettiği için almıştı. Askerliğini oralarda yapanlar Adil Han'ı çok iyi bilirler.

Salim diye bir meyhaneci var. Orhan'a veresiye veriyor. Orhan, kaytardığı günler soluğu Salim'de alıyor. Odasının kapısına şöyle bir kâğıt iliştiriyor:

«Herkes gider talime.. Orhan gider Salim'e..»

Yani, ben Salim'deyim, gelin kafayı bulalım!..

Orhan'ı, şimdi yıkılan İstanbul Pastanesi yakınındaki otelinde sıkıştırıyorlar, yokken odasına giriyorlar, kitaplarını, yazılarını, karalamalarını karıştırıyorlar, otelciye gözdağı veriyorlar. Otelci bir gün dayanamamış:

«Orhan Bey, otel parasını bile veremeyen fakir bir insansınız. Polisler ne isterler sizden?» diye sormuştu. Orhancık bu, ne desin, verecek cevap bulamamış, boynunu bükmüş:

«Ne bileyim ben...» demiş.

Gerçekten de polislerin ne istediğini bilmiyordu. Gelip sorsalar, öğrenmek istediklerini polislere Orhan kendi anlatırdı.

En verimli şiirlerini İstanbul'da iken yazdı. *İstanbul'u Dinliyorum*; köprünün altından kayıkların çatanaların geçtiğini anlatan, Boğaziçi'nde bir garip Orhan Veli'yim... diyen şiirler bu dönemin ürünleridir.

İstanbul'a gittiğimde Orhan'ı aradım. Ressam Arad vefalı dostu idi, ona sordum:

«Karaköy'de bir meyhane var, adı: 'Çat Çat.' Orda bulunur.»

Tarif üzere Çat Çat'ı buldum. Asıl adı Çat Çat değil, Orhan koymuş bu adı. Yıkıldı. Karaköy Balık Pazarında Unkapanı'na yakın bir yerde, küçük bir balıkçı meyhanesi. Mualla Abla diye bir kadın işletiyor. Orhan, kadına «Mualla Abla» dediği için olacak, herkes «Mualla Abla» diyor. Kadının davranışından, Orhan'a önem verdiği belli. Hatta biraz da aşık. Belki bu ablalık ağabeylik, gizli aşkı müşterilere çaktırmamak için icat edilmiş.

Vakit öğleye yakındı.

Baktım bir köşede şarap içiyor.

Kadın, mangalın üstünde tava, balık kızartıyor. Sıcak sıcak Orhan'ın önüne koyuyor. Orhan da, Mualla Abla da yoksul yaşantılarından memnunlar. Beni görünce, oturduğu yerden davrandı:

«Vay Reis!.. Hoş gelmişin!..» dedi. Boynuma sarıldı. Ben de onun. Hemen kaynaştık. Benim taşralı kılığım Mualla Abla'ya hiç aykırı gelmemiş olacak ki, bir balık Orhan'a, bir balık bana atıyordu. Biz de şaraptan yudumlayarak bunları afiyetle yiyorduk. İstanbul sosyetesi, sosyalizme de, küçük meyhanelere de henüz meraklı değildi.

Biraz sonra Sabahattin Ali ve Bedri Rahmi geldiler. Sabahattin korkak ve çekingendi. İçeri almışlar, bırakmışlar. Saklanmış, ortalığa çıkmıştı. Kanlı canlı Konservatuvar dramaturgu Sabahattin'in yerini, başka biri almıştı. Bedri'de değişiklik yok.

Ne kadar oturduk, bilmiyorum, Orhan:

«Kalkın Kumkapı'ya gidelim...» dedi.

Sabahattin, Orhan, ben kalktık. Bedri gitti. Önce bir dolmuşla Beyazıt'a çıktık, oradan yürüdük. Orhan:

«İstanbul'a bayılıyorum,» dedi. «Neresinden baksan önüne deniz çıkıyor. Denizi yitirir gibi olduğun anda buluyorsun. Ya bir sur yıkıntısından, ya bir duvar oyuğundan, ya bir pencereden önüne deniz çıkıyor. Ankara'da bu var mı?»

Gerçekten de, yokuşu inerken, bir duvar köşesinden, bir yıkıntı aralığından, yitirdiğimiz denizi yeniden görüyorduk. Artık önümüzde deniz tabak gibiydi. Bir kıyı meyhanesine oturduk.

Bir dönemin ağır polis baskısı altında kalan bu iki sanatçı, denizi, İstanbul'u, balığı, balıkçı meyhanelerini sevseler bile Ankara'yı unutamamışlardı. Hele Sabahattin'in eşi ve kızı Ankara'daydılar. Bana politik gidiş üzerine sorular sormaya başladılar. Ne de olsa ben gazeteciydim, işin içinde sayılırdım, girdisi çıktısı hakkında bildiklerim olurdu. Yazamazdım. Sabahattin, boyuna İsmet Paşa'nın ve CHP'nin demokrasiyi kurmada samimi olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Anlattım. Orhan aklımda kaldığı kadarı ile aşağı yukarı şöyle konuştu:

«Bizim düşündüklerimiz ve yaptıklarımız şu gördüğün deniz gibidir. Denizi nasıl, evlerle surlarla görünmez ediyorlarsa, nasıl evler surlar zamanla yıkılıyor, deniz görünüyorsa, bizim yaptıklarımızı da, istedikleri kadar bizi sıkıştırsınlar, örtemeyeceklerdir. Yaptıklarımız, kapamak isteyenler yıkıldıktan sonra deniz gibi ortaya çıkacaktır. Ancak biz yaptıklarımızı iyi yapalım, ortaya çıktığı zaman gelecek kuşaklar eziyete değmiş desinler. İyi yaptıksa, bize eziyet edenler unutulacak, yaptıklarımız, deniz gibi, denizin mavisi gibi sevilecektir.»

Karşıda deniz masmaviydi.

Lisede Adnan'ı tanıyorum da, Orhan'ı tanımıyorum. Bizden çok büyük sınıfta okuduğu için, fazla iz kalmamış hatırımda. Melih'le Oktay öyle değil. İkisinin de hatırımda kalan izleri var. Melih tiyatro ile uğraşırdı. Oktay, Atatürk'ün önünde başarılı bir tarih sınavı vermişti. Orhan'ı ilk Monna Vanna piyesini okul adına oynarken gördüm. Ercüment Behzat ona önemli bir rol vermişti, ama neydi, şimdi

bilemem. Başarılı oynadığını söylüyorlardı. Bir şairin başarılı aktörlüğünü kavrayamamıştım, çocukluk. Bir adam ya şair olurdu, ya aktör, benim o zamanki anlayışıma göre... Şairlik çok büyüktü gözümde. Başka işle paylaşamazdım. Şimdi öyle mi?..

Şiirlerim yayınlanmaya başladığı zaman, Orhan'la eşit eşit konuştum. Bu eşitliği Orhan koydu. Ben koyamazdım. Ne yalan söyleyeyim, Orhan'ın ilk denemelerini ben anlayamadım. Nurullah Ataç övmeye başladığı zaman da anlamadım. Nazım bizim gözümüzde sevgiliydi. Sevgiliydi ama, etkisinde kalmaktan da korkuyorduk. Orhan'ın bir çığır açtığının çok sonraları farkına vardım.

Ağaca bir taş attım
Düşmedi taşım
Taşımı isterim
Taşımı isterim

Şiirini ciddiye alamıyordum. Şiir benim için bir eylemdi. Tek başına bir uğraş değildi o yaşlarda. Orhan da bu anlayışımı bildiğinden olacak, üstüme varmazdı. Hatta ciddi bir tartışmaya bile girmek istemezdi. Çocukluğuma mı verirdi, yoksa teşvik mi ederdi, hâlâ kestiremiyorum. Bugünse, Orhan'ın yeri edebiyatımızda bellidir. Benim düşüncemde bir değişiklik olmamıştır. Hâlâ aynı kanıdayım. Onun içindir ki, işi fıkracılığa döktüm. Başka eylemlerim ağır bastı. Bugün Orhan olsa ne derdi, bilmem.

Anlayışlarımız arasındaki ayrıntılar dostluğumuza engel olmadı.

Bir gün Orhan, Sait Faik'in bir piyesinden söz etmişti. Sait mi okumuştu ona, anlatmış mıydı? Geçmiş gün, unuttum. Pencere kenarında, Kürt Mehmet'te oturmuş konuşuyorduk. Yağmur yağıyordu. Orhan, Tercüme Bürosu'ndan, ben gazeteden ayrılmıştık. İkimiz de yarı yarıya işsiz sayılırdık. Orhan, Doğan Kardeş yayınlarına sattığı Nasrettin Hoca'nın telif ücretini bekliyordu. Ben de bir gazeteden alacağım parayı. Sabahleyin uğramış, idare müdüründen: «Yarın gel...» cevabını almıştım.

Ben: «Ah, bir yarın olsa...» diyordum.

Orhan: «Ah, postacı havaleleri bir dağıtmaya başlasa...» diyordu.

Durup dururken, birden: «Sait'in bir piyesi var, bilir misin?» dedi.

«Bilmiyorum, Sait piyes yazmış mı?»

«Yazmış...»

Aklım fikrim parada: «İyi...» dedim.

İlgilenmediğimi görünce anlatmaya başladı:

«Sait'in piyesinde hareket var, laf yok. Bir kelimelik konuşmayla da bitiyor. Böyle yağmurlu bir günde kalabalık bir caddede insanlar koşuşuyor. Beyoğlu olacak... Taksiler, hususiler, bağıran, çağıran, kadınlar, kızlar... deme gitsin... büyük bir kalabalık... İşte bu kalabalık arasından bir adam çıkıyor. Omzunda bir tek yorganı... Ondan başka göze batar bir şeyi yok. Vitrinlere baka baka, sahnenin önüne doğru geliyor, sırtındaki yorganı indirip seyircilere doğru uzatıyor, hüzünlü bir sesle: 'Satıyorum...' diyor. Piyes de bitiyor.»

Ankara'nın Yenişehir'inde 1950'ye dek kanalizasyon yoktu. Sular ve pislikler çukurlara doldurulurdu. 1950'den sonra kente kanalizasyon yapma gereği duyuldu. Kentin sokakları didik didik kazıldı, aşılmaz çukurlar açıldı. Bir gece Orhan, kazılmış, aşılmaz çukurlar bulunan sokaklardan geçerken, karanlıkta ayağı kayıyor ve hendeklerden birinin içine düşüyor.

Başı adamakıllı zedeleniyor. İki gün sonra İstanbul'a geldiğinde, vücudundaki ve başındaki sızılardan yakınıyor. 1950 yılının 14 kasımında bir arkadaşının evinde öğle yemeği yerken fenalık geçiriyor. Hemen hastaneye kaldırıyorlar. Beyinde damar çatlaması yüzünden başlayan bayginlığın nedenini ilkin hekimler anlayamıyorlar. İçki içtiği ve sevdiği bilindiğinden alkol zehirlenmesine karşı tedaviye geçiyorlar. Aynı gün saat 20'ye doğru komaya giriyor. Bütün çabalara, uğraşmalara karşın 14 kasım salı gecesi saat 23.20'ye çıkamıyor. Cerrahpaşa Hastanesi'nde çok sevdiği yaşamaya veda ediyor.

Depoya gönderilen elbiselerinin ertesi gün cepleri karıştırılıyor. Ne banka cüzdanı, ne tahvil, ne senet, ne şu, ne bu!.. Bir at yarışları programı, sarı ambalaj kâğıdına sarılmış bir diş fırçası çıkıyor. Fırçanın sarılı olduğu kâğıtta yazılar vardır. Okuyanlar, *Aşk Resmi Geçidi* adlı şiirini buluyorlar.

Otuz altı yaşındaydı. Ölünecek yaş değil!

BİR ZAMANLAR BU GAMHANEDE BİR DEM VARDI

Orhan Veli'ye «Bir şiir okusana...» dendiğinde hiç nazlanmaz, hemen okumaya başlardı. Şairler genellikle nazlı olurlar, Orhan nazlanmazdı. Yalnız, Orhan'ın nazlanmadan okuduğu şiir, kendi şiiri olmaz, bir divan şiiri olurdu. Bu huyunu bilenler Orhan'a «Şiir oku...» demezlerdi. Beklerler, içinden gelsin, kendiliğinden okusun. Orhan şiirlerini ezbere bilirdi... Onun için belleğinden okurdu. Bir gün bana durup dururken:

«Bir şiir okuyacağım» dedi.

«Çok memnun olurum.»

Okumaya başladı. Kâğıttan okuyordu. Şaşırmıştım. Şaşırdığımı anladığı için:

«Yeni yazdım da.. Sıcağı sıcağına okuyorum.»

Bildiğimiz *Dalgacı Mahmut* şiiriydi. «Gökyüzünü boyarım» diye başlayan şiir.

Orhan bir gün Boğaz Vapuru'nda Yahya Kemal'e rastlıyor. Konuşmaya başlıyorlar. Yahya Kemal klasik bir şair olduğundan Garipçilerin şiirini hem önemsemiyor, hem de sevmiyordu. Ne olsa vapur yolculuğu, şurdan burdan konuşulduktan sonra, söz dönüp dolaşıp şiire geliyor. Yahya Kemal: «Yeni şiirler var mı?» diyor.

«Var.»

«Bir tane lütfetmez misiniz?»

Orhan nazlanmıyor.

«Hay hay, üstadım» diyor. Başlıyor okumaya. Orhan'ın birkaç aruz şiiri olduğunu biliyorum. Bunlardan *Efsane* adlı rubaisini okumaya başlıyor. Belleğimde kaldığı kadarıyla, aşağı yukarı şöyle bir şey olacak:

«Bir zamanlar bu gamhanede bir dem vardı... Gece bülbül ağaran fecre kadar ağlardı... O çağıltıyla beraber dövünürken def ü cenk... Bir güneş dalgalar üstünde doğar rengârenk... Bu çağıltıyla bütün kahkahalar nağmeleşir... Dilde Yahya Kemal'in şarkısı şehnameleşir...»

Şiirin adı, *Efsane*'dir.

«Çok güzel...» diyor Yahya Kemal. Sonra duruyor, birkaç söz daha söylemek gereğini duyuyor:

«Orhan Bey, biraz daha gayret etseniz, bu sahada bizi geçeceksiniz.»

«Üstadım, biz bunları ciddiye almıyoruz ki, karalama olsun, alay olsun diye yazıyoruz.»

Bu cevap karşısında Yahya Kemal donup kalıyor. Oldukça da kızıyor.

Orhan'ı tanıtan, yazılarında şiirlerinden söz eden, Nurullah Ataç olmuştur. İlk günlerde Ataç'la çok sevişirlerdi. Sonra, aralarından kara kedi geçti. Darıldılar. Şöyle böyle bir dargınlık değil. Ataç, Orhan'ın yüzünü görmek istemiyordu. Sadece Orhan'a kızmıyor, onunla ilişki kuranlara da kızıyordu. Biri Orhan'dan söz etse, ona darılıyor, konuşmuyordu. Sanırım bu dargınlık ikisinin ölümüne dek sürdü.

Ataç'ı günün birinde askere aldılar. Yaşlılık çağında, Sarıkışla'da altı ay kadar askerlik etti. Ataç askerliği için bir de beyit düzmüştü:

«*Asker oldum süvari... Yürürüm yengeç vâri...*» der kıs kıs gülerdi. Bir gün bunu okudu ve:

«Orhan'ın şiirlerinden daha güzel» dedi.

Orhan'a anlattığımızda:

«Nurülhüda Bey —Ataç'a böyle derdi—, şiir yazmadan ne anlar?..»

O zamanlar şimdiki hippiliğe benzer bir akım vardı. Onun adı da bobstillikti. Orhan tarzında şiir yazanlara bobstil derlerdi. Giyim kuşamı da vardı bunun. Çok dar paçalı pantolon ve çok uzun bir ceket... Yüzde sakal olacak... Orhan böyle giyinir, sakal da koyverirdi. Gazeteler olsun, mizah dergileri olsun, bu giyim kuşamla sakalı dillerine dolarlar, alay ederlerdi. Konu kıtlığından mıdır, önem verdiklerinden midir, gazeteler o zamanlar şairlere çok yer verirlerdi. Fıkra yazarları da, gün geçmez, bir şairi dillerine dolarlardı. O günlerin fıkra yazarları Cemal Refik, İsmet Hulûsi, M. Turan Tan, Hikmet Feridun, Peyami Safa'ydı. Belki adını hatırlayamadığım birkaç yazar daha...

Oktay Rifat, aleyhlerine yazılanlara öfkelenirdi. Orhan pek aldırmazdı. Bir gün Oktay:

«Şu yazılara sert bir cevap verelim mi ne dersin?» demişti. Orhan hiç oralı olmamış:

«Oktay'cığım, ilerde çok daha ünlü olacağız. Her yazı-

lana cevap vermeye kalkarsak şiiri bırakıp cevap yazmakla geçecek ömrümüz» demişti.

Gerçekten de böyle bir yolu deneseler, şiir yazmak için vakit bulamazlardı. Öylesine çok sözleri edilen şairler oldular. Şiir bir zamanlar toplumumuzun besiniydi. Bugün toplumdan kopmuş gibi oldu.

GÖZDEN GEZDEN ARPACIKTAN

Enver Gökçe ile ortak anılarının başlangıcı 12 - 13 yaşıma uzanır. İlkokulu beraber okumadık. Orta ve lisede de beraber değildik. Ama bir mahallenin çocuklarıydık. Onu ortaokula başladığım zamandan hatırlıyorum. Ondan önce tanır mıydım, tanımaz mıydım, çıkaramıyorum. Onun, «Özel Bizim Okul»da ilki bitirdiğini biliyorum. Özel ilkokul, zengin çocuklarının gittiği yerdi. Enver, zengin çocuğu değildi, yetimdi. Babası çok küçük yaşta öldüğü için, Eğinli anası ve kız kardeşi ile birlikte Ankara'ya göç etmişlerdi. Kız kardeşinin eşi, postanede şofördü. Enişte, Enver'e hem babalık, hem ağabeylik ederdi. Yetim olduğu için «Özel Bizim Okul»a almışlardı.

Ortayı ve liseyi Gazi'de okudu. Gazi Lisesi, Hergele Meydanı'nda, İsmet Paşa'nın iki oğlunun da okuduğu okuldu. O zamanki Ankara'nın ikinci lisesiydi. Atatürk sonrası, Cumhuriyet aristokrasisi çocuklarının gittiği yer denebilir. Enver'in alınyazısı bunların arasında orta öğrenimini yapmaktan açılmıştı.

Ben onunla ortaokuldayken arkadaş oldum. Bu arkadaşlığımız da uzun yıllar, onun son tutuklanmasına dek sürdü. Ondan sonra birbirimizi yitirdiysek de, uzaktan izledik. Mahalledeki arkadaşlığımızın süresi uzundur. Mahallemizde iki Enver vardı. Birine, gözü sakat olduğu için Kör Enver (Gökçe), ötekine saçları dökük olduğu için Kel

Enver derdik. Enver, onurlu, yaşıtlarımızın arasında güçlü, eli ayağı tutar olduğundan, yüzüne karşı Kör Enver denmesine kızardı. Diyenleri hırpaladığı için de, kimse yüzüne karşı Kör Enver diyemezdi. Kel Enver ise, aldırmaz, ne derlerse desinler boş verirdi. Onun yüzüne karşı Kel denirdi.

Evleri, mahallenin meydanında, kasap dükkânının üstündeydi. Burada kirayla, uzun yıllar oturdular. Sonra, Eğin'de mallarını mı sattılar, bir yerden miras mı geldi, daha aşağılarda, Denizciler Caddesi'nde başlarını sokacak bir ev aldılar, kiradan kurtuldular. Enver'in lisede edebiyat öğretmeni kimdi, şimdi bilemeyeceğim. Yalnız, tarih öğretmeni Enver Behnan Şapolyo idi. Enver Behnan, bazı dergilere tarihi öyküler yazardı. *Resimli Ay*'da ve benzeri dergilerde yazdığı tarihi öyküleri okumuştum. Enver, çocukluğunda adaşı öğretmen Enver Behnan'ın çok etkisinde kalmıştır. Daha ortadayken, onun tarihi öykülerine benzeyen karalamalar kaleme alırdı. Baş başa verdiğimizde, bunları çocuksu bir heyecanla bana okurdu. Henüz manzumeciliğe başlamamıştı. Ben de küçük manzumelerimi ona okurdum. Bir gün Atatürk için bir manzume yazmıştım: «Atatürk sen ulusun, çok ulusun... Türkiye, sen Atatürk'ün kulusun...»

Dinlemiş, yüzünü buruşturmuştu:

«Beğendin mi?»

«Iıı...»

«Neden?»

«Herkes Tanrı'nın kuludur. Kimse, ondan başka kimsenin kulu olamaz...»

Şaşırmıştım. Oysa, öğretmenimiz İshak Rafet Işıtman Atatürk'e benden daha çok kulluk ediyor, kimse de ona böyle bir şey söyleyemiyordu. Bir daha da Atatürk için hiç şiir yazmadım. Kendi yazdığımdan beni, Enver utandırmıştı. Çocukluk belleğimde yer etmiş.

Enver'le beraber çekilmiş birçok çocukluk fotoğrafımız vardır. Sınıfını iyi dereceyle mi geçmişti ne, ona Kodak marka kutu bir makine almışlardı. İçine filmi kor, her yerde fotoğraflarımızı çekerdi. Çocukluk çağında çevresinde bizlerden başka kimse olmadığı için de, kimin fotoğrafını çekecek, elbette bizlerin... Ondan olacak, bakıyorum, bir dolu fotoğraf var ortalıkta...

Liseye başladığımızda, ben şiirde biraz üne kavuşmuştum. Bazı dergilerde şiirlerim çıkıyordu. Enver de bundan gocunuyor olacak, yazdığı şiirlerini bana göstermiyordu. Gizli olarak şairliğini sürdürüyordu. Ben biliyordum ki, şiir yazıyor, bana göstermiyor. Şiirin yanı başında, futbol, kitap arkadaşlığımız sürüyordu. İkimiz de kitap delisiydik. Ben aldıklarımı ona veriyordum, o aldıklarını bana veriyor, değiş tokuş ediyorduk. O bir yandan üniversiteye giderken *Ülkü* dergisinde çalışıyor, ben de Nurettin Artam'ın yerleştirdiği *Ulus* gazetesinde... Üniversite'de Edebiyat bölümüne girmişti. Eski yazı okumadığı, bilmediği için de harıl harıl eski yazıya çalışıyordu. Elinde divanlar, eski yazı şiir kitapları görürdüm. Şiire kendine özgü bir sesle girmesinin nedeni, eski şiirleri çok okumasından gelen birikimi olmalıdır.

Elimin altında bulunan şiirlerinin en eskisi, 1943'e ait; yani liseyi bitirdikten bir iki yıl sonrasını gösterir... Bu satırları yazdığımda, 29 yıl geçmiş aradan... Onda bile, ne kadar usta dokuda bir şair olduğu anlaşılıyor. Kişiliğini belirten sözler, ince bir beğeni, başkasına benzememek... Şiirin adı: *Gelmeyen Bahar*...

«Gel kardeşim, gel beri... Hey kurt, hey kuş, hey börtü böcek... Ah, gidenler gelir mi geri?... Açar mı bugün dört bahardır kanayan çiçek? Demek... Bizim yaşımızda... İnsanlar ölecek!..»

Fakülte'de de ilişkimiz sürdü. Beni yakınlarına, eşine, dostuna tanıştırdı. Dil Tarih'in öğrenci derneği elimizdeydi. İkinci Dünya Savaşı modasına uyarak faşizmden yana olanlara karşı, derneği bırakmıyor, bütün seçimleri kazanıyorduk. Öğretmenlerimizi «Bakanlık Emrine» aldıklarında, bütün öğrenciler birlikte direnmesini biliyorduk. 108 imzalı bir dilekçe hazırlamıştık... Bir de türkümüz vardı: «Yüzsekizlerdeniz, meydanda merdiz...» Her karamsarlığa düştüğümüzde, her polis zoruyla karşılaştığımızda, efkârlanır çağırırdık. Gücümüze güç katardı türküler. Enver, çok güzel türkü söylerdi. Yanık bir sesi vardı. Şarap içerken, ona türkü çağırtırdık. Elinin avuç ayasını sakat gözüne kapar, bir türkü tutturur, sonra yavaş yavaş açılırdı. Ondan sonra, biz «Çağırma...» desek de, hızını alana dek söylerdi. En içli söyledikleri Eğin türküleriydi. «*Tez*

gel ağam, tez gel, eğlenmeyesin... Elde güzel çoktur, bağlanmayasın.» Bir uzun havadan sonra, bir oynak türküye geçerdi. *«Askere gidişimdir, hoy nanam... Gonca gül derişimdir, hoy nanam...»*

Öğrenci eylemleri içinde ünlü Dil Tarih olayları vardır. Irkçı ve Turancılar, fakülteyi basmışlar, Rektörü hırpalamışlar, elinden istifasını almışlardı. Böyle bir cesaret örneği göstermelerinde, zamanın Siyasi Şube Müdürü Ekrem'in büyük payı vardı. Hem fakülteyi basmışlar, hem rektörü hırpalamışlar, hem karşı koyan arkadaşlarımızı polisin desteği altında dövmüşlerdi. Dövenler, dövülenler arasında o da var mıydı, nereden bileceğim şimdi... Kafası kızdı mı, beş altı kişiye karşı koyacak yaratılışta ve güçteydi. Kolay kolay dövülmezdi. Gücünün üstünde bir kalabalığın saldırısına uğramışsa, elinden ne gelir?

Bu olaylardan sonra fakültede bizi barındırmadılar. Öğrenci Derneğinin karşısına, başka dernek çıkardılar. Enver ve birkaç arkadaşı, antifaşist Türkiye Gençler Derneği'ni kurdular. Hareket, fakülte dışına taştı. Denizciler Caddesinde bir bodrum katı tutuldu ve merkez oldu. Sadece öğrenciler değil, her türlü genç, okuyan, okuyamayan herkes bu derneğe üye olabilirdi. Gittikçe gelişme başladı. Geceleri polis basmasın diye, Enver'le Şevki'nin çok nöbet tuttuğunu bilirim. Derneği de rahat komadılar. Ünlü Ankara mitinginde birçok yerle birlikte, Derneği de bastılar, kitaplarını yırttılar, eşyalarını yaktılar, talan ettiler. Dernek yöneticilerinden bazılarını tutukladılar. Ben yöneticiler arasında olmadığım halde «faal aza» sayılarak tutuklandım. Tutuklananlar, ikisi kız, üçü erkek olmak üzere beş kişiydi. Enver, Şevki, ben, Melahat, Nuran... Cebeci'de, Ankara Cezaevi'nde 95 gün tutuklu kaldık. Yargıç karşısına çıkışımızın ikincisinde, duruşmanın tutuksuz olarak devamına karar verildi. Sonra da hepimiz beraat ettik. Savaşı müttefikler kazanmış, Batı demokrasileri safında yerimizi almıştık. Demokrasi yolculuğuna çıkıyordu büyüklerimiz.

Enver, tutuklarevinde de sessiz, sakindi. Alınyazısına katlanmayı göğüsleyen bir huyu vardı. Hapishanede, bizden önce tutuklanmış, eski solcular da bulunuyordu. Enver onlarla konuşur, ahbaplık ederdi. Kendini, işçi sınıfı ideo-

lojisinin çetin savaşmasına adamıştı. Yolunu arıyor, eylemini sürdürmeye çalışıyordu.

Bu tutuklamadan sonra ben askere gittim. Uzun askerlik yıllarını, çeşitli kışlalarda geçirdim. Bir gün bir gazeteyi açtım ki, Enver, yeniden tutuklanmış... Bu kez, gizli bir partinin, gizlenmiş bir üyesi olarak yargılanıyordu.

Cebeci'de birlikte yattığımız günlere ait bir şiirinden de örnek vermek isterim. Enver'in kronolojik olarak şiir yeteneğini göstermesi bakımından önemlidir. Adı: *Görüş Günü...*

«Bugün görüş günümüz... Dost, kardeş bir arada... Telden tele... Mendil salla, el salla... Merhaba!.. İzin olsun hapisane içinde... Seni... Senden soranlara doyamam... Yarım döner cigaramın ateşi... Gitme, dayanamam...»

Bu şiiri yazdığı, Kuledibi'ndeki arka koğuşta bana okuduğu günü unutamam...

On yıla hüküm giydi, sürgünü de caba...

On yılın yedi yılını yattı, çıktı. Artık onu, arada sırada görebiliyordum. Ekmek, aş derdine düşmüştü. Anacığı ölmüş, ablacığının ve enişteciğinin yanına sığınmıştı... Her olayda, polis rahatını kaçırıyordu. Alıyorlar, götürüyorlar, bırakıyorlar, yeniden alıyorlardı. Dayanılır gibi değildi çilesi... Bir süre, kurtulmak için Eğin'e, doğduğu yere gitti. Orada da rahat komadıklarını sanıyorum. İstanbul'a gelip yerleşmek istedi, bırakmadılar. Fransızcası, ustaca kullandığı Türkçesiyle çeviriler yaparak geçinme kistedi. İş bulamıyordu. Hapislikte aldığı hastalık da aman vermiyordu. Ne geçimini sağlayacak parası, ne hastalığını iyileştirecek elinden tutanı vardı. Amansız hastalığın altında eziliyordu. Dilimizin en güzel Neruda çevirisi onundur. Neruda çevirisi ya da benzerleri, geçindirecek kadar para getirmiyordu ki...

Şiirimize yeni bir anlatım olanağı, yeni bir dil, yeni güç getirmişti. Eğer imkân verseler, rahata kavuşabilse, bulduğu şiir dilini çok daha yetkin geliştirebilirdi. Dergi yaprakları arasında unutulmaya bırakılmış şiirlerine bakıyorum, en sonuncusunun yılı 1948'dir. Ondan sonra elini sürememiş bir daha, sürdürmemişler de... İnsanın, değerinin bir gün bilineceği umudunu bile yitirdiği anlar da

vardır. Bu anları çok yaşadığını sanıyorum. Savaşını verdiği, gençliğini adadığı öğretiden ötürü adını unuttular, unutturdular. Adının bir daha gün ışığına çıkacağını beklemeden yaşadı. Umudu sıcak tutmada, çevre ister, güç ister. Çevresini de, gücünü de yitirdi.

Neruda'nın Nobel kazanmasından sonra, yıllarca önce yaptığı çevirileri yeniden yayınladılar. Edebiyat ve sanat çevrelerinin, «Kim bu çevirmen?» diye sormaya başladıkları günlerde, acılı kuşağın içinde ezik düşmüş dostum için oturup şunları yazdım:

Ama, Enver'in çok sonra değeri bilindi. Şuraya buraya dağılmış şiirleri toplandı, bir kitap yapıldı. Adı: *Dost Dost, İlle de Kavga*'dır. *Panzerler Üstümüze Kalkar* diye yeni yazdıklarını bir kitap yaptı. Yazarlar Sendikası hastalığını iyileştirmek için Bulgaristan'a yolladı.

Şair, ne kadar horlansa, yaşadıkça çok şeyler görebiliyor.

Yatkınsızlığın böylesine gürültü patırtı etmesinden sonra da hâlâ senden çekinirler mi? Beceriksizlik sadece, muhalif olanın enayiliği değildir; muktedir olan da benzer enayiliği yıllar yılı sürdürmektedir. Ellerin dert görmesin kutsal şairim! Ben sana böyle seslenirken, inan ki nasıl yumuşağım; muhallebi gibi!..

Sabahın şimdi çok erken saatidir. Ayşe biraz önce okula gitti. «Ayşe de kim?» diyeceksin. Denizciler Caddesi'nin küçük bir sokağında çelik çomak oynadığımız yaşta bir çocuktur... Yani senin ve benim çok ıraklarda koduğumuz, bir daha dönemeyeceğimiz gençliğimiz. Ayşe, benim geleceğe güvendiğim kızım. Beni ve kendini yora yora okuyor. Senin ve benim gözlerimin umutlanan ışığı... Ayşe kodum adını, anamın adı... Senin birinci adın Mustafa'yken, Eğin'li dul bir kadın hatırlarım. Senin ana! Benim de anam olabilirdi. Oysa ben, bilirsin, anamı nice yıllar öncesi yitirmiştim. Sen de babanı.

Önce Orta Asya'dan geldiğimizi öğrendik. Kimse mahallemizin farkında değilken Orta Asya idi ilk yazılarımızın konusu... Eğri Bucak'ın köşesinde Orta Asya'yı bilemediğim için beni sıkıştırmış, iyice bir dövmüştün çocukluk gücünle. Sonra kutu fotoğraf makinelerinden bir siyah beyazın ardında şunları yaz-

mıştın: «*Ben mahalle takımı kaptanı değilim... Sen sol haf değilsin bizim takımda... Resmim bir gün yırtılıp atılmazsa... Sözlerimi ve yüzümü tanır insanlar...*»

Sonra, Cebeci damında bir fotoğraf daha... Sen, ben, Şevki, Seyda, Davit, bir de Gardiyan futbolcu!.. Ardımızda ünlü kule duruyor. Fotoğraf çektirdiğimizin farkına varmış olacak ki, kuledeki nöbetçi poz vermiş. Çok gerilerde, elindeki tüfeğiyle görünüyor. Tüfek dedim de söyleyeyim. Çok tüfek altında yaşadım ben... Sen de... Çocukken, öğrenciyken, adına yaşama derlerse, yaşarken... Biz korkardık. Anlıyorum ki, bizi korku altında tutanlar bizden çok korkarlarmış... Bugün de nasıl belli oluyor yoksulluğumuza karşı korkuları... Biz onlardan korkuyoruz sanırken, onların bizden korkuları daha çokmuş... Paraları, içkileri, güzel kadınları, egemen olan davranışları içinde sinik korkuları... Gözlerinde beşlik bir mangır gibi büyüyen korku...

Çok uzayan bir gecenin sabahından geliyorsun. Hurufat kasaları üstüne varmasalar neler yazardın, neler... Basımevlerinde dizicilerin dostuydun... Onlar seni sever, sen onları severdin... Onlar da yazılarını dizmek, makinelerde basmak, halkımızın gözlerinin önüne koymak isterlerdi... Ne yapsınlar, yazıların ellerine geçmedi ki... Onlar için yazdığın dizeleri belleğimden bulup çıkarmak istiyorum.

Diziciler, bağlayıcılar, baskıcılar dağıtıcılar... Senin kardeşlerin değil mi? Sen onların kardeşleri değil misin? Kimse Neruda'nın ününü bilmezken ilk şiirlerini çevirdin... Türkçemiz lezzetli kıvraklığıyla... Adını bile komaya dayanamadılar... Göbek adın Mustafa öne çıktı... Oysa Mustafa ad değil, bir tamlamaydı Muhammed Peygamber için... Mustafa ıstıfa... Seçkin, seçilmiş... Ne diyor büyük ozan Süleyman Çelebi:

«*Zatıma lâyık görünce zatını... Adım ile bile yazdım adını...*»

Beş vakit minarelerde dillenen Mustafa'nın adıdır... Şu dinimizi bile bizim gibi öğrenebilseler... Şu Süleyman Çelebi'yi bir bizim gibi anlasalar... Ne güzel kitap şu Mevlit...

Neruda üstüne saldıranlar... Ticaretini eline geçirenler, geciken kitabının, çok önceden çıkarılmış olduğunu bilirler mi? Ticaretle senin hiç ilgin olmadı ki...

«Hey günlü ve egemen Şili... Bir halk doğmuştur ki senden... Gururlu, erdemli ve kahraman... Hiçbir yad boyun eğdirmemiş sana... Sana egemen olamamış... Hiçbir sultan...»

Bu dizeler Neruda'nın değildir, Alonzo de Ercilla'nın... Bir de senin güzel Türkçenin... Şiirin soylu çizgisinden geliyorsun... Soy kütüğünü toprak, tapu, banka hesabı sağlamaz... Dilini saltanatla kullanan yaratır...

Baki, müsellem oldu bana kişveri sühan
Çıktım seriri nazma bugün Hüsrevâne ben

Kanunî'nin şairiydi Bakî... Kanunî ile, tarihin karanlığına karşın, eşteş çıkıyorlar ortaya... Her dönemde devlet yönetenlere, çağındaki şairlerle birlikte bakarlar... Hangi şaire kıymış, hangi şairi korumuş... Yani neyin farkında, neyin değil...

Senin farkında olmayanlar, çağlarından utanacaklardır. Bu utanç, yaşam içinde olmasa bile, tarihte yansıyacaktır.

Neruda çevirin başucu kitabımdır Enver Gökçe!.. Eline sağlık, benim civanmert kardeşim... Bir de, nerede, dağınık duran, toplanmayan şiirlerini biri bassa!.. Bir de onlar gün ışığına çıksa... Sen değil, dilimiz, şiirimiz, kültürümüz çok şeyler kazanır...

İşittim ki, sanat bilir, değer bilir Asım Bezirci, dergileri tarayarak, Enver'in yayınlanan eski şiirlerini toplamış... Hemen kendisine başvurdum. Esirgemedi, verdi. Orada bazı seçmeleri buraya aktaracağım. Bu örneklere, yazıldığı yıllara göre, tarihi bir gelişim içinde bakmak gereklidir.

Anlattığım Dil Tarih olaylarının geçtiği yıllardan sonra, 1947'de, *Fakültenin Önü* diye şunları yazmış:

Fakültenin yanı demirden köprü
Fakültenin önü bir sıra kavaktı
Biz, bir garip, yiğit kişiydik
Bütün hürriyetler bizden uzaktı
Faşistler camlara yürdüler
Kürsüleri kırdılar, höykürdüler
Tığı teber, şahı merdan
Tanrı Dağı kadar Türk'tü bunlar
Hıra Dağı kadar Müslüman
Yani kanlı bıçaklı düşman
Gökler ışıyordu yer yer
Ortalık ala şafaktı

Dal gibi güzel, bilimin ateşi ile içini ısıtmış, İngilizce Doçenti bir Saffet (Korkut) Hocamız vardı. Genç yaşında amansız bir hastalık alıp götürdü. Hepimiz mezarı başında ağlaştık. Ben bir nutuk söyledim. Enver bir şiir okudu:

«Bir Saffet Hoca vardı dost bağında... Hürriyet yoktu sağlığında... Gün geldi, gitti incecikten... Yiğitken, güzelken, gencecikken... Şimdi, ne kadar dost varsa arkasında... Hasatçı, öğrenci, öğretmen... Ne kadar gül varsa toprağımızda... Daldırma gül, ak gül, gonca gül... Ne kadar sevgili varsa arkasında... Tiyatro, iş, kitap, şiir, marş... Yanar, yanar, ağlaşır cümlesi... Çoban ateşi hatırasında...

«Gavur, Müslüman demezdi... Kendisi için bir şey istemezdi... Yatak ölümü beklemezdi... Gitti, vadesiz gencecikken... Yiğitken, güzelken, incecikken... Ölüm adın kalleş olsun!..»

Yusuf ile Balaban adlı otuz şiirlik bir destan yazıyor. Bunca macera içinde yitiyor. Üç parçası elimizdedir. Bir parçasını okuyalım:

Zaman akar, zaman geçer
Zaman zindan içinde
Biz mapusta gürül gürül yatardık
Yılan çiyan içinde
Getirdiler ite kaka bir yiğit
Ayak çıplak
Ak bir mintan içinde
Zaman zaman içinde
Işık duman içinde

Bu da başka bir parçası:

«Aklı karalı seçilirken su... Aklı karalı seçilirken ova... Aklı karalı seçilirken dağ... Çakal, kurt, kuş, yılan ve tosbağa... Ve ışırken ıpıl ıpıl üzümler... Işırken orman... Yusuf kuytuda otururdu... Gözünü keketmeden... Elinde filinta tüfek... Karşıdan gelirdi Balaban... Ak yelek, gümüş köstek... Atı zorlayı zorlayı... Yusuf bağırttı barutu... Yalağın kenarından... Al, dedi, lan... Düştü Balaban... Kanı şorlayı şorlayı...»

Mürettip dostları anlatan, *Mürettip Hasan*'ın da tümünü yazayım, basımevlerindeki dizici dostlar için:

«Alınmıştır, ağzım, dilim elimden... Konuşamam...

yanarım... Unumu elemişim, eleğimi asmışım, ölüm vız gelir... Yanarım... İnce bir derde, hele bir, düş de gör, nicedir, kardeşim... Parmaklarım yazı dizer, yorulur, kurşun kasalara dökülür derdim... Bir türkü bilirim, var git oğlan var git, mekânın ara... Nerde karnın doyarsa, vatanın ora... Hey anam hey, yine de hey hey... Mürettip Hasan deyip de geçme... Ben adamın anasını bellerim... Punto hesabı... Kadrat hesabı...»

Gün dergisinde, 15 Temmuz 1946'da yayınlanmış *Dost* şiirinden de bir bölüm alalım:

Ben berceste mısraı buldum
Hey, ömrümce söylerim
Gözden, gezden, arpacıktan olsun
Hey, ömrümce söylerim
Bizsiz Ilgaz'ın çam ormanları güzel değildir
Hayda günlerim, hayda
Sırtını düşmana verdikçe
Murat dağları güzel değildir
Dost dost ille de kavga
Biz olmasak gökyüzü, biz olmasak üzüm
Biz olmasak kömürgöz, üzümgöz, elâgöz
Biz olmasak göz ile kaş, öpücük, nar içi dudak
Biz olmasak ray, dönen tekerlek, yıkanan buğday, ayın onbeşi
Biz olmasak Taşova'nın tütünü, Kütahya'nın çinisi
Yani bizsiz
Anne dizi, kardeş dizi, yar dizi
Güzel değildir

Çok eski bir denemesi olan *Uyan Alim*'le örnekleri tamamlayalım:

«Yıllardır susmuşum lâl... Yanım yörem tepegöz, Şahmeran... Yürek çın çın eder ama... Erdemli ve yiğit... Bir gerilla bıçağıdır çatal... Derman sorar, kurda kuşa derman... Dağlar gül, gülistan içinde... Al al... Bir ben kalmışım... Rüsvay, malamat, üryan... Uyan derim Alim... Uykudan uyan...»

Türk şiirine büyük soluklarla başlayan bir şairi, üstüne vara vara soluksuz kodular...

Enver Gökçe'yi yıllar sonra keşfeden şair Günel Altıntaş, *Papirüs*'te (Sayı 43, Ocak 1972) şunları yazıyor:

«Enver Gökçe'nin şiirlerini okuyorum. Müthiş bir şair Enver Gökçe. Nasıl olup da bugüne kadar gizlemişler onu? Akıl alacak şey değil. Orhan Veli'nin etrafında kıyameti koparmışlar. Oysa eski Latin şairlerini okumuş olanlar için, hiçbir tarafı yoktur Orhan Veli'nin. O, Nâzım'ın *Bugün Pazar* şiirinin çizgisinde ama, çok daha sığ bir şairdir. Onda ne Nâzım'daki hümanizma, ne de lirizm vardır. Asıl yerel olan, millî olan, asıl bizim olan, Enver Gökçe'nin şiiridir. Toplumcu şiirimiz içinde adının ikinci sırada anılması gerekir. Yürek olmayınca, şimdilerde yayınlanması bile zor. Zaman, Enver Gökçe'nin hakkını Enver Gökçe'ye verecek.»

ŞİİRİMİZDE AHMET'LER VARDIR

«Geceleyin bir ses böler uykumu... İçim ürpermeyle dolar, nerdesin?.. Yıllar var ki, arıyorum ben onu... Âşığıyım, beni çağıran bu sesin...»

Aldığım bu dizeler Ahmet Kutsi Tecer'indir... Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Muhip Dranas... Üç ünlü ozanımızdır... Vaktiyle bir eleştirmenimiz, bu üç ozanımızı Üç Ahmetler diye adlandırıyordu... Başka Ahmet'ler de var mıdır? İlk şiirini gün ışığına çıkarırken Necati Cumalı'nın adı da Ahmet Necati'ydi. Sonra gelenlerden Ahmet Arif var, Ahmet Oktay var, Ahmet Köksal var.

Garipçiler diye anılanlar iyice ünlenmeye, bizim kuşak barış şiirleri yazmaya başladığı zaman, CHP, şiire de bir çeki düzen vermeyi düşündü... Yahya Kemal'i partinin estetik danışmanı yaptı, Ahmet Kutsi Tecer'i de, Fuat Köprülü'nün kuru bir dala çevirdiği «*Ülkü*: Halkevleri Dergisi»nin başına getirdi. O zamanlar her şey CHP'nindi...

Yurt, Millet, Vatan, Cumhuriyet, Sakarya ve sonradan Fethi Çelikbaş'ın ünlü iddianamesi ile kapatılan Halkevleri... Halkevlerinin dergileri vardı, kitaplıkları vardı, türlü kültür kolları vardı... Ahmet Kutsi Tecer, *Ülkü* dergisinin başına geçecek, partinin görüşüne aykırı düşen ve gün geçtikçe gelişmeye başlayan yeni şiire de bir çekidüzen verecekti... Yeni şiir vezinsizdi, kafiyesizdi, alışılmışın karşısındaydı... Öyleyse, vezinli, kafiyeli, alışılmışı yansıtan bir şiir türü bulunursa, gelişmekte olan yeni şiir düzene sokulur, disiplin altına alınırdı... CHP'li büyüklerimiz ve onların estet ve teorisyenleri ölçüyü bulmuşlardı... Ölçü bulununca da örnekler verilebilirdi. Ahmet Kutsi Tecer önce Sivrialanlı Âşık Veysel'i ortaya çıkardı... Veysel, halk dediğimiz köylünün arasından çıkmış, âşık tarzını sürdüren bir ozandı... *Ülkü* dergisinde Veysel yazar, Veysel'in biçimi de biraz modernleştirilirse, yeni şiir gözlerden silinir, halkımızın şiir zevki bozulmaktan kurtarılırdı. Önce, şair olduğu için Ahmet Kutsi Tecer kolları kendi sıvadı... *«Orda bir köy var uzakta... O köy bizim köyümüzdür...»* diyordu... *«Çalsın sazlar... Vursun halay... Düzülsün süzülsün...»* gibi örnekler veriyordu... Kendine hemencecik benzeyen, disipline giren ozanlar da bulmuştu. Behçet Kemal... Osman Atilla... Necati Öngay... Coşkun Ertepınar... Daha adını unuttuğum niceleri...

Tutmadı bu formül!..

Ahmet Kutsi, karşısına çıktığı yenilerden yazılar almak zorunda kaldı... Orhan Veli Kanık eleştiriler yazdı. Enver Gökçe ve Sefer Aytekin'e dergide teknik görevler verdi. Veysel'in ilk şiir kitabını Enver Gökçe düzenledi, Ülkü Yayınları'ndan çıktı... Böylesine bir abdestle, şair doğumlu Ahmet Kutsi Tecer bu kadar namaz kılabilirdi...

Adına geçmiş dediğimiz bu anılardan sonra, Ahmet Kutsi Tecer dendi mi, gözlerimin önüne araba tekerleği iriliğinde iki kulak, bağlı kalın iki gözlük çerçevesi gelir... O kadar...

Kutsi Tecer'le hiçbir yakınlığım olmadı, olamazdı da... O, yaşı başı itibarıyle bizim yanımıza yanaşmazdı, biz onun yanına milletvekili, partili, eski bir eğitimci olduğu için yanaşamazdık. Halkevlerinde yapılan şiir günlerinde, şöyle bir selam verir, geçerdik, birbirimize...

Ahmet Hamdi Tanpınar da öyle... Milletvekili, profesör... Akşamları da akranları ile birlikte pahalı lokantalarda, siyasi kulüplerde içerdi. Gene yaklaşamazdık...

Ahmet'lerden biri de, Muhip Dıranas'tır. Taş Mektep'in Muhip Atalay'ı, okulu bitirip İstanbul'a gittikten sonra, Ahmet Muhip Dıranas oluyor ve yepyeni şiirlerini yayınlamaya başlıyor. Bir yandan yüksek okula giderken, bir yandan bulabildiği iş, Güzel Sanatlar Akademisi kütüphane memurluğudur.

Bohem sanatçıların, son demlerine yetişebilmiştir. Sinopludur, yani Karadenizli... Yahya Kemal'in *«Kaç fatihin altın kanı mermerle karışmış»* dediği bir soy çekimi güzelliğindedir. Sanat delisi, güzel kadınların aradığı yakışıklı şair odur. Maceraları bizim kulağımıza dek ulaşmıştır.

İstanbul yaşantısını bilmiyorum.

Ankara'ya geldikten sonra tanıdım. CHP'nin kültür işlerine bakan Halkevleri Kültür Bürosu'nda çalışıyordu. Ankara Palas'ın arkalarında bir yerde. Akşamları, o da, bizim içtiğimiz küçük meyhanelerde görünürdü. Şık giyinen, yukardan bakan, yakışıklı şair kişi... Özenle bakardık, uzaktan. Yavaş yavaş, bizlere de ısındı, aramıza katıldı.

İsmet Paşa'nın demokrasi kaprisi, kenti alabora etmişti. Partiler kurulur kurulmaz, kim nereye, nasıl sığınacağını şaşırmıştı. Bakarsınız, CHP'li görünen biri DP'ye geçmiş; DP'li görünen CHP'ye. Siyaset, renkli bir prizmaya dönmüştü, siyasetçiler de...

Ulus'ta, *Ecinniler* yayınlanıyordu. Gazeteden çıktığında Mümtaz Faik'le gelir, Acem'de iki tek atardı. Mümtaz *Zafer*'e geçti, Muhip de *Zafer*'e... Bir süre sonra günlük fıkralar bile yazdı. Çocuk Esirgeme Kurumu Yayın Müdürü oldu. Bir de baktık, bir süre sonra kurumun başkanı oluvermiş. Çizgiden çizgiye, dalgadan dalgaya atlayan bir ömrü olduğu belliydi. Çile çekiyordu ama, sır vermiyordu.

Beğenilen şiirlerini güç, belki de geç yazıyordu. Dergilerde, kırk yılın başı, bir şiirine rastlanırdı. *Varlık, Ağaç, Gündüz, Oluş, Yücel* dergilerinde bir şiiri çıktı mı, derginin yaprakları arasında kalmaz, belleklere yapışır, dilden

dile geçerdi. Ocaktan şiir çıkmadığı zamanlarda, Baudelaire'den yaptığı çeviriler çıkardı dergilerde. Bundan olacak, 'Baudelairien' şair derlerdi. Yani, biraz ünlü Fransız ozanının etkisinde bir ozan...

Ahmet Muhip Dranas'a yaklaşabilenler, onun, politikayla da, sanatla da, hatta şiirle de kendisini sevdiği için ilgilendiğini kolayca görürler.

Necati Cumalı, baktı ki, çok Ahmet var, günün birinde adının başından Ahmet'i atıverdi... Oldu Necati Cumalı... Hukuk Fakültesi'ne, İzmir'in Urla'sından okumaya gelmişti. Sanatın az tehlike gösteren bölgesine sığındı. Bizim yanımıza pek yanaşmazdı. Sakıncasızların çıkardığı dergilerde yazar, suya sabuna dokunmayan konuları seçerdi. «Günaydın tavuklar, horozlar...» Nurullah Ataç'ın dilinden düşmezdi. Nurullah'a yaklaşmış olan, resmî görüşün onayını almış demektir. Sızıltısız, gürültüsüz okulunu bitirdi ve memleketine döndü. Orada avukatlık yaparken gerçeği daha yakından gördü. Ona göre yapıtlar verdi.

Orhan Veli benden altı yaş büyükmüş. Ben Ahmet Arif'ten yedi yaş büyüğüm. İkisinin biyografisini yazan bir kitap var elimin altında, oradan hesapladım. *Hasretinden Prangalar Eskittim*'in ardında bir fotoğrafı var, silik çıkmış, hiç de benzemiyor. Ahmet, yüz yüze iken daha canlı, daha ateşlidir. Nereden bulup komuş bu tasviri de?.. Orhan, yan yana iken daha yaşlı görünürdü bana. Ben de Ahmet'e öyle görünüyorum ki, kitabın üstüne, «Can derdine düştüğüm dar günlerde Hızır gibi imdadıma yeten ağabeyim» falan filan diye yazmış... Aslında böyle mütevazi de değildir. Pek içlendiği bir eşref saatine rastlamış. Dar günlerde, Hızır gibi imdada yeten, ilkin ben değilim, odur. Hızır hiç imdadıma yetmedi ama, can derdine düştüğümde; o, imdadıma yetti. Cebeci damının, ceza münferidinde, yataksız, yorgansız bir gece geçirdiğimizin sabahında, yatağımı getiren oydu. Sabahın köründe eve gitmiş, sırtlayınca yatağı Cebeci'ye getirmiş... Bunu da kendi söylemedi, çıktıktan sonra eşimden öğrendim.

Dirliksiz, huysuz mu, diye düşünüyorum. Sevmediklerine karşı nobran duruşunu, huysuzluğuna, dirliksizliğine yoranlar vardır. Ahmet de, çıkarcı, politikacı, şuncu bun-

cu değil ki, her önüne çıkanı sever görünsün? İçinden geleni konuşuyor... Çok sevdiğim bir arkadaşın eşi aramızda oturuyordu. Kocasını o da sever, belli karısını sevmiyordu. Bir şey anlatmak istiyor, kadın eğildikçe yüzümü göremiyordu. Kadının burnu, gereğinden uzundu.

«Diyarbekir çakmağı gibi burnu var. Aramızdan çekilse de rahat konuşsak..» deyivermişti.

Kadın duydu çekildi ama... Ahmet huysuz oldu.

Ahmet Arif, saf bir Diyarbakırlı şiir delisi olarak geldi başkente... Biraz İstanbul Üniversitesi'nde bulunmuş, oradan Dil Tarih'e kaymıştı... Gelir gelmez, solcu gençlerle kaynaştı... Günün ünlü şairlerine saygılı, aralarında dolaşırdı. Hiçbir zaman, «Ben şairim» demez, aralarında bulunmaktan memnun olurdu. O günlerde gözüme ilişir ilişmez sevmiştim. Günün değerli ve ünlü bir şairini, bugün, böyle anlatmak, belki tuhaf gelecek ama, ben Ahmet'in gençlik yıllarını belirliyorum. Derneğin bağlı bir üyesiydi. Bizi tutukladıkları zaman, yatağımızı getiren; benim, Şevki'nin, Enver'in öğle yemeklerini bıkmadan, usanmadan taşıyan odur. Dosttur, vefalıdır, sadıktır. Sevdiğini iyi sever, sevmediğini de iyi sevmez...

Ahmet Oktay'ı, Yılmaz Gruda, bir de Pehlivan Özer' le görürdüm. En yakın arkadaşları onlardı. Ben tutuklar evinden çıktıktan sonra, hemen askere gittim. Ahmet'i Ankara'da bıraktım. Dönene dek onu da tutukladıklarını öğrenmiştim. Bir süre ilişkimizi yitirdik. Hapishaneciliğinin de iyi geçtiğini söylerler. Şiir söyler gibi, sessizce yazgısına katlanmıştır. İşkencelere dayanamadığından krizler geçirdiğini duymuştum. Kendisi, hiçbir zaman anlatmazdı.

Askerden döndüğümde, Fethi Giray'ın Ankara Telgrafı'na girmesine yararım dokunduğunu sanıyorum. Ondan sonra, ekmek kapısı olarak, hepimiz gibi gazeteciliği seçti, bir daha da boşlamadı. Uzun yıllar, kabuğunun içinde tatlandırdığı şiirlerini besledi. Yazılı bir şairden çok, sözlü bir şair olarak kalmaya katlandı.

Yıllar sonra, şiirleri gün ışığına çıktığında değeri hemen onaylandı. Artık yaygın bir ünü vardır. Bundan sonra değeri üstüne konuşacak olan, ne benim, ne de benim

gibilerdir. Artık edebiyat tarihimizin vazgeçilmez malı olmuştur. Gün olur, sade kendi kendiyle değil, en yakınlarıyla da geçinemez. Ne diyem, bu bir mizaç meselesidir. Şiirimizde Ahmetler içindeki yerine kendi gücüyle, bileğinin hakkıyla geçmiştir. Çıkışını belgeleyen günler üstüne izlenimlerimi ancak böyle saptayabiliyorum.

Ahmet Oktay, ince bir bulut gibi süzülürdü. İki Ahmet'i, Ahmet Arif'le Ahmet Oktay'ı birbirine yapışmış gibi görürdünüz. Esen samyeli her birimizi bir yana dağıtırken, onun İstanbul'a gittiğini öğrendim. Yolum düştüğünde, küçük, içkisever meyhanelerinde yeniyetme sanatçılar arasında görürdüm. Aralarından değerli aktörler, ressamlar, öykücüler çıkmıştır. Artık edebiyat dergilerinde adına rastlıyordum. Kimsenin desteğine gerek duymadan kendi yolunda yürüyordu. Şiir kitaplarındaki örnekler o günlerinin bereketli ürünleridir.

Yılmaz'ın da adının başında, Ahmet var mıydı, yok muydu, bilmiyorum. Birdenbire, bir kuş sevinciyle, Yılmaz Gruda olup çıkıverdi ortaya... Aktörlük yanı, şiirine baskın mı çıktı ne, daha çok aktörlüğü ile ünlüdür şimdi. O da, 1940 ile 1950 arasında çileli yolculuğumuzu hoş bir anı olarak saklamaktadır belleğinde... Kim bilir, belki de unutmuştur.

Gençliklerini birlikte yaşadıkları Özer ise, tutulduğu kapandan çıktıktan sonra, yüksek öğrenimi tamamladı. Ne pehlivan oldu, ne şiire bulaştı. Mesleğinde iyi bir tarım uzmanı olduğunu söylerler. Arada sırada gördüğümde iri kıyım bir kart delikanlıdır. Çoluğa çocuğa da karışmıştır.

Ahmet Köksal'ı, askerliğimde, Zara'da, resim öğretmeni olarak yakaladım. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde okurken, hafta sonlarında gelir, sanat toplantılarımıza katılırdı. Bizi kavuran yel, öğrenci olduğu için ona ilişmemişti. Zara'da, çarşı içindeki kasap dükkânında keçi etinden pirzola, ucuz şarap içerken geçmiş günleri çok anmışızdır. O da kendi alanında değerini ve ününü sürüyor.

Bildiğim Ahmet'ler böylece tamamlandı.

SAİT'LE TAVLA OYNARDIK

Tanıdığımda Sait'in başı dertteydi. Yazdığı hikâyede askerin ayağını tökezletmiş, sıkıyönetimden çağırmışlardı. Yaşamadan, yazmadan başka bir şey düşünmediği için pek de korkardı bu gibi işlerden.

«Ulan asker de insan değil mi, ne çıkar ayağı tökezlerse?» diye soruyordu. Bilmiyordu ki, zamanın yöneticilerine göre, asker, nasıl yemez, içmez, üşümezse, tökezlemezdi de.

Bir seferinde de, yazdığı kestaneci hikâyesindeki kestanecinin kim olduğunu öğrenmek için polise çağırınışlar, gene korkmuştu. Polis ve mahkeme işlerini sevmiyordu. İstanbul'un çarşısında, pazarında, sokağında, düzünde dolaşmadan hoşlanan insanın ne işi vardı öyle yerlerde? Ama madem, iktidarların hoşlanmadığı yazılar yazıyordu, kaderinin içinde buralara gitmek de vardı.

Meserret Kıraathanesi'nde tavla oynardık. Bir kadeh içkisine. Yekleri üst üste koyarak, düşeş atmak ister, aklınca zar tutardı. Böyle yaptıkça da zarlar elinden düşer, aramaya koyulur, söverdi. Sövmesinde bile sanatçı yanı belirirdi. Adi küfürler, özel bir incelik kazanırdı.

Meserret Babıâli'dedir. İttihatçıların kahvesidir. Üstü otel. Komiteci Yakup Cemil, bu otelde ve bu kahvede Enver'le Talat'ı devirmek istemiştir. Birincide Babıâli'yi basmışlar, Nazım Paşa'yı öldürmüşler. Yakup Paşa'nın alnına tabancasını boşaltırken arkadaşları:

«Na'pıyorsun?» diye sormuşlar.

Kurşunlar yerini bulduktan sonra:

«O, bundan anlar.» demiş.

Aynı Yakup Cemil, İttihatçılardan umudunu kesince, Enver'le Talat'ı yok etmek istemiştir. Babıâli'yi yeniden basmıştır.

Daha doğrusu basacak yerde, kendi basılmıştır. Çizmeleri arasına sakladığı iki tabanca da elinden gidince, her şeyini yitirmiş, asılmıştır.

Sait bunları da bilir, anlatırdı.

Meserret bizim için de önemliydi. Kuşağımızın ne kadar ünlü - ünsüz edebiyatçısı varsa, burada toplanırdı. Bu-

rası adeta bir ucuz buluşma yeriydi. Bir kahve parası verdik mi, birkaç saat bekleyebilirdik.

İstanbul yağmurundan ince pardösüsü ile tiril tiril kaçan Orhan Veli buraya sığınırdı. Cahit Sıtkı'nın «Cümle eş dost, ressam, şair, serseri» dedikleri buraya gelirdi.

Sait'le tavla oynardık, bir kadeh içkisine... Her seferinde de mızıklardı. Mızıkladıkça da, boyuna, zarları düşürür söverdi.

«Buna düşeş derler...»

«Onu ben atamıyorum.»

«Ulan, sen kimsin ki atacaksın?»

«Öyle mi, al bakalım.»

Eğer düşeş gelirse, çat tavlayı kapatırdı

«Zar tutuyorsun...»

Gün görmüş garsonlar, bu şamataya güler geçerlerdi. Bizden önce nicelerini tanımışlardı.

Sait: «Hadi Filip'e...» derdi.

Filip, Rum meyhanecinin adıydı. Tümü Filipos Vavakos. Dördüncü Vakıf Han'ın karşısında bir dükkân. Hem meze, hem ayakta içki satardı. Bir kadeh içki verir, yanında kürdana batırılmış beyaz peynir, haşlanmış patates, hatta biraz sucuk... Hepimizi tanırdı. Sait'le senli benliydi.

«Bu ne biçim sucuk ulan?»

«Ağzın alışık değil vire Sait...»

«Hergele...»

Çevresini aranırdı.

«Ben hergeleyi görmüşümdür.»

Takılmanın ardı gelirdi.

Sait'i iyi tanıyanlar, ona edebiyatçı gözü ile bakmazlardı. Halktan bir adam. Hoş, keyifli, babacan... Arada hikâye de yazıyormuş gibi görünürdü. Nitekim yıllarca ahbaplık ettiği Burgazlı motorcunun:

«Bu kadar büyük adam olduğunu, hikâye yazdığını bilmiyordum.» demesi bundandır.

Edebiyat tartışmalarına katılmaz, teorileri üzerine söz söylemez, şu mısra iyi, şu mısra kötü demezdi. Hatta edebiyat kavgası da etmezdi. Kendine güveni olan, tartışmalara boş veren, gülüp geçen bir mizacı vardı. Bizden yaşlı olduğu için böyle tartışmaları geride bırakmıştır, diye düşünürdüm. Sonra gençlik arkadaşlarını tanıdım, onlar da, böyle tartışmalara girmediğini söylediler.

Eli sıkıydı. Fakat sanatına inandıklarına birkaç kadeh bir şeyler ikram ettiğini duydum. Yemek yedirdikleri de olurdu. Hatta, borç diye, para da vermiş.

Kalabalık edebiyatçı toplantılarında bir süre oturur, yavaşça, çaktırmadan sıvışırdı. Besbelli, incir çekirdeğini doldurmayan tartışmalardan sıkılırdı.

Bizim kuşak, (şimdi bitnikler gibi) giyim kuşamı ile de edebiyatçı olduğunu belli ederdi. Sakal, dar paça pantolon, uzun ceket —bobstil dedikleri— ağızda pipo... Sait bunların hepsine boş verirdi. Kravat bile takmazdı.

Adına ödüller verileceğini, müzeler açılacağını bilse: «Bu kadar masrafa girmeyin, parasını bana verin...» bile derdi.

İnsan yaşamalıydı.

KÖPRÜ'DE KARŞIMA ÇIKIVERDİ

Birdenbire bir kuş gibi, bir balık gibi, bir adam gibi çıkıverdi Köprü'nün üstünde önüme... Şaşırdım... O da şaşırdı. Daha doğrusu, şaşırması da, suçüstü yakalamamdan ürktü. Balıksı gözlerini süzerek, parmağıyla tatarsı dudaklarını büzerek:

«Sısss..» dedi. «Nereden çıktın karşıma hergele?»

«Ulan Sait!.. Sen?..»

«Ben ya, itoğlu itler!..»

«İtliği de kimseye bırakmamışsın...»

«Sen de...»

«Nerden çıktın?»

«Ananın... Oradan...»

«Vay kopuk... Ulan sen ölmedin mi?»

«Ben ölmem... Ölenler belli...»

«Orhan nasıl, Suphi nasıl, Cahit nasıl?»

«Görmedim bile...»

«Ulan nereden geliyorsun sen? Oradan gelmiyor musun?»

«Kimin evini kimden, kimin köyünü kimden soruyorsun?»

Mavnalar geçiyordu Köprü'nün altından, çatanalar geçiyordu. Bir odun kayığı motorlu gidiyordu. Çata çat, çata çat... Kıyı balık tutanlarla doluydu. Kıyı dedimse köprünün korkulukları... Mesinalar ayaklara takılıyordu.

«Böyle balık mı tutulur?» dedi Sait.

«Nasıl tutulur?»

«Bildiğim, önce böyle tutulmaz. Bu insanlar hep aç mı?»

«Tok bu insanlar...»

«Nereleri tok?»

«Önce gözleri...»

Güldü.

Gülüşü bizim gülüşümüze benzemiyordu. Canlı değildi. Diri, yaşayan sesle değildi. Uzaklardan, çok uzaklardan gelen, kınayan bir sesle gülüyordu.

Sait Faik böyle gülmezdi yaşadığı günlerde... İnsanların iyi gülmesini, iyi yemesini, iyi doymasını, iyi giyinmesini isterdi. *Mavnalar* öyküsünü hatırladım, Sait'in yazdığı. İki adam Köprünün üstünde durur. Biri uzaktan uzağa bakar, arkadaşına döner.

«Benim Üsküdar'da bir halam var.» der.

«İyi...» der öteki.

Mavnalar, çatanalar geçer.

Gene mavnalar, çatanalar geçiyordu Köprü'nün altından.

«Öykümü anımsadın değil mi?»

«Nereden bildin Sait?»

«Ben düşünceleri okurum.»

«Bu dilleri nereden öğrendin?»

«Biz bütün dilleri biliriz. Dilin içine etmişsiniz lan...»

«Niye?»

«Kimse, kimseyi anlamıyor.»

«Bunu da nereden çıkardın?»

«Kimler yazıyor şimdi?»

«Bir alay kopuk...»

«Öyle... Bir iki ad söyle...»

«Ne söyleyim... Gazetelerin sanat köşelerine oturmuşlar, kıyımdalar...»

«Duydum.»

«Öyleyse?»

«De, de sen... De gene bir iki isim...»

«Bak Füruzan var... Leylâ Erbil var... Bekir Yıldız çıktı.»

«Duydum.»

«Seviyor musun?»

«Okuyamadım ki...»

«Bu has öykücülere de kıyıyorlar...»

«Hergele, benim dilime öykünme...»

«Kuş dili bunlar Sait...»

«Değil, değil...»

«Yahu Sabahattin'i, Nâzım'ı, Orhan Kemal'i görmedin mi?»

«Yok be kardeşim, onlar henüz bizim kompartımana gelmediler...»

«Neredeler?»

«Dünyanın çilesi orada da var...»

«Nasıl tüydün?»

«İstanbul özlemine dayanamadım. Bana izin verdiler.»

«Ne izni?»

«Yok be kardeşim, onlar henüz bizim kompartımana ci çıkmıyorlar mı? Ben de istedim, İstanbul'u bir göreyim, dedim. İzin verdiler. Geldim...»

«Eee...»

«Hergele, sen çıktın karşıma... Dalgama taş attın.»

«Hadi bir tavla atalım Sait...»

«Meserret'e gidelim.»

«Meserret pastane oldu. İttihatçılar gelse tanıyamazlar.»

«Tokatlı'da bir bira içelim öyleyse...»

«Meydan oldu oralar...»

«Nektar'da bir yudum?»

«Ayakkabıcı oldu.»

«Lambo?»

«Sizlere ömür...»

«Bizlere değil, sizlere ömür... Cumhuriyet duruyor mu?»

«Duruyor, ama senin bildiğin gibi değil.»

«Nasıl?»

«Balıkpazarı'nda ama, senin koduğun güzelliği yitirdi.»

«Muhteş?»

«Lokanta...»

«Cennet Bahçesi?»

«Kimsenin gittiği yok... Gitse gitse, belki Oktay Akbal gider... Eski günleri anmak için...»

«Asmalı Mescit?»

«Barhane...»

«Yüksek Kaldırım?»

«Eh, şöyle böyle...»

«Ulan tad komamışsınız İstanbul'da...»

«Boğaz yolu var...»

«Ha, Menderes'i gördüm... Onunla övünüyor...»

«Ne diyor?»

«Bir Boğaz Yolu yaptım, gidip görmelisin Sait, diyor. Bu yakadaki kıyı yolu da fiyakalıymış...»

«Öyledir...»

«Nerde içiyorsunuz?»

«Rasgele...»

«Fikret n'apar, Fikret, benim doktor...»

«Şey yapıyor.»

«O da nesi?»

«Yeni danslar...»

«Beter olun...»

«Olduk bile...»

«Şiir var mı şiir?»

«Iıı...»

«Ne yazar çizersiniz?»

«Boş ver...»

Gözümü açıp kapayıncaya dek Köprü'den aşağı doğru süzüldü... Duman gibi, sis gibi, yiten bir koku gibi uzaklaştı...

«Nereye Sait...» diyemedim.

Gitmişti...

DÖRDÜZ GİBİYDİLER, BİR ARADA

Asmalı Mescit'i, aynı adı taşıyan kitabında Fikret Adil dostumuz çok güzel ve içtenlikle anlatır. Bir sanatçı ku-

şağın uğrağıdır Asmalı Mescit... Kimler geçmemiştir buralardan, Nâzım Hikmet, Çallı İbrahim, Peyami Safa, Necip Fazıl, daha adı unutulan niceleri... Bizim Asmalı Mescit'e uğradığımız yıllarda, bu kuşak, bohem yaşantılarını tamamlamış, durulmuştu.

Tünel'den çıkar çıkmaz, karşıda girilen dar sokaklar Asmalı Mescit'tir. Ucuz pansiyonlar, küçük içkili lokantalar, pulu eksik tavlalı ve destesi yırtık oyun kâğıtlı kahveler burdadır. Asmalı Mescit'ten Beyoğlu'na çıkarken, sağda, Tuna diye küçük bir lokanta vardı. Kapıdan girince iki bölümdü. Önde içki içilir, arkada oyun oynanırdı. Oyun, bilardo, tavla kâğıt!.. İçkiyi meze ile verirlerdi. Bir balon bardak biranın yanında birkaç tür meze, rakının yanında biraz daha bol meze... Şimdilerde usul kalktı. O yıllarda İstanbul'da böyle içkili yerler pek çoktu. Neden olmuyor, diye sorduğumda, belediye tarifesi meselesi olduğunu söylüyorlar. Belki öyledir.

Salâh Birsel, Fahir Onger, Oktay Akbal, Naim Tirali'ye burada rasladım. Daha doğrusu burada rasladım diyemem de, Fahir Onger bana burda randevu verdi; ötekilerle, burda karşılaştık. Birbirimizi edebiyat dergilerinde çıkan imzalarımızdan tanıyorduk. Şimdi yüz yüze tanışıyorduk.

Salâh Birsel, oldum olası etliydi. Şişman diyemiyorum, ne yandan baksan kıpkırmızı et!... Her yanı besili... Oktay'a da şişman denirdi ama, etli değildi Salâh gibi... Fahir de cılız, Naim de cılız. Fahir'in konuşurken gene tutukluğu vardı, gene gözünün altında tiki. Naim ise, haza Karadenizli, tipik laz... İçlerinde çok değer gören, sayılan, sözü dinlenen Fahir gibi geldi bana... Naim'le Oktay öykücüydüler, öykü yazıyorlardı. Salâh Birsel şairdi, Fahir Onger eleştirmen. Eleştirmenlerin, her zaman bir üstünlüğü olmuştur, yazar çizerlere karşı... Çünkü yazarlar, çizerler, ne olsa, aralarında çekişirler. Eleştirmenlerse, hep arabulucu... Fahir Onger'in bu özelliği ve niteliği belliydi.

Ankara'yı taşra sayıyorlardı. Onun için bana, bir yukardan bakışları vardı gibi geldi. Ben birkaç şiir okudum, sessizce dinlediler. Salâh, bir iki yerine takılmak istediyse,

Fahir önledi. Ötekiler beğendiklerini söylediler çabukça... Çünkü onların alanına girmiyordu şiir. Oktay bir öyküsünü okudu. Yeniden yeniye kendini buluyordu. Biraz Sait Faik'in etkisinde görünüyorsa da olaylara daha taze, daha genç açıdan bakıyordu. Biraz mektepli işiydi ve Sait'te bu yönü bulamazdınız, yapmak istese Oktay'ın örneklerini ortaya koyamazdı. Oktay'a özgü bir yaşantıydı, Sait o çağı çoktan yitirmiş, kentin ara sokaklarının içine dalmıştı. Sevdiğimi söyledim. Oktay da sevindi. Naim'e bir şeyler okumasını söylediler. Nazlandı da nazlandı lazoğlu... Bana elinin altında okuyacak bir şeyi yok gibi geldi. Zaten üstünden bir sultani tembellik akıyordu.

Buluşmamız bu kadarla kaldı. Lokantadan çıktık. Fahir, Oktay, Naim ayrıldılar. Salâh ile birlikte, cadde-i kebirden Taksim'e doğru yürüdük. Hafif ısıran bir soğuk vardı, dışarda. Salâh, deve tüyü paltosunun yakasını kaldırarak, soğuğa karşı korundu. Koltuğunun altına kitaplarını iyice sıkıştırdı. Ellerini de üşümesin diye ceplerine soktu. Saçları dökülmeye eğilimli başında bir fötr vardı. Lokantada dikkat etmiştim, kitapları fransızcaydı. Demek dil biliyor, ya da öğreniyordu. Aralarında ikisinin de felsefe el kitabı olduğu gözümden kaçmamıştı.

Hem yürüyor, hem konuşuyorduk. Salâh, derinlerden, uzaklardan gelen bir sesle, tane tane konuşuyordu. Bir şey söylemiyormuş gibi durgunlaşır, gene söyler. Konuşma biçimi böyle. «Şiir, kategori kategoridir.» diye başladı. Hoppala dedim içimden, ne demek istiyordu? Dinledim.

«Şiir, kategori kategoridir. Bilgiye dayanır şiir. Çok okuyacak, çok çalışacaksınız, az yazacaksınız. Kant'ın kategorileri vardır. Onun gibi, şiir de kategorilere ayrılmıştır. Bilimselliği kapladığı için ne kadar kuru, ne kadar katı olursa, o kadar anlaşılır olur. Ben bunu yapmak istiyorum şiirimde. Kuru gibi görünen, açık seçik kelimelerden kurulu, yazgıların yapısına uygun bir sistem. Zaten, şiirin ilkeleri saptanmalıdır önce, o saptanmadı mı, şiir yazılmaz. Ben şiirin ilkelerini saptıyorum. İlerde böyle bir kitap yazacağım. Bu kitabımı okuyanlar, bir aritmetik problemi çözer gibi şiirin nasıl yazılacağını öğreneceklerdir.»

Kavşakta durdu, yüzüme baktı.
«Siz ne diyorsunuz?»
«Ben şiiri böyle anlamıyorum.»
Yeniden baktı yüzüme, bu kez bakışı dikti.
«Şiir böyledir.»
Galatasaray'da Salâh da ayrıldı. Ben yalnız kaldım.

O yıllarda İstanbul'a yolum düştüğünde, dördüz gibi beraber gezen, Salâh'la da, Oktay'la da Fahir'le de buluşuyordum. Naim'in Paris'e gittiğini söylüyorlardı. Aralarına bir de Lütfü Özkök karışmıştı.

Oktay Akbal, babacandı, sıcak kanlıydı. Sanatın politikasını bildiğinden mi nedir, kimseyi kırmıyor, gücendirmiyordu. Fahir'se, sanata belli bir açıdan bakıyor, kendi sanatçılarını seçiyordu. Bu seçim, seçimin dışında kalanlar için kırıcı oluyordu. Ona darılanlar, gücenenler çoktu. Ömrü boyu da böyle olmuştur.

Biz gene o yıllarda Fahir'e dönelim. Çileli bir yolculuk etti. Acılı kuşağın çektiklerini ona da çektirdiler. Bir süre, sanatı da, edebiyatı da bırakmak zorunda kaldı. Eline fırsat geçince, yeniden sarıldı.

Fahir Onger, Mehmet Seyda ile yaptığı bir konuşmada kendisini şöyle anlatır:

> Yazı yazmasaydım, belki resim, belki heykel, belki yapı, belki müzik kollarından birine bağlanacaktım. Bugünkü düşüncelerimi daha gerilere götürerek, kendimi otuz yıl öncesinde yakalayabilseydim, çok boyutlu müzikten başkasına hiç bakmazdım. Hiçbir sanat, müzik kadar hayatla birleşik değildir. Bütün sanatlar, hayatın sadece ufak bir parçası, müzik hayatın bütünüdür. Sanatın en somut türü gibi görünen heykel sadece üç boyutludur, müzik ise sonsuz boyutlara sahiptir. Kağnı hızına oranla ışık hızı ne ise, öteki sanatlarla müzik arasındaki oran da odur. Ama geçen geçti, onun peşinde koşulamaz artık. Benim için durum bu. Günlük hayatımın özel meraklara, tutkulara ilişkin yanlarına gelince, çok aşırı ölçüde olmamakla birlikte sigaraya, alkole, kadına düşkün olduğumu gizleyemem. Ayrıca hem bunların, hem başkalarının gerekliliğini savunmaktan çekinmemişimdir. Günlük yaşayışımız böyle alışkanlıklarla zen-

ginleşir. Çalışmak için insanı kamçılar bunlar. Yalnız, kadını parayla satın almak işinde ben yokum. Böylesi ilişkilerden çok kaçarım.

Yazılarımın tümü dergi sayfalarında kalmıştır. Çoğu, çıkan kitaplar için kısa tanıtma yazıları, edebiyat sorunları üzerine denemeler, konuşmalara verilen karşılıklardır.

Fahir Onger, 1940 sanatçı kuşağını tanıtanlardandır. 1940 kuşağı, İkinci Dünya Savaşı'na karşı direnen, onu eserlerinde yansıtanlardır. Alman nazizmine, İtalyan faşizmine karşı erkekçe bir ses çıkmışsa, bu 1940 şairlerinin haykırmasıdır.

Bugünkü Şiirimiz adlı antolojisini yayımladığı zaman, okuyanlar: «Böyle bir şiir de varmış.» diye şaşırdılar.

Edebiyatın karın doyurmayan nankör uğraşından bankacılığa döndü. Uzun yıllar sesini duyan olmadı. Son günlerde yeniden yazıyordu, bazı dergilerde. Hak bellediği doğruları yansıtabilmek için hırçınlaşıyordu. Cavalacozlarla çatışıyordu. Grip olduğunu sanarak gittiği hastanede yarasını açmışlar, kapamışlar; Zincirlikuyu'dan, dost ellerinde toprağa verildi.

«Ölüm en büyük gerçektir.» derler.

Ölümden önce yazılanlar, çizilenler uzun süre yaşar mı? Toplumumuzda henüz, yazar çizer, yaşarken değerini bulamıyor ki, öldükten sonra bulabilsin!. Daha bir süre çalkalanmamız, yaşayana hakkettiği değerin verilmesi için beklememiz gerekiyor, kanısındayım.

Kıtalar fetheden bir Paşamız için ünlü şairimiz Baki efendi şöyle diyor:

Yanında kendi sipahından ademi bile yok
Beyim bu nice seferdir ki, ihtiyar ettin?

Ölümü bir sefere benzeten şair, Paşa'ya soruyor: «Tek askerini almadan bu yolculuğa nasıl çıktın?» Ölüm yolculuğuna yazarlar, kitapları, defterleri, kalemleri, notları ile değil, yalnızca çıkarlar.

Sonra uzun bir sessizlik!

YAKINLARI SADRİ DERDİ

Sadri Ertem'e yakınları «Sadri» derlerdi. Bu Sadri deyişte ona yakın olmak, dostluğuyla, arkadaşlığıyla övünmek, tanışlığını belli etmek vardı. Bozkır Başkentin tek edebiyat odağı idi. Milletvekili seçilmiş ve Başkente gelip yerleşmişti. Çevresinde daima gençler vardı. Tanışmadan önce, o zamanın bulvar kahvelerinde rastlardım. Bulvarın iki geçesinde Parisli kahveler vardı. Bunlar: Büyük Özen, Küçük Özen, Kutlu! Sadri, kışsa camın önünde, yazsa bahçede otururdu. Geçenler, ağzından cigarasını eksik etmeyen bu adamı görürlerdi. Ufak tefek, tombulcaydı. Az konuşur, hep dinlerdi. Elinde daima kitaplar vardı. Bir kitap değil, birkaç kitap, tomar. Akşamları da Mühendisler Birliği'nin altındaki lokantada ya da Sakarya Caddesi'ndeki küçük işçi lokantasında arkadaşlarıyla yemeğini yerdi. Bu düzen her gün bozulmadan sürerdi.

Çevresindekiler hep edebiyatçı gençlerdi. Oktaylar, Melihler, Orhanlar, Aldanırlar bizden irice gençlerdi. Biz daha çok, Şahap Sıtkı'nın çevresinde kümelenirdik. Ben, Fethi Giray, Suphi Taşhan, Numan ve Fethi Bayçın kardeşler, Hayrettin Ziya, Baki Süha, Fehmi Yazıcı, Necati Cumalı ve arada sırada Hasan Şimşek. Şimdi unutulur ve hatırlayamaz olduğum isimler... Nurullah Ataç'ın gelişi daha geçtir. En çok takıldığımız, Nahit Sırrıydı... Ertuğrul Şevket bir gün tutmuş, Nahit Sırrı'nın pantalonunu, paçasından yukarıya doğru yırtıvermişti.

Bu kadar aydını Ankara kaldırmazdı... İleri geri konuşmalarımız, Şükrü Kaya'nın adamlarına batardı. Onun için de çevremizden polis kılıklı bazı gölgeler eksik olmazdı. Çoğumuzun, polis raporlarında adının solcuya çıkması bu konuşmalar yüzündendi.

O raporları verenler, bugünkü Anayasa düzeninde nelerin konuşulduğunu, konuşulabildiğini gördükçe vicdan acısı duyarlar, haklılığımıza inanırlar mı bilmem. Çünkü biz, bugün söylenebilenlerin söylenmesinden başka bir şey istemezdik ki...

İkinci Dünya Savaşı gelip çatmıştı. Savaştan ötürü bir sıkılık vardı. Ankara'da çeşitli ulusların çeşitli casusluk

olayları geçiyordu. Hafiyeler bunları izleyecek yerde daha kolay olsun diye bizleri izliyorlardı. Çiçero olayı, Fon Papen'e suikast, hep gözümüzün önünde geçmiştir. Olayları yaratanlar her gün civarımızdaki insanlardı. Suikastçılardan biri olan berbere az mı traş olmuştum. Bu berber belki Sadri'yi de, öteki arkadaşlarımızı da traş etmiştir.

Paramız olmadığı günler çaktırmadan Sadri'den borç alırdık. Mebus olduğu için onu paralı sanırdık. Oysa o da kendi yağıyla kavrulan bir «dar gelirli»ydi. Gecelerimiz küçük Ankara barlarında geçerdi. Bu bar gidiş ve dönüşleri, Sadri için, çok masraflı olurdu. Her parasız sanatçı biraz da masrafını ona yıkardı. Şikâyetsiz, yakınmasız, bu angaryalara katlanırdı. Düşünüyorum da kırk beşinde gitmiş, benim yaşımdan küçük... Oysa bize nasıl da yaşlı görünürdü. Belki de, o yaşlarda kavuştuğu büyük ün onu yaşlı gösterirdi.

Nâzım'ın, nedense, sözünü etmekten çekinirdi. Çok iyi arkadaş oldukları söylenirdi. Nâzım'ı 15 yıla mahkûm ettikleri zaman, Atatürk'e bir mektup yazmasını istiyor. Mektup İçişleri Bakanı Şükrü Kaya aracılığı ile Atatürk'e sunulacak... İlkin, Nâzım bunu kabul etmiyor, hatta çok sinirleniyor. «Ben özel mektup yazmam, her yurttaş gibi dilekçe yazarım.» diyor.

Aynı konudan, Nâzım'la birlikte mahkûm olan şair A. Kadir, Sadri'nin Nâzım'la görüşmesini şöyle anlatır:

> O gün, ikindi vakti avluda dolaşırken, telefona çağırdılar Nâzım'ı. Ben de gittim arkasından. O içeri, müdürün odasına girdi, müdür odada yoktu. Ben odanın kapısında, eşikte dineldim. Nâzım heyecanla aldı telefonu eline:
>
> «Ha, Sadri, sen misin?... Merhaba!... İyiyim, iyi... Evet... Evet... Evet, sonra?... Ne?... Özel mektup mu?... Ne diyorsun kardeşim? Özel mektup yazınam ben! Pullu istida yazarım... Halk gibi... Hakkımı öyle ararım... Pullu istida yazarım Sadri, pullu istida!.. Böyle de sen ona... Güle güle!...»
>
> Hırsla koydu telefonu yerine. Yüzü kıpkırmızı olmuştu öfkeden. Dışarı çıkınca:
>
> «Ne oldu?» dedim.
>
> «Sadri Ertem telefon eden... İçişleri Bakanını görmüş, Şükrü Kaya'yı... Özel bir mektup yazarsam Ata-

türk'e, kendisi götürür mektubu verirmiş ona, affettirirmiş beni.. Şuna bak sen!..»

«Sadri Ertem'de bir orostopulluk var mıdır?»

«Yok, yok, sanmam... Saf oğlandır. Aklı ermez böyle şeylere pek... Ama, öteki, hinoğlu hindir. Şükrü Kaya... Hadi gel bunun üstüne birer çay içelim...»

Sadri birkaç kez daha Nâzım'ın Atatürk'e mektup yazmasını istiyor... Sadece Sadri değil, dayısı Ali Fuat Cebesoy da mektup yazmasını istiyor Nâzım'dan... Nâzım bir türlü yazmıyor. Sonunda yazmaya rıza gösteriyor.

«Mektubu yazdı ama, Atatürk'ün eline geçmedi.» derdi. Üzüntüsü bu yüzdendi.

Bu mektubu çok sonra yayınladılar. Sırası gelmişken 1938 yılında yazılan, fakat Atatürk'ün eline geçmeyen, içli bir dille dikkatlice kaleme alınan mektup şöyledir:

Cumhurreisi Atatürk'ün yüksek katına,

Türk ordusunu 'isyana teşvik' ettiğim iddiası ile '15 yıl ağır hapis cezası' giydim. Şimdi de 'Türk donanmasını isyana teşvik etmekle' töhmetlendiriliyorum.

Türk inkılâbını ve senin yaptığın her ileri dev hamleni anlayabilecek bir kafam, yurdunu seven bir yüreğim var. Askeri isyana teşvik etmedim. Yurdum ve inkılâpçı senin karşında alnım açıktır.

Yüksek askeri makamlar, devlet ve adalet, küçük bürokrat, gizli rejim düşmanlarınca aldatılıyorlar.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Deli, serseri, mürteci, satılmış, inkılâp ve yurt haini değilim ki, bunu bir an olsun düşünebileyim...

Askeri isyana teşvik etmedim.

Senin eserin ve sana aziz olan Türk dilinin inanmış bir şairiyim. Sırtıma yüklenen ve yükletilecek hapis yıllarını taşıyabilecek kadar sabırlı olabilirdim. Büyük işlerin arasında seni bir Türk şairinin felâketi ile alâkalandırmak istemezdim. Bağışla beni! Seni bir an kendimle meşgul ettimse, alnıma vurulmak istenen bu 'inkılâp askerini isyana teşvik' damgasının ancak senin ellerinle silinebileceğine inandığımdandır. Başvurabileceğim en inkılâpçı baş sensin!..

Kemalizmden ve senden adalet istiyorum. Türk inkılâbı ve senin başına ant içerim ki suçsuzum...

Sadri'nin yaptığı işler kırk yıla sığmayacak kadar büyüktü. Sayısız gazete ve dergide yazı yazar, *Vakit* gazete-

sinde her gün bir dış politika icmali çıkardı. Meclise gider, Polis Koleji'nde propaganda hocalığına devam ederdi.

Günde beş pakete yakın sigara içer, leblebi gibi aspirin yerdi. Müzmin bir başağrısı vardı. Bu aspirinlerin başağrılarını dindireceğini sanırdı. Bugünkü başağrısı ilaçları nerde!... Aspirini bulursan şükret.

Bütün insanları içine dolduran kalbi, Sadri'nin alışkanlıklarına dayanamadı. Bir gün cana yakın tombul vücudun yükünü bu kalb çekemedi ve Sadri gitti.

Ölümü 12 Kasım 1943'tedir. Orta öğrenimini Üsküdar'da Askeri Rüştiye ile Üsküdar Sultanisi'nde yapmıştı. İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde yüksek öğrenimini tamamlamıştı. Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara'ya gelmiş *Hâkimiyeti Milliye* ve *Yeni Gün* gazetelerinde çalışmıştı. *Son Telgraf* gazetesinde başyazar iken Takriri Sükûn Kanununa aykırı hareket etmekten tutuklanmış, bir süre yatmıştı. Çıktığında, eşi dostu yüzüne bakmamış, işsizliğin büyük acısını çekmişti. Bundan da söz etmezdi. O günleri iyi bilen yakın dostu Ertuğrul Şevket'ten dinlemişimdir başından geçenleri. Sonra iş verdiler... Felsefe öğretmenliği etti... Gazetelerde yeniden yazarlığa başladı... Tanıdığımda *Vakit* gazetesindeydi ve Basın - Yayın Genel Müdürlüğü danışmanıydı.

Polis Koleji'nde propaganda öğretmenliği ederken, bir yandan da Kütahya'dan milletvekili çıktığı için meclise giderdi... Tafralı ve yukardan bakışlı olmadığı için, yazar mıdır, öğretmen midir, milletvekili midir, yoksa sade bir yurttaş mıdır anlayamazdık... Kendi halinde, kalabalığın içinde, bir yalnız adamdı.

KAN OTURUR

Geçende bir dostum, «Elimden gelse çoluk çocuğu dış ülkelere gönderir, orada okuturdum.» diyordu. Bildiğim paralı dostlar var, çocuklarını dış ülkelere gönderdiler, ora-

da okutuyorlar. Kurtardık sanıyorlar ama kurtaramazlar, nasıl olsa sonunda gelmeyecekler mi? Geldiklerinde, gene ülkeyi böyle bulmayacaklar mı? Gençlik yıllarımızda Dil-Tarih olayları sırasında bir Bakan, oğlunu Londra'ya göndermişti. Solcu olmaktan kendisini ve oğlunu kurtarabildi mi?

Arada sırada hepimiz karamsarlığa düşüyoruz. Spor ve Sergi Sarayı'nda Nâzım Hikmet'i anma gecesine gittim. Nâzım, yaşasa 75 yaşında olacakmış. Bu salonda AP'nin, CHP'nin, DP'yi desteklediği zaman Celâl Bayar'ın toplantılarını gördüm. Hiçbiri böylesi kalabalık olmamıştı. Düşünen Türk insanının yaşamını burnundan getirenler, bu kalabalığı görünce ders almazlar mı? Toplanan gençlerin yaş ortalaması 25-30'u geçmezdi.

A. Kadir, *1938 Harbokulu Olayı* kitabının üçüncü baskısını yollamış bana, eksik olmasın!.. Kitabın sonunda benim 1967 yılında Nâzım Hikmet'in avukatı ile yaptığım bir konuşma var. Çoktan unutmuştum, bir gazete yazısı, unutulur gider sanmıştım. Değilmiş!

Nâzım'ı mahkûm edenlerden birinin kafasında ur çıkıyor, kıvranarak ölüyor. Duruşma yargıcı Kâzım Yaman! Bir Şerif Budak vardı, Bahçelievler'de ziyaret etmiştim. Felç inmiş, perişandı. Askerî Yargıtay'da karara bir albay, Zeki Eyüpoğlu karşı çıkmıştı, onu da genç yaşta emekliye ayırdılar.

Nerde Nâzım'ı buyruklara uyarak mahkûm edenler, nerde Spor ve Sergi Sarayı'nda toplanan gençlerden oluşan büyük kalabalık. Utanması gerekenler, utanmalıdır. İçime çöken karamsarlık çekilir gider gibi oldu, ferahladım.

Bundan kırk yıl önce ilk sendikayı, «Un ve Unlu Maddeler İmalâtı Sendikası»nı kurduğumuz zaman, dilekçeyi valiliğe götüren Mehmet Göze'yi Deftardarlığa havale etmişlerdi. Havale eden vali yardımcısı sendika ile sandığı birbirine karıştırmıştı. Bunu anımsayan Mehmet Göze herhalde gülüyordur.

Durmadan çocukları öldürüyorlar. Öldürenler belli, ölenler belli. Bir türlü mahkemelerin önüne sanıklar çıkarılamıyor. Ama açılan mezarların sayısını bile unuttuk. Türkiye'nin parlak bir geleceği var, ufukta görünüyor. Bu ufku karartmaya çalışanların eline ne geçecektir? Nâzım'ı

mahkûm edenlerin eline ne geçti? Çoluk çocukları biliyorlarsa, utancını yaşıyorlardır.

Türkiye'de aydın bir kamuoyu var. Mebus maaşlarına direndi, durumu görüyorsunuz. Olayı eleştirenlerin adı ise, sözlüklerde bulunan küfürlerin hemen hepsidir. Varsıllarımız, çocuklarını Avrupalara gönderecek yerde, böyle bir kamuoyu oluşturmasına girişemezler miydi? Onların çocukları can da, ötekilerin çocukları patlıcan mı?

Eskiden bir alışkanlık vardı, her Amerikan işyerine bir bomba atılır, sonra bir alay solcu toplanırdı. Bugüne dek bombayı atanlardan hiçbiri bulunamadı. Şimdi bunu değiştirdiler, başka yöntem buldular. Holdinglere bombalar atılıyor. Adım başında bir sivil polis gözcülük ederken bomba atmak kolay mı? Bu yeni yöntemle, zoru getirmek istiyorlar.

Sokakta soyulan bir yazara karakolda ifade verirken, «Sizi soyanın adını, soyadını söyler misiniz?« diyorlar.

Minibüsün çarptığı Vedat Günyol'a Sansaryan hanında bir yıldır alamadığı pasaportunun hazır olduğunu söylüyorlar. Dr. Turhan Temuçin, bir gizli örgüt lideri olmaktan adil bir yargıcın kararı ile kurtuldu.

Tablo karamsar ama geleceğin parlak olduğunu kararlanlar da biliyorlar. Bunun şaşkınlığıdır ki, öçlerini gençlerden almaya kalkışıyorlar. En pahalı gazinolarda eğlenseler de, kendilerini güçlü sansalar da, içlerine bir şeylerin sinmediği belli... Ne diyeceksiniz, kendim ettim, kendim buldum dünyası!..

NÂZIM HİKMET İÇİN

Büyük şairimiz Nâzım Hikmet'in doğum günü büyük törenlerle kutlanıyor. Nâzım Hikmet bizden çok dünyada değeri bilinen bir ozandır. Daha geçenlerde ülkemizi ziyaret eden bir Yunanlı yazar «Nâzım Hikmet için ortak tö-

renler düzenlersek, iki millet arasında dostluk daha da pekişir» demiyor muydu? Oysa iktidardan düşmek üzere olanların Nâzım dendikçe dudakları uçuklamaktadır.

Nâzım Hikmet, kendisinden korkulduğu için ketenpereye getirilmiştir. Olağanüstü mahkemeler kurdurularak suçlandırılmış, mahkûm edilmiştir. Hem de bir değil, iki askeri mahkemede birden yargılanmıştır. Nâzım'la uğraşan, Türkiye'deki üç büyük otoriteden biriydi. İkisine bir şey denmediği için, üçüncüsüne denemezdi. Üçüncünün kaprisidir ki, Nâzım'ın yarım yüzyıla yakın hapsine sebep olmuştur.

İşler biraz tavsadıktan sonra verilen kararı düzeltmek isteyenler çıkmıştır. Dayısı Ali Fuat Cebesoy, Kütahya Milletvekili Sadri Ertem, bir arkadaşları daha, kararı düzeltmek için Meclis Dilekçe Komisyonuna başvurmayı düşünürler. Hazırladıkları dilekçeyi Meclis Başkanı'na verecekleri zaman Kâzım Karabekir Paşa (Meclis reisi):

«Önce, bir de Mareşala sorun, bakalım ne diyecektir?» önerisinde bulunur. Başta Ali Fuat Paşa olmak üzere üç milletvekili Mareşal'e giderler. Mareşal onları dinledikten sonra şöyle der:

«Vallahi siz Meclissiniz. Dilediğiniz şeyi yapabilirsiniz. Kararı düzeltirsiniz, hatta af bile edebilirsiniz. Ancak, bütün bunları yaptıktan sonra Nâzım'ı hapisten çıkaramazsınız.»

«Nasıl olur?»

«Hapishaneden size Nâzım'ın ölüsünü teslim ederler.»

Nâzım, 1950'den sonra hapisten çıktığı zaman onun canına kıymak isteyenlerden çoğu sağdı. Öldürme girişimi ve ölüm korkusu o kadar canlı tutuluyordu ki, Nâzım yurt dışına kaçmak zorunda bırakılmıştır.

Nâzım'ın Türk ve dünya şiirindeki yeri ve dehası bellidir. Artık tartışmasızca kabul edilmiştir. Ancak onu ağır cezalara çarptıranların başında gelen Mareşal'in görüşü ve dehası iyice anlaşılmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi bir kent kuracak kadar çimento ve demiri «Çakmak Hattı»na yığdırmıştır. Sözde ülkeyi Batıdan gelecek bir askeri tehlikeye karşı koruyacaktı. Alman askerleri Trakya'yı bırakmışlar, havadan Girit'e inerek bu hattın geçersizliğini ispatlamışlardır.

Mareşal'in iki girişimi vardır. Biri Çakmak Hattı'nı kurması, öteki Antalya ile Konya arasını demiryoluna kapaması... İkisinin de ne kadar yanlış olduğu artık belirgindir.

Biri, askerlikteki yanılgıları; öteki, şiirdeki yüceliği ile daima yaşayacaktır. İkisi de dünyadan gitmiştir, biri öyle, biri böyle...

NURULLAH ATAÇ

Ataç liseden hocamdı. Edebiyat dersine gelirdi. Hoca olarak edebiyatın kurallarını öğretmez, onları siz okuyun der, daha çok edebiyat ve şiir beğenisi verirdi. Beğendiği şiirleri makine ile yazar, sınıftakilere dağıtır, bunları güzel okuyanlara numara verirdi. Şiirler aruzdu. Bunun için de ezberlenmesi kolaydı. Aruz bilmeyenler ezberleyemezlerdi. Hoca da onlara kolayca ezberleyebilmeleri için aruz öğrenmelerini salık verirdi. Kendisi ezbere çok şiir bilir, bir şiiri de üç okumada ezberlerdi. Bu alışkanlığı bana da verdi. Üç demeyim ama, dört beş okumada bir gazeli ezberlerdim. Belleğimde, bu alışkanlıktan gelen bir dolu şiir vardır. Bazıları bunu, belleğimin kuvvetli oluşuna yorarlar; doğrusu alışkanlıktır.

Mehtaplı bir geceydi.. Ataç ve günün edebiyatçıları Bahçelievler'e doğru bir yürüyüş yapmıştık. Yolda *Leylâ Mecnun*'un tümünü ezbere okumuş, bizi şaşkınlıklar içinde komuştu. Eski divanları karıştırır, kimsenin bilmediği şiirleri seçer, okurdu. Bir ara Bestekâr Nazîm Efendi'nin şiirlerini keşfetmişti. Nazîm Efendi bizim için yeniydi. Kitaplarda adı pek geçmezdi.

Gel gör Nazîm başımıza geldi akibet
Divanegân-ı aşka gülerdik zaman ile.

Bu beyti okurken hoca kendinden geçerdi. Küçük de bir aşk macerası olduğu söylenirdi. İki dizeyi okurken bir kıta keşfetmişçesine kıvanç duyardı. Ezberlememiz için birkaç kez tekrarlar, adetâ dizeleri meşk ettirirdi.

Hocalık geçti. Arkadaş olduk. Beraber edebiyatçıların gittiği meyhanelere giderdik. İçki içmekten çok, üslûp gösterisinde bulunurdu. Kimseye lâf bırakmazdı. Kekeme olduğundan, sinirlendirici bir konuşma biçimi vardı. Alışana kadar epeyce sıkılırdınız. Kekemeliği şiir okurken geçerdi. Çok kekemelerde görmüşümdür; şiir okurken de, şarkı söylerken de geçer.

Kızdıklarını fena yererdi. Acı zekâsı, zehir gibi nükteleri vardı. Birini aklına takmasın, iflah olmazdı. Suut Kemal Yetkin'e kızar olmuştu. Her gittiği yerde onu çekiştiriyordu. Ne bilgisizliği, ne cahilliği kalıyordu. Bir gün Kutlu'da otururken, damdan düşer gibi sordu:

«İçkilerin en kötüsü nedir?»

Herkes susuyordu. Cevabını da kendi verdi: «Su...»

Ekledi: «Çalgıların en kötüsü?»

Bunun da cevabı kendinden: «Ut...»

Bakalım ne çıkacak diye bekliyorduk. Tamamladı:

«İçkilerin en kötüsü su, çalgıların en kötüsü ut, ikisi birleşince Suut çıkar.»

İntikamı acıydı.

Yıllar sonra koca adamı askere alıyorlar. Yedek erat olacaktı. Sarıkışla'da bir süre de eğitim görmüş. Yedeksubay olmadığı için er elbisesi giydirmişlerdi. Sonra yakasını bıraktılar. Kendisi için bir beyit düşmüştü. Bunu okurken gülerdi. Gülmesi de kendisine özgüydü, ağlama ile inleme arası bir ses çıkarırdı.

Asker oldum süvari
Giderim yengeçvari

Hafif kambur, soluna yalpa vurarak yürürdü.

Bunu kendi de bildiği için olacak ki, «giderim yengeçvari» diyordu.

Orhan Veli'yi tanıtan oydu. Orhan'la, epey süren bir dostluktan sonra darılıştılar. Dargınlıkları kanlı bıçaklıydı. Dargınlıktan sonra hiçbir zaman karşılaşamıyorlardı. İkisini sevenler için bu çok zor bir durumdu. Orhan bir yere

çağrılacaksa Ataç gelmiyor; Ataç gelecekse, Orhan bulunmuyordu. İçki içilen yerler bile buna göre ayarlanmıştı. Bu sırada meyhane değiştirmelerin bir nedeni de buydu.

İkisi birbirinin ardından, birbirlerini çekiştirirlerdi. Ataç'a göre artık Orhan Veli yoktu, bir ad takmıştı: Şakulî solucan!... Onunla anardı Orhan'ı. Orhan'ın yüzü ergenlik dediğimiz sivilce yerleri ile doluydu. Boyu uzundu, hafif kamburu vardı. Bundan kinaye şakulî solucan demişti belki de.

Yenişehir'deki Demir Köprü'nün altı çiçeklikti. Buraya «Gelin Bahçesi» derdi. Ulus dönüşlerinde, yürüye yürüye gelirken, burda durur, Gelin Bahçesi'ni, herkesin kendisi gibi sevmesi için ne diller dökerdi. Bir yazısında bu Gelin Bahçesi'ne uzun uzun övgüler düzdüğünü hatırlarım.

Birine tutulduydu. Ben hikâyesini duydum. Kafayı çektiği geceler, sevdiğinin kapısına gider, eşiğini öpermiş. Bu evin, sevgilisinin evi olduğunu, ona Orhan söylemiş. Fakat günün birinde öğrenmiş ki, bu ev sevgilisinin evi değil. Alaya alındığı, aldatıldığı için çok kızmış. Orhan'a küskünlüğünün bir nedeni de buydu.

Şiir kitabım çıktığında, bir tane gönderdim ve üstüne «Hocam, üstadım» diye yazdım. Üstad sözcüğüne çok sinirlenirdi. Benim de gafletime gelmişti. Bir gün beni yakaladı; elinde kitap:

«Ya şuradaki üstad sözünü sil, ya da kitabını geri al...» dedi. Çok kızgındı. Kavga eder, darılabilirdi. Çarnaçar «üstad» sözünü sildim.

Küçük işleri mesele yapardı. Geçimsizdi. Hırçındı. Aykırı sözler söylemekten, şaşırtmaktan hoşlanırdı. Solculuğundan ötürü «komünist» demişler, bu da kulağına gitmişti.

«Ben komünist değil, Nihilistim...» der, yapıştırılmak istenen sıfatı değiştirmeye çalışırdı. Bir süre hep «Nihilist» oldu.

Gençlik bu ya, benim de şiirlerimden söz etmesini isterdim. Hiçbir zaman da söz etmedi. Bir gün dayanamadım:

«Hocam, biz de şiir yazıyoruz. Dergileri görmüyor musunuz?» dedim.

Ne demek istediğimi hemen anladı. Gönlümü almak için:

«Senin şiir siyasi... Ben siyasi şiirlerin sözünü etmem...»

Çankaya Köşküne mütercim tayin edildikten sonra, pek ortalarda görünmedi. Eline iyi para geçmiş olacak ki, kılık kıyafet de değişti. Ulus'ta yazılar yazıyor, takma bir adla siyasete bile karışıyordu. Köşk'teki işi, DP'nin iktidara gelişine dek sürdü. Bir gün duyduk ki, emekliye ayırmışlar. DP düşmanlığının bu emekliye ayrılışta büyük payı vardır. İçmiyordu, ama içkili yerlere uğruyordu. Daha çok çeviri işlerine vermişti kendini. Yayınlanan birbirinden güzel çeviriler bu döneme rastlar.

Ölümüne dek Orhan'la dargın kaldılar. Melih ve Oktay'la araları nasıldı, şimdi kestiremiyorum. Orhan, Ataç için üç mısralık bir tekerleme yakıştırmıştı. Kulağına gitmiş, kendi okurdu:

Nurullah Ata
Tirink Galata
Soğan Salata

Bizim kuşaktan değildi. Bizim kuşakla birlikte acı çekenlerdendi. O kadar yakınımızda ve bizimle birlikti ki, yabancı saymazdık. Kuşağımızla anışımız bundan.

BİR DE POLİSİN ŞAİRİ

Bu yazıya, polisin şairi başlığını korken, anlamı tam vermediğini biliyorum. Çünkü, polisin şairi derken, polisin benimsediği şair anlamı da çıkıyor. Oysa ben, polisler arasından çıkan demek istiyorum. Polisler, bu şairi, benimserler, kendilerinden sayarlar mı idi? Kim bilir, belki onun da bir fişi, bir dosyası vardı. Polise, bize ait bilgiler, notlar vermesi, böyle bir dosyanın bulunmasına engel olamaz-

dı. Ne bileyim ben, bir gün, bu dosyalar ve fişler üzerine eğilecek bir araştırmacı gerçekleri bulup çıkaracaktır. Polisten sayılan şairin de günahları ve sevapları iyice anlaşılacaktır.

Galiba Üsküplüydü. Memlekete göçmen olarak gelen ailelerden birinin çocuğuydu. Yurtsever olduğunu belli etmek için, çoğu göçmenler gibi aşırı milliyetçilik gösterilerinde bulunurdu. Konuşurken:

«Bu memleketi biz... Bu bayrağı biz...» gibi tumturaklı sözler ederdi. Bu yurdu, bu bayrağı çok sevdiği için uzaklardan buraya, her türlü kazayı, belâyı göze alarak gelmişti. Gerçekten çok sevdiği için mi, yoksa, aile oralarda yoksul kaldığı için mi gelmişt, meçhulümüzdür. Ailenin işi tıkırında olsa, ekmeğe, aşa muhtaç bulunmasa buralarda ne işi vardı?

Şoven idi. Bunu ispatlamak için de solculara çatmayı marifet sayardı. Irkçılar, turancılarla iyi geçinmeyi de şovenliğini pekleştirmek için kullanırdı. Nasıl, iyi bir gazete çıkarmak için solcu kadroyu kullanmak gerekiyorsa, o zamanlarda iyi bir edebiyat dergisi çıkarmak için, solcuları almak gerekliydi. Başka türlü edebiyat dergileri tutmazdı. Bunu bildiğinden ve sezdiğinden midir, arkadaşları ile birlikte çıkardıkları bir edebiyat dergisinde bizim yazılarımız, şiirlerimiz bulunmasını ister, karşı koyanlara bizi savunurdu. O zamanlar şairlik ününün çiçeği burnunda dönemini yaşayan Fethi Giray'a derginin baş köşesinde yer verirdi. Fethi *Rizeli Ali* şiirini yazmış; bu, *Yeni Edebiyat* dergisinde yayınlanır yayınlanmaz, büyük ilgi toplamış, *Tan* gazetesinde Naci Sadullah, köşesinde övgüler yazmıştı. Onun için Fethi'den dergide bir şeyler bulunmasına özel dikkat gösterirlerdi.

Hacı Bayram'a giderken, sağda polis merkezi vardı. Amirlik miydi, memurluk muydu bilmem. Ama vardı. Bunun üst katında yatar kalkar, lise imtihanlarına çalışırdı. Polis merkezinin önündeki «Asri Kahve» de edebiyatçıların meyhane dışı toplandıkları yerdi. Burda edebiyat tartışmaları yapılır, dergi hazırlanır, vakit geçirilir, sonra meyhaneye gidilirdi.

Meyhane kavgaları sonucu, arada karakola düşenlerimiz de olurdu. Eğer sebep siyasi değilse polisin şairine ha-

ber salınır, o da aracı olur, kurtulurduk. Karakol kurtarmalarından ötürü de ona minnet duyardık. Düşünüyorum, bu küçük polis memurunun, bizimle uğraşan polise karşı, bu kurtarma gücü nerden gelirdi? Belki polis dalgalarına biraz daha aklımız erdiği için, bu bize, bugün tuhaf gelmektedir. Her polis vakası bir üst amire bildirildiğine göre, bu lise sınavlarını dahi vermemiş küçük memurun sözüyle bizleri salıvermeleri mümkün müydü? İşin içinde bir iş vardır, diye kuşkuya düşüyorum.

Kürt'te içiliyordu. Hasan Ali - Kenan Öner meselesinin en kızıştığı, en cıvcıvlı günlerden biri... Şairler coştular:

«Hadi, Hasan - Âli Bey'e gidelim...» dediler.

Polisin şairi de yanımızdaki bir masada oturuyordu. Kalktık yola koyulduk. Kapıyı çaldığımızda, Hasan - Âli Bey in evde olmadığını söylediler. Vakit gece yarısı... Belki evdekiler bu kadar kalabalığın gece ziyaretine de bir anlam verememişlerdir.

«Kimler diyelim?»

«Şairler, dersiniz...»

Şairlerin ziyareti böyle oldu.

Sonra bu, siyasi bir olay olarak mahkeme dosyalarına geçti. Bu olayın, Hasan-Âli Yücel'in *Devam* adlı kitabında yankısı şöyledir:

> Silifke yargıç muavini, (polisin şairinin adı anılıyor burda), Hikmet Tanyu'nun şahadeti esnasında, Irkçılık - Turancılık dâvası ile âlâkam olduğunu ve bu hususta tesirim bulunduğunu, o zaman Emniyette memurken kendisine söylediğinden bahsettiği zattır. (Polisin şairinin adı anılıyor burda), ifadesinde bu ciheti sarih olarak bildiğini söylememekle beraber, gerek vilâyet binasına gelişimi görmesi, gerek Hamdi Cilasun' un ırkçılarla alâkadarlığından dolayı Hukuk Fakültesi imtihanlarına benim müessir olmam, bir akşam solcu şairlerin içki içtikten sonra evime gelmeleri gibi olaylardan bahsetmiştir.
>
> Bu deliller, komünistliğim ve komünist hâmiliğim davasını ispat yolunda serd edilmişse, bilmiyorum, sanık bunları müdafaasında ne şekilde kullanacaktır? Şu kadarını arz etmeliyim ki, Vilâyet binasına sayılı denecek kadar mahdut gidişimden daha tabii

ne olabilir? Hukuk Fakültesinde herhangi bir talebe için tesir yapmaya kalkınam ise akıl ve mantık dışıdır. Bunun en kuvvetli delili yargıç muavinliğine kadar gelmiş bulunan ve Hukuk Fakültesi mezunu olduğu muhakkak olan (polisin şairi)nin kendisidir.

Gazinoda içip bizim eve gelenlerin, benimle yakın fikir arkadaşlıklarını anlatmak istiyorsa, bu gelişin sebebini doğru olarak bulmuş sayılamaz. «Komünist» dediği bu şairler, içtikten sonra beni görme kararını saikai-sikrle (sarhoşlukla) vermiş olabilirler. Nitekim gece yarısına doğru eve vakitsiz gelmiş olan bu misafirleri tanımadığı için annem içeri almamıştır. Ben bu gelişi tabii bulmadığım için ertesi günü Emniyette hadiseyi söylemişimdir. Bu şekilde bir ahbap ziyareti tasavvur edilebilir mi?

Karakol kurtarmalarında şairlere yakınlık gösterirken, böyle siyasi olabilecek olaylarda da, şairlerin düşündüğünden farklı yoruma dayanan tanıklık da edebiliyordu.

Evi ziyaretten sonra çoğumuzu Emniyete çağırdılar. Neden bu ziyareti yaptığımızı sordular. Bir dostluk gösterisi olduğunu söyledik. Hasan Âli Yücel'in de o zamanlar müsamahalı davranması karşısında, tek parti devri polisi bize bir şey yapmadı. Ama yıllarca sonra, bunu Hasan Âli Yücel için kullanırlarken, aramıza giren bu polisin şairinin tanıklığından yararlandılar. Bunu yapabilen bir adamın, aramıza şair ve dost olarak girdiği zaman, daha neler yapabileceğinden kuşkuya düşmekte haksız mıyım?

Polislikten ayrılmış, bir süre hakimlik yapmış, avukatlık etmiş, sonra işi ticarete dökmüş olduğunu anlatıyorlardı. Tanrı rahmet eylesin. Ölülerin ardından kötü sözler söylenmez. Ama bir anılar zincirini birbirine bağlıyoruz. Burada onun da yer aldığı olaylar var. Bu olayları iyice belirtebilmek için, gerçekleri dile getirmek zorunluğundayız.

İyi bir şair miydi? Ben yargıda bulunmayacağım. Ama suya sabuna dokunmayan konularda, heceyle bazı şeyler yazardı.

EDGAR POE MODASI VARDI

Şair Fethi Giray'ın hiç sevmediği biri vardı. Bir şeyler karalar, şiir sanır, önüne geleni sıkıştırır, okurdu. Durak demez, otobüs demez, dolmuş demez, okurdu. Onun için karalamalarını okumanın yeri zamanı yoktu. Her yer okuması için uygundu. Bakkal defteri gibi, sarı kâğıtları kıvırır, iç cebine kordu. Yakaladı mı, hemen çıkarır, okumaya başlardı. Boş zamanlarda iyi de, bir şeyler konuşurken çıkarınca, konuşmanın tadı kalmazdı.

«Aman etme üstad...» deseler, «Hele şunu da bir okuyayım çok beğeneceksiniz» derdi.

Beğenip beğenmeyeceğiniz umrunda değildi. Onun için amaç, yazdıklarını birisinin dinlemesiydi. Bir duruşu, bir bakışı, bir egemen oluşu vardı ki, kafa tütsülese de dinlemek zorunda kalırdınız, dinlerdiniz de... Biraz yaşlandı ama, aynı şeyleri gene yapıyor mu, bilmiyorum. Bizim kuşak ne de saygılı, ne de dayanıklıymış... Şimdi düşünüyorum da kimse gönlünü kırmazdı, sabırla boynunu eğer dinlerdi.

Edgar Allen Poe modası çıkmıştı. Poe'yu Beaudelaire Fransa'ya tanıtmış, oradan da bize aktarılmıştı. Amerikan edebiyatı da, şiiri de, pek bilinmiyordu. Zaten Amerikalılarla böylesine içli-dışlı da olmamıştık. Ne Amerikan yardımı alıyorduk, ne de büyüklerimizden kimse «Küçük Amerika» olmamızı istiyordu. Kimsenin hatırına Amerika gelmediği için, Amerikan edebiyatı da gelmiyordu. Amerika bugünkü gibi yaygın değil, içine dönük, kapalı bir dış politika izliyordu. Fakat nedense, Edgar Poe, Amerika sınırlarını aşarak deniz aşırı ülkelerden bize dek gelmişti. İlkin *Altın Böcek* kitabı çevrildi. Ardından *Annebell Lee* diye nefis bir şiiri var, onu çevirdiler. Daha sonra, Raven maven geldi. *Annebell Lee*'yi Melih Cevdet çevirmiştir. Hem de çok titiz, çok temiz bir Türkçeyle...

Bizim karalamalar yapan şair de biraz İngilizce bilirdi. Durur mu, hemen Edgar Poe'dan şiirler çevirmeye başladı. Çevirileri, hafazanallah yenilir yutulur gibi değildi. Kendi karalamalarında iş yoktu ki, çevirilerinde olsun. Bu kez de başladı çeviri şiirlerini okumaya..

«Dün akşam bir şiir çevirdim.»

«Kimden?»

«Edgar Poe'dan...»

Hemen defteri çıkardı.

«Okuma... Aman dur...» diyemezsiniz.

Edgar Poe diye kendi karalamalarını da yutturduğu olurdu. Bilenler, Poe'nun öyle bir şiiri bulunduğunu hatırlamazlardı. Çevirmenliğe dökünce işi, kendi adını unuttuk, başladık ona: Edgar Poe, demeye.

«Hoş geldin Edgar Poe!..»

Hemen benimserdi: «Hoş bulduk!..»

Edgar Poe aşağı, Edgar Poe yukarı... Bir süre de dalgamızı böyle geçtik.

«Dün Edgar Poe'yu gördüm.»

«Ne yapıyordu?»

«Aman bir sarhoştu, bir sarhoştu.»

«Cıvıttı mı?»

«Hem de nasıl... Ben, Edgar Poe'dan daha büyük bir şairim ama, siz değerimi bilmiyorsunuz, diye başladı ağlamaya.»

«Sonra?»

«Ulan hırbolar,» dedi. «Kendi şiirimi okuyorum dinlemiyorsunuz. Edgar Poe diyorum, kulağınızı dört açıyorsunuz.»

«Sapıtacak zavallı.»

Sapıtmadı.

Bütün kuşağını eskitti. Yaşıtları ünlerinin baharında dünyamızdan çekip gittiler. Tanrı uzun ömür versin, hâlâ aslan gibidir.

Bir gece kafayı çekmiş, Fethi Giray'ların kapısına dayanmış... Fethi, ana babası, kardeşleri, kız kardeşleriyle beraber oturuyor. Küçücük ev... Misafir kabul edecek durum yok. Kapı çat çat çalınıyor.

«Kim o?» diye bağırmış yukardan.

Öteki, sesi almış, fakat ses vermiyor.

«Kim o?» demiş yeniden.

Davudi sesiyle şiir okur gibi bağırmış: «Edgar Allen Poe!..»

Şaşırmışlar... «Kim, dediniz?»

Yenilemiş sesini: :«Edgar Allen Poe!.»

Tanımış hemen: «Bir dakika..» demiş Fethi. Pencereden kaybolmuş. O, aşağıda bekliyor. Bakmış kapının ardında temizlik kovası var.. İçinde de temizlikten artan kirli sular.. Kavrayınca kovayı pencereye gelmiş:

«Bakayım Edgar Poe musun?»

Siperliğin önüne çıkmış. Koca kovayı Fethi, yukardan aşağı boca etmiş. Kış günü Edgar Poe suları yiyince ayılmış ve kaçmış..

MAPUSANE SENİ YAPAN KÖR OLSUN!,.

Adana, Kayseri, Konya, en son da Sinop damlarını yarıp kaçmıştı Kadir Ağa... Keskiyi nereden bulur, duvarını nasıl yarar, gardiyanları ve jandarmaları nasıl uyutur, kimse bilmezdi. Bir seferinde, gemi Sinop'a yaklaşırken kelepçeyle denize atmış kendini, yüze yüze kıyıya çıkmıştı.

«Nasıl yüzdün kelepçeli elle Kadir Ağa?» diye sorduğumuzda: «Sırt üstü yüzgeç olmaz mı?» derdi.

Olurdu elbette.

Dördüncü Koğuş'ta kumar oynattığından «Siyasilerin» yanına, yani bizim yanımıza, uslansın diye vermişlerdi. «Siyasiler» nedense hapis damında uslu kabul edilir. Kumar oynamazlar, esrar çekmezler, maraza çıkarmazlar. «Siyasiler»den dışarda korkulur, içerde korkulmaz. Belki şimdi kural değişmiştir.

Kadir Ağa kızdı mı: «Bu Kızılcahamamlıların..» derdi. Basardı sövmeyi.

Mapusane Müdürü Kemal Bey Kızılcahamamlıydı. Başgardiyan Süleyman Kızılcahamamlıydı. Gardiyanların çoğu Kızılcahamamlıydı. Bu yetmiyormuş gibi jandarma «Kel Onbaşı» da Kızılcahamamlıydı.

Bağırırdı: «Kızılcahamamlılar Türklerin Yahudisidir.»

«Neden Kadir Ağa?»

«Eski alıp eski satarlar.»

O zamanlar, Türk Türk'ün eskisini giyerdi ve Amerikan pazarları daha kurulmamıştı.

«*Akşam olur, hapisane kitlenir... Kimi kumar oynar, kimi bitlenir...*» Ardından «Kel Onbaşı»ya seslenirdi. «*Kel Onbaşı arada zabitlenir...*»

Kel Onbaşı'yı adamdan saymaz, zabitlenmesine sinirlenirdi.

«Ula zabit mi bu... Alt yanı bir onbaşı...»

Gerçekten de Kel Onbaşı Allahın belâsıydı. Savcı Ertuğrul Bey de olmasa herkesin iflahını keserdi.

«Kadir Ağa nasıl düştün?»

«Nereye?»

«Dama...»

«Sorma yeğen...»

Irgatbaşıymış. Ağa'nın oğlu kızına sulanınca, çeltik tarlasında dan dan dan serivermiş yere... Üç kurşun, bir ölü... Düşmüş içeri... O gün, bu gün yatar.

«*Yatarım yatarım gün belli değil.*»

Belki cezası bin yıldı... Dam delmek, dışarda adam öldürmek, içerde adam öldürmek, gardiyan yaralamak, başkasını öldürmeye azmettirmek, esrar, kumar, firar, mapusane arabasını yakmak, jandarmanın silahını elinden almak... Bin yıl etmez mi?

Ulusal bayramlarımızdan biriydi. Havada uçaklar uçuyor, gökten atılan kâğıtlar düşüyordu. «Günün anlam ve önemini belirten» kâğıtlar atardı uçaklar. Bir kâğıt mapusane avlusunda Kadir Ağa'nın önüne düştü. Eğildi, aldı:

«Şunu okusana yeğen...» dedi.

Okuması yazması olmadığını anladım.

Kâğıdı okudum.

«Türk, öğün, güven, çalış..»

«Bize mi diyorlar bunları?»

«Evet Kadir Ağa...»

«Peki...» dedi. «Öğünelim, güvenelim, çalışalım.»

Uçaklara baktı baktı, «Siyasilere» dönerek:

«Sizde bu uçaklardan var mı?»

«Ne gezer Kadir Ağa...»

«Öyleyse Sağır İsmet sizi bu damlarda çok yatırır.»

İsmet Paşa o yıllarda «Tek parti, tek Şef ve tek millet» sloganıyla övünürdü. Bizler de «İmtiyazsız, sınıfsız kay-

naşmış bir kitleydik...» Şimdi gerilerde bıraktığına bakmayın. Zaman onu da, düşüncelerini de törpüledi. Belki İsmet Paşa'nın geride bıraktıklarına özenenler vardır.

Kadir Ağa bir paket çayı demliğe atar, üç bardak çay çıkardı, birkaç tane de öksürük hapı alırdı.

«Damda başka türlü keyif olmaz...»

Kafayı buldu mu verirdi türkünün gözüne...

«Ankara'nın yollarında da bir kötü yokuş... Kız kurbanın olam bu nasıl bakış? Halının üstüne döktüğün nakış... İlmik çalan ellerine de kurban olurum... Hapis yatarım... Çoban dururum...»

«Siyasiler» kule dibinde yatarlardı. Bakar bakar:

«Buradan kolay kaçılır.» derdi.

«Nasıl kaçılır?»

«Kulede bir jandarma mı var?»

«Bir.»

«Şuradan tırmanır, jandarmayı haklar, silahını alır, sıvışırsın.»

Susardık, bir şey söylemezdik. Yüzümüze bakar, acımalı bir sesle: «Siz yapamazsınız ki...» derdi.

«Yapamayız.»

Gazeteyi açtım. Kırşehir hapisanesine giderken, Kadir Ağa yolda kaçmak istemiş; jandarmanın «dur» emrine uymadığından, korkutmak için atılan ilk kurşunla yere serilmiş.

DEMON'UMU ÖLDÜRDÜLER BEN NE YAPARIM?

Kemal Ahmet'in kardeşi olduğunu söylerlerdi, değilmiş, ölümünden yıllar sonra öğrenmiştim. Kemal Ahmet adını ise Nâzım'ın bir şiirinden biliyordum. *Portreler* kitabında:

Kafası da yüzde yüz uygun muydu kafama
Bilmiyorum ama,
O benim soyumdandı...

diye geçer.

Kimdi bu Kemal Ahmet?

Sanıyorum bir gazeteci.

Tek parti döneminin, fikir adamlarına iş vermemek gibi bir zaafı bulunduğundan, düşünenler Babıâli'ye sığınırlardı. Gazetelerde iş bulurlar, geçimlerini sağlarlardı. Bu Kemal Ahmet de bunlardan biri. Nâzım solcu saymadığına göre, hükümetin muhaliflerinden. Ucuz fikir işçisi. Bir gazeteye kapılanmış, kendini içkiye vermiş. Günün birinde de yoksulluktan ve baskıdan ölmüş. Nâzım da, fikir işçisi için bir şiir döşenmiş.

Kemal Ahmet'in iki kitabını okumuştum. Biri *Ağlayan Nar ile Gülen Ayva*, öteki *Sokakta Harp Var* idi. Yüksek Kaldırım'da eski kitaplar satanlardan almıştım. Kemal Ahmet bizim gençliğimizde ünlü kişilerdendi.

Neden Kemal Ahmet'in kardeşi olduğunu söylemezdi? Neden söylesin? Madem Nâzım ölümü için şiir yazmıştı, öyleyse siyasi polise göre Kemal Ahmet solcuydu. Solcunun kardeşi de solcu olurdu. Durup dururken, bir de Kemal Ahmet'in kardeşi olmaktan ötürü başı derde girebilirdi. Belki de bunun için saklıyor, sakınca görüyordu. Belki size gülünç gelir, gençliğimiz siyasi polisin bu gülünç işlemleri içinde geçmiştir. Siyasi polis, solculuğu önlemek için metod olarak, solcuyla konuşanı da «solcu» sayardı. Solcuları soyutlardı. Öyle günler bilirim ki, korkudan en yakınlarım selam vermezlerdi. Harp Okulu'nda okuyan kardeşime, benim yüzümden selam vermeyenler vardı. Ne olur, ne olmaz, başımız derde girmesin!

Zavallı Ömer bu derdin içindeydi.

Fransa'ya gitmiş, resim öğrenmişti. İyi ressam mıydı, kötü ressam mıydı, bilmiyorum, ama ressamdı. Devlet hesabına okumuştu. Devlet parası ile okuduğuna göre, ondan yararlanmalıydı. Oysa yararlanmak şöyle dursun, bir an önce, vücudunun ortadan kalkmasını istiyordu. İş vermiyor, bulduğu işlere de engel oluyordu. O zamanlar resimden para kazanmak için alan da dardı. Dardı ne söz, yok-

tu bile. Devlet elinden tutmaz, halk resimle ilgisiz, Ömer n'etsin?

Verirdi kendini içkinin gözüne...

Kürt'te şarabın bardağı 10 kuruş. Yanında biraz turp, biraz leblebi de var. Bardağın kenarını parmağı ile siler, dikerdi başına. Açık şaraba afyonlu şarap derlerdi. Tutsun diye, damacana ile şarap satanlar içine afyon koyarlarmış. Doğru mu, yanlış mı, vebali hıfzıssıhha kanununu uygulayanlara, öyle derlerdi. Hatta yaşlı içkiciler öğüt verirlerdi:

«Sakın açık şarap içmeyin... İçinde afyon var. Alışırsınız, bakarsınız ki, afyonkeş olmuşsunuz. Bir süre sonra kafayı bulmak için şarap yetmez, afyon ararsınız...»

Ömer'de veya Ömer gibi olanlarda rakı içecek para nerde!.. Ancak şarap parasını zor buluyorlar.

Bir iki kadeh şarap içecek kadar para olunca, buna «duhuliye» derdik. Çünkü meyhaneye girebilmek ve orada bir süre oturabilmek mümkündü. Hele bir de «duhuliye» olmazsa, meyhanenin çevresinde, dön baba dön... Ömer'in «duhuliye» olmadığı zamanlar meyhane çevresinde böyle çok dolandığını bilirim. Pencere gözler, bir tanıdığın meyhaneye girmesini beklerdi. Zaten paralı biri geldi mi, korku ve çekinme yoktu. Nasıl olsa bir «Çubuk» veya «Ankara» açtırır, geçinirdik. Bugün sende, yarın bende felsefesi ile yaşardık. Kimse kimseden bir şey esirgemezdi. Tiryaki sigarasız kalmaz, derler ya, içkici de «içkisiz» kalmaz. Birinde yoksa, birinde vardır. İş, bu «biri» bulunsun, ötesi kolaydır.

İnce-uzun, dal gibiydi. Sivri burnu, yüzünde iğretiymişçesine dururdu. Rengi esmere çalar, gözleri çipil çipildi. Karadeniz uşağı olduğu, önce, dikkatli bakınca yüzünden; sonra, konuşursa sözünden anlaşılırdı. Özenirse İstanbulluca konuşurdu. Özenmezse, lafları Laz'a çalardı.

Korkulu, çekingen, kaçak ömrünün anlamını şimdi daha iyi anlıyorum. Eğer geçinecek kadar parası olsa, bu solcu meyhaneye gelmeyeceğini de biliyordum. Yoksulluktan, korktuğu, çekindiği, uğramak istemediği yerlere geliyordu. İki kadeh içebilmek olanağı onu buralara bağlıyordu. Bir devlet büyüğü tarafından korunduğunu da biliyordum. Önce bunun kim olduğunu merak etmemiştim. Sonra Faik

Ahmet Barutçu olduğunu öğrendim. Şimdi daha açık çıkarıyorum. Amcası, amca çocuğu gibi bir şeyler. Kim bilir ne kadar uyarmışlardır:

«Şu solcu meyhaneye gitme...»

Gitmesin de n'apsın?

Paraysa bitiyor, öğütse yitiyor. Dostluk, arkadaşlık, hoş laf, içki, bu solcu meyhanede vardı. Biraz kaytarıyor, sonunda, dönüp dolaşıyor, buraya düşüyordu. Buraya düşünce de, polis koruyucu devlet büyüğüne, buralara gittiğini gene haber veriyordu. Ömer iki cami arasında bir beynamazdı artık.

Solculuğu da; solcu lafla, solcu olmayanı ayıracak kadar bilirdi. Bu konuda özel bir çalışması, okuması, araştırması olacağını sanmıyorum. Kafasının içindekilerle değil, yaşantısı ile solcuydu. Polis raporlarında ise, böyle dikkatli bir ayırım yoktu. Solcu meyhaneye giden, solcudur.

Yiten, biten, tükenen kuşaktandı. Dayanıklılığı azdı. Üstüne çökenin altında eziliyordu. Güçlü değildi. Bir bohem ne kadar güçlü olur. Hele, birkaç raflık kitap gücü de yoksa.

Yıkıntı günlerinde resim yaptığını da sanmıyorum. Resim yapmak için, en az, başını sokacağı bir oda lazım, tuval lazım, boya; odada oturabilmek için şarap parası, meze parası lazım. Ömer'de bunların hiçbiri yoktu.

Bir gün Ömer'i, iki dirhem bir çekirdek buldum. Koruyucu devlet büyüğü, elinde kalan resimlerini bir yerlere satması için aracılık etmiş. Eline de epeyce para geçmiş. Önce üstünü başını düzmüş, bir oda tutmuş, borçlarını ödemiş, resim araçları, boya, tuval, kara kalem, kalın kâğıt almış. Ama nafile!.. Resim yapamamış. Gene, paralar suyunu çekerken buraya gelmiş.

Karşılaştığımda iyice olmuştu, dut gibiydi.

«Artık bizden geçti...» dedi. Bir yudum şarap, bir nefes sigara çektikten sonra:

«Demon'umu öldürdüler. Demon'umu öldürdükten sonra bana resim yap, diyorlar. Yapamam.»

Bir Demon tutturmuştu. Her şeyi onun üzerine kuruyordu. Varsa Demon, yoksa Demon.

«Demon'umu öldürdüler.»

«Ne bu Demon?»

«Şair olacaksın. Ne bu Demon, diye sorulur mu?»

Ahlıyor, ofluyordu.

«Sen de onlardansın... Sen de cahilsin... Sen de sanat düşmanısın... Ne o Demon ha!.. Ne o Demon?... Bilmiyorsun öyle mi? Bilmiyorsun... Mahsus yapıyorsun. Demon'u bilmeden şiir yazılır mı? Sen ne biçim şairsin? O şiirleri, biliyorum, başkası yazıyor, sen imza atıyorsun...»

Masaya kapandı hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Bir çocuk ağlıyordu.

Bir ruh, bu gözyaşları ile birlikte şıpır şıpır şarap kadehlerinin yanına dökülüyordu. Resim yapan ateş sönmüş, gözleri kuru bir ocağa dönmüştü. Bir resim istidadı artık yitici, gidici, sönücüydü. Devlet büyüğünün verdiği son fırsatı da bitirmişti.

Bir mum gibi, eridikçe eridi.

Üst baş döküldü. İtelendi, kakalandı.

Sadece Kürt Mehmet'ten değil, öteki meyhanelerden de sürüklenerek sokağa atıldı. Parklarda yatıyor, bilinen her şeye boş veriyordu. Paraya, pula, yatacak yere, giyim kuşama...

Öldüğünü duydum. Gencecik yaşta gitmişti. Bir kıvılcım daha sönmüştü. En kötü olan, onun için en iyi olmuştu belki.

Melih Cevdet'in şöyle bir şiiri var onun için: *Zavallı Etem* (Melih «Ömer» demiyor, Etem diyor).

Zavallı Etem
Çok çekti geçen kış
Bütün kışı parklarda geçirdi
Şimdi vaziyeti iyi
Sanatoryumda
Verem

Bu şiiri okurken hatırladım; sahi, Ömer bir ara verem de olmuştu.

RESSAM EŞREF
ACI YEŞİLLERİ ANLATIYOR

Aralık kapıdan bir baş uzanır; kaçak, ürkek, çevreyi süzer, aradıkları varsa, içeri girer; yoksa uzandığı gibi kaybolurdu. Kara kaş, kara göz; gür saçlar, tıknaz, kısa boylu birisi. Kelimelerle değil, gözleri ile konuşan türden. Ne söyleyecek, ne isteyecekse, gözleri ile söyler, gözleri ile isterdi. Yahut bana öyle gelirdi.

Gene aralık kapıdan başını uzatmış, aradıklarını aramış, dumanlı meyhanede görememişti. Oysa ben, aradıklarının yanında oturuyordum. Eşref Üren, Turgut Zaim, daha birkaç kişi. Kolumla Turgut'u dürttüm.

«Bak seninki geldi...» dedim.

«Kim benimki?»

«Kapıdan bakıp çekilen...»

Görmüştü, ardından: «Ha...» dedi.

Garson Mustafa'yı ünledi.

«Ferit Bey gidiyor, Ferit Bey'i çağır.»

Mustafa koştu. Ben: «Kim bu Ferit?» dedim.

«Tanımıyor musun?»

«Hayır..»

«Canım, Ressam Ferit... Ankara'ya yeni geldi...»

Ressam Ferit'i o gün tanımıştım.

Garson, Tralambos Mustafa geri döndü. «Bulamadım ağabey. Kalabalığın içinde kaybolmuş.» dedi.

Mustafa'ya niye Tralambos derler, onu anlatayım da sonra gene Ferit'e geçeriz. Telli otobüsler yeni gelmişti. Bunlara binmek keyifti. Ankara yeni görüyordu böyle taşıtları. Merak edilen, binince de hoşlanılan bir şeydi. Troleybüs diyemeyenler, kelimeyi bozup taralambos diyorlardı. Sonradan bu lafın yerini «telli» aldı. Garson Mustafa meyhanenin kapanma saati gelince, gecikenleri külemek için, «haydi kalkın, gidin» yerine: «Tralambos kalkıyor...» diye kovalardı. Bu, hesabı verin, meyhane kapanıyor demekti. Bundan ötürü de adı, Tralambos'a çıkmıştı.

Turgut, Eşref, Cemal Bingöl, Ressam Ömer hep birlikte otururlardı. Gelecekleri saat belliydi. Yazsa, beşte altıda; kışsa, üçte dörtte gelirlerdi. Hava kararmadan da çekip

giderlerdi. Şarap içen, az konuşan, gürültüsüz bir küme olurlardı. Solcu şairlerle tek tek konuşurlar, fakat toplu halde oturuyorlarsa aralarına girmezlerdi. O zamanlar solculuk şiir yazmak demekti. Resim, makale, fıkra pek solculuk sayılmazdı.

Turgut tiyatroda dekoratör, Eşref ortaokulda resim öğretmeni, Cemal de bir yerlerde çalışırdı. Ressam Ömer'in ne iş yaptığını kimse bilmezdi. Kendi de bilmezdi belki.

Edebiyatla bu grubun ilgisi, Suut Kemal'in çıkardığı dergiye bir desen yapmak, yahut *Ülkü* dergisine bir figür çizmekten ibaretti. Bir de her yıl açılan Devlet Resim ve Heykel sergisine birkaç tablo yetiştirmekti.

Ressam Ferit'in kulağını da bükmüş olacaklar ki, hem bu meyhaneye gelir, hem de solcu şairlerle ilişki kurmak istemezdi. Anadolu'nun bir yerlerinde yıllarca öğretmenlik etmiş, kapağı Ankara'ya zar zor atabilmişti. Bir daha da buralardan, eften püften nedenlerle uzaklaşmaya niyeti yoktu. Millî Eğitim'de bir iş bulmuş, geçinip gidiyordu. Kardeşinin İstanbul'da zengin bir matbaacı olduğu söylenirdi.

Bir gün gene bu kalabalığın arasında gördüm. Bir bardak açık şarapla oyalanarak, gidiş saatine kadar idare etti. Konuşmuyor, dinliyordu. Eşref, «yeşil»in değişik tonlarını anlatıyor, donuk, acı yeşilden, tatlı çimen yeşiline varan bütün yeşilleri sıralıyordu. Yeni Meclis'in bulunduğu —o zaman meclis binası yoktu— derede bir ulu ağacın resmini yapmıştı. (Bu resmi bana armağan etti, şimdi bendedir.) Onu anlatıyordu. Hepimiz tatlı tatlı dinliyorduk.

Laf bitince Ferit'e döndüm: «Sen ne dersin, üstad?»

Uykudan uyanır gibi: «Neyi?» dedi.

«Canım yeşil... Eşref'in anlattığı yeşiller..»

«Hı...» dedi.

Besbelli dinlememişti. Daldırmış gitmiş, başka yeşillerde geziniyordu. Kızardı, utandı. Suskusuna devam etti. Üstüne varmadım. Amacım konuşturmak, düşündüklerini öğrenmekti. Adam oralı değildi ki, onun için konuşma bir külfetti. O günden sonra selamlaşmaya başladık.

Ankara bu, nice cıfıt niyetlerin pazarlandığı başkent! Yıllar geçtikçe, insanları ya zengin eder, ya da eritir, tüketir. Ömer öldü. Eşref'i görüyorum. Eşref daha ihtiyarlamış, beli bükülmüş. Belki de emekliye ayrılmış. Ateşli re-

sim yazılarını kesmiş. Meydanı gençlere bırakmış. Dergilerdeki yazılarında resmi ne güzel anlatır, okuyana sevdirirdi.

Ressam Ferit ise milyonerdir şimdi.

O durgun duruk, bulanık kişiliğinden sıyrılmış, konuşkan, şaka yapan bir insan olmuş. Konuşuyor, şakalaşıyoruz. Turgut'u, Eşref'i, Ömer'i hatırlıyorum: «Ya» diyor, «ben o zaman Ankara'ya yeni gelmiştim.»

Sözü gündelik işlerine getiriyorum.

«Kazanıyorum, ama çok vergi ödüyoruz. Elimizde birşey kalmıyor.»

«Ne kadar mesela...»

«Sekiz yüz bin filan...»

«Çok para...»

İşçilerden yakınıyor: «Zam istiyorlar.»

«Ver gitsin...»

«Nasıl veririm. Biz o kadar kazanıyor muyuz, sanıyorsun...»

«Verme öyleyse...»

«Bu muhasebeciler de yaman adamlar. Hesap yaptırdım. Eğer işi küçültürsem, daha çok para kazanırım. Hem işçi külfetinden kurtulurum. Bu kadar adamla uğraşmam.»

«Doğrudur zaar, işi küçült...»

«Kolay değil, ortaklar var. Onları ikna etmek zor. Hem burada değiller, İstanbul'dalar.»

«Sen de git...»

«Gidemem ki, titizim. İşin başından ayrılamam.»

Bu doğrultuda, saf saf, bir alay laf konuşuyoruz. Yıllar öncesi, taşradan gelen, Milli Eğitim'de bir küçük memurlukla yetinen, Turgut'la, Eşref'le bir kadeh içerken gözleri mutluluktan ışıldayanın yerini bir işadamı almış.

Portakallı votka içiyor, viski seviyor. Otomobili var, binip bulvarda tur atıyor. Basımevinden, cicili bicili baskılar yapan makinelerden başka, bir de galerisi var. Ressamların resimlerini sergiliyor. Bundan sanat adına zevk duyuyor. Açılış kokteyllerine biraz geç geliyor. Geldiği belli oluyor. Saygıyla karşılıyorlar. Çevresini alıyorlar.

«Buyur Ferit Amca...» diyor gençler.

Ressam Ferit, ak saçlı Ferit Amca'ya dönüşmüş.

Acem Mehmet'in kirli, bulaşık masalarından, pis kadehlerinden, bu doruğa gelen biri. İçimizden şair, ressam, yazar, politikacı çıktığı gibi, bu da çıktı. Tükenenlerin yanında tükenmeyen Ferit kaldı.

YÜZÜNÜ KAPLAYAN HEYBETLİ HÜZÜNDÜ

Meyhanenin ardına bir iki ayak merdivenle çıkılır. Mutfağın önünde de içilecek biraz yer vardır. Solda dört beş kişi alabilecek bir masada oturuyordu. Karşısında Ahmet Muhip Dranas vardı. Başkaları da var mıydı, yok muydu, iyice hatırlamıyorum. Muhip o zamanlar Halkevleri Bürosu'nda çalışıyordu ve buralara seyrek gelirdi. O tanıştırdı..

«Tarık Bey...»

«Memnun oldum...»

«Çok sevindim...»

Muhip, «Tarık Bey» demişti ya, hangi Tarık Bey'di? Ben edebiyat ve sanat çevresine yeniden yeniye giriyordum. Kendi yaşıtlarımı tanıyordum ama, benden büyük olanların hepsi, benim için yeniydi. Tanıştıkça seviniyor, kişiliğime güvenim artıyordu.

Tarık Bey şiir üzerine söz ediyordu, fakat benim bildiğim şiirlere dokunmuyordu bile. Yazdığım derginin adını anınca, şimdi benim şiiri de söz konusu edecek diye bekledim, hiç oralı olmadı. Muhip'le o kadar tatlı bir sohbete dalmışlardı ki, beni unuttular bile. Biz şarapçı idik. Rakıyı seyrek içerdik. Paramız oldukça rakıya vururduk. Tarık Bey rakı içiyordu, hem de Kulüp ikram etti.

Rakı, bol mezeler, sohbet gırla gidiyor, Tarık Bey de

durmamacasına aralıksız konuşuyordu:

«Şair kurunu vustai, cins bir mahlûktur. Dünyaya az gelir. Onun için cinstir. Bir çerkez küheylanı gibidir. Çerçez küheylanı koşar, sülün gibi duruşu vardır. Söylemez ve konuşmaz. Şair söyleyen ve konuşan kimsedir. Çağların içinden bir küheylan gibi süzülerek gelir. Şairi ancak şiirden anlayanlar bilirler. O kendini, anlayanlara veren bir mahlûktur. Dehası olmayan, şair olamaz. Şiir deha işidir. Oscar Wilde, dehamı konuşmama verdim derse, yalan söyler, şiirin farkına varmayanlarla alay etmek için söylemiştir. Ganj nehrinde mikroskobik küçük mahlûklar vardır. Saniyenin binde biri kadar bir süre içinde, doğarlar, çiftleşirler, döl bırakırlar, yaşarlar ve ölürler. Bunların şiiri de budur.»

Boyuna anlatıyordu.

Güzel ve değişik bir anlatışı vardı. Yazarken sözleri belki cümleye, kalıba ve üsluba gelmiyordu. Fakat konuşurken el kol hareketlerinin inceliği, kıvraklığı, kelimelere basa basa anlatımı, bozula düzele, kendine bir üslup oluyordu. Bir başkası öyle konuşsa, taklit sayılırdı. Bunda ise sözün kişileşmesi, özellik bulması vardı. Konuştukça açılıyor, açıldıkta orijinal ve yeni şeyler söylüyordu. Söyledikleri, düşündüklerime tam uymuyordu, birçoğu ile birlikte değildim ama, dinlemekten hoşlanıyor, ilgileniyordum.

Saçlarını zamkla yapıştırılmışçasına arkaya tarıyordu. Uzun, düzgün saçları vardı. Kalın bıyıkları üstünde muntazam bir burun. Sert hatları bulunan bir yüz. Başkasına benzemiyordu. Benzese kendine benzeyebilirdi. Ressamların çizdikleri klasik artist yüzleri vardır, onlar gibi. Üstü başı temiz, mükrim bir adam. Mükrim olduğu için de paralı görünüyordu. O zamana kadar Osmanlı Efendisi nedir bilmezdim. Gözümde Osmanlı Efendisi olarak onu canlandırmaya çalıştım. Belki de buydu Osmanlı Efendisi. Okulu yeni bitirmiş, hayatla yeni karşı karşıya gelmiştim. Okulda Osmanlı Tarihi bize kötü ve hain padişahlar tarihi olarak belletilmişti. Biz İstiklâl Savaşı tarihinden başka (sahih) tarih bilmiyorduk. Osmanlı'nın her şeyi bize kötü geliyordu. Tarihi, zevki, sanatı, yaşantısı... Şimdi değişik bir adamla karşılaşıyordum.

«Tarih birtakım kumandanların hayatı demek değildir. Kumandan tarih yapamaz. Osmanlı kumandanları tarih yapmadıkları gibi, Kuvayı Milliyeciler de tarih yapmamışlardır. Tarihleri kavimler, milletler, topluluklar yaparlar. Kumandanlar belki, tarih yapan topluluklarla alay etmek isterler. Karikatürleşirler. Eğer kalabalıkların isteklerine uymazlarsa, bir süre sonra karikatür olanlar, kalabalıklar değil, bu kumandanlardır.»

Burada kime taş attığı da anlaşılıyordu. Zekice ve işin alayından bir hiciv. Batmıyordu.

Cumhuriyete karşı değildi. Ama kuranlardan bazılarına karşı olduğu belli idi.

«Cumhuriyet halk idaresi demektir. Birinci seçmen, ikinci seçmenlerle kurulan bir meclisin halk idaresi ile ne ilgisi var kuzum? Eskiden Padişah böyle olsun diyordu, şimdi bunlar böyle olsun diyorlar ve halkla oynuyorlar. Halkla oynamanın cumhurla (halkla) ilintisi yok, hatta halkı sevmeme ile ilintisi var.»

Bunları ilk gün mü söyledi, daha sonra mı söyledi, artık pek önemli değil. Ama konuşması böyle çerçevelenebilir. Tıpatıp kendi söyledikleri de olmayabilir. Kaba çizgilerini tespit için anlatıyorum.

Nice sonra, kaç kadeh içildi, hesap zamanı geldi. Benim de orada bulunduğumun farkına varır gibi oldu.

«Yeni bir şeyler var mı?»

«Ne gibi efendim?»

«Şiir...»

Dünyalar benim oldu. Demek benim de şair olduğumu biliyordu. Şiirlerimden haberi var. Hem de Muhip gibi ünlü bir şairin yanında, benden şiir soruyordu.

«Var efendim, bulunur...»

«Bulunur kurtaracak baht-ı kara maderini..»

Hemen bir mısra okumuştu.

«Bu Namık Kemal, çok suni bir adam. Osmanlı altını alarak, Osmanlı'ya kafa tutmanın hergeleliğini onun kadar güzel yaşayan olmamıştır. Padişaha jurnal yaz, sonra da vatan şairliği ile övün, olmaz bu!..»

Namık Kemal, benim için dokunulmazlığı olan ulusal bir şairdi. Jurnal filan yazdığını da bilmiyordum. Edebiyat

kitaplarında da yoktu. Acaba nerden okur, bunları nerden bilir. Gözümde büyüdükçe büyüdü. Konuştukça şaşırıyordum.

«Oku...» der gibilerden yüzüme baktı.

Ne okusam? O günlerde yazdığım, sonra yayınlayıp yayınlamadığımı bilmediğim bir şiiri okumaya başladım. Hatırımda, yarım yamalak bir iki dizesi var, sonu şöyle bitiyordu:

Ey kabirler üstünde biten çiçek,
Acının orda da sonu yok mu?

«Güzel, Baudelaire vari bir şiir.» dedi. Bana baktı, Muhip'e baktı:

«Bir daha okur musunuz lütfen!..»

Utandım, bir yandan da sevindim. Bir daha okudum.

«Nasıl Muhip, derinliğe doğru bir kova sarkıtıyor. İp uzuyor, dibe yarıyor, kuyunun görünmeyen suları arasından, çakıl taşları içinden bir şeyler çıkarıyor. Fakat henüz incileri, mücevherleri kovaya dolduracak kadar mahir değil kovayı kullanan eller. Alışık, yolu biliyor.»

Övüyor mu, yeriyor mu, anlamıyorum, benden söz ediliyor, katlandığım yanı burası.

Kim olduğunu, neci olduğunu bilmiyordum. Ertesi gün arkadaşlara sordum, tarif ettim, bir bilen çıktı.

Otobüs idaresinde memur. Çerkez Tarık, derlermiş... Ahmet Haşim'in arkadaşı imiş. İstanbul'da edebiyat çevrelerinde dostları varmış. Zengin bir ailenin çocuğuymuş. Ailesinde İstiklâl Savaşı'ndan sonra gadre uğrayanlardan olmuş. Bir Çerkez Beyinin oğlu olduğunu söyleyenler de vardı. İçer, okur, konuşurmuş. Çok şeyler bilirmiş.

Sonraları ahbap olduk. Fakat bu konulara hiçbir zaman dönmedik. Ne o anlattı, ne ben sordum. Kişisel yaşantıya ait sözlerin konuşulmazlığı vardı. İnsan cesaret edip soramazdı, o da anlatmadığına göre öğrenemezdik.

Görüşüm, Cihan Lokantasında oldu. Cihan Otelinin altında rahmetli Osman çok güzel bir lokanta işletirdi. Mezeler ve servis güzel. Yalnız bizim keseye göre pahalı. Biraz paramız vardı. Ben bir şiir verip 7,5 lira almıştım. (Şimdiki elli liraya eşit.)

«Hadi Osman'ın orada içelim...» dedik.

Kavun, beyaz peynir, şiş kebabı... Buzlu rakılar ve şiir. Kalabalıktı. Tarık Bey ta dipteki bir masada tek başına oturuyordu. El etti. Sevinerek o yana doğru gittik.

«Ne bahtiyar tesadüf... Buyurun... Şairlerle beraber olmanın büyük zevkini tattıracaksınız bana...»

«Estağfurullah...» dedikse, görünüşte mübalağalı, fakat söylenirken batmayan bir davet şekli. Ben üslubuna alışıktım. Hatta çaktırmadan aynı tarzda mukabelede bulunuyordum? Fethi böyle şeylerin üzerinde duracak alışkanlıkta değildi.

Oturduk. Masa donatıldı. Ne söylese paramız yeterdi. Parayı hep o veriyordu. Bu sefer biz vererek pekala mukabele edebilirdik. Onun için söylediklerine aldırış etmiyor gibi görünüyorduk. Çiçek gibi bir masa donatıldı.

Fethi, bir iki kadeh çekince başladı okumaya... Eski yeni, nesi varsa döküyordu ortaya. Kimini çok takdir ediyor, kimini hafif iğneliyordu. O aldırmadan okuyordu. Maksat misafiri ağırlamak ve ona şairane bir gün geçirtmek.

Vakit geldi. Ben yavaşça masanın altından parayı Fethi'ye toka ettim. Cebine yerleştirdikten sonra, yüksek sesle: «Garson...» diye bağırdı.

Terbiyeli garsonlar seyirterek geldiler.

«Hesap lütfen...» dedi. Bir de kasıldı.

«Hesap ödendi efendim..»

Fiyakası bozulmuştu. Daha doğrusu fiyakamız bozulmuştu. Nasıl da hazırlamıştık kendimizi hesap vermeye... Ben içimden hesap görüyordum. O dışardan kostaklanıyordu.

«Kim gördü?»

«Beyefendi...»

Arada bir su dökmeye gitmişti. Demek o zaman hesabı görmüş.

«Efendim, zahmet ettiniz!..»

«Zahmet ne demek, vazifemiz... İki değerli şairle oturmanın bu kadar karşılığı olsun!...»

Bir şey diyemedik. Dışarı çıktık.

Hafif sallanarak anlatıyordu. Arada bir duraklıyor,

anlattıklarının tesir derecesini ölçer gibi oluyordu. Ulus'a doğru yürüdük. Barların bulunduğu yerlere geldik. Gayet tabii bir şeymiş gibi barlara girdik. Ne buyur, ne gelme var. Eve girer gibi. Bilinen, her gün gelinen bir yere gelinir gibi...

Anlatıyordu:

«Muzad-ı şehvet bir şarkıdır düşünce. İnsan zihninde, genç bir kız memesi gibi gelişir. Zihnin ürünüdür düşünce. Ancak düşünmesini bilenler, yahut düşünmeye alışık olanlar düşünebilirler. Başkaları için düşünce ham bir meyvedir. Dişleri ham meyvenin kamaştırması gibi, düşünmeye alışmamışların zihnini de fikirler kamaştırır. Düşünce; heykelde taş veya çamurdur. Şiirde kelâm. Dinde ayetler. Muhammed ayetlerle düşünmeye alışmış bir şairdir. Açık ve bol yıldızlı çöl semasında ayet şeklinde düşünmekten başka bir şey yoktur. İsa düşünmemiştir. Havarileri ona düşünmüş, formunu vermişlerdir. Onlar düşünmüş, söylemişler; İsa düşünmüş ve söylemiş gibi olmuştur. Bunu Muhammed bildiği için, çekildiği mağrada düşünme ve söyleme stajını tamamlamıştır.

«Marks'ın matematiği ayrı. O kendinden önce, başkalarının farkına varıp şekillendiremedikleri bir matematik bulmuştur. Bütün malzemesi ekonomidir. Ekonomiden başlayarak öze doğru gelmiştir. Ondan öncekiler psikolojik bir özden ekonomiye gelmişlerdi. O Hegel'den aldığını, ekonomiye uygulayarak iktisadi bir form vermiştir düşünceye...»

Kulüp sigarasını tazeliyor, içkisini yeniliyor ve devam ediyordu. Marks, Hegel, Muhammed, İsa bir alay isim tekrarlanıyordu. O zamanlar Marks'ın adını ağza almak tehlikeli bir şeydi. Bu kadar cesaretle nasıl konuşuyor diye şaşıyorduk.

«İngiltere'de sanayi inkılabı olmasa, bunları Marks görmese, ekonomiden hareket ederek bir düşünce sistemi kurmasına imkân yoktu. Bir sebep-netice meselesidir bu. Osmanlı düşünürleri, sanayi inkılâbının farkına varmadıkları için ekonomiden hareket ederek bir sistem kuramazlardı. Onlar için Padişah, halife ve Tanrı'nın yeryüzünde gölgesi idi. Bütün sistem, düşünceye bu espri hakim ola-

rak kurulacaktı. Bir Bedrettin-Simavi, bunun farkına varır gibi olanlardandır. Nâzım Hikmet de bunun için, Bedrettin - Simavi'yi yazmıştır. Seçe seçe onu bulabilmiştir. Ben Mustafa Kemal'in Maarif Nazırı'nın yerinde olsam, çok ehemmiyet verdikleri millî hisleri kamçılasın diye bu kitabı mekteplerde okuturum.»

Şehir içinde Rus'lardan alınan otobüsler işlerdi. Adı da: Uray Otobüsleri. Uray, kökünün nereden geldiği bilinmeyen bir «tilcik». Otobüs de Frenkçe. Böyle yeni dil oluyordu. Bir gün bu otobüsler tümden yandı. İşittik ki, garajlarda yangın çıkmış, hepsi de yanmış. Öncelerî: «Rus otobüsünden hayır gelir mi, işte böyle yanar.» gibi sözler yayıldı. Ardından yolsuzluk haberleri... Otobüs idaresinde bazı işler döndürülmüş, kurtuluşu bir yangın çıkarmada bulmuşlar. Birçok yöneticiye işten el çektirildi. Bunlar arasında Tarık Bey de vardı. Çok üzüldüğünü, sıkıldığını ve acı çektiğini bilirim. O kadar vekarlı ve sağlamdı ki, kimse karşı karşıya gelindiğinde bu konuyu soramazdı.

Bu arada birazcık da ünlü Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'dan söz açmak isterim. Bu yangının nedenlerine çok önem vermiş, zartından zurtundan geçilmiyordu. Öyle ya, belediyede nasıl yolsuzluk yapılabilirdi o varken! O zamanlar başkentte devlet içinde devlet sayılan iki adam vardı. Askerlerin başında Mareşal Çakmak, sivillerin başında da, Tandoğan! Büyük, yüksek, dirayetli bir idareci olduğu söylenir. Bütün marifeti, atı eşeği, ineği, öküzü ile şehre gelen köylüleri Yenişehir'e sokmamaktı. Yenişehir, mutlu azınlığın oturduğu siteydi. Yollar temizlenir, sulanır, pırıl pırıl hale getirilirdi. Bunun yanında uzaklarda, Altındağ'da tozdan, çamurdan geçilmiyormuş, ne çıkar! Bir de aşırı sarhoşluk edenleri, tutar şehir dışına, uzaklara atardı. Kendini dağbaşında bulan sarhoş, taşıtsız Ankara'ya 50 - 60 kilometrelik yerden artık nasıl gelir ayılınca, Tanrı yardımcısı olsun! Ağaçlandırılan şehirdeki akasyalara yanlışlıkla toslayan şoförlerin de vay haline!.. Marifeti bu!..

Bir anı daha, tekrarlayayım. Keskinli Rıza Bey'in. Hani Atatürk:

«Kaç atlı çıkarırsın?» diye sormuş, o da: «Bir gecede 500...» demiş.

Bir gecede 500 atlı çıkarabildiğine göre, aklına eser, bir gecede Ankara'yı basar diye düşünmüşler de asmışlar; o Rıza Bey'in oğlu Yusuf Rıza Silsüpür'ün başına bir sosyalistlik belası gelmiş, tutuklanmıştı. Onu Tandoğan'ın huzuruna getiriyorlar. Yusuf'a soruyor.

«Baban arkadaşımdı. Onun için göreyim, dedim. Bak bir daha bu işlere karışma. Eğer devlet, millet için gerekli bir işse, onu da biz yaparız. Size ne oluyor...»

Bir büyük generalin oğlunun adı cinayete karıştı. Tandoğan'ın mahkeme önünde tanıklığı gerekti. Bir türlü, çıkarılan «çağrı»lara gitmez. Millî Şef'e haber verirler.

«Gidecek...» der.

Herkesi azarlayan Başkent Devi'ni yargıç sıkıştırıyordu. Kem küm ettikçe, üstüne varıyordu. Terliyor, sağına soluna bakarak sıkılıyor, sağına soluna bakarak sıkılıyordu. Önünde herkesi azarlayan, terleten adam, şimdi azarlanıyor, terliyordu.

Mahkemeden çıktı, Vali Konağı'na döndü. Alnının şakına bir kurşun sıkarak kendine kıydı.

Dayanamamıştı.

Tarık Bey bu valinin sözü edildikçe, hep saygılı davranırdı. Aralarında kavmî bir yakınlık vardı, desem olamazdı. Ötekine Boşnak diyorlardı, buna Çerkez. Yangınla ilintili bir koruma da olamazdı. Belki kabadayılıkları birbirine benziyordu da ondan, deyip atacağım.

Sonra bir süre çiftliğine çekildi ve görünmedi. Bir gün çıkageldi. Petrol işletmelerinin birinde görev almıştı. Arada bir, Karpiç'in bahçesine nakleden, Kürt Mehmet sakinlerinin arasına giriyordu. Ama eski tadı, tuzu yoktu. Evlenmiş, çoluğa çocuğa karışmıştı.

Edebiyat, sanat gibi birleştiren konuların yerini, doktrin tartışmaları, siyasi polemikler almıştı. Herkes bir telden çalıyordu.

Tarık Bey sofrada yerini alsa bile, bu tartışmalardan hoşlanmıyor, karışmıyor, ilgilenmiyordu. Koluma yapışıyor, «Modadır, bu da geçecek..» diyordu... Böyle söylese de, aşina yüzünde heybetli bir hüzün okunuyordu. İnsana koyan, alıngan eden de bu heybetli hüzün değil miydi? Yüzünü kaplayan, heybetli bir hüzündü...

KÖŞEYE ÇEKİLMENİN AĞIR TORTUSU

«Utanmadınız mı o kadar kıymayı yemeğe?.. Çoluk çocuğun nafakasıydı...» diye bağırıyordu.

Başımı kaldırdım; kızgın, hışımlı, gözleri dönmüş, kıpkırmızı kesilmişti. Hiç böyle görmemiştim.

Meyhanenin kalabalık olduğu bir gün... Gene bir masanın çevresinde toplanmış, birini gündeme almış, gırgır geçiyorduk... Kimsenin farkında değildik... Başkaları da bize vız gelirdi. Kendi dalgamıza bakıyorduk. İçeri girmiş, hepimize bağırıyordu. Kimseyi de seçmiyordu, ortaya söylüyordu. Bu sefer, deminkinden daha büyük bir kahkaha koptu. Herkes makaraları koyvermişti. Daha üst perdeden gülmeye başladılar. Onlar güldükçe, kızıyordu. Gülme durunca da mesele anlaşıldı.

Etin kıt olduğu günler. Vesika ile dağıtılıyor. Bir gün bulunuyor, bir gün bulunmuyor. Köylerde et kesenler, şehre getirip karaborsada satıyorlar. Eşin dostun birbirine ikram ettiği, parasıyla, birkaç kilo et oluyor. İkinci Dünya Savaşının kara günleri... Vesika ile ekmek, vesika ile et, vesika ile yumurta...

O da bir yerlerden biraz kıyma bulmuş... Bir iki kilo kadar var. Elinde filesi, meyhaneye gelmiş, fileyi masanın üstündeki portmantoya asmış, paltosunu, şemsiyesini koymuş, şarabını söylemiş, başlamış demlenmeye... Bir ara su dökeceği mi gelmiş ne, yerinden kalkmış. Bakmışlar, filenin içinde kıyma var. Garson Hafızı çağırmışlar, kıymayı vermişler:

«Götür bunu ahçıbaşına, kavursun... Bol soğan... Sonra da, içine 15 - 20 yumurta kırsın, getir...» demişler.

Ahçı istediklerini yapmış.

O da o sırada masada.

«Buyur, demişler. Kıymalı yumurta.»

«Çok severim.»

«Afiyet olsun!..»

Korka korka, ucundan ucundan alırmış... Görmemiş, açgözlü, demesinler diye...

«Ye canım!.. Ye!..» derlermiş. «Malın gibi ye!..»

O da, teşekkür eder, ucun ucun yermiş...

Onlar gülüşürlermiş. Diyemezmiş ki: «Ben de kıyma aldım. Filenin içinde. Evde çocuklarla birlikte kıymalı yumurta yapacağız, yiyeceğiz. Hele siz yiyin!.. Ben nasıl olsa evde yerim.»

Dese, ona da saldıracaklar sanırmış. Ötekiler doyasıya yemişler. Akşam içkisi bu!.. Bitmiş.. Herkes kalkıp yola düşmüş. O da filesini alarak, eve koyulmuş... Eve gelmiş, bir de bakmış ki, kıyma yok. Çocuklara da:

«Akşam size kıyma getireceğim...» demiş. Çocuklar yoluna bakarlarmış.

Kapıdan girince:

«Yaşşa baba... Kıyma..» diye çevresini almışlar, fileyi yoklamışlar, ama soğan çıkmış, yeşillik çıkmış, turp çıkmış, ıvır zıvır, her şey çıkmış, kıyma yok.

Şafak atmış.

Aklına meyhanede yediği kıymalı yumurta gelmiş.

«Bu kadar namussuzluğu yapamazlar..» demiş. Bir yanlışlık olmuştur diye, şapkasını giydiği gibi doğru meyhaneye koşmuş. Hafız'ı yakalamış. Çünkü Hafız'dan başka tanış kimse yokmuş:

«Yahu bizim kıyma?..» demeye kalmamış, Hafız: «Safa Bey, onu hep beraber pişirtip yediniz ya...» demiş.

Eve dönememiş.

Oturmuş, içmiş içmiş, çocuklar uyuduktan sonra gitmiş. Akşamı zor etmiş. Daireden çıkınca doğru meyhaneye... İçeri girer girmez de:

«Utanmadınız mı o kadar kıymayı yemeğe? Çoluk çocuğun nafakasıydı...» diye bağırması bu yüzdenmiş.

Tanıdığımda kırkını aşkındı. Bahriyeden ayrılmış, gelip Ankara'ya yerleşmişti. Sanırın Dahiliye Vekâletinde çalışıyordu. Burada çalışmasından ötürü, biraz çekinilirdi kendinden. Ne de olsa, polisle ilişiği var. Kalbi temiz, kimsenin zararında kârında gözü olmayan, saf bir adamdı. Laf götürüp getirecek kadar kurnazlığı da yoktu.

İstanbul'da, Muhip'in, Cahit Sıtkı'nın, Baki Süha'nın arkadaşı imiş. Yoksul günlerinde, onlara cömertlik edermiş. Bahriye bandosunda olduğu için maaşı varmış. Onlara göre varlıklı biri. Aletinin adı: Korno... «Boynuz mu?» diye takılırlar, o da: «Elinizin körü...» derdi.

Teke tek kalındığında, Muhip'i, Cahit'i kıskanır; «Benim şiirlerimi dinlerler, sonra benzeyen şiirler yazarlar. Çok mısralarımı aşırdılar.» derdi.

Bu kadar çıplak, açık söylemezdi de, böyle demeye getirirdi. Onlardan, dostlukları bozulacak diye çekinirdi de... Ne olsa eski arkadaşları, biz yeniydik.

Cebinden defterini çıkarır, boyuna şiirler okurdu. Dinlediğimiz, kulak verdiğimiz için de sevinirdi. Bir gün biz de böyle mi olacağız, diye korkardım. Hem şiir yazacaksın, hem de karşındaki lütfen dinleyecek, zoruma giderdi. Hiçbir şairin onun gibi olmasına gönlüm razı değildi. Hepsi dört başı mamur şiirler değil ama, içinde güzel olanları da vardı. Güzeli, güzel olmayandan bir ayırabilse, birçok şairlerden üstün de olabilirdi. Ona ben bunu anlatacak yaşta değildim ki... Anlatsam ayıp olurdu.

Bize göre ünlüydü o zamanlar, adı benzediği için birine tanıtırlarken:

«Peyami Safa'nın babası...» derlerdi.

Kızardı: «O benim, gayri meşru oğlum...» derdi.

En sevdiği adam, Abdullah Cevdet olacak ki, sık sık onun adını anardı. İlk şiire başlatan, o olsa gerek. *İçtihat*'ta şiir yazdığını da söylerdi. Biz *İçtihat*'ı bilmezdik ki...

Ankara yakınlarında bir ilçede doğmuş. Gedikliye vermişler. Bahriye bandosuna girmiş. İstanbul'da gençliği geçmiş. Edebiyatçılar arasında bulunmuş. Nihayet yolu kendi memleketine düşmüştü.

Keçiören bağları gelince yâda
Gözlerim dalar da Yabanabada
Bendeki yolculuk hasreti bitmez..

Okuduğunda: «Yabanabat neresi?» diye sormuştu.

«Haymana, Balâ gibi bir yer olacak...» dedim.

«Aferin... Haymana... Bildin...»

Sonra gözleri daldı.

«Romatizma oldum da, Haymana'ya gittim... Baktım köylüler buraya Yabanabat diyorlar. Ben de o zaman öğrendim. Keçiören bağları aklıma geldi. İyi kafiye oluyor. Oturup, bunu yazdım...»

Bunu anlatırken, sözlerinin şiire bir güzellik kattığını sanıyordu. Bu açıklamayla şiiri güzelleştiriyormuş gibi

oluyordu. Oysa, bu hikâye olmasa da şiir güzeldi. Hatta bu hikâye, romatizma ile birlikte şiirden bir şeyler alıp gidiyordu.

Daha sonra birçok şiir kitabı çıkardığını biliyorum. Birkaçı bende vardır. Bir gün bir kitap çıkaracağını söylemişti, adı: *Ayna Kırıkları*...

Geldiği zaman takılırlardı:

«Safa yeni bir şiir kitabı çıkaracakmış...»

Duyar, duymazlıktan gelirdi. Öteki sorar: «Adı ne?»

Beriki cevap verir: «Cam kırıkları...»

Duyar, duymaz kükrerdi.. «Cam kırıkları orana batsın...»

Gülerlerdi.

O gene, yanında birini bulmuş, defterini açmış, şiirler okurdu. Bir kitabının adı da: *Dünya Senfonisi*...

Dörtlükler de yazdı. Hayyam'a, dörtlük yazanlara benzeyen... Hicivleri de vardı. Vezinsiz, kafiyesiz şiire kızardı. «Bilmezler ki, vezinli yazsınlar!..» derdi.

Gençtik, sözünden alınırdık. Biraz sonra, bir divan şiiri okur, birbirimize göz kırpar, veznini bulamamış gibi yapardık.

«Üstad, bunun vezni ne?»

İyi aruz bilmediği için uğraşır uğraşır bulamaz, hatta, doğru dürüst taktiğini yapamazdı. O zaman veznini söylerdik.

«Ya öyle olacak!..» derdi.

«Öyle olacağı var mı? Bir vezin ya öyledir, ya değildir. Sen bakkaldan peynir alırken, eksik tartılmasına razı olur musun?»

«Canım sözgelişi...»

«Sözgelişi yok... Şu mısraın veznini söyle..»

Bulamazdı. Artık iyice kızdırırdık.

«Biz mi vezin bilmiyoruz, sizin kuşak mı bilmiyor?

Dayanamaz, sözü değiştirirdi.

«Canım sizin için söylemiyorum... Öteki kendini bilmezler için...»

«Kim için meselâ...»

«Orhan Veli, Melih Cevdet...»

Gülerdik. Orhan da, Melih de aruzu çok iyi bilirlerdi.

Geçende gördüm. İhtiyarlamış. Cebinden armutlar çı-

kardı. Bıçağı ile iyice soydu. Masaya koydu. Oturanlara buyur etti. Mezeyi dışardan alıp getirirmiş.

Şarap içiyordu.

Meyhaneyi değiştirmiş, şair olmayan dostlar seçmişti. Onlar da, şiirlerine gereken ilgiyi göstermiyorlardı.

Birini buluyor, defterini çıkarıyor, bir şeyler okuyordu. Beni görünce sevindi. Bana da okumaya başladı. İçinden bir dörtlüğü yazdım. Şekeri vardı. Doktor, içme demişti. Haftada bire indirmişti. O içtiği günlerden biriydi.

Dört mısraydı.

Dördü de ateşten satırlar halinde kendi halini anlatıyordu. Gözlerim dolu dolu oldu.

Eş dost içme demekte bu nasıl vefa şimdi
Perhizlere tahammül bir başka cefa şimdi
Memesinden kesilmiş üzgün çocuklar gibi
Garip garip düşünür her akşam Safa şimdi

Şiirden, dostluktan, şiirin vermesi gereken soylu ünden nasibini almış olan; şimdi de, kendi için ana sütünden daha yakın, besleyici, doyurucu, teselli edici «içki»den de nasibini almıştı.

Köşeye çekilmenin ağır tortusu, içine çökmüştü.

KEÇİÖREN'DE BİR PUVANTÖR

Huysuz göçmen çocukları olur; alabrus, inatçı, dikilen, hiç yatmayan; ince, kılcal damarları görünen kırmızı yüzleri vardır; konuşurken çok önemli şeyler anlatıyormuş da, karşısındaki farkına varmıyormuş gibilerden heyecanlı ve dikkat çekici laflar konuşurlar; aşırı yakınlık ve dostluk gösterilerinde bulunurlar, kardaşım, cancağızım, ciğerimin köşesi gibi candan kelimeler kullanırlar...

Kürdün Meyhanesi'nde gördüğümde izlenimlerim bunler!.. Battı bana ilk seferinde. Sevdim mi, sevemedim mi, tartamadım. Kalabalık bir kişiliği vardı. Ivır zıvır şeylerle dolmuş dolmuş da boşalıyordu. Şiirden söz ediyor, yeni bir şiir kitabının çıktığını söylüyordu. Tiyatrodan söz ediyor, konservatuvar'dan ayrıldığını anlatıyordu. Radyo temsil kolunda çalışıyordu. Gazetecilik tarağında bezi vardı. Hikâye yazıyordu. Romana çalışıyordu. Evliydi, çocuğunu çok seviyordu. Oğlum derken gözleri ışıyordu. Öğretmenlik yapmıştı. Köylerde bulunmuştu. Yoksulluk çekmiş, varlıklı da olmuştu. İnsanları sevmeyi solculuk sanıyordu. Biraz deşince, temel kitapları bilmiyordu.

Hem sevdim, hem sıkıldım.

Sonra gördüklerimde bana, benden daha yakın davranıyordu. İçten miydi bu davranış, gösteriş miydi, çakamıyordum. Bir süre böyle gitti bu ilişkiler.

Zırıl zırıl işsizdim. Bir tek kuruş, bir tek yerden gelmiyordu. Neye elimi atsam, boş dönüyordum. Polis peşimi bırakmıyor, her yere geliyor, herkesi rahatsız ediyordu. Cavit Oral'ın, Hakkı Bigeç'e emanet ettiği *Battal Gazi* adlı haftalık bile dayanamamış olacak ki:

«Yazılarını bir yerlerde yaz, buralarda görünme, gel paranı al...» diyorlardı. Para da para olsa, bir öğün yemek... Hem sömürürler, hem de iyilik eder görünürler...

Polis, Kürdün Meyhanesi dışında kimse ile ilişki kurmamı istemiyordu. Beni soyutlaştırıyor, toplumun içinde sipsivri koymak istiyordu. Demokrasiye geçerken bizim gibiler için iktidarın resmi görüşü buydu! Solcuları demokratik gidişe bulaştırmamak, oyunu CHP ile DP arasında ikili oynamak... Biz de saf ve enayice DP'yi tutuyorduk. Ondan yana oluyorduk. Köklü sol bir akımın içinden geldiğimizi, tarihin bizimle beraber olduğunu, erinde gecinde zaferin bizde olacağını söyleyecek kadar derlenmiş toparlanmış değildik. Her şeye katlanıyorduk. Katlanmadan başka gücümüz yoktu. Hapis mi, yatardık. Açlık mı, sineye çekerdik. İşsizlik mi, dayanırdık. Soyutlaştırma mı, vız gelirdi.

Bu direnme gücümüze kızıyorlar, altında gizli bağlantılar arıyorlardı. Yoktu. Olmadığını yıllar gösterdi. Biz dayanıyoruz, onlar halkımızı aldatıyorlar. Firmalar değ-

şiyor, DP iken AP oluyor, CHP iken «Ortanın solu»na yöneliyorlar. Fakat değişmeyen bir şey var, o da halkımızın aldatılması... Onlar aldatıyor, biz direniyoruz. Bunu da halka gösteriyoruz. Dellendikleri bundan.

Daha çok dellenecekler!

İşsizlik derdimden, bir arkadaşım anladı. Ebe Rana Hanım'ın oğlu Behçet!.. Serüvenlerle dolu ömrüne rağmen temiz, kutsal bir yüreği vardır. Bana Keçiören Verem Hastanesi Şantiyesi'nde bir iş buldu. Günde 7 kâğıda puvantörlük edecektim. İşçilerin denetimini, işbaşı yaptıkları saati yazacak, çizelgelerini tutacaktım. Sabah 7'de işbaşı, akşam 7'de paydos. Saati bir liraya bile gelmeyen bir iş.

«Kabul...» dedik başladık.

Estesi sabah kamyonetle işe gittim.

Ermeni bağları kenarındaki vadide yerler kazılıyor, kayalar devriliyor, temeller atılıyordu. Bir yer kaya ise, bir yer çürük topraktı. Yiğit bir mühendis vardı. Temeller iyi otursun diye titizleniyordu. Millet hastanesi yapıyorum diye sevinişi gözümün önündedir.

Öğlesine yemek paydosu verdiler.

Ne yiyeceğim diye düşünüyordum.

Cepte 50 kuruş var.

Tedarikli gelmemiştim. Gelmek istesem de, nasıl tedarikli gelebilirdim. Elde yok, avuçta yoktu. Artık borç alacak kimsem de kalmamıştı. Olanaklarımın tümünü tüketmiştim.

Tepeye doğru baktım, el ediyor. O! Lafı bol arkadaş!

«Merhaba, hayrola?» dedi.

«Merhaba...»

«Ne ararsın buralarda?»

«Şantiyede çalışıyorum.»

«Hangisinde?»

«Şurada, Esat Bey'in...»

«Oooo... Ben de...»

«Hangisinde?»

«Kâmil Bey'de...»

Mantarlı kayaların üstüne oturup birer sigara yaktık. Sevinmiştim onu buralarda gördüğüm için. O da sevinmiş-

ti. Dağbaşında, lafları olan ve konuşacak iki adam, birkaç dakika yarenlik ettik. Derken uzaktan ünlediler:

«Fahri Bey!.. Yemek!..»

Beni görünce yemeği unutmuştu. İkimiz de buralarda yittiğimiz kanısındaydık, fakat birbirimize söylemiyorduk. Yazı erleri sanıyorduk kendimizi ve güzel günler ilerdeydi.

Silkindi.

«Yahu, yemek paydosu... Ne yiyeceksin?»

«Hiç... Yabancısıyım buraların, kantinden bir şeyler uyduracağım. Kantin nerede?...»

«Boş ver...» gibilerden elimden tutup çekti. Yürürken, bir şey düşünmüş olacak ki, kantinden yana yöneldi. Biraz helva aldı, yarım ekmek, şantiyelerine gittik. Sofraya bir baş daha ekleniyordu. Patronu Kâmil Bey'le tanıştırdı. Yazarlığımı, şairliğimi övdü. İyi yürekli taşeron Kâmil Bey: «Madem bu kadar iyi yazar, iyi şairsiniz, burada, dağbaşında bizim aramızda işiniz ne?» demedi. Hemen sofraya buyur etti. Kâmil Bey bıngıl bıngıl etli, tombul bir adam. Gün görmüş. Fahri'ye de saygılı ve sevgili. Neler yedik, nelef konuştuk, unuttum. Hatırımda, uskumru haşlaması kaldı. Bir o gün yemiştim, bir daha da yemedim. Kâmil Bey perhizli imiş, hep haşlama yermiş. Balığın da haşlaması vardı.

Artık içli dışlıydık.

Yediğimiz içtiğimiz beraberdi.

Paydoslarda sanat, felsefe, sosyalizm konuşuyorduk. Konuşkan adam hep dinliyordu. Suskun ve hayrandı. Belki bu davranışından hoşlanıyordum. Ama biliyordum ki, bu adam benden daha artist. Sanatta benden daha verimli. Bir gün dedim ki:

«Hep sabah karanlığında kalkıyoruz... Hep işçilerle beraberiz... Yaşantımız emekle birlik olanların arasında geçiyor... Var mısın, birer sabah şiiri yazalım. Aynı konu, aynı dünya, aynı insanlar...»

«Varım...» dedi. Başladık.

Ben işi heceyle ve koşma biçiminde tuturmuştum. Bir türlü ardı gelmiyordu. İki gün mü geçti, üç mü, bir paydosta:

«Şiir hazır...» dedi. Okudu...
Gürül gürül okuyordu.

SABAH OLUYOR

Gün doğmadan,
Bir zahmet edip kalktın mı iki gözüm,
Neler olur dünyamızda,
Neler olur şehrimizde?
İlk horozun dilinden emredilir
Günün aydınlık tarafı sabah...
Derin uykulara çalar saatle girer
Kalk boruları ve işbaşı düdükleriyle gelir.
Kepenek altında dağda,
Yol hanında, otelde, evde, çadırda,
Dirseğine, dizine, ayağına doğrulur
insanoğlu.
Şimdi sarabranda yapmıştır denizciler
kamarada,
Kışla koğuşunda çanta dürülmüş,
Hapisanede bit yoklamasına durulmuş,
Yatılı okulda kahvaltı zili çalınmıştır.
Artık ilk söz söylenecek,
Günün ilk ateşi yakılacak,
Beşikte, salıncakta, dizde, kucakta
Bütün gece sallanan çocukların kundağı
çözülecektir..
Sigara yakar benim bildiklerim
Sabah sabah gözlerini ovalamadan,
İlk nefesi çektiler mi ciğerlerine
Köklü öksürükler gelir ardından...
Zaten soğuk almayagör fukaralıkta
Okka okka girer de,
Dirhem dirhem çıkar adamın burnundan.
İnsan pazarına uğradın mı bu saatte
Bahçeli - Cihan sokağında,
Atpazarı'nda, Hergele Meydanı'nda,
Gördün mü, işçi, usta nasıl kandırılır?
Ve uyuşulmazsa gündelikte,
Nasıl katık edilir o gün,
Taze ekmeğin bir lokması, öteki
lokmasına...
Hele kitap örneği Osmanlı tavlasında
Zarın kötüsüne nasıl söğülür?

Geç oradan Bentderesine.
Dışkapı'ya, Tophane'ye...
Bırak nereden geldiklerini,
Kimler geçiyor şehre doğru,
Dümeni kimler döndürüyor bak!
Geçenler, odacı, aşçı, hizmetçi, çöpçü,
Garson, kalfa ve çırak...
Kırk ateşli hastalar sökün eder sonradan
Numara almak üzere Numune'ye doğru.
Gece vardiyasından dönenler de var,
Lağımcı, bekçi misali.
Şimdi mahalle fırınında,
Kurşun geçmez uykulara varmıştır,
Gurbet uşağı hamurkâr Salih.
Abdest alınadursun şadırvanlarda
Ve cemaat elbağlasın Hacı Bayram'da.
Müsaadenizle Yeni Hamam'da nalın
kalmamıştır,
Hem çoğu ıslak peştemal kuşanmıştır.
Bir otel rüyasında şeytana uyan hacı
Zehra'da beş kâğıda sabahlayan arabacı,
Şimdi boylu boyunca göbek taşındadır.
Belki uyanmayanlar da vardır bu sabah
— Efendilerimizden gayrı —
Yolda, handa, hastanede.
Papuçlar giyilmedik kalmıştır,
Bağcıklar bağlanmadık,
Düğmeler iliklenmedik.
Bir acayip yolculuk gelip çatmıştır,
Hiç beklenmedik.
Yürü iğne atsan yere düşmez
meydanlardan
Çıldırdığından sokağa uğramış sanma
insanları
Akşam kendiliğinden gelir zannetme,
Öğün meselesi var.
Gün tazedir,
Semaverlerde çaylar, cezvelerde
kahvelerle,
Simitle, börekle, işkembe çorbasıyla,
Sütle, saleple gün tazedir
Velhasıl akşamla eskiyen her şey,
Bu sabah temize çekilmektedir.
İşte matbaaların bir gecelik emeği
Şimdi kâğıt kadar taze,

Kâğıt kadar mahmur çocukların elindedir..
Akşamki cinayeti yazıyor sabah gazeteleri,
Bugünkü ziyafeti yazıyor..
Aklınca yazıyor yazıyor da,
Gönlümce haber vermiyor.
Ve çokluk bu saatte aklıma düşen
memleketimde,
Ve belki açıktaki kayıkta,
Ağzı zifir kokan balıkçı hemşerim
Yüreğinin yağını yakan lambasını üflüyor,
«Şükür, diyor, şükür... Bugün de nafaka
çıktı.»
Efendime söyleyeyim, demir alıyor.

Dağlar, tepeler, ovalar tutuşuyor gibiydi. Bol nefesi, geniş hayal gücü vardı. O gün için çok cesur ve çok yeniydi. Bugünün «anlamsız» şiirini yazanlar, bu çizginin nerelerden gelip, nerelere ulaştığını, şiirin belalı bir iş olduğunu unutmuş görünürler. O gün için bu şiir, bir «devrim demeci» gibi bir şeydi. İktidarlar da şiiri böyle görmeseler, şiirden ve şairden bu kadar korkarlar mıydı? Bugünün cicili bicili, kızlı oğlanlı Bulvar pastaneleri de yoktu o zamanlar. Olsa bile bizde gidecek para ne gezer... Dağ başlarında şantiyelerde, ucuz şaraphanelerde okurduk şiirlerimizi birbirimize. Bu şiir, benim Fethi Giray'la birlikte çıkardığım *Meydan* dergisinin 15 mayıs 1948 günlü sayısında yayınlandığı zaman çok ilgi topladı. Hattâ kovuşturmaya bile geçmek istediler de, sonradan o kadar kovuşturacak iş çıktı ki, vazgeçtiler. Fahri'cik de bu işten kurtuldu.

Fahri'nin şiirinde adını andığı Bahçeli - Cihan'ın yerinde şimdi yeller esiyor. Gökdelenler dikildi. Hergele Meydanı değişti. Atpazarı yangın yeridir. İşçiler, sendikalar tarafından satılıp alınmaktadır. İşçi ağaları değişti. Amerikan ekonomisi gibi, Amerikan sendikacılığı da başımızın belasıdır. Nice işçi ağaları çıktı ki, eski sömürücü sandığımız taşeronlar, kalfalar, onların yanında melek sayılır.

İşimiz ne kadar sürdü, unuttum.

Patron, polisin zoruna dayanamamış, beni Keçiören'den, Opera inşaatına göndermişti. Fahri'den ayrıldım. Patron kovmayı yiğitliğe sığdıramamıştı. İşimde tutarak koruyordu. Koruduğunu da, halimi hatırımı özellikle sorarken belli ediyordu.

Çocukluğunu, gençliğini, başından geçenleri öğrendim. «Okula başladığım yıl, tütüncülüğe de başladık. Her başlama gibi zorladı bizi. Okul değil zorlayan, tütüncülük.» diyor. Tütüncülük hâlâ zor.

Bir öğretmenin oğluymuş; bir kız kardeşi, iki oğlan kardeşi daha var. Baba iki kere evlenmiş. Hayat bir silindir gibi geçiyor üstünden. Zekâ ve kabiliyet dolu, fakat bunu işletecek, verimlendirecek fırsatı bir türlü vermiyorlar. Silindiri kimlerin işlettiğini çok sonra anlayabiliyor. El yordamı ile bu işte bir bozukluk bulunduğunu biliyor. Tam bulamıyor. Şimdi iyicene bulmuştur.

Öğretmen okulu, öğretmenlik.
İşsizlik, türlü işler, bocalamalar.
Konservatuvar imtihanı, askerlik.

Konservatuvar imtihanına girişini anlatırdı, fakat kısa keserdi. Sözün başında söylediğim gibi, bütün kısa kesmelerine rağmen bana uzun gelirdi. Dopdolu idi. Fakat bizim ömrün yanında, o zamanlar kendi ömrünü yetersiz bulurmuş. Kendi ağzından dinleyin serüvenini:

> Nerden estiğini kestiremediğim bir yel beni İstanbul'a attı. Orada Ankara Devlet Konservatuvarına giriş sınavı vardı. Ben de adaylardan biriyim. Öyle oldu ki, yolculuk kirini bile yıkayamadan sınav yerine vardım. Hemen kimlik, iyi hal, sağlık raporu ve diploma örneği gibi belgelerimi verdim. Aday numaramı aldım. Salona girdim. Baktım, kız-erkek, daha iki yüz kadar aday. Bayramlığını giyen, saçını tarayan gelmiş.
>
> Bir boş yer kestirdim gözüme. Varıp da oturmadan, komşu iskemledeki kıza sordum: «Boş mu?»
>
> Karşılık vermeden önce, üzüm gözleriyle beni şöyle bir süzdü. «Bu nereden çıktı?»yı dili söylemediyse de bakışı söyledi. «Oturabilim miyim?» dedim. Başını salladı. Sinema koltuğuna benzeyen iskemle de öyle gıcırdak bir şeymiş ki, dönüp dönüp bakanlar oldu. Ben ne bilirim, sınav başlamış. Ta en önde, çoğunun tepesi cavlak, birileri oturuyor: Jüri. Onların önünde bir aday dikiliyor. Bir şeyler soruyorlar. Onun söylediklerini bütün salon dinliyor. Karşıda perdesi açık bir sahne. Sağ köşesinde bir piyano.

Ağzım açık kaldı. Alnımın terini sildim. Baktım, mendilin ortası kapkara. Yanımdaki kız görecek diye utandım. Görmüş bile. Fısıldadı: «Yoldan mı geliyorsunuz?»

«Evet, iyi ki yanınıza oturdum,» dedim.

«Neden iyi?»

«Sizin parfüm kokunuz benim teri bastırıyor da...»

Bakıştık. Üzüm dedik ya gözleri. Bir çift tabanca namlusuyla göz gözesin sanki. Kaldır ellerini teslim ol. Nar çiçeği kazar taze, canlı, dolgun dudaklarının kıpırtısına bakarken ne söylediğini anlayamadım. «Ne dediniz?» dedim.

«Siz operaya mı gireceksiniz..» dedi.

«Nerede bende o ses!»

«Niye, kalın sesiniz var bayağı...»

«Kargada da var.»

Gülmemek için alt dudağını ısırıverdi. İçim gitti. O dudak ısırılır mı hiç? Kanatacaktı neredeyse. «Komiksiniz...» dedi.

«Evet, biraz. Köyde hocayı da, ağaları da kırdım geçirdim gülmekten.»

«Siz köy öğretmeni olmayasınız?»

«Olmaz olaydım.»

«Demek tiyatro bölümüne gireceksiniz?»

«Hiç umudum yok ya, bakalım... Neler soruyorlar?»

Gözleriyle ileriyi gösterdi. Beraberce dinlemeye başladık. Jürinin karşısına dikilenlere önce havadan sudan bir şeyler anlattırıyorlardı. Besbelli hangi diyalektle konuştuğunu yoklamak için... Sonra kimine şiir okutturuyor, kimine de bildiği piyesten, bellediği bir rolden parçalar oynatıyorlardı. Bu birinci eleme imiş. Kazananları, yarın öbür gün, mimik sınavına çekeceklermiş. Yarı sesle: «Yandık öyleyse...» dedim.

«Ne varmış yanacak?»

«Ben mimiğin miminden bile anlamam.»

«Anlaşılmayacak bir şey yok bunda. Bir duyguyu, dileği, işi, olayı, ne bileyim, söz katmadan ellerinizle, yüzünüzle, bakışlarınla anlatacaksın.»

«Kitapta böyle yazar, ama...»

«Nasıl yazarsa yazsın, bütün iş sıkılmamakta. Ne duyuyorsan onu serbestçe...» Elimi serbestçe elinin üstüne koydum. Gözlerine de bakarak sordum: «Ben

şimdi elimle, bakışımla bir mimik anlatabiliyor muyum sana?»

«Anlatıyorsun.»

«Ne anladın?»

«Senin dağdan indiğini!»

Sıram gelmişti. Ağır ağır gidip jürinin karşısına dikildim. İki yüz kişinin gözleri üzerimde. Sanki bir panayır çadırının ortasındayım, bu kadar insan da beşer kuruş verip girmişler, seyrime bakıyorlar. Bir çığırtkan eksik yalnız kapıda.

Jüri ile bakışıyoruz. Ortada ak saçlı, pancar benizli, boncuk gözlü bir adam. İçimden «Alman profesörü bu olmalı» dedim. Oturduğu yerde gümüş saplı bir bastona dayanmış, sağındaki dilmaçla konuşuyor. Ağzında bütün bir patates var sanki. Dilmaç ise tam tersine, onun dilini bir yumuşak, bir tatlı, bir ulamlı konuşuyor. Dilmacın sarı tel gözlükleri var. Eli, gerekli gereksiz, hep gözlüğünde... Profesörün solundaki adamı tanıdım: Muhsin Ertuğrul. Ötekiler edebiyatçılar, kompozitörler, daha ne bileyim kimler... Bana adımı sanımı, yaşımı başımı, işimi dişimi sorduktan sonra: «Konuşun bakalım, bize bir şeyler anlatın...» dediler.

«Bir varmış, bir yokmuş...» diye başladım. (Salon kulak kesildi. Dilmaç hemen profesörün kulağına bu masal başlangıcını fısıldadı. Ben artık okulda öğrencilerimin karşısında konuşurcasına özgür, güleç, canlı sürdürdüm masalı.) Bir köy varmış. Bu köyde bir hoca, bir de öğretmen varmış. Yıl 936 imiş. Cumhuriyetimiz 13, öğretmen 19 yaşındaymış.

Böylece mışa mişe indirim hocayla takışmamızı bir güzel anlattım. Atatürk'le konuşmalarımızın bir ikisini de söyleyip kestim... «Daha...» dediler, sonrasını sordular. Anlatmamak olmazdı: Sonra o kızgınlıkla doğru Ankara'ya gittim. Bakanı görecektim. Ya hoca, ya ben diyecektim. Bakanın kapısından beni döndürdüler. İlköğretim Genel Müdürünü gör. Genel Müdürün kapısından da döndürdüler. Şube müdürünü gör. Oradan da döndürdüler. Yazışma şefini gör. Gördüm. Bana şunu salık verdi: Git Afyon'da kendi eğitim müdürünü gör. Çözerse, o çözer bu işi. Çözemeyeceğini, zaten işi onun düğümlediğini söyledim. Şef üsteledi. Döndüm Afyon'a yine müdüre çıktım. Başka köy istedim. Kaldırıverdi ellerini. Benimle daha

fazla uğraşamazmış. Ben de o hoca ile daha fazla uğraşamayacağımı söyledim. Kendin bilirsin, günü gelince görevine dönmezsen işi bırakmış sayılırsın, dedi. Çıktım. Nereye, dedim, kendi kendime. Ne yol, ne iş tutmalıydım şimdi?.. Rasgele bu Konservatuvar sınavlarını okudum gazetede. Hemen belgelerimi tekmilleyip yola çıktım. Bu sabah da ucu ucuna yetişebildim. Kendime biraz olsun çekidüzen veremeyişimin, karşınıza böyle çıkışımın sebebi de bu. Kusura bakmayın. Hem benimkisi çaya taş atmak gibi bir şey. Kolum yorulacak değil ya? Şansımı denemeye geldim. Yoksa tiyatro okuluna girmek, aktör olmak aklımdan bile geçmiş değil şimdiye kadar...»

Masalı bitirdim böylece. Aralarında biraz daha fiskos ettiler. Sonra bir şiir okumamı istediler. İstedikleri, şiir olsundu. *Kırk Haramilerin Esiri*'ni ezbere biliyordum. Yazanın adını söyleyip başlayacağım sırada, biri araya girdi: «Başka şiir bilmez misiniz?»

«Aşk şiirlerini ezberleyemedim.»

Neredeyse çatışacaktık. Bereket Muhsin Ertuğrul durumu kurtardı: «Bırakın, bildiğini okusun!» dedi.

O dilmaç, o sıcak bakışlı adam da bir baş salladı bana: Başla! Başladım. Veriştirdim.

Akşamüstü, o günkü ilk elemenin sonuçlarını astılar duvara. Listede numarasını bulan kazanıyordu. Böyleleri ertesi gün için yine çağrılıyorlardı. Numaralarını bulamayanlar elenmiş demekti.

Bir kenara çekilmiş, listeler önündeki itişip kakışmanın yatışmasını bekliyordum. Yanımda o kız vardı. Adını öğrenmiştim artık.

«Fatma, benim hiç umudum yok...» dedim.

«Benim de yoktu ama elenmedim işte. Git sen bak..» dedi.

«Hayır, sen bakıver.»

Gitti.

Uçar gibi döndü. Ve sonucu bana bacım, kardeşim kadar yakın ve içten bir mimikle anlatıverdi.

Ertesi gün mimik sınavına girdik. Artık azalmış, yüzlerden kırka inmiştik. Sıram çabuk geldi. Profesör şöyle bir mimik konusu verdi bana: «Evinizde, ya da mahallenizde bir yangın çıkmış. İlkin de siz gördünüz bu yangını. Nasıl haber verirsiniz?»

Yemini bastım hemen:

«Valla ben bunu mimikle haber veremem!»

«E ne yaparsınız?»

«Bağırırım.»

O dakika bizim Deli Bahri geldi gözümün önüne. Sahnenin arkasına geçtim. Biraz düşündüm. Bir rolü oynamak için kendi kişiliğinden çıkacaksın, o rolün kişiliğine gireceksin ya. Ben de kendi kişiliğimden çıkıp, Deli Bahri'nin donu gömleği içine girdim. Yakam bağrım açık, gözlerim yuvalarından uğramış olarak soluk soluğa kendimi sahneye attım. Tam Deli Bahri'ye benzeterek gürleyiverdim:

«Yandıııı!.. Yanıyor!»

Profesör bir «Gut» çekti.

Üçüncü gün on sekize inmiştik. O gün yine mimik. Bu sefer bize bir mektup okuttular. Mektup ya bir hısımdan, ya da arkadaşından geliyor. Kimden olduğu önemli değil, daha dördüncü satırda babanın öldüğü yazılı. Ne yaparsın? Şunu yaparım, bunu yaparım demek yok. Yap. Oyna. Mektuplar çeşitli. İstediğini seç. Ama şunu bil ki, hepsinden senin için en acı haber... Odana gireceksin. Masada, o adı var kendi yok mektubu göreceksin. Açacaksın. Okuyacaksın ve...

Artık kimi yırttı mektubu, kimi avkalayıp attıktan sonra kafasını dövmeye başladı, kimi işi gerçekten ağlamaya vurdu.

Ben mektubu okudum. Acı acı güldüm. Katlayıp cebime koydum. Sonra güya bir sigara yaktım. Bir de kahve söyledim. Profesör sordurdu:

«Ne okumuş mektupta?»

Ona hayatımda en acı mektubu bizim Hamurkâr Süleyman'dan aldığımı, işte o mektubu okuduğumu söyledim. Kısaca anlattım hikâyeyi...

Dördüncü gün edebiyat, tiyatro kültürü, genel bilgi üstüne yalınkat bir yoklamadan sonra Dilmaç beni bir köşeye çekti.

«Birkaç gündür bize orijinal hikâyeler anlattın...» dedi.

«Orijinal mi, bilmem..» dedim. «Ben sadece yaşadıklarımı, gördüklerimi, özentisiz, eksiksiz ve katkısız anlatmaya çalıştım.»

«Şunları biçimine getirip bir yazsana...»

«Kalemim de dilim kadar dönseydi kolaydı.»

«Bir dene.»

«Denedim. Tutmuyor. Herkes kaşık yapar ama sapını Sabahattin Ali gibi ortaya getirmek zor. Sözgelişi onun her hikâyesi bir sulfata. Sonra...»

«Tanır mısın onu?»

«Kitaplarıyla... Kendisini görmedim.»

Dilmaç elimi kavrayıverdi.

«Benim Sabahattin Ali.» dedi. «Bundan sonra beraber yazarız. Ben Konservatuvarda Profesör Ebert'in asistanıyım. Ankara'ya gelince hemen beni ara.»

«Başüstüne ama, ben Ankara'ya gelebilecek miyim?»

Bu soruma, Sabahattin Ali de, ağa kardeş kadar yakın, içten cevap verdi. Dediği gibi. Konservatuvarda buluştuk.»

Konservatuvar'a giriş hikâyesi böyle.

Çıkış hikâyesinin kendi biyografisinde de pek anlamı açık değil. Baba ocağı, yoksulluk, yeni okula uyuşmazlık, işi gerektiği kadar ciddiye alamama, biraz şovenlik, yani kopma.

Profesör: «Ne de mağrur cumhuriyetçiler olmuşsunuz! Beliniz bükülmüyor.» demiş de, o da kızmış da, çekivermiş kuyruğunu...

Olur.

Olur değil, olmuş bile.

Sonra askerlik.

İkinci Dünya Savaşı içinde, Trakya'da bulunmuş.

Demek, ondan sonra Ankara'ya gelmiş ki, ben tanıdım. Tanıdığımda artık iyice pişmiş, hanyayı konyayı anlamıştı. Buna, renklerinden kurtulup, gerçek biçimini vermek istiyordu. Başkentte, Kürdün Meyhanesi'ndeki solcuları tanımıştı. Suphi'ler Abidin'ler sürgünden dönmüşlerdi. Sığınacak biricik yer Ankara'ydı. Zaten CHP'nin, sol muhalefetten korkan kanadı da, solcuları gözlerinin önünde görmek istiyordu. O zaman Kürdün Meyhanesi kamp konsantrasyon gibi bir yerdi.

Polisler ve biz, birer kadehin önünde çile doldururduk. Bilmedikleri konularla uğraşan zavallı kişiler. Bizden iki üç kelime yakalayacaklar, raporlarına yazacaklar, efendilerine verecekler, onlar da bunu değerlendirecekler, sol-

culuğun artıp eksildiği hakkında bilgi sahibi olacaklar... Millet alışverişte idi. Aramızda ikili oynayanlar da vardı.

Amerikan yardımı, belki de bu solculuk raporları üzerine düzenlenmişti. Dünyanın her yerinde solculuk olduğuna göre, Türkiye'de de vardı. Kürdün Meyhanesi'nde ikamet ediyordu. Şurası kontrol altına alınmalıydı. Bilen bilmeyen böyle düşünüyordu. O gün bizi izleyen polislerin çoğu emekliye ayrıldı.

Kürde devam eden sivri kişilerin çoğu öldü. Çoğu da kayıplara karıştı. Zaten şimdi meyhane, matbaa levazımatı satan bir dükkândır.

Radyo temsil kolunda da çalıştığı için varlıklı kimselerle ilişkisi vardı. Eşinin ailesi de ülkemizin yöneticileri arasındaydı. Bacanağı, kayınbiraderi, bildiğim kadarı ile önemli kişiler. Bir ara lafını esirgememiş, nezarethaneye düşmüş, tutuklanmış da.

Çıkınca öğüt vermişler:

«Bir daha o serseri şairlerin meyhanesine gitmeyeceksin... Böyle ileri geri de konuşmayacaksın... Konuşursan seni yeniden içeri tıktırırız.»

Kafasını bu sözler bozmuş.

Bir şeyler aramış, farkına varmış. Tanıdığımda dostluk, vefa, arkadaşlık biçiminde anlıyordu her şeyi...

Süklüm püklüm oturuyordum meyhanede:

«Ne var?» dedi.

«Evde kömür yok.»

«Kaç para?»

Söyledim.

Ceplerini yokladı. Nerede bulacaktı o kadar parayı, yoktu onda. Karşı postaneye gitti. Bir aktör dostuna telefon etti. Kömür işini halletmişti.

«Kalk gidelim...» dedi. Kalktık.

Maltepe'de bir eve gittik otomobille. Kapıcıyı buldu. Birkaç çuvala kömür doldurttu. Taksiye yükledik. Eve getirdik. Bizim evin yakacak durumu bir hafta tamamdı.

Dışarı çıkamadığım günler, arar, bulurdu. «Canım içki çekti...» derdi. Parasızlığımı belli etmeden, benim de içmemi sağlamak için bahaneler uydururdu. Artist tarafı ağır basar, belli etmezdi.

Bir gün, şair Celâl Vardar, o, ben, Çelebi'de içiyorduk. Çelebi, Kürdün üstündeki meyhanenin adıydı. Ötekinden biraz daha pahalı. Çelebi, titiz bir adam. Her müşteriyi almaz. Hatta müşterilere kabalık ederdi. Onun için müşteri, para demekti. O da bizde yoktu.

Çelebi, masa örtülerine ve peçetelere titizlik gösterirdi. Kirlenmesine, kirletilmesine çok kızardı. Hele az mezeyle bir iki şişe şarap içenlerin bunları kirletmesi karşısında, cini tepesine çıkardı.

Fahri, bunu bildiği için, baktım, gelen kırmızı şarabı. sarhoşluğa getiriyor ve ak peçetelerin, ak örtülerin üzerine döküyor. Kolumla dürttüm.

«N'apıyorsun?»

«Hiç...»

«Çelebi bakıyor.»

«Baksın deyyus. Bir laf söylesin de kafasını kırayım.» Kızmıştı.

Bir gün önce Çelebi Cahit'e veresiye vermemiş, hatta hakaret etmiş, onu duymuştu. Şimdi örtülerden ve peçetelerden hırsını alıyordu.

Kıpkırmızı kesilmişti masa.

«Kızarsın, dedi. Kızarsın etraf.»

Sarhoşlamıştı. Celâl'le beraber alıp dışarı çıktık. Çelebi bu masa kirletilmesini uzun yıllar unutamadı.

İstanbul'a gitti. Canına tak demişti.

Bir dergide iş bulmuş, hikâyeleri çıkıyordu, ama öylesi. Bir hikâye, birkaç şiir yayınlamakla gönlünü hoş edecek, çilesi dolacak kişilerden değildi. Büyük, daha büyük işlere katılmak istiycrdu. Neye, nasıl katılacağını da ayarlayamıyordu. Sanatçı kişiliği ile katılmak istediği, birbiriyle takışıyordu. Takıştırmaması için biraz daha okuması, biraz bilmesi gerekliydi. Onları bilmesi için, kaçmaktan kovalamaya vakti yoktu.

Bir gün yurt dışına çıktığını gazetelerden okudum. Kurtulmuş muydu, yeniden başını derde mi sokmuştu, bilmiyorum.

1965 yazında, Bulgaristan, Yugoslavya, Macaristan'a gittim. Oraları gezip gördüm. Kimi Bulgaristan'da, kimi Macaristan'da, kimi Yugoslavya'da diyordu onun için. Sorabileceklerime adresini, yerini sordum. Kimse bilmiyordu. Çok görmek istediğim halde göremedim.

Ne kadar da görmek isterdim. Yıllar sonrası, bu kadar güzel, dost, samimi bir insanı görmek beni mutlu kılardı. Döndüğümde bazı şom ağızlılar, görüştüğümüzü yaymışlar. Görmedim. Görsem, «gördüm» derdim. Görmeyi nasıl istediğimi kendim söylüyorum şimdi.

Ama Sofya'da, Otel Bulgarya'nın bitişiğindeki bir kitapçıda birkaç kitabını buldum, sevinçle satın aldım. Tada tada, kana kana okudum.

O gidişimde değil de, başka bir gidişimde Fahri'yi aradım, buldum ve gördüm. Habersiz gitmiştim. Sofya Ajans Pres'ten bir dosta, «Fahri'yi görmek istiyorum» dedim.

«Tanır mısın?» diye sordu.

«Tanırım.»

Sonra anımsadı. «Onun için yazılan bir kitapta senin yazın vardı, değil mi?» diye sordu.

«Evet.» dedim.

Bir kral heykeli bulunan Otel Sofya'nın önünde bir telli otobüse bindik. Yeni kente doğru yola çıktık. Adı Miladost gibi bir şey...

Oraya vardıktan sonra yüksek apartmanlar arasında Fahri'nin oturduğu daireyi aramaya koyulduk. Anlaşılan beni götüren arkadaş da iyice bilmiyordu. Sora sora arıyordu. Bulgarca konuştuğu için söylediklerini anlamıyordum ama, amacını çakıyordum.

Sonunda asansöre bindik, bir kata çıktık ve bir kapının zilini çaldık. Arkadaş:

«Şaka yapalım, sen görünme,» dedi.

Ben bir kıyıya çekildim. Kapıyı Fahri açtı. İkisi tanıştı. İçeri buyur ederken, gözleri bana takıldı; heyecanla bir:

«Vay!..» çekti. «Sen misin? Gözüm, canım kardeşim.»

Kucaklaştık, sarıldık sarmaştık, birbirimizden dakikalarca ayrılamadık. Onun da, benim de, gözlerimiz dolu dolu oldu.

İçeri aldı.

Sucuk çıkardı, votka çıkardı, peynir, meyve koydu.

«Ben içemiyorum.» dedi. «Haydi sen iç de, ben doya doya bakayım.»

Bir kalp rahatsızlığı geçirmişti. Doktorlar, içkiyi de, tütünü de yasaklamışlardı. Ama gene benim için bir kadehe azıcık bir şeyler koyarak oyalandı.

Birbirimizi görmeyeli başından geçenlerin bir bölüğünü anlattı. Evlenmişti. Oktay adında bir oğlu vardı. Eşi ve oğlu Almanya'dalarmış. Okul tatili için gitmişler.

Yeni kitaplarından verdi. *Acı Lokma*'nın ikinci cildini yazıyormuş. Bitirir, kitap haline gelirse, onu da bana gönderecek.

Birkaç gün kaldım Sofya'da... Hemen her gün buluştuk. Giderebileceğimiz kadar özlem giderdik.

Görüştüm. Görüştüğümü işte yazıyorum.

HA BABAM SINIFINDAN KALAN...

Sınıftan, dersten, öğretmenden söz ederken, bilirim, sınıf sözcüğü çok netamelidir. Çuşka biberi gibi ağızları yakar. İnanmazsanız Rıfat Ilgaz'a sorun... Yıllar öncesi bir şiir kitabının adını *Sınıf* koymuştu da, başı az mı ağrımıştı!.. Ama ardını bırakmadı... Çok ilgi çeken ilk piyesinin adı, hatırlarsınız, *Ha Babam Sınıfı*'ydı.. Ondan sonra yazdığının adı: *Ha Babam Sınıfı Sınıfta Kaldı.* En yenisini Ulvi Uraz oynuyordu: *Ha Babam Sınıfı Baskında!*

Rıfat anlatıyor:

«Sınıfların çok kahrını çektim, biraz da ikbalini görelim. Herhalde, önceki iki *Ha Babam Sınıfı*'nı gördün. Ulvi Uraz yenisini ikisinden de güçlü buluyor. Demdemeci Müdür'den, Piyale İhsan'dan sonra Ziya Paşacı Susak Cafer sahnede... Ulvi Uraz Kel Mahmut'u çiziyor. Toto Karaca Hafize Ana'da; Celile, kızı; Seden de Güdük Necmi... Artık İnek Şaban erkekliğin sefasını sürecek... Yavuş Şeker, İnek Şaban oluyor.»

Rıfat Ilgaz'ın gözleri daldı. «Yahu...» dedi. «Bizim hanımı hastaneye yatırdım. Telefon etmem lazım...»

«Hayrola?..»

«Hayır, hayır.. şer değil... Mahdum mu, mahdume mi, bir çocuk bekliyoruz...»

«Hangi hastanede?»

«Samatya doğum... Öyleyse... Seni görmüşken iki tek atalım. Telefon ederim. Herhalde akşama ancak dünyaya teşrif eder.»

İki tek attık.

Rıfat hastaneye gitti, ben eve yollandım.

Sınıf sözcüğünden Rıfat Ilgaz'a çektirenler, günümüzde sınıflara sahip çıkıyor. Elbette büyük cesaret gibi görünür. Okuyorum:

> Bir toplumda sınıflar gerçeği vardır. Sınıflar olunca bunların tartışma ve çatışmaları da olur. Sınıflar ayrı çıkar topluluklarıdır. Sınıfların birbirleriyle uyuşan ya da çelişen yanları vardır. Çelişmenin arttığı ölçüde çatışma da büyür. Özellikle geri kalmış ülkelerde kişiler ve sınıflar arasındaki gelir ve varlık farkları büyüktür. Ezilme ve sömürülme göze çarpacak ölçüdedir.

Ağzına sağlık!

Kuzum bunları madem biliyordunuz, bunları madem söyleyecektiniz, bunca yıl sınıf açısından yorumlar yapanlara ne diye iktidarınız döneminde çektirdiniz? En ilkel sosyoloji kitaplarının yaptıkları tanımlamaları neden yasakladınız?

Bazılarına göre sınıf deyince, hep hatıra işçi sınıfı geliyor. Oysa bir de karşıda sermayeci sınıfı vardır. Bizde yeterince para birikimi olmadığından kapital kelimesinin karşılığını bile doğru dürüst bulamamışız. Ne demek sermaye? *Ser*, biliyorsunuz *baş* demek; *maye* de ahenkli söylerseniz *maya!*.. İkisini birleştirmişler, kapital karşılığı, «başmaya» demişler. *Baş maya* hiç kapitalin yerini tutar mı? Tutmaz ama, tutar diye kullanıyoruz. Kapitali arı dilde «anapara» diye söyleyenler de var. Belki zamanla anapara gelişir.

Ulvi Uraz benim Taş Mektep'ten (Ankara Erkek Lisesi'nden) arkadaşımdır. Daha öğrencilik yıllarında tiyatro aşkı yüreğinde yer etmişti. Halkevi sahnesinde Ercüment Behzat'ın koyduğu oyunlarda küçümencik bir öğrenciyken

rol alırdı. Size bir şey söyleyeyim mi, Ankara'nın ilk tiyatro geleneği Ercüment Behzat, İbnürrefik Ahmet Nuri, Ahmet Avni, Ali Candar, Abidin Dino tarafından kurulmuştur. Abidin de o yıllarda Halkevi sahnesinde dekorlar yaptı. O günler, gözlerimin önünden bir anılar bulutu gibi geçiyor. Sonradan Devlet Tiyatrosu okul olarak açıldı. Ankara Erkek Lisesi epeyce öğrenci verdi. Ulvi Uraz, Suat Taşer, Muhip Arcuman unutamadıklarımdır.

Bizim sınıf, epeyce de şair yetiştirmiştir. Suphi Taşhan, Fethi Giray, Suat Taşer. Hep Taş Mektep'in malıyız... Sonra öteki şairleri belleğimden çıkarmaya çalışıyorum. Faruk (Mümtaz) Erem, Reşat Cemal Emek, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Hıfzı Oğuz Bekata (o da şiir yazardı), Ahmet Muhip (Atalay) Dranas, Hayrettin Ziya, Mehmet İğnebekçi, Fuat Ofşin, Avni Dökmeci, Ayhan Hünalp... Belki şimdi hatırlayamadıklarım da vardır.

Hey gibi bizim sınıf hey!.. Feyziye Abdullah sıfırcılığıyla ün salmıştı... Altın tartar gibi numara verirdi. Beş alan şapkasını göğe atardı... Allahı var, bana dokuzdan aşağı numara vermezdi... Biraz bildiğimden, biraz da dikkafalılığımdan... Necmettin Halil, Şükrü Kurgan, Nurettin Artam, Nurullah Ataç da Türkçe ve Edebiyat derslerine gelirlerdi.

«*Gözümden yaş yerine siz akın hatıralar...*» diye bağlıyorum bizim sınıfı...

Rıfat Ilgaz'ı nerede tanıdım, nasıl tanıdım, bilemiyorum. Ne kesin bir yer söyleyebilirim, ne de kesin tarih... Bir akşamüstü, hatırımdan hiç çıkmaz... Acem Mehmet'in meyhanesinde oturuyordum. Bir arkadaşla birlikte Rıfat Ilgaz geldi... Karlı, kışlı bir akşamüstü... «*Kasnağından fırlayan kayışa... Kaptırdın mı kolunu Aliş'im?*» şiiri yayınlanmıştı *Yenilik* dergisinde. Çok sevdiğimden, dilimden düşmüyordu. Asım Akşar da bu şiir için Füruzan'ın dergisinde bir övgü yayınlamıştı. Sanırım, Rıfat'ın yanındaki, Asım'dı.

Oturduk. Hoşbeşten sonra Rıfat, kulağıma eğildi. Fısır fısır Muhip'i sordu. Muhip'i niye fısır fısır gizliden soruyor, pek anlam veremedim ama, dikkatimden de kaçmadı.

«Muhip mi, kolay...» dedim. «Biraz sonra o da buralara düşer...»

«İyi öyleyse...» dedi, kapattı.

Birkaç saat geçti, Muhip düşmedi.

Rıfat, Başkent'te kaldığı günlerde Ahmet Muhip Dranas'la görüşme olanağını bulmuş olacak ki bir gün Muhip bana açıldı:

«Yahu, Esat Adil'in partisini nasıl görüyorsun?» dedi.

«Ne olacak?»

«İstanbul'dan Rıfat Ilgaz geldi... Bana Esat Adil'in Ankara'da partisini kuracağız, İl Başkanı olur musun?... dedi...»

«Sen ne dedin?»

«Düşüneyim dedim...»

«Düşün bakalım...»

Rıfat, Muhip'e partiyi kurduramadı... Bir süre sonra da İstanbul'a döndü... Belleğimde Rıfat'a ait ilk çizgiler böyledir.

Bu kitabın ilk baskısına Rıfat'ı alamadım. Yazıma yukardaki satırlarla başlamıştım. Yeni basıma geçerken, Rıfat Ilgaz için yazdığını değiştirdim. Kitap çıktığında, Rıfat, Karatekin'e bir koşu, bir adam gönderip aldırtıyor. Bakıyor ki, *Acılı Kuşak* arasında kendi adı yok... Bana içerliyor... Hatta İlhan Selçuk'un kitap üstüne yazdığı yazıda da etkisi oluyor. İlhan, yazısında, «Rıfat niye yok» demiyor da, «başkalarını niye almadın» diye soruyordu. Rıfat, aslında, yazı çizi yüzünden *Acılı Kuşak*'ın başında gelenlerdendir. Fakat bende bıraktığı izlenim azdır... Ben Rıfat için ne duymuşsam, hep ikinci elden duymuşumdur. Ortak hapisliğimiz, dergiciliğimiz, yaşantımız yoktur... O İstanbul'dadır, ben Ankara'dayım. Rıfat'ı, Hilmi Özgen'den duymuşumdur. Hilmi anlatırdı:

> Rıfat benim sınıf arkadaşımdır. Kastamonu Lisesi'nde hem kıskanır, hem severdim bu çakır oğlancığı... Ben de şiir yazardım o yıllarda... Saçlı sakallı Mehmet Akif'in kazandığı *İstiklâl Marşı* yarışmasına ikimiz de katıldık. Kısa pantolonlu çocuktuk... Ama, o benden gizli yollarmış şiirlerini, ben de ondan saklamıştım yarışmaya katıldığımı... Sonra, ikimize de ikişer satırlık teşekkür mektubu gelmişti jüriden... İkimiz de 15'indeydik sanıyorum. O belki 14'tü... Önce, o bana gösterdi Maarif Vekâleti başlıklı yazıyı... Sonra, ben çıkardım cebimdeki zarfı kasılarak... Ba-

na sadece teşekkür ediliyor, ona «Şiir yazması temenni olunarak, başarılar diliyoruz» diyordu bu resmî yazı... Ondan sonra Rıfat'ı sevemedim bir daha... Bakışları bana, daha bir hain geldi... Çakır gözleri, daha bir zehirli... Aramıza bir buzlu cam giriverdi... Bu yazıdan sonra, onun babası öldü. Öğretmen okuluna gitti. Ben liseyi bitirdim. Tâ ki 1938'de Çemberlitaş çarşısındaki küçük bir şarapçı dükkânında masaya yumruğunu vurup şangır şungur indirene dek buzlu camı... Rıfat, *Sınıf*'ı çıkarmıştı o günlerde. Tramvay'da gazete satan yoksul çocuklarını seviyordu okulunun... Atatürk'ün ölümüne ağlıyordu, içi yanarak... Sonra öksürdü, kısık kısık... Sonra yiğit yürekli bir şairden şiirler okudu, yumuşak sesiyle... Sonra başına gelenleri anlattı bir bir... Rıfat'ı o şarap gecesinde o kadar sevdim ki... Mavi gözlerini eritiverdim, kıpkırmızı şarapta... Dünya dertlerine boş verip gülümseyen yüzünü öpecektim, boynuna sarılarak... Ama, ben Maliye müfettiş yardımcısıydım o yıllarda... Cebimde kimlik kartım vardı... Başbakanın imzaladığı çek'im vardı... Ayda 400 lira alabilecektim... İstediğim defterdarı alaşağı edebilirdim sandalyasından... Pompalayıp pompalayıp kabartmıştı koltuklarımızı... Oysa Rıfat'çık, Ortaokul hocalığından Bakanlık emrine alınmıştı o günlerde... *Sınıf* diye şiir kitabı çıkartılır mıydı tek parti döneminde? Öteki sınıf anlamına de gelmez miydi bu şiirler? İmtiyazsız, sınıfsız değil miydik o günlerde? Ama, şarap öylesine tatlıydı ki, o gece, Rıfat öylesine sevimliydi ki, onun gönül verdiği işçiler, yoksul öğrenciler, hasta memurlar, çaresiz öğretmenler öylesine bana yakındı ki o gece... Boş verdim polise molise, yedik, içtik, şiir okuduk, küfrettik, attık kahkahaları... Yerin kulağı olur da, koskoca Çemberlitaş'ın alıcı verici radyosu olmaz mıydı? O namussuz, o çipil gözlü, köse sakallı, sırtan bir herif vardı ya, masamızın yanında... Bizi dinleyip, pis pis sırıtıyordu. Yememiş içmemiş, jurnallemiş o şarap gecesini... Bir telgraf: Ankara'ya çağırdılar beni... Önce 400 liralık çekim alındı elimden... Gitti paracıklar... Kaldık 66 lira maaşa... Sonra kimlik kartım, koskoca imzalı... Sonra başladı bir zorlama... Sağlık nedeniyle başka bir göreve naklini iste... diye üstüme geldiler... Haşa, dedim... Dayattım, tilki bakışlı Teftiş Reisi'ne... «Ben, Bakan değilim ki sağlık nedeniyle istifa edeyim... Siz bulun bir neden, atın beni kurul-

dan...» Direttim Allah direttim... Hanım, çoluk çocuk, baldızlar, kaynanalar, dayıoğulları, kutsal aile ocağı, kışlık kömür, oğlanın kızamığı, ev sahibinin kalleşliği... Özetle, cümle alem ayaklandı, benim direnmeme karşı. Sonunda, ben yazmışım gibi bir dilekçe düzenleyip başvurmuşlar. Başka bir Bakanlığa geçtim... Gene müfettiş olarak... Namusum kurtuldu çok şükür... Dönelim Rıfat'a... O yıllardan sonra *Yarenlik* ardından *Yaşadıkça,* sonra *Devam* ve en sonunda bu kitapların en güzel şiirlerini bir arada toplayan *Soluk Soluğa* yayınlandı. Bu yaz karşılaştık... 1945'ten beri görüşmemiştik. O, girdi çıktı birkaç kez daha, benim de ağzım yanınıştı o şarap gecesinden... Sünepelik, korkaklık, yüreksizlik bir yandan... Genel sarıldık birbirimize. Ertesi akşam çektik kafaları baş başa... Baktım ki Rıfat, hâlâ soluk soluğa yaşıyor... Sanki lisenin bahçesinde topun arkasında koşuyor... Sanki kalkan bir trene yetişecek... Sanki bir hayalet kovalıyor, gecenin karanlığında... Anlattı bütün hayatını... Sabahattin Ali'nin *Kurtla Tilki* öyküsüne giren yumruk olayını... Sanatoryumlarda çektiklerini... Mahpushaneleri... Evlenip ayrıldığı yüreksiz kadınları... Hepsini, hepsini... Zehir zıkkım etti o gecemi... Sonra çekip gitti...

Hilmi anlatır, ben dinlerdim.

İstanbul'a geldiğimde Babıâli'de görürdüm. Dergilerde çalışıyor, Halil Lütfü'nün *Tan*'ında musahhihlik ediyordu. Yarı aç, yarı tok bir yaşantısı vardı, biliyordum. Otel'den çıkmış gidiyordum ki rasladım.

«Nerede?» dedi.

«Akşamdan kalmayım, şurda bir işkembe içeceğim.»

«Boşver işkembeye... Şurda iki tek atalım...»

Girdi içeri...

«Neden işkembeciye gelmek istemedin?»

«Yahu, yıllardır işkembe, işkembe... Bir de ızgara köfte yiyelim hazır paran varken...» dedi.

Ankaralı parası yiyorduk.

İçki, Rıfat için olsun, benim gibiler için olsun, bir spordur... Dinlendirici bir spor... Bizim kulüplerimiz, oyun salonlarımız yok ki, damımız, meskenimiz küçük meyhanelerdir... Onun için oralarda sık görünürüz... Bir zorunluk, yavaş yavaş bir zevk olmuştur...

Rıfat'ın piyesleri oynuyor, kitapları basılıyor; ünü yurt içinde ve dışında yaygınlaştı. Yılların, içinde çöreklendirdiği burukluğu Rıfat Ilgaz bir türlü atamadı... Özüne sinen burukluk, onda, ikinci huy, ikinci tabiat gibidir. Rahat ettiren de, rahatsız eden de...

TATLI CANINA KIYAN BOYABATLI

Tanıdığımda, galiba Maliye müfettişiydi. Postanenin önünde Suat Taşer'e rastladım. Yanında uzun boylu, yakışıklı, güleç yüzlü biriyle duruyordu. Güleç yüzlü, bana baktı, ben ona baktım. Suat bu bakışlardan bir anlam çıkarmış olacak ki, birbirimize tanıttı bizleri... Adını söyledi yanındakinin: Hilmi Özgen... Acem Mehmet'ten Karpiç'e «intikal» edilmişti. Ceplerimiz üç-beş kuruş para gördüğünden biraz temizce yerler arıyorduk. Karpiç'in bahçesinde, bir kuytuya oturduk. İçkilerimizi söyledik. Bizim kuşak, kahve ve pastaneyi pek bilmez. Buluşma durağımız içkili yerlerdir. Adımızın içkiciye çıkmasının bir nedeni de buralarda çok görünmüş olmamızdır.

Kırk yıldır tanışmışız gibi, hemen senli benli konuşmaya başladık... Edebiyatın bütün konularını bilen, ayrıntılarına dek ilgilenen, özlü bir meraklıydı. Ne yalan söyleyeyim, o güne dek imzası pek dikkatimi çekmemişti. Oysa Salim Şengil'in çıkardığı dergide hikâyeler yayınlıyordu. Konuştukça bazı hikâyelerini hatırlar gibi oldum. Okul günleri İstanbul'da geçmişti. Bu yıllarda en yakın dostu Rıfat Ilgaz'mış. Galiba Kastamonu'da da Rıfat'la bir eyyam beraber bulunmuşlar. Rıfat'ı o kadar seviyor, tanışlığıyla öylesine övünüyordu ki, masamızda Rıfat da oturur gibi oldu. Her sözü, «Rıfat bana dedi ki... Ben Rıfat'a dedim ki...» ile başlıyor ve bitiyordu. Suat bir şiir okudukça, o da Rıfat'tan bir örnek patlatıyordu.

Yusuf Kemal Tengirşek'e göre de özel bir saygısı vardı. Ben Tengirşek'i o zamanlar pek iyi bilmiyordum. Hele Millet Parti'li olduğu için bana biraz sağcı gibi görünüyordu. Tengirşek de, o da Sinopluydu; hemşerilikten de öteye uzanan bir yakınlıkları vardı. İlkin orda dinledim. Yusuf Kemal bir arkadaşı ile birlikte bir sosyalist programı hazırlıyor. Atatürk emir vermiş... Onlar oturup çalışmışlar... Bir türlü hazırlanan programı Atatürk'e sunamıyorlar. Önemli bir balo verildiği gün Atatürk, Yusuf Kemal'le arkadaşını baloya çağırtmış... Hoşbeşten sonra:

«Nerde size ısmarladığım program?» diye sormuş.

Ceplerinde hazır. Bu soruyu fırsat saymışlar.

«İşte Paşam!» demişler, vermişler.

Atatürk'ün çevresinde Kılıç Ali, Recep Zühtü, Salih Bozok... ve başkaları varmış... Onlar «alıcı» gözlerle Yusuf Kemal ve arkadaşlarını dikizliyorlarmış. Paşa programı almış ve onlardan birine vermiş. Biraz sonra da kalkmışlar yanından... Kılıç Ali, kızgınca, Yusuf Kemal'in yanına yanaşmış:

«Bu büyük insanı bir de ne idiğü belirsiz sosyalizm lafıyla oyalamayın. Sonra karışmam ha!...» diye dikleşmiş.

Bunları anlattıktan sonra güleç yüzüyle gözlerimizin içine baktı.

«Ya» dedi. «Eğer o zaman Yusuf Kemal Bey ve arkadaşı Atatürk'e o sosyalist programı açıklamak olanağını bulsalardı, memleketin yüzünde çok değişiklikler olurdu.»

Olur muydu, olmaz mıydı bilmem!... Ama o, bu sözlerle, sosyalizmle çok eskiden ilgili olduğunu anlatmak istiyordu. Solculukta kıdem meselesi.

Genç bir maliye müfettişi iken İzmir'e gidiyor. Önemli bir yolsuzluğun araştırmasını vermişler. Hemen tahkikata girişiyor. Maliye müfettişleri o zamanlar görevlerini yaparlarken savcı gibi de davranırlarmış. Yolsuzluğun ıcığını cıcığını çıkarıyor. Bir ucunun İstanbul'a dayandığını da tesbit ediyor.

«Bir sabah otelde uyandım. Bir adam geldi. Pijamaylayım. Tam 25 bin lirayı otel odasında yoksul masamın üstüne kodu. Çayla simidin yanına... Donakaldım. Tuvalete gider gibi yaptım. Hemen savcılığa telefon... Adamı alıp götürdüler. Suçüstüne verdiler. O günün 25 bini, bugünün

nesi eder, bilir misiniz? İki yüz bin, de... Bir süre sonra, bir telgraf emriyle de beni Doğu'ya gönderdiler.»

Kendine reva görülen bu işlemi hiçbir zaman bağışlamazdı. Yaşadığı süre yolsuzluklarla uğraşmasının bir nedeni de bu olmalı. Gazetelere yazdığı zamanlar, en büyük yolsuzluk olaylarına parmak bastığını hatırlayacaksınız. Boyabat'ın bir köyünden devletin önemli bir memuriyetine dek izlediği çizgi, hep namuslu kalmak, namussuzların üstüne yürümek olmuştur. DP'den, doğduğu kentte milletvekilliği teklif edildiği zaman çevresindekilere bir yanlışlık mı ediyorum... diye danışmasını, hep bu namusu üstün tutuşuna veririz. İşçi Partisi'nden adaylığı kabul ettiği zaman: «Kazanamazsam beni memurlukta komazlar...» diyordu.

Tarihi bir görevi kabul etmişti.

Kazanamadı ama, dürüst ve namuslu olduğu için arkadaşları onu yerde komadılar. Başbakanlık Umumi Murakabe Heyetine üye oldu. İktisadi devlet teşekküllerinde kanun dışı ne dönmüşse onun raporları belgelemiştir. Paralı yurtseverler, parasız yurtseverlerle uğraştılar. Pratikten gelen, kendine özgü bir toplumculuk anlayışı vardı. Yazdığı iki kitapla bunu anlatmaya çalıştı. Karşısına dikilenler hep kitabiler oldular. Bazan üzülür. «Yahu ne dediğimi okusalar ve anlasalar da, ondan sonra çatsalar, canım kurban...» derdi.

Her yeni kitabını basımevinden alır almaz, ayağının tozuyla gelir, bir tane verirdi. Nasıl da utanırdım. Bu yiğit ve koca adam, nasıl da amatördü.

Sessiz, sedasız yaşayan... Her olayı namus ve bildiği fikirlerin namus ölçüsünde değerlendiren bir yetkin insan aramızdan sessiz, sedasız ayrıldı. Çok yanarım... Boyabatlı Hilmi Özgen, dünyamızın pek tadı kalmadı!..

Tam yazıyı bağlayayım derken, Avukat Cenani ardını anlattı... Basın suçundan yedi buçuk yıl cereme ödemesi gereken bir davası varmış... Gel git, birkaç yıldır sürüyormuş... Sinirleri bozulmuş... Bir doktora gitmiş, sinirlerini onartmak için... Doktor da yanlış teşhis koymuş, yanlış tedavide bulunmuş... Buna da canı sıkılıyor...

Bir gün Kadıköy'e giderken, Sarayburnu önlerinde,

akıntıya yaklaşırken paltosunu çıkarmış, üstüne şapkasını komuş, onun üstüne bir yazılı kâğıt iliştirmiş, cup diye kendini vapurun ardından bırakıvermiş... Dur, eğlen, biri düştü, kurtaralım, falan filân, sular içinden cesedini çıkarmışlar.

Yazılı kâğıda bakmışlar:

«Bundan önce yoktu, şimdilerde hiç yok... Özgürlük olmayan bir ülkede yaşamaktansa ölmek daha iyidir...»

Kişi dediğin ne kadar dayanıklı olursa olsun, demir değil ya... Ezilip bükülemediğinde, tatlı canına kıyabiliyor.

Rıfat Ilgaz'la karşılaştığımda: «Çok yazık oldu, çok...» derdi.

DOKTOR ŞAİR

Belleğimi yokluyorum da, çok eskiden tanıyorum gibi geliyor. İlk okuldan filan... Ben ilk okulu İstiklâl'de okudum. Yahudi mahallesinin üstünde, Samanpazarı'nın altında. Alişan Bey'in eski konağı derlerdi. Alişan Bey'in gerçekten konağı mıydı, değil miydi, iyi bilmiyorum. Alişan Bey bir Kürt Beyi... Oldukça da zengin... Eski salnamelerde adı var mıdır, yok mudur, eskilerin bilenlerine sormalı. Şair Dertli'yi korumuş. Dertli de, tutmuş Bey'in bacısına aşık olmuş. Sen bir garip çingenesin, nene gerek gümüşlü zurna... Yani beyin bacısını sevme... Duyulunca bir temiz dövmüşler. Sonra da Ankara'dan sürmüşler. Bey konağını Cumhuriyet'ten sonra okul yapmışlar, adını da o dönemin moda kelimelerinden «İstiklâl» koymuşlar. Okulların adı, Cumhuriyet, Gazi, Anafartalar, Sakarya olurdu.

Bizimkinin yanında «Hususi Bizim Mektep» vardı. Belki de Ankara'nın ilk özel okulu... Oraya gidiyordu sanırım. Belinin biraz eğik oluşundan gelip giderken özentili yürüyüşünden hatırlıyorum. Halk Fırkasının (CHP'nin)

nüfuzlularından birinin oğluydu. Nüfuz ve kudret bizim için zenginlik demekti. Ama Gazi'nin çevresinde bulunanların zenginlikten de öte ayrı bir yanları, ayrı bir korku salışları vardı. Bazı paşaların faytonla gidip gelen çocukları da... Bir genel müdürün Galatasaray'da okuyan oğlu vardı ki, yazın tatilde, yürüyüşüne, edasına, üstüne başına hayran kalırdık. Bizimle konuşmaz, yukardan bakardı. Kürt Rüstem'le dövüştüler. Ağzını burnunu çarşamba çanağına çevirmişti. Bu yüzden babasını İmalatı Harbiyeden kovdular. Zavallı baba, oğlunun yüzünden işinden olmuştu. Kovulduğunda: «Çocuk bu!.. Döğüşür!.. Benden ne istersiniz?» dedi durdu.

Küçücük Ankara... Kaç okul var, kaç çocuk var. Hepimiz okudukça birbirimizi tanır olmuştuk. Günümüzün -benim için- has şairi de, böyle bir çocukluk tanışıydı. İlk, orta, liseden sonra her birimiz bir yana dağıldık. O, varlıklı birinin oğlu olduğu için olacak, «Tıbbiye»ye uzandı. Tıbbiye sadece İstanbul'da vardı. O da İstanbul'a gitti. Gençlik şiirlerimiz dergilerde yayınlanıyordu artık. Onunkiler en çok *Ülkü*'de çıkıyordu. *Ülkü*, CHP'nin resmi dergisi... Para da veriyordu.

Okumuş, anlı şanlı bir doktor olmuştu. Kürdün Meyhanesi'nde bir daha karşılaştık. Yanında Tıp öğrencisi Bülent' le Fahir vardı.

Şairler yan yana gelince n'aparlar demeyin?... N'apacaklar, biraz bilgi satarlar, sonra şiir tartışmasına girişirler. Allı güllü şiirler yazıyordu. Çocuk doktoru olduğundan mı ne, çocuk üstüne şiirler söylüyordu. Galiba *Çocuk Bahçesi* adlı kitabını da vermişti. İmzalayarak. (Polis, kitaplarımıza meraklı olduğu, evimiz birkaç kez arandığı için o da alıp gittikleri arasındadır.) Konuşurken, bir hümanizm tutturmuştu. Hümanizm diyor, başka laf etmiyordu.

«Nedir bu hümanizm reis?»

«İnsanları sevmek... İnsanları sevmeden hiçbir şey olmaz. Önce insanı seveceksin... İnsan sevgisini yüreğinde yanan bir kor gibi taşıyacaksın. Her şey ondan sonra gelir...»

Bu, yahut buna benzer sözler.

Bir adım daha ötesine yanaşmıyordu. Bir adım ötesinde de cehennem vardı zaten. Dünyayı insanlara cehennem

eden tek partinin polisi, diktası, kendi resmî görüşünden başka fikre tahammül göstermeyen ağır baskısı. Bir CHP'linin oğlu o günlerde (sosyalizm) diyemezdi. Ancak böyle bir kültür ilericiliği anlamı taşıyan (hümanizm) diyebilirdi. Sonraları bana anlatmıştır. Bu kadarına bile dayanamamışlar, babasına şikâyet etmişler. Oğlun solcularla geziyor, komünizm sözü ediyor diye... Zavallı polis, hümanizmle, sosyalizmin ayrıntısını nerden bilecek... Belki komünizm diye yazmıştır raporuna...

«Peki, anladık hümanizm... Her insanı sevecek misin?»

«Tabiî seveceğim...»

«Meselâ patron Ali Bey'le yanında çalıştırdığı işçi Ali... İkisini de sevecek misin?»

«Sen hümanizmi karıştırıyorsun?»

«Neyle?»

«Siyasetle...»

«Hümanizm ne?»

«Hümanizm insan kavramı... İnsan düşüncesi... İnsanı, kafanın içindeki insanı düşüneceksin...»

«Sokaktakini?»

Gülüşürdük.

«Gene başladın...» derdi.

Numune Hastanesi'nde çalışırdı. Uzmanlık stajını yapıyordu belki. Bir gün duydum ki, Turhal Şeker Fabrikası'na doktor olmuş ve oraya gitmiş. Sigortacılık ederken Fahir'in oralara yolu düşmüş, görüşmüşler, gelip bize anlatırdı. Mektuplaştıkları da vardı. Arada bir mektup gelirdi. Uzun yıllar görünmedi. O yürekli köy ve köylü şiirlerini oradayken yazdı.

Merzifon'a giderken, 1948'lerde, istasyonda görmüştüm. Trenin beklediği sürece konuştuk. Biz artık Merzifon sürgünüydük ve kıtamıza teslime gidiyorduk. Oysa Turhal sürgünü.

Sonra Ankara'ya döndü. DP'nin zulümlü yıllarını da aynı endişeyle geçirdik. Bizi gene sıkıştırdılar. Onu da sıkıştırmışlardır. Nüfuzlu babası yoktu. CHP'de muhalefette idi. İktidarda olsa ne çıkar, o, şiirin belalı türünü deniyordu. Çok güzel yazıyordu. Tatlı, inandırıcı, öğretici. Konularını kendi de öğreniyordu. Okuduğu kitapların taze bilgisi, satırlar arasında burcu burcu tütüyordu. Mustafa Ke-

mal'in halkçılığını anlatan bir yazısını hiç unutamam. Galiba hepimizin işlediği de bu «halkçılık»tır. Bir o kaldı. Biz, emeğinden başka gücü olmayan halkız. Yoksuluz. Bunu koruyacağız. Bu anlama gelen sözler seçiyor, bunları işliyor. Bugün de yenen, halkın emeğidir. Ekin biçiminde, tütün biçiminde, fındık, üzüm biçiminde emek, aracıların yuttukları iri lokmadır. Bülent Ecevit'in de işlediği tema bu!. Şimdi düşünüyorum da, Bülent bir CHP'linin oğludur da, gele gele burasına kadar erişiyor yolculuğun. Başında o da (hümanizm) derdi. Ortanın soluna erişti. Önü açık, daha ileri gidebilir. Bilmeyenler için bu çocukluk anılarımı, siyasete karıştırmam yadırgatıcı bulunabilir. Başımız, siyasetle edebiyatın birbirine karışmasından ötürü belaya girmiştir. Şimdi gene belalı ise sebebi aynıdır.

Halkçılığı, ilericiliği, sosyalizme yakınlığı bilinen bütün dergilerde şiirlerine rastlayabilirsiniz. Oralarda onun erkek sesini duyarsınız. Papirüs'te çıkan *Abdülhamit*, unutamayacaklarım arasındadır.

Hümanizm, mümanizm gerilerde kalmış, ülkemizin kurtuluşunun yürekten savaşmasına katılmıştır. Dönüp dolaşıp gelinen kültür yolculuğu da bu değil mi?

ARKADAŞLARI NASIL SATARIM?

Gayet güzel İngilizce konuşurdu. Şirketlerin birisinde çevirmendi. Teknik İngilizce bildiği için de el üstünde tutulduğu söylenirdi. Teknik İngilizceyi, makine terimlerini bilirdi. Hepimiz biraz İngilizce kıvırıyorduk, ama makine terimlerini bilmemize imkân yoktu. Vidayı, menteşeyi, köşebenti bileceksiniz. Sordukları zaman şıpın işi söyleyeceksiniz, sözlüğe bakmadan. Bunları Galip biliyordu işte. Bildiği için Amerikan şirketlerinin gözdesiydi.

Amerikan yardımı, Amerika ile işbirliği yeni gelişiyor-

du. O güne kadar itibarda olan Fransızcanın yerini İngilizce alıyordu. İngilizce yazışmalar, Amerikalılar arasında çevirmenlik yapmak, geçer işlerdendi. Ağzını yayarak, hurdacılığa ait kelimeleri bilerek bu işi sadece Galip kıvırıyordu. Amerikan Koleji'nin makine mühendisliğine hazırlayan bölümünden mezun olmuştu. Makine mühendisliğine kadar gidememiş, hayata atılmıştı. Orhan Veli ile Doğan Aslan' da askerlik ettiği için «Kürt Mehmet» meyhanesinin adını çok duymuş, yolu Ankara'ya düşüp iş bulduğunda buraya kapağı atmıştı.

Amerikalılar çok para veriyorlardı. İyice bir Türk memurunun alabildiği paranın iki üç mislini kazanıyordu. Paralı olduğu için ikramcı, parayla dikkati çekmek isteyen bir yanı vardı. Dudaklarının kenarından «Birinci» sigarası düşmezdi. Sigara içmez, sanki yerdi. Hatta kibrit de kullanmazdı, diyebilirim. Miriyle ötekini yakarak içmeyi sürdürürdü.

Kısacık boyu üzerinde kafası iğreti dururdu. İlk bakışta, yumruk yemiş boksör burnu gibi küt burnunu görürdünüz. Yağlı saçları sarkardı. Ceketinin yakası yediği şeylerin vitrini gibiydi. Her birinden bir damla görürdünüz. Yalnız, daima temiz gömlek giyerdi. Gömleği ütülü bir peçeteymişçesine dururdu ceketinin altında. Bu, herhalde kolejden kalma alışkanlığıydı. Eski, yıpranmış, fakat pahalı gravatlar takardı. Birileri vermiş, birilerinden kalmış gibiydi gravatları.

Sessizce gelir, masaların ucuna ilişir, konuşmaz ve susardı. Dinler miydi konuşanları, orasını iyice kestiremeyeceğim. Gözleri ve sessizliği ile dinler ve lafa karışmadığı için de dinlemez sanırdık. Bütün özelliği Orhan Veli'nin arkadaşı olmaktan ibaretti. İlkin:

«Galip mi?»

«Hangi Galip?»

«Orhan'ın arkadaşı...» diye anılırdı.

Zamanla, Amerikan Galip, Sarhoş Galip... gibi adlar taktılar. En çok tutan adı «Burunsuz Galip» oldu. Artık «Burunsuz Galip» aşağı, «Burunsuz Galip» yukarı diye anıldı.

Belki kızıyordu, ama alıştı. Babası, anası koymuşçasına adı oldu bu...

Sık sık işsiz kalıyordu. Daha doğrusu işten kovuluyordu. Kafayı gece gündüz çektiği için, işinde maraza çıkarıyor, yerine birisini buldular mı, bunu sepetliyorlardı. İçimizde en çok Amerikalılar aleyhinde konuşan oydu. Amerikan aleyhtarlığı, anlaşılmadığı için, bugünkü kadar yaygın değildi. Galip'in, bize yardım eden Amerikalılara niye kızdığını anlayamıyorduk. Hatta Amerikalılara kızıyor diye Galip'e kızanlar da oluyordu.

«Eeee... yeter artık, uzun ettin!.. Ne istiyorsun Amerikalılardan?..» diye çıkışanlar vardı.

Arada bir, Suphi Taşhan: «Amerikalıların aramızdaki ucu bu Galip...» derdi. Kafayı fazla çekmişse: «Get out...» filan gibi Amerikanca laflar da ederdi.

Parasını idare edemez, veresiye yer içerdi.

İşleri bozuldukça Kürt Mehmet veresiyeyi keserdi. Mesela yemek yiyebilirdi de, içki içemezdi. Oysa onun derdi yemek değil, içkiydi. Zulüm gibi gelirdi meyhanecinin tutumu ona.

Bir gün bana: «Yemeği benden, içkisi senden...» demişti.

O zaman anlamıştım, yemeği veresiye yediğini ve içkiyi içemediğini. Ben anlamıştım ama, meyhaneci Mehmet de anlamıyordu ki... Yemeği de kesti. İngilizce bilenler çoğaldıkça, iş alanı daralıyordu. İş alanı daraldıkça da işsizliği uzuyordu. Birkaç ay iyice sefil ve perişan oldu. Üst baş dökküldü.

Otelden uzaklaşmak zorunda kalmış. Çevredeki bütün otellere takmış. Ağzında izmarit, boyuna yürürdü geceleri. Ulus'tan vurur, Çankaya'ya kadar birkaç kere gider gelirdi. Sabahı böyle ederdi. Meyhanenin açılışında da damlardı. Nasıl olsa bir sabahçı gelir ve bir şişe şarap ikram ederdi.

Yine böyle, Ulus-Çankaya arası uzun mesafeli volta atışında, bekçiler ve polisler çevresini almışlar:

«Ne geziyorsun buralarda?»

«Geziyorum, size ne?»

«Size nesi var mı, buralarda gezenler bizden sorulur...» Şaşmıştı.

«Gezmek de yasak» diyordu. «Hem demokrasi var diyorlar. Hem de insanın gezmesine karışırlar.»

Sonradan anladı. Uzun mesafeli volta sırasında Rus Sefaretinin önünden geçermiş. Rus Sefareti Bulvar üzerindeydi. Belki izmaritini orda tazelemiştir. Bunu da denetleyenler parola sanmışlardır. Galip, güzergâhını değiştirmek zorunda kaldı.

İş buldu otele yerleşti de, volta da bitti.

Bir gün beni köşeye çekerek, gizli bir iş konuşacakmış gibi davrandı. Çekiniyor, söyleyeceklerini açıklamaktan korkuyordu.

«Sana bir şey söyleyeceğim.»

«Söyle be Galip!..»

«Ama aramızda...»

«Peki aramızda...»

«Kimseye söylemeyeceksin...»

«Söyleme dediğine göre, söylemem...»

«Bana da 'kimseye söylemeyeceksin' diye sıkı tembihte bulundular...»

«İyi ya...»

İzmaritini tazeledi. Çevresine baktı.

«Dün sabah otele polisler geldiler...»

«Niye geldiler?»

«Ben de bilmiyorum. Birkaç gündür geliyorlarmış. Otelci söyledi. Sorup giderlermiş. Sonunda odaya doluştular. İki kişiydiler. 'Sizinle biraz görüşebilir miyiz?' dediler.

"Geldiğinize göre buyurun" dedim.

"Kızmayın, görüşmemiz sizin lehinize" dediler. Ben de "Teşekkür ederim" dedim.

"O meyhaneye her gün gidiyorsunuz."

"Gidiyorum."

"Orada ne konuştuklarını biliyor musunuz?"

"Bilmiyorum."

"Kim onlar?"

"Şair, ressam, sanatçı, şu, bu..."

"O kadar mı?"

"O kadar..."

"Ne konuşurlar?"

"Sanat konuşurlar..."

"O kadar..."

"Allah... Allah..." der gibi yüzüme baktılar. Saflığıma verdiler. Biraz aptal yerine koydular.

"Siyaset konuşmazlar mı?"

"Konuşurlar."

"Ne derler?"

"Her şey derler. Uyanık adamlar, her şeyi bilirler."

"Sen ne yaparsın?"

"Dinlerim."

"Lafa karışmaz mısın?"

"Karışmam. Çünkü onlar benden çok şey bilirler. Cahilliğimi, onları tanıdıktan sonra anladım. Yeni bir şey bilmiyorum ki söyleyeyim. Dinlerim sadece."

"Biliyoruz, dinliyorsun sadece..."

"Affedersiniz, nerden biliyorsunuz?"

"Biz biliriz. Her şeyi biliriz."

«İstediklerini öğrenemeyince, aşağıdan almaya başladılar. 'Sen iyi bir adamsın. İyi bir ailenin de çocuğusun. Bir miras işin var. Onu da hallederiz. Babandan kalanı üvey annen sana vermiyor. Avukat tutmuş. Paran olmadığı için avukat tutamıyor, hakkını arayamıyorsun. Biz sana avukat tutarız. Yalnız, sen de buna karşılık, bize küçük bir hizmette bulunacaksın. Orda konuşanları aklında tutacak, not alacak, sabahları gelen bir arkadaşımıza vereceksin... Otelden gelip sabahleyin alacak...'

"Neyi yazacağım?"

"Bütün konuşulanları..."

"Ben aklımda tutamam ki..."

"Tutarsın... Tutarsın..." dediler ve gittiler.

«Şimdi ben ne yapayım?»

Benim için olağan işlerdendi bu. Birçok arkadaşımızı böyle yoklamışlardı. Sonuç alamayınca, şimdi Galip'i zorluyorlardı. Telaşlanıyor, heyecanlanıyordu. Başından ilk geçiyordu böyle şeyler.

Şarap söyledim. Boş verir gibi davrandım. Telaşını gidermeye çalıştım. Kimseye söylememesini tembihledim. Nasıl hareket edeceğini kendinin ayarlamasını sağlık verdim.

«Ben namussuz muyum? Ben arkadaşlarımı satar mıyım?» diye içleniyordu.

Sanırım, Galip, polislerin dediklerini yapmadı. Son işinden ayrıldıktan sonra, Burunsuz Galip fişlenmiş, dosyalan-

mış ve «Komünist Galip» olmuştu. Amerikalılar da işe almıyorlardı. Vidayı, menteşeyi, köşebenti bilmesi de artık para etmedi.

YALNIZLIĞI GÖKTE UÇAR GÖRDÜM...

Yunus Emre'nin sevdiğim bir dörtlüğü var:

Bir garip öldü diyeler.
Üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöyle garip bencileyin...

Çok severim bu dörtlüğü... Burdaki garip, herhalde gurbete düşen değildir. Sanıyorum ki, yalnızlığı anlatır. Bir başına kalan insanın acılı yalnızlığı... Yunus Emre yalnız kalmış mıdır? Besbelli kalmış ki, böyle deyişi var. Fakat bir araştırmacı, Yunus üstüne, ortaya yeni bir tez attı. Bu teze göre, Yunus Emre bir devrimci imiş. Eğer ortaya atılan tez doğru ise, devrimciler yalnız kalmazlar. Devrimciler, yalnızlıklarını büyütürler, irileştirirler, çoğalırlar. Ondan, yalnız değildirler. Birey de olmazlar, çoğul olurlar. Yunus Emre'nin yalnızlık şiiri yazmasını, ben devrimciliğine veremiyorum.

Bana sorarsanız, ben yalnızlığı hiç sevmem. Bir yere kapatılmış, bir başıma bile olsam, kendimi yalnız saymam. Böyle, bir yerlere kapatıldığım çok olmuştur. Gene de kendimi yalnız, bir başıma saymamışımdır. Yalnızlığını giderecek bir şeyler bulmuşumdur. Bir seferinde, çocukluğumdan kapatıldığım güne dek geçen olayları sıralamaya başladım. Bir de baktım ki, daha on yaşıma kadar olan bölümü bir haftada tamamlayamadım. Günler pes dedi, ben demedim. Kapıyı açıp beni çıkarırlarken, ben 11 yaşıma yeni

giriyordum. O zaman 26'ımdaydım, daha 15 yıl vardı arada.

Çıkaran adam: «Yahu sen hiç sıkılmadın içerde...» dedi.

«Onbirimdeydim..» dedim.

«Ne onbiri?»

«Yaşım.»

«Anlaşıldı, kaçırmışsın...»

Ben onun yüzüne dik dik baktım, o da benim yüzüme dik dik baktı. Yürüdüm gittim.

Birlikte olmayı çok seven kavimlerden biriyiz. Belki bu özelliğimiz, tutucu (muhafazakâr) olmamızdan geliyor. Bir şeye alıştık mı, kolay kolay ardını koyvermiyoruz. Örneğin bir mahalleye taşındınız değil mi, ev arayacaksınız, gene o mahallede arıyorsunuz. Neden? Tuttuğunuzu bırakmıyorsunuz da ondan.

Âşık Dertli'nin olacak, bir beyit hatırlarım, «*Bir başka başıma olsam, şehe sultana kul olmam... Viran olası hanede evlâdü ayal var...*» der. Bir dostla oturuyordum. Onda da çoluk çocuk kaygısı, bende de... Bunu okudum.

«Aa...» dedi. «Bunun bir benzeri daha var bende ve Dertli'yi aşmıştır şair.»

«Nasıl?» dedim.

Okudu: «Bir başımayım bir sürü sultana kulum ben... Ya hanede evlâdü ayâl olaydı?...»

Çok güzel!..

İnsan bir başına böylesine soytarılığa düştükten sonra, aile külfeti başında olunca ne maskaralıklara giriftar olmaz... Bütün beceriksizlerin savunması, çoluk çocuk külfetini öne sürmeleridir. Bana sorarsanız bu maskaralıktan benim de nasibim vardır. Dik kafalılığım yüzünden işlerim ters gitmeye, beceriksizliğim ortaya çıkmaya başladı mı, hemen bunların evlâdü ayâl yüzünden olduğunu söylerim. İlkin yutturuyorum sanırdım. Sonra anladım ki, bu yutturmacayı yüzyıllardır benden önce niceleri denemiş, herkes şerbetlenmiş. Aldıran olmuyor. Şimdi bu numaraya boş veriyorum. Kafam kızınca: «Evlâdına da, ayâline de...» diyorum.

Bütün işlerimiz gibi aile işlerimiz de zarta zurto... Ele güne karşı, bazı işleri kutsal saymışız. Durum bozulmasın

diye kutsal saydıklarımıza hepimiz saygılıyız. İşte bu noktada bir başımıza kaldığımız zaman, bu saygının, aslında saygıya değer olmadığını biliyor, kendi kendimize açıklıyoruz. Azıcık kalabalık olunca da, asıl düşüncelerimizi saklıyor, karşımızdaki çekindiğimiz biriyse: «Hakkı aliniz var beyefendi...» diyoruz.

Oysa, aslında o da numarayı biliyor.

Değer mi, bir lokma ekmek için bu sıkıntılara girmek.. Değmez. Bir lokma ekmeği kendimizin kazandığımızı sanmıyoruz, birisi lütfediyor sanıyoruz. Bu da galiba işe dayanan bir toplum olmadığımızdan... İşe dayanan bir toplum olsak ben çalışıyorum, bir değer yaratıyorum, bunun karşılığı olarak para alıyorum, der geçeriz. İş yok, para da yok. Onun için emeğini sunan adam yıkılıyor, kendini güçsüz sayıyor.

BİR BÜYÜK ÇINARIN GÖLGESİ

İlkin, Küllük'te oturur nargile içerken, uzaktan görmüştüm. Daha doğrusu ben görmemiştim de, göstermişlerdi. İri kıyım, babacan, eski pehlivan görünüşlüydü. Kalın kenarlı gözlüklerini alnının üstüne, tepesine doğru kaldırmış, bir yazı okuyordu. Çevresinde onu ilgiyle dinleyenler vardı.

Arkadaşım: «İşte Arif Dino!..» dedi.

Demek o, Arif Dino'ydu. Bir daha da görüntüsünü ve biçimini hiç unutmadım. Çivi gibi çakıldı belleğime. Onun için, «Çok iyi bazlama pişirir...» diyorlardı. Çok iyi bazlama pişirmenin bana göre anlamı yoktu. Böylesine ünlü, okumuş bir adamın bazlama pişirmesi bana ne söylerdi. Ben çocukluğumdan beri bazlamadan başka ekmek yememiştim. Anam, kadın akrabalarım, halam, halamın kızları bazlama pişirmeyi bir görev bilirlerdi. Bazlama yapmasalar halleri dumandı. Horantası çok; koca ev, bazlama da piş-

mese, ne ile beslenirdi? Elbette bazlama pişirecekler, bizler de doyacaktık. Bazlama... Tahta teknede, mayalı un hamur edilir. Karılır; sünen, uzayan bir şey olur. Ondan sonra küçük küçük «pazı» dedikleri ufaklıkta kesilir. Oklavanın altında, yuvarlak küçük tekerlek biçimleri verilir. Altında ot, talaş veya saman yanan kızgın bir sacın üstünde pişirilir. Taze, kabarık olanı daha iştahla yenilenidir. Saçdan alınıp, bebelerin eline verildi mi, hele içine biraz tereyağ veya pekmez (koyu pekmez) konuldu mu, tadına doyum olmaz. Ben bazlamayı biliyordum, hem de çok iyi biliyordum; benim çocukluğumun besiniydi. Arif iyi bazlama yapsa ne çıkardı, yapmasa ne çıkardı? Arif'in bana bilgileri gerekliydi. Ama, İstanbul edebiyatçılarının devam ettiği Küllük'te Arif'in bazlama bilmesi ve yapması, özüne özgü bir işti. Biraz Anadolu özlemi ve bilgisi taşıyordu. O günlerin halklaşma eğilimiydi. Her gün has ekmek yiyen ve bulabilen İstanbul çocuğu, bazlama bilgisi ile oyalanıyordu.

Arif'in *Ses*'te ve başka dergilerde şiirlerini okuyordum. Bu deyişler benim için değişikti. Oldukça da yeniydi. Ama, yeni yönünü anlayamıyordum. Şiiri ve edebiyatı, bana göre, iyi bilenler, bu şiirlerle ilgileniyorlardı. Bilgileri derin, beğenileri incelmiş kişiler bunlarla ilgilendiğine göre, bunlarda bir şeyler vardı. Ben anlamadığıma, onlar anladığına göre cahilin tekiydim ben... Çok dikkatli bakıyor, titizlikle izliyor, ilgileniyor, gene bir şeyler çıkaramıyordum.

Düşüncemi bir gün, Kadırga Öğrenci Yurdu'nda, Suat Taşer'le Cavit Yamaç'a açtım, ikisi de benim acemilik dönemi sanat yoldaşlarımdı.

«Sen ne anlarsın?» gibilerden gülüp geçtiler. Arif'in kişiliğine de yapıtlarına da saygıları büyüktü. Onlara derdimi anlatamadığıma göre, başkasına hiç anlatamazdım. Uzun yıllar sustum ve içimde sakladım düşündüklerimi. Sadece Arif için olanlarını değil, böyle aykırı gelen başka düşünceleri de sakladım içimde.

Döner kebap dönmez olsun
Dışarda pastırma yazı

Dizeleri bana, onların hayranlığında sözler gibi gelmiyordu. Onlar, bu iki dizeyi okudukça dalar, mistik ve fana-

tik bir coşkuya kapılırlardı. Ne vardı bu «döner kebabın, dönmez oluşu»nda? Sözcüklerin arasından ayıklayıp çıkaramadığım gibi bu anlamı, sözcüklerin birleşmesinden de çıkaramazdım. Söylenemeyen siyasi bir anlamı varsa, siyaset ancak edebiyat yoluyla yapıldığı, edebiyattan başka bir araç elimizde bulunmadığı için bunu belirleyemezdim.

Şehirlerde yırtık abalılara köpekler havlar.
Köylerde, aksinedir.

Bunlar da dillerden düşmezdi. Bu dizelerin, köy şehir ayrımını belirlemek bakımından yeniliği olabilirdi. Fakat köyü niçin olduğu gibi, şehri neden göründüğü gibi söyleyemiyorlardı? Ona da şaşardım. Tembel miydi bunlar? Sanmıyordum. Az sözle çok şey mi söylemek isterlerdi? Onu da sanmıyordum. Vakitleri mi yoktu? Değil!.. Sabahtan akşama dek, Küllük'te, yazdıklarından daha çok, daha güzel konuşurlardı. Ne de çok şey bilirlerdi? Bizler Anadolu çocukları ne de çok gerilerde, uzaklarda kalmıştık? Bugünkü gençlerin bulabildiği kadar araştırına, kitap, açık oturumlu toplantılar da yoktu o zamanlar. Yeni Anayasamız da yoktu ki, sosyalizme açık mı, kapalı mı tartışması sokağa düşsün.

Bir gün Arif'i yalnız yakaladım. Kimsenin gelmediği, tenha bir Küllük sabahı. Mavi bir İstanbul göğü altında, çınarların dibinde ikimiz teke tektik. Beni yarı tanır, yarı tanımaz, yabancı gözlerle süzüyordu. Onun arkadaşları ünlü kişilerdi. Yarısı ölen, yarısı dönen üniversite hocaları... Arada bizim gibi de meraklı kişiler vardı.

Korka, çekine: «Üstad...» dedim.

Kalın kenarlı gözlüklerinin altından süzerek baktı.

«Size bir şey soracağım, ama kızmanızı, darılmanızı, hatta gücenmenizi istemiyorum. Cahilliğime, bilgisizliğime verin.»

Böyle aşağıdan alan, ukalalık etmeyen, kendini bir paspas gibi ustasının ayakları dibine seren birisine belki de ilk rastlıyordu. Benim kuşağımdan insanlar bilgili ise ukala olurlardı, o yaşlarda. Çünkü başka türlü kendilerini gösterecek gereç yoktu ellerinde...

«Niye kızayım, niye darılayım, söyle cancağızım,» dedi. Cesaret buldum... Buldum ama, gine de ıkınıp sıkınıyordum.

«Söyle konuşalım. Gün güzel, hava iç açıcı... Küllük tenha... Şöyle yarenlik edelim.»

«Üstad», dedim. «Ben sizin şu, *'Döner kebap dönmez olsun - Dışarda pastırma yazı.'* mışralarından bir şey anlamıyorum. Bunu bana anlatır mısınız, ne demek istiyorsunuz? Arkadaşlara da söyler gibi oldum, beni kınadılar. Sizden öğreneyim, istedim.»

Gözlüklerinin altından bana uzun uzun bir daha baktı.

«Sen şiir mi yazarsın?» diye sordu.

«Evet...» dedim.

«Oku bakayım bir şiirini...

«Aman efendim, estağfurullah...»

«Oku... Oku...» dedi.

Bunları öylesine dedi ki, bir komutan gibiydi. Sanki yat, kalk, hazır ol, çök, marş marşşş... der gibiydi. Ben bu komut altında artık şiir okumaktan başka bir şey yapamazdım. *Tınaz* şiirimi okudum.

Daldı. Hoşlandığı, beğendiği belliydi.

Bir daha okudum. Üç dört kez yeniletti.

«Sen benim şiirimden bir şey anlama... Kendin gibi yaz. Arkadaşlarına da boş ver..» dedi. Ben onu tanıyordum. Fakat o gün o beni tanımıştı. Bir daha da gördüğünde beni unutmadı. Bu bahsi ne ben bugüne dek birine açtım, ne de onun açtığını sanıyorum.

Aradan yıllar geçti. İskenderun'da askerdim. Hastalandım. Adana Hastanesi'ne gönderdiler. Arif, Abidin, Adana'da idiler. Dedelerinden kalma bir arazi meselesi için oradaydılar. Arif daha önceden gelip yerleşmişti Adana'ya... Bir eski evde oturuyor, kedileri var, kedilerine bakıyordu. Kasaptan onlara her gün etler alıp yediriyordu. İyi yürekli Abidin Dino ise, Orhan Kemal'e, bana, Yaşar Kemal'e karşı, yoksul günlerimizde, olanaklarının üstünde candan davranıyordu.

Arazi işi çok uzamış, bölüşmede güçlükler çıkmıştı. Ankara Palas'ın tarafında bir tartışmalarına tanık oldum. Arif konuşuyor, konuşuyor, fakat konuştuklarından onla-

rın değil, benim bile bir anlam çıkarmam mümkün olmuyordu.

Üzülüyordum bu tartışmaya... Abidin'e:

«Üstad ne diyor?» diye sordum.

«Bilmem... Kendisine sor...» dedi.

Döndüm:

«Ben tartışmadan bir şey anlamadım...» dedim.

«Sen anlama, dedi. Zaten sen benim şiirimden de bir şey anlamadığını söylemiştin Küllük'te... Sen şiir yazmana devam et!.. Bunlar, senin anlamadığın işlerdir.»

Yıkılmış bir büyük çınarın gölgesini anlatıyorum.

KİTAP SEVENLER DÜŞMANLARI

Bir tarihte, daha İsmet Paşa, Cemiyetler Kanunu'nun bir maddesini değiştirerek demokrasiyi kurmadan önce, demokrasinin özgür havasını bol bol ciğerlerimize çekmediğimiz günlerde, siyasi kısımdan bir polis gelip evimi aradı ve kitaplarımı götürdü. Kitaplarından başka bir şeye dokunmadı. Sadece kitap aradı, kitap seçti, kitap götürdü. Polisin adı, İbrahim'di. Rütbesi neydi bilmiyorum. Komiser miydi, muavin miydi, er miydi? Bilmiyorum, çünkü senin, benim gibi sivil giyiniyordu.

Polis İbrahim hep belli kitapları seçiyordu, kitaplar arasından... O günlerde, bizi yöneten büyüklerimizin okunmasını istemedikleri, adından hoşlanmadıkları, görülmesine kızdıkları kitapları alıyordu. Polis İbrahim'e dedim ki:

«Ben sadece onları okumuyorum. Bak şu kitaplar da var. Birkaç örnek de onlardan al...»

«Bana görevimi sen öğretmeyeceksin...» dedi.

Öyle ya, ona görevini ben öğretmeyecektim, o görevini biliyordu ve yapıyordu. Topladı bütün kitapları ve götürdü. Bir daha da hiç vermediler bana...

Bertolt Brecht'in, *Kitaplar Yakılıyor* adlı şiirini okuyorum. Okurken nasıl duygulandım bilemezsiniz. Belli ki Brecht, bu şiiri, Hitlercilerin kitap düşmanı kesildikleri en azgın dönemde yazmış... Şimdi ne Hitler var ortada, ne Hitlerciler!.. Ama, belki kitap düşmanları hâlâ bazı ülkelerde duruyorlardır. Kitap düşmanlığının, insanlık dışı, çok onur kırıcı bir eylem olduğunu biliyorum. Başımdan geçti. Ben, kitaplarımı gelip bir gün götürecekler, beni bundan ötürü suçlayacaklar... diye yakamam, yırtamam, yok edemem, hatta bir başka yere saklayamam. Kitap yüzünden başım derde girecekse, varsın girsin, ne yapayım! Benim başımı bu derde sokanlar utansınlar. Nitekim, gelip evimi arayıp götürdükleri kitaplarım arasından bazılarını eski kitapçılarda buldum, yeniden satın aldım, yerine koydum. Değerinden bir şey yitirmemişlerdi. Şimdi Brecht'in, *Kitap Yakılıyor* adlı şiirini okuyalım.

Buyurunca Hitler hazretleri
Zararlı fikirlerle dolu kitapların
yakılmasını
Halkın önünde, alanlarda
Öküzler odun yığınlarına araba araba
kitap taşıdı
Gözden düşmüş şairlerden biri
Hem de en iyilerinden biri
Şöyle bir göz gezdirdi yakılacak kitaplar
listesine
Gitti aklı başından
Unutulmuştu kendi adı
Hemen seğirtti çalışma odasına
Sanki öfkesinden kanatlanmıştı
O saat bir mektup karaladı zorbalara
«Benimkileri de yakın,» dedi
«Benimkileri de...
«Yapamazsınız bana bu kötülüğü
«Kenarda bırakamazsınız beni
«Ben de hep gerçeği söylemedim mi
kitaplarımda?
«Neden davranırsınız bana yalancıymışım
gibi

«Can ve gönülden istiyorum işte
«Yakın benimkileri de...»

Eğer kitap seviyorsanız, bütün kitapsevenler belli olur; kişi, kitaplarını bir çocuğu gibi sever; bir çocuğu okşar gibi okşar. Sayıları çoğaldıkça, çocukların büyümesi, gelişmesi gibi çoğalır kitaplar. Çocuksuz adam nasıl çocuk sevmezse, kitapsız adam da kitap sevmez.

İktidardakiler demokratlaştıkça süngüleri düştü, süngüleri düştükçe de ahbaplığımız ilerledi. Evlerine girip çıkmaya başladım. Ben de epeyce palazlanmış bir gazeteciydim. Bakıyordum. Polis İbrahim'in gelip bizim evden topladığı kitaplar bunların evlerinde de vardı. Ama Polis İbrahim gelip bunları almıyor, böyle kitaplar okudukları için bunları içeri tıkmıyordu.

İktidarı, yıllar önce, Demokratlar karşısında tepetaklak eden, bu ikili tutumdu. Sonra gelen iktidarı da bu ikili tutum tepetaklak etmişti ya... Bu ikili tutum daha kimleri tepetaklak etmez?

1960'tan sonra Polis İbrahim'i bir açık hava toplantısında konuşmacıları alkışlarken gördüm. Emekliye ayrılmıştı.

«Yahu İbrahim, bu ne hal? Senin vaktiyle topladığın kitaplardan konuşuyorlar bunlar?»

Utandı, boynunu büktü:

«Sorma bey, bizi de aldatmışlar... Kız doktor oldu, oğlan avukat... Hep sizin söylediklerinizi anlattılar. İnsan fikirleri yanındakilerden, yakınlarından duymazsa pek anlamıyor. Anladık ama, boşa çiğnemişiz yalan dünyayı... Geç kaldık... Belki bizimkiler kurtulur.»

Nice Ibrahimler, hâlâ İbrahim'in gençlik günlerini yaşıyorlardır... Onlar hanyayı konyayı öğreninceye dek okkanın altına giden, kitaplar ve bu kitapları okuyan, saklayan bizler oluyoruz. Haklı çıkıyoruz ama, az da acı çekmiyoruz, değil mi?

ŞAİRLER DÖVÜŞKEN OLUR...

Ahmet Haşim, kendisine «Arap» denmesine çok içerlermiş... Haşim'in Araplığı, Ulusizadeliğinden ve Bağdatlı oluşundan gelir. Gerçi Şerafettin Yaltkaya İslâm Ansiklopedisi'ne yazdığı «Ulusizadeler» maddesinde ünlüler arasında Ahmet Haşim'i saymamıştır, ama o, Araplıktan kurtulamamıştır. Yahya Kemal, kızgın olduğu dönemlerde Haşim'in adı geçti mi, «Bağdatlı Haşim» dermiş. Bu da onun kulağına gidermiş.

Haşim, Paris'ten Abdülhak Şinasi'ye yazdığı bir mektupta: «Burada, senin Nişli Agâh'ı gördüm...» diyor.

Nişli Agâh, Yahya Kemal'dir. İçin için ondan öcünü alıyor. Bağdatlı olmak nasıl Araplıksa, Nişli olmak da Arnavutluktur. Haşim Arapsa, Yahya Kemal de Arnavuttur. Böylece ödeşiyorlar.

Sadece Yahya Kemal değildir Arnavut olan. Feylesof (özellikle böyle yazıyorum, kendisi böyle denmesini severmiş) Rıza Tevfik, Mehmet Akif de «Arnavut» diye anılırlar. Şimdi bilemeyeceğim ama, Akif'in «Evet ben Arnavudum» diye bir mısraı olacak...

Türkçemize, dilin en güzel örneklerini sunan insanlar da gençlik dönemi yaşadılar. Bu dönemde birbirleriyle çekiştiler, barıştılar. Şimdi antolojilerin sayfaları arasında yan yana duruyorlar. Yaşadıkları dönemde birbirlerini çok kırmışlar. Şair mizacında kırıcılık vardır. Son günlerin meteoroloji haberlerine benzerler. Güneş mi açacak, şakır şakır yağmur mu yağacak, belli değildir.

Ben şairler kadar çok dövüşen adamlar görmedim.

Gençliğimizin küçük meyhanelerinde şairler toplandığı zaman, ayrılırlarken dövüş çıkmasın olmazdı. Bir, heykel gibi susan Orhan Veli'yle, konuşmayı sevmeyen Cahit Sıtkı dövüş çıkarmazlardı. Ötekilerin hepsi dövüşkendi. Kafiye der, vezin der, anlam der, mısra der dövüşürlerdi. Dövüş onların ikinci tabiatı gibiydi. Bir tabiatları şairlikleriyse, bir tabiatları kavgacılıkları... Rahmetli Ataç ayırmaya girdiğinde, az mı sille tokat, doğrultusunu şaşırıp ona dokunmuştur. Bir gün Sadri Ertem: «Çocuklar sizin sohbetinizden çok hazzediyorum ama, sonunu sevmiyorum...» demişti.

«Neden üstad?»

«Yediğimiz içtiğimiz yerin meyhane değil de, boks ringi olduğunu sanıyorsunuz. Ne tabak kalıyor, ne bardak! Bir de içkiden sonra bunları ödemek zorunda kalmasak... Sonu da iyi bitecek ama...»

Kitabına almadığı için Ahmet Hamdi Tanpınar'la, İsmail Habib Sevük'ün dövüştüklerini hatırlarım. İkisi de milletvekilliği etmiş koca koca adamların dövüşmelerini gazeteler yazmıştı. İsmail Habib bu vuruşmada biraz hırpalanıyor. Oysa pehlivan diye ünü de vardır. Duyanlar: «Üstad, Hamdi biraz ağır mı basmış ne, diyorlar.»

«Yok canım, doğrulduğumda, ayağımın altında karpuz kabuğu varmış. Birden kaydım, düştüm. Bereket kabuğa dua etsin. Yoksa iyice benzetecektim.»

Nisuvaz'da bir gün Celâlettin Ezine, Peyami Safa'yı çok sıkıştırdı. İkinci Dünya Savaşı koşulları içinde, Stalingrat bozgunu olmuş, Almanlar dön geri kaçıyorlardı. Peyami, hâlâ Almanlar kazanacak diyordu. Celâlettin de üsteliyor: «Olmaz! Napolyon örneği var. Bu savaşı Almanlar yitirmişlerdir.»

Peyami sıkıştı. Elini havaya kaldırdı:

«Şimdi bir tane çarpacağım..» dedi.

Celâlettin Ezine dev gibi bir adamdı. Parçalara bölsen 5 - 6 Peyami ederdi. Peyami ise sıskacık, ufak tefek...

Ezine, baktı baktı, güldü.

Bu, Peyami'ye, tokattan daha ağır geldi.

BURA MAPUSANEDİR, SİZLER DE GARDİYANLARSINIZ...

Belki okuyanlara tuhaf gelecek, ben Aziz Nesin'i 1960'tan sonra tanırdım. Ondan önce ne karşılaştım, ne merhabam vardır. Aziz Nesin imzasını elbette ki çıkışından beri

tanırım. Hatta *Yedi Gün* dergisinde Vedia Nesin takma adıyla şiirler yazdığı zaman da bunun Aziz Nesin'e ait olduğunu bilirim. Bu ada, Aziz Nesin demeyim de, Nusret Nesin diyeyim. Eş dost bunun, askerlikten ayrılan bir subayın takma adı olduğunu söylerdi. Serde şairlik var, biz birbirimizi biliriz.

Aziz Nesin, basın pazarına çıktıktan sonra hiçbir yazısını kaçırmamış, ilgi ve zevkle okumuşumdur. Fakat karşılaşmak ve tanışmak 1960 yılına dek nasip olmamıştır. Ben Ankara'da otururdum, Aziz, İstanbul'da; ortak arkadaşlarımız da ikimizi karşı karşıya getirmemişlerdi. Ortak arkadaşlarımızdan, o benim hakkımda, ben onun hakkında birçok söz duymuş olabiliriz. Aziz Nesin'in basın pazarına girişini, elinden tutan Zekeriya Sertel şöyle anlatıyor:

> Aziz Nesil Babıâli'ye savaşın son yıllarında gelmişti. Bir süre sonra Sabahattin Ali ile birlikte *Marko Paşa* adlı dergiyi çıkarmaya başladılar. Polis bir yandan Sabahattin'i takip ediyor, bir yandan da Aziz Nesin'in üzerinde baskı yapmaya çalışıyordu. *Marko Paşa*, sosyal ve politik sorunlara dokunuyor, toplumu ve hayatı hicvediyordu. İktidarı gayet ince bir zekâ ile eleştiriyordu. *Marko Paşa* öyle parlak bir başarı kazandı ki, bütün Babıâli şaşırıp kaldı. *Marko Paşa* altmış bine kadar çıkardı. O vakit Türk basınında bu başarı hiç kimseye, hatta gündelik gazetelere bile nasip olmamıştı.
>
> Artık iktidarın rahatı kaçmıştı. Polis sinirlenmişti. Bu iki genç, onlara göre, ortalığı birbirine katıyordu. Bunlara göz açtırmamak gerekti. Savcılık ilk fırsatta bir bahane bulup, *Marko Paşa*'yı kapattı. Onlar, *Merhum Paşa* adıyla yayınlarına devam ettiler. Savcı onu da kapattı. Onlar, bu kez dergilerine *Malûm Paşa* adını taktılar. Polis artık bu kadarına dayanamadı. Bu gençler iktidarla alay ediyorlardı. Buna alışılmamıştı. En iyisi, işi kısa yoldan kestiler. Derginin çıkmasına engel olamayacaklarını anlayınca, yoktan bir nedenle Sabahattin ve Aziz Nesin'i tutukladılar. Böylece *Marko Paşa*'nın çıkmasını önlediler ve gençlerin ağızlarını kapattılar.

Aziz, *Tan*'da fıkralar yazarken, ben *Tan*'ın Ankara muhabir yardımcısıydım. Aynı gazetede çalıştığımız halde,

Aziz'le tanışma olanağı bulamamıştık. *Marko Paşa*'yı çıkarırlarken, Sabahattin Ali arada sırada mizahi şeyler bulursan, bize gönder, derdi. Gönderirdim, dergide çıkardı. Aziz'le gene tanışmazdık.

1945 - 50 arası Aziz Nesin için olduğu gibi, bizim için de belalı geçen yıllar oldu. Tutuklandık, askere gittik, yedek subaydan alaya çıktık, dolan babam dolan... Kimin kimi görecek, tanışacak durumu var. Ancak, 1950'lerde İskenderun'da askerken, Aziz Nesin'le tanışmadığım halde, tanışıyorum diye tutuklandım. Askerî yargıcın karşısına çıkarıldım. Tutuklandığımda, ben niye tutuklandığımı bilmiyordum. Bana da, şunun için tutuklandın diyen olmadı. Yargıcın karşısına çıkınca, yargıç sordu:

«Aziz Nesin'i tanır mısın?»

«Adını bilirim ama, yüz yüze hiç gelmedim.»

«Nasıl olur?»

«Basbayağı... Adını bilirim, yazılarını okudum. Bugüne dek hiç yüz yüze gelmedim.»

«Peki, cumartesi günü sen neredeydin?»

«Hangi cumartesi?»

«Geçen cumartesi...»

Düşünmeye başladım.

«Geçen cumartesi... Geçen cumartesi... Öğleye kadar alaydaydım.»

«Öğleden sonra?»

«Öğleden sonra, bütün erat gibi, izinli, çarşıya çıktım.»

«Çarşıda ne yaptın?»

«Zarf kâğıt aldım, mektup yazdım kahvede..»

«Hah, kahvede ne yaptın?»

«Mektup yazdım, sonra tavla oynadım.»

«Hangi kahveydi orası?»

«Bahçelikahve...»

«Orada Aziz Nesin'i görmedin mi?»

«Aziz Nesin İskenderun'da mı ki?»

«Elbette, cumartesi günü İskenderun'daydı.»

«Ben görmedim.»

«Hem de Bahçelikahve'deydi.»

«Orada olsa da, tanımadığım için konuşamam ki.»

«Hele hele..»

«Hele helesi yok.. Gerçekten tanımam. Merhabam yoktur.»

Yargıç bir sigara yaktı. Gezindi odanın içinde. Önündeki kâğıda baktı. Beni uzun uzun süzdü. Gene dolaştı odanın içinde, düşünceli düşünceli... Yeniden bana döndü: «Demek tanımazsın?»

«Tanımam.»

«Hiç görmedin?»

«Hiç görmedim efendim.»

Bağırarak konuşmaya başladı: «Bak, burada ne yazıyor?»

Kâğıt onun önündeydi, ben görmüyordum.

«Ne yazıyor efendim?»

«Aziz Nesin'le cumartesi günü Bahçelikahve'de görüştüler, diyor. Ne konuştuklarının öğrenilmesi, sorgusunun yapılması isteniyor. Sen de ben Aziz Nesin'i tanımam, ben onunla görüşmedim diyorsun... Ne yapacağız biz şimdi?»

«İnan olsun komutanım, tanımam ve görüşmedim.»

«Anladık, ne diyeceğiz biz şimdi?»

Susuyordum. Belli ki işler karışmıştı. Birileri benim Aziz'le kesenkes görüştüğümü söylemişti. Oysa ortada böyle bir şey yoktu. Yargıç da zor durumdaydı ama, ben ne yapabilirdim. Aziz'le Bahçelikahve'de görüştüm, diyemezdim ya... Ancak susabilirdim, onu yapıyordum... Yargıç, birdenbire bağırdı: «Posta...»

Kapı açıldı, posta eri geldi. «Al, götür şunu...»

Beni alıp tutuklandığım yere götürdüler.

Kafamda hayal mayal bir şeyler belirmişti. Demek Aziz Nesin yüzünden, onunla görüşmüş olmaktan burada tutukluydum. Fakat bu tutuklama da nereden çıkıyordu? Ortada Aziz yoktu ki, ben görüşmüş olayım, bunu da birileri görmüş ola, ben de tutuklanayım. Bir anlam veremiyordum. Yeniden polisiye bir serüven başlamıştı. Böyle düşsel suçlamalar Sansaryan Hanı'nda olurdu da, Fransızlardan bize geçen İskenderun kışlasında olamaz mıydı? Bana olamazdı gibi geliyordu. En kestirme yol sabretmek ve beklemektir. Ondan başka yapacak bir şey gelmiyordu elimden.

Aradan bir gün iki gün daha geçti. Ben yatıyordum.

Sorguya da çağırmıyorlar, eskisi gibi sıkmıyorlardı da... Tayınım, karavanam, sigaram, migaram geliyordu. Subay evlerine gaz götüren emirerleri, tutukluların önündeki bahçede bekleşirlerdi. Pencereden, kapıdan tutuklulara bakarlar, hal hatır sorarlardı. Hepimiz aynı kışlanın malıyız, içlerinde tanışmalarımız vardı. Emirerleri yanaşmaya başladılar. İçlerinden biri bana:

«Hemşerim geçmiş olsun... Çarşıdan istediğin bir şey var mı?» diye sordu. Kaç gündür gazete görmüyordum. Fırsatı kaçırmadım. Bir kâğıda gazetelerin adlarını yazdım.

«Zahmet olmazsa, bana şu gazeteleri alıver..» dedim.

Akşamına alıp getirdi.

Baktım, gazetelerde, «Aziz Nesin, Hacı pasaportuyla İskenderun'dan yurt dışına kaçarken yakalandı ve İstanbul'a getirildi.» diye yazıyordu. Haberi okur okumaz, kafamda ziller çalınmaya başladı. Neden tutuklandığımı ve buraya niçin konulduğumu anlamaya başladım. Aziz, İskenderun'a gelmişti. Ben de İskenderun'da bulunduğuma göre, benimle ilişki kurup kurmadığını araştırıyorlardı. Ben onun için içerdeydim, askeri yargıç onun için sorgumu yapmıştı.

Aradan birkaç gün daha geçti. Niye içeri tıkıldığımı söylemedikleri gibi, niye salıverdiklerini de söylemeden beni bıraktılar. Aziz'le konuşmamıştım, konuşmadığım için de aklanmıştım.

Günler eski biçimine döndü. Alaya herkes gibi giriyor, herkes gibi çıkıyordum. İskenderun'da iki gazete çıkardı. Biri CHP'yi, yani iktidarı; öteki DP'yi, yani muhalefeti tutardı. Yazar kıtlığından olacak, ben bunların ikisine de yazardım. Yazdığımı gazetelerin yöneticilerinden başkası bilmezdi. Tutuklandığım günlerde iki gazete siyasal bir polemiğe tutuşmuşlardı. Birbirlerine çatıyorlardı. Gazeteyi çıkaranlar, yazar olmadıkları için her ikisinin birbirlerine çatma yazılarını ben yazıyordum. Bir gün yazdığıma ertesi gün cevap veriyordum. Tutuklandığım için polemik de kesildi. Daha doğrusu kesilmedi de, birinin yazdığına, öteki cevap veremedi. Başlamış gazetenin sahibi, yazıya cevap verecek birini aramaya... Cevap veremeyen, kulüpte zor durumda kalmış.

«Nasıl oturttum. Cevap veremez...» dermiş öteki.

İskenderun'da, yüzelliliklerden artakalan bir gazeteci daha varmış. Yüzellilik, durumu çakarmış ama, kimseye söylemezmiş. Ben tutuklanınca, gidiyor gazetelerin sahipleri ile konuşuyor, gizleneni açığa çıkarıyor.

Bir yandan da Aziz Nesin'le Babıâli'den tanışırlarmış... Aziz İskenderun'a gelince, yüzelliliği aramış, bulmuş. İkisi birlikte, benim tavla oynadığım Bahçelikahve'ye gelmişler, çay içmeye... O saatte, Aziz Nesin orada, ben oradayım. Aziz'i de, beni de izleyen ilgililer, ikimizi kahvede görünce, «Ha, şimdi yakaladık..» demişler. İlgi kurmamızı beklemişler. Tanımıyoruz ki birbirimizi ilgi kuralım? Bir ara Aziz su dökmeye çıkmış, dönmüş. Ardından ben de gitmişim. Ardımızdan hemen seyirtmişler. Ya yolda, ya tuvalette karşılaşmış olabiliriz. Fakat, tek kelime konuşmadığımız gibi, birbirimize bakmamışız bile. Bir yere kâğıt mağıt mı sıkıştırdık diye, tuvaleti, bizden sonra didik didik etmişler. Bir şey bulamamışlar. Tutuklandığım zaman benim üstümü aradılar. Demek nedeni buymuş. İzleyenler ikimizin kahvede buluştuğumuzu söylemişler. Günahı boynuna, sonradan bunu söyleyenin yüzellilik olduğunu öne sürenler çıktı. Neyse, ben tutuklanmışım, Aziz tutuklanmış.

Tutuklanma olayının perde arkası bu.

Ben gazetelerdeki işimden oldum. Aziz'i apar topar İstanbul'a göndermişler. Aziz'le dolaylı olarak böyle bir anım vardır. Bunu çok sonraları Aziz'e anlattım. Unutmuştu. Nasıl unutmasın ki, başından geçenler arasında, bu küçük tutuklanma, devede kulaktır.

«Anımsamıyorum ama, tutuklandığımda, sanırım seni de bana tanır mısın, diye sordulardı da, tanımam demiştim...» dedi.

Aziz'in Almanya'da bir piyesi oynuyor. Yazar olarak, Aziz'i de çağırıyorlar: «Gel, oyununu ilk gün seyret..» diye... Aziz de pasaportunu alıyor, döviz işlemini yaptırıyor, Yeşilköy'den uçağa binecek, önünü kesiyorlar:

«Dur, gidemezsin...»

«Niye?»

«Sıkıyönetim komutanının emri böyle...»

Sıkıyönetim komutanı da Cemal Tural...

Aziz çarnaçar dönüyor geriye... Canı da sıkılıyor... Sıkılmaz mı?

«Gideyim, Ankara'da ilgililerle konuşayım..» diyor.

Atlıyor, Ankara'ya geliyor.

Bir sabah telefon çaldı, baktım Aziz:

«Seninle önemli bir şey konuşacağım.»

«Buyur.»

«Bir yerde buluşalım.»

«Hay hay.»

Buluştuk. Başından geçenleri anlattı. Dedim:

«İçişleri Bakanına gidip konuşalım.»

«Gidelim.»

İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata... Hemşerim, ağabeyim, yakınım. Açtım telefonu, bir randevu isteği. Aziz için olduğunu da söyledim.

«Ooo..» dedi. «Hemen gelin... Yazılarını çok severim. Tanışmış oluruz.»

Gittik. Özel Kalem Müdürü'nü öğütlemiş. Bekletmeden kabul etti.

Aziz'i görünce şaşırdı. Daha boylu poslu düşlermiş, karşısına kısacık bir adam çıktı. Bu izlenimini söylemeden de edemedi. Devlet adamları içtenlikle konuşurlar, akıllarına ne gelirse söylerler. O da öyle yaptı. Aziz durumu anlattı.

«Pasaportum olduğu halde, beni kanunsuz olarak yurt dışına çıkarmadılar. Bu nasıl demokrasidir, bu nasıl özgürlüktür?»

Sinirlenmişti, söylüyordu.

Bekata, dinledi dinledi, sonra: «Aziz Bey ne diye İstanbul'dan gidersiniz, Edirne'den gitseydiniz ya...» dedi.

«Niye Edirne'den gidecekmişim, İstanbul dururken?»

«Edirne'de sıkıyönetim yok.»

«Sıkıyönetim hükümetin üstünde midir?»

«Değil ama, biliyorsunuz Cemal Tural...»

«Pasaportu veren sizsiniz, İçişleri Bakanlığı...»

«Ben verdim... Ben verdim vermesine ama, Cemal Tural'a takılacağını nereden bileyim...»

«Ne olacak?»

«Biz pasaportu Cemal Tural'dan alamayız.»

«Kim alır?»

«Belki İsmet Paşa alır.»

İsmet Paşa da o zaman başbakan...

«Söyleyin öyleyse İsmet Paşa'ya, benim pasaportumu Tural'dan geri alsın.»

«Ben İsmet Paşa'ya bunu söyleyemem.»

«Kim söyler?»

«Siz söylersiniz.»

«Ben nasıl göreyim İsmet Paşa'yı?»

Elini telefona attı, arayacak. Aziz: «Durun durun..» dedi.

«Neden?»

«Ben İsmet Paşa'yı tanımam ki...»

«Olsun... O sizi tanır... Hem görmekten memnun olur.»

«Ben İsmet Paşa'ya bunun için gitmem.»

Hıfzı Oğuz Bekata, boynunu eğdi, başını salladı.

«Ben başka bir şey yapamam Aziz Bey'e!..»

Aziz yeniden sinirlendi. Oturduğu yerde kımıldadı:

«Bakın Beyefendi...» dedi. «O zaman... O zaman bu ülke bir mahpushanedir, siz de bunun gardiyanlarısınız... Bir gün gelir, ben bunu yazarım... Arkadaşım da tanık olsun...»

Güldü Bekata: «Aziz Bey memleketin durumu bu...»

Bana döndü sonra: «Aziz Bey memleketin gerçeklerini iyi bilmiyor... Sen öğretsene arkadaşına...»

Aziz'in politikaya, politikacılara alışkanlığı yoktu. Böyle bir alışkanlığı da edinmemişti. Bir bana, bir Bekata'ya bakıyordu. Tuttu, o da bizimle beraber gülmeye başladı. Sonradan Aziz yurt dışına çok çıktı ama, o günlerde Cemal Tural'ın elinden aldığı pasaportu kendi de, yetkililer de alamamışlardı. Bunu ben de, Aziz de, Bekata da hatırlarız elbette. Şimdi bir emekli Orgeneral Cemal Tural'a sormalı, hatırlar mı acaba? Hatırlarsa iyi mi etmiştir, kötü mü etmiştir, hesabını yapar mı? Yapmasa bile, Cemal Tural Aziz Nesin'in pasaportunu elinden almasaydı, onun adını biz burada niye anacaktık...

ETİNDEN BİR ŞEYLER KOPARAN

Nicedir görmüyordum, postanenin önünde karşılaştık. Gene telaşlı, heyecanlı, olağanüstüydü. Bu görüntü, onun olduğu yerde donup kalması değil, mizacıydı. Hep kasketli başı, kısa boyu, ağzında emzik gibi duran sigarası, koltuğunun altında kitapları, dergileri, kelimeleri biri ağzından koparıp alacakmışçasına hızlı konuşması... Ne hatırlıyorsam hepsi yerli yerinde duruyordu.

«Merhaba...» dedim.

«Yazılarını okuyorum.»

«Çok teşekkür ederim. Sana da sıra gelecek...»

«İstemem, sakın ha!..»

«Neden?»

«Hep kötü şairleri yazıyorsun... Onların arasına giremem.»

Kötü şairler... Böyle bir ayırım yapmıyorum. Bence şair var önce... Yazar, söyler, topluma beraberinde bir bildiri getirir. Şairler duygusal olurlar, hep ezilmişlerdir. Küçük, egemen bir azınlığın zevkine uygun bir şeyler söylemişse, iş vermişler, rahat etmiştir. Tersini yapmışsa süründürmüşlerdir. O da biliyordu bunları...

Bağırarak konuşuyordu:

«Ben etimden bir şeyler koparıyorum yazarken... Etinden bir şeyler koparark topluma atmayanlar şairin çektiği eziyeti bilmezler. Bir vefasızlık, bir alçaklık çemberi sarmış çevremizi. Görüyorum ben bunları!.. Bir gün Nâzım'a yapılanları... Bir gün Necip Fazıl'ı nasıl unutturduklarını... Hepsini, hepsini anlatacağım. Cüceler kaldı ortalıkta... Cüceler...»

Sigarasının filtreli ucunu emzik gibi ağzında çiğnedi ve tükürdü. Sarı bir leke kaldırımın üstüne düştü. Öfkesini tükürür gibiydi.

«Bak, bir şiir okuyacağım sana...»

Sabah sabah nereden de karşıma dikildin; der gibilerden yüzüme baktı. Şiirin sırası mı demek istiyordu. Durdu, süzdü: «Oku...» dedi.

«Binmiş gazab atına... Almış kudret kılıcın... Nefsini tepelemiş... Elleri kan içinde..»

«Kimin bu?»

«Yunus'un diyorlar... Ama sanmıyorum... Dil, pek uymuyor...»

«Sahibini bilmediğin şiirleri ne okuyorsun öyleyse...»

«Bilmem, aklıma geliverdi.»

Hava serinceydi. Sabahtı. Divan'ın önündeki iskemlelere oturduk. İkimizden başka kimse yoktu. Kalabalıklar bir yerlerden gelip, bir yerlere gidiyorlardı. Nereden gelip, nereye gittiklerini ne ben biliyordum, ne de o... Bakıyorduk.

«Ben severim seni...» dedi. «Orhan Kemal'i de severim. Bir gün bu kahvelere getiremedim onu... Hep halkın arasında, kendine benzeyenlerin gittiği, yoksul halk kahvelerinde oturdu. Sıkılırdı buralardan... Sen sıkılmıyorsun... Orhan, kendi adamlarını yazdı. Namusundan bir damla taviz vermeden gitti.»

Kapandı ya... Bir gün Lebon'da görmüştüm. Çok yıllar öncesi... 1950'lerde filan olacak... Önünde bir çay bardağı, kâğıtlar. Gene başı usturadan çıkmışçasına dazlak, gene gözleri balık gözü gibi iri, patlak... Birini arıyordum. Geldiğim yer değildi. Selâm verdim geçtim. Dudaklarımda gençlik şiirleri vardı.

«Kaydı, göğün maviliği içinden... Zamanı çizerek bir yıldız. Havuzlarda, göllerde, denizlerde... Misafirliği bitti... Düştü, dalın yaprakları arasından... Oluşunu tamamlayan bir meyve... Ağaçlarda, köklerde, toprakta... Misafirliği bitti... Sustu, hastaların başı ucunda... Hatıraları fısıldayan bir şarkı... Gönüllerde, içlerde, ruhlarda... Misafirliği bitti... Öldü, yatak yorgan arasında... Aramızda yaşamış bir kişi... Evlerde, sokaklarda, kahvelerde... Misafirliği bitti...»

Gözlerimin önünden bunlar geçiyordu. Bir dalgınlığın denizinde yüzer gibiydim.

«Ne düşünüyorsun?» diye suskunluğumu bozdu.

«Bizim kuşak...» dedim.

«Yok bizim kuşağımız...» diye bağırdı. «Ben alçakların ve alçaklıkların arasından süzülüp geldim... Yaşayan en büyük şairimizmiş... Yalan söylüyorlar... Şair, önce çevresindekileri seven adamdır... Bu, kimseyi sevmez... Oğluna bile saldırır... Askeri okulda beraber okuduk... Yeni

bir elbise giymişsen... Çaktırmadan, yavaşça sigarasıyla yakar... Bu adamdan şair çıkar mı be!.. Bu adamdan sahtekâr çıkar... Adamı göremedikleri için adam yaratıyorlar kendilerine... Şair icat ediyorlar... Gerçek şairi de eziyorlar.»

«Son kitabının adı: *Adamca*'ydı değil mi?»

«Son kitap değil o... Başkaları da çıktı...»

«Onu yollamıştın bana...»

Belli ki, sadece yolda belde, sokakta kızması yetmiyor, kızgınlığını mısralarına da döküyordu.

Yukarıda adam
Gözleri kendi üstünde
Ayaklarında ip
Aşağıda adamlar
Gözleri ipin üstünde
Ayaklarında pabuç
Yukarda adamın
Vücudu gergin
Yüzü buruşuk
Aşağıda adamların
Vücutları gevşek
Yüzleri sırıtkan
İp ilmikten kopunca.

Orhan Kemal'den Sait Faik'e atladı. Küçük meyhanelerde, sabahçı kahvelerinde Sait'le kol kola dolaşırlarken çok rastlamıştım. Dosttular, düşmandılar ama, beraberdiler. Her şeye dellenen iki deli birbirine dellenmez mi?

«Sait bu kenti anlattı... İyi anlattı... Başka şeye de karışmazdı... Orhan Veli öyle değil... Onu özellikle çıkardılar karşımıza... Şiiri bozmak istiyorlardı. Şiir geleneğini yıkmak istiyorlardı... Onun için Orhan Veli ve Garipçileri çıkardılar. Nurullah Ata şiir bilmez... Uydurma şair çıkarır ortaya... Piyasada dolananlar, Nurullah Ata'nın uydurma şairleridir.»

Bir beklediği var gibiydi. Dışarlarda birini arıyordu.

«Mehmet Ali'yi niye uzaklaştırdılar partinin başından? Aman, dedim, Mehmet Ali gitti... Parti de bitti... Bir kitap yazdım bunun için... Sana göndereceğim...»

«Rica ederim.»

«Oku, bak... Bu işteki orostopolluğu anlatıyorum...»

«Senin bu yönün olduğunu bilmezdim.»

«Bu yönüm de var... Ben her şeyin kökenine iniyorum.»

Dergisini açtı... Basımevinden yeni almıştı... Başyazı imzasızdı..... Adı: *Köken*...

Dışarıyı, sokağı araştıran gözleri aydınlandı, ışıdı. Karşıdan ak bir pardesü içinde, dal gibi genç bir kadın geliyordu bize doğru... Onu görünce nasıl da sevinmiş, nasıl da mutlu olmuştu. Ak sadeler içindeki kadın karşımızda durdu. İkimiz de saygıyla doğrulduk.

«İşimiz var...» dedi. «Biz gidiyoruz.»

Ak sadeler giymiş genç kadınla, kalabalığın içine karışarak, kalabalık oldular...

PARMAK İZİ ALINAN PROFESÖR

Birkaç oda dolaştırdıktan sonra buraya getirdiler. Yerden bitme görevli:

«Bu mu?» diye sordu.

«Bu!...»

Tepeden tırnağa süzdüler. Bir eşya gibi oradan oraya dolaştırıyorlardı. Yerden bitme: «Çekin fotoğraflarını...» dedi.

Duvar dibinde bir iskemleye oturttular. Üstünde numaralar yazılı, otomobil plakasına benzer bir dikdörtgeni göğsüne koydular. Plakanın üstündeki sayılar milyonu aşıyordu. Öylesine bezgin ve yorgundu ki, sayıları okumadı bile... Birçok sayı, birkaç harf vardı. Yerden bitme: «Profil!..» dedi.

Bir o yandan, bir bu yandan çektiler.

«Bir de boy...»

Ayağa kalktı. Boy resmini de çektiler. Numaralar yazılı plaka hep göğsündeydi.

«Tamam.»

«Nereye götürelim?»

«Parmak izine gitti mi?»

«Hayır.»

«Oraya götürün.»

Parmak izine götürdüler. Kendi gibi birkaç kişi daha vardı. Ayakta dikildi. Sırasını beklemeye başladı. Çocukluğunda, köylerinde bir hırsızlık olmuştu. İzci Ferhat'ı hatırladı. Hırsız bulunmadığı için muhtar İzci Ferhat'a iz sürdürmüştü. İzi sürmüşler, sürmüşler, bir dağın başına dek getirmişlerdi. Dağ başında bir oyuk, oyuğun içinde de bir çoban. «Hırsız bu», demişlerdi. Muhtar ve Ağa, çobanı dövmüşler, dövmüşler, gene hırsızlık malını bulamamışlardı. Çoban dayaktan sonra ölmüştü. Hırsızlık malı ise, aylar sonra, döven ağanın ağılında bulunmuştu. Ölen çoban değil, başka bir çoban, ağanın çobanı çalmıştı. «At izi, eşek izine karışıyor.» diye geçirdi içinden. Bu sözü rahmetli babası çok söylerdi. Karmaşık bir olay oldu mu «At izi, eşek izine karıştı» derdi.

«Gel...» dediler.

Daldığı düşünceden oldu.

«Ben mi?»

«Sıra sende profesör...»

Düzgün bir demir plakanın üstüne koyu, siyah, katran gibi yağlıboya sürmüşler. Önündeki adam, parmaklarını banıyordu. Ona: «Sür parmaklarını boyaya...» dendi.

Acemileşti. İlkin parmaklarının böyle bir işe de yaradığını düşündü. Başparmak, işaret parmağı, orta parmak, yüzük parmağı, serçe parmak... Adam, kolunu bileğinden yakalayarak çekti.

«Başparmağını sür bakalım.» dedi.

Azıcık bileği zorlanmıştı. Başparmağını iğrenerek boyaya sürdü. Sonra boyalı parmağını kâğıda... Sonra işaret, sonra orta, sonra yüzük, sonra serçe parmakları geldi. Sırayla bir boyaya, bir kâğıda... İlkin sağ elin bütün parmakları, sonra sol elin bütün parmakları...

Bu parmaklar; şiirler, makaleler, fıkralar, romanlar yazmıştı. Öğrencilerin ödevlerini düzeltmişti... Çeviriler

yapmıştı bu parmaklar. Shakespeare... Balzac... Flaubert... Sokrat çevirmişti bu parmaklar... Ronsard'dan soneler... Thomas Moore... Thomas Moore hatırına gelince irkildi. Bu çeviriden ötürü başı derde girmemiş miydi? Thomas Moore!... Aşağılık İngiliz!.. Bu yüzden, bu parmaklar böyle karalanıyordu. Helâl olsun!

«Tamam!..» dedi görevli.

«Alındı.»

«Nereye gideceğiz?»

«Sabıkaya...»

Ötekiler neyse de, parmak izinin alınması ona çok dokunmuştu. Ne de onur kırıcı bir işlemdi. Yıllar yılı kürsülerde dersler okutmuş, insanlara ödevler vermiş, mesleği yönünden toplum olaylarını araştırmış, böyle onur kırıcı bir işlemin uygulandığına dair bilgi edinmemişti. «Cahil...» dedi kendi kendine... «Çok cahil kalmışım. İş, hayatın böyle yanları bulunduğunu da öğrenmede! Senin öğrettiklerin de bilgi mi, hüner mi?» Politikayla ilgisi yoktu. Politikayla uğraşanlar bazı hikâyeler anlatırken, abartıyorlar sanırdı. Demek hepsi doğruymuş.

Başka kesimleri de dolaştıktan sonra: «Bugünlük bu kadar...» dediler. Getirip hücresine kodular. Yargıç karşısına çıkmayı bekliyordu. Yargıç karşısına çıktığında, ilkin bu parmak izinin alınmasını anlatacaktı. Bunun çok onur kırıcı olduğunu söyleyecekti. Yargıç karşısına çıkarılırsa, o gün neler söyleyeceğini kafasının içinde düzenlemeye koyuldu.

YOKUŞUN YİTEN KİTAPÇISI

Eskiden bu kahvede İttihatçılar otururlarmış. Sonradan, yoksul yazar - çizer takımının uğrağı oldu. Mahmut Yesari'yi burada tanımıştım. Osman Cemal Kaygılı'yı da!

Sait Faik'le birasına tavla oynardık. Bizden bir kuşak gençler de gelirdi. Oktay, Fahir, Kenan, Harun, daha başkaları; yiten, unutulan isimler. Lütfü'yü de burada tanıdığımı sanıyorum. Şimdi salaş bir kahve olmaktan kurtulmuş, pastane yapmışlar. Kimler gelir, kimler gider? Kuşaklar değişmiştir. Kahve alışkanlığını da unutur olduk.

Lütfü, bu kahvenin birkaç dükkân üstünde bir kitapçı oldu. Önce ücretle çalışıyordu galiba. Sonra yavaş yavaş sahibiydi. Artık, son yıllarda tek adam olarak kalmıştı. Kendi açıyor, kendi kapatıyor, kendi işini kendi yürütüyordu. Elinde çantası, ağır ağır yokuşu tırmanan her yazarı:

«Vay efendim, mirim, nasılsınız?» diye, Osmanlı eğitimi görmüş bir ustalıkla, bazen uğurlar, bazen de:

«Buyurmaz mısınız, bir çay, bir kahve!..» diye dükkâna alırdı. Her şeyden, her olandan haberliydi. Nasıl olmasın, yokuşun başındaki dükkânın önünden geçen her adam bir tek kelime söylese, şu kadar ederdi. Babıâli'nin alt başında olan, ona uğramadan yukarı çıkamaz; üst başında olan, önünden geçmeden aşağı inemezdi. Canlı bir gazeteydi sanki...

Türk işçi tarihine ait yazılan her kitabın dibinde onun adını anan not görürsünüz. Gençliğinin aman vermez çalışkanlığı içinde Beyazıt kitaplıklarını taramış, bazı ilginç notlar almış, birkaç formalık bir broşüre sıkıştırmıştı. Şimdi sıra, belki yazacağı kitabın planı demek olan, bu küçük broşürü genişletmeye kalıyordu. Boyuna da notlar aldığını, belgeler topladığını biliyorum.

«Kitap ne oluyor?» derdim.

Bağa gözlüklerinin altından gülerek bakar, tombul vücudunu sağa sola döndürür, kısa boyunu iyice kısar, gösterişsiz, çalımsız: «Vallahi olduğu gibi duruyor üstadım, kaçmadan kovalamaya vakit yok ki!..» derdi.

Uğraştığı işlerden, sorduklarından, kaçırdığı incelemeleri bulmak için gösterdiği çabadan anlardım ki, beklenen kitabını yazacaktır. İçimde böyle inanç vardı. Hep beklerdim. Bazı dostlara bu düşüncemi açsam: «Adam nerede yazacak!.. Çok iyimsersin. O artık, senin eski tanıdığın Lütfü değil!..» derlerdi.

Kendisine takılırdım: «Yazmıyor musun kitabı yoksa?»

«Kim demiş?»

«Öyle söylerler.»

«Halt etmişler. Bak yazacağım, nasıl bomba gibi patlayacak... Araştırma nasıl olurmuş, görecekler!»

«Hadi hayırlısı.»

Her askerî hareketle karşılaştığımız zaman:

«Ne oluyor askerlere?» diye sorardı.

«Uyardılar işte.»

«Ne olur bundan sonra?»

«Herkesin davranışına göre, çok şeyler de olur, hiçbir şey de olmaz.»

«İyi olur inşallah.»

Olanları biliyorsunuz. Tutuklamalar, koyvermeler. Aramalar, taramalar. Koca bir kentin birkaç kez elden geçirilmesi. Aynı noktaya yeniden geliş. Gördüğünde sorardı:

«Nereden biliyordun, böylesine şeyler olacağını?»

İkimiz de bilgiç bilgiç gülerdik. İnanın ki, böylesine çok şey olacağını bilmiyordum. Laf olsun diye söylemiştim.

Üç beş kuruşu, bir işyeri, kafasını sokacak bir iki damı olmuştu. Tam rahata ermek üzereydi. Belki kitabını da yazıyordu, çıkaracaktı.

Sıcak bir günde genç bir delikanlı içeri giriyor. Önce yanında çalıştırmış, koruduğu birisi. Aralarında ne geçmiş, bilmiyorum. İlkin ağız dalaşı başlıyor. Sonra itişme, kakışma. Genç mi sandı kendini de böyle işe girişti. Olaydan sonra uğradım. Yerler kan içindeydi. Kitaplar kanlıydı. Şişe kırıkları yerlere saçılmıştı. Avukat Faris, birkaç dostu, ilgililer sayım yapıyorlardı. Dükkânın camlarını kâğıtlamışlar, bir gün önce geçen felaket görünmesin diye... Lütfü'nün kasa önünde düşsel simgesi belirir gibi oldu. Dayanamadım. Arkadaşlara «başsağlığı» dileyerek, hemen uzaklaştım.

Delikanlı bıçağına sarılmış, boğuşmuşlar, birkaç yerinden saplamış. Hastaneye kaldırılırken de ölmüş. Çıkmamış dükkândan delikanlı. Elinde bıçak, sağa sola sallarmış. Polisler gelmiş. Tutmak, çıkarmak istemişler. Onlara da saldırmış. Birkaç el kurşun sıkmış polisler. Biri kurşunun, camda ince bir delik açmış duruyordu. Camın bir

köşesi gene kurşun yarasıydı. Polisiye bir olayın bütün işaretleri yerli yerinde...

Gazeteler, bir kitapçının bilinmeyen bir nedenle öldürüldüğünü yazıyorlardı. Beyoğlu'nda akşam üzeri çıkan bir gazeteyi «Kitapçının öldürüldüğünü yazıyor» diye satan dağıtıcının elinde görmüştüm. Nereden bilebilirdim bu öldürülen kitapçının Lütfü olacağını?

Yakışmayan, yakıştıramadığım bir ölümle öldü. Nerede, ne zaman, nasıl geleceği bilinmeyen ölüm, çevremizde çok dolanan ölüm, onu böyle bulmuştu. Ölene de, öldürene de çok yandım!..

SÜRGÜNDEN SÜRGÜNE GİDEN...

Demiryolunun üstündeki tepeden Kızılyokuş sırtlarındaki Harp Okulu'na bakan Taşmektep'e çoktan beri okulda görünmeyen Adnan Alkaya'dan haber geldi. 1938'in şubat sonları, ya da mart başlarıydı. Başkenti kış bastırmıştı. Her yer kar içindeydi. Karlı, don tutan, kıtır kıtır yerlere basarak gelirdik okula... Ortada, yapraklarını dökmüş akasyaların arasındaki havuz donmuştu. Hüseyin Gazi Dağı'nın etekleri kardan bembeyaz görünüyordu. Sevilen arkadaşımız Adnan Alkaya'nın haberi gelmiş, neden okula uğramadığını öğrenmiştik:

«Adnan Alkaya tutuklanmış...»

«Nerede?»

«Harb Okulu'nda...»

«Neden?»

«Komünistlikten!..»

«Komünistlik ne?»

«Rus gibi bir şey...»

Bir fısıltıdır gidiyordu. Önce öğretmenler arasında başlayan fısıltı, ağır ağır çoğalarak öğrencilerin kulağına dek

ulaşmıştı. Adnan Alkaya, Rus gibi bir şey olmuştu. Ondan ötürü de tutuklanmıştı. Daha başkaları da vardı ama, kimlerdi bilmiyorduk. Adnan'ın tutuklandığı kesindi. Adnan nasıl tutuklanırdı? Adnan'ın babası zengindi. Aramızda paralı sayılırdı. Öğrenci zihinlerimize bir diken saplamışlardı: komünistlik!.. Komünistlik ne ola ki? Öğretmenlere de soramıyorduk. Sormak ayıp gibi bir şeydi. Bilenler, bilmeyenlere de anlatmıyorlardı. Fiskos; Suat Taşer, Fethi Giray benim aramızda dolanıp duruyordu.

Adnan Alkaya'nın ne ilişkisi olabilirdi böyle işlerle? Hepimiz daha lisenin onlarındaydık... Gerçi kulağımıza çok şeyler çalınmıştı o zamanlar... İmalâtı Harbiye'de bazı işçiler bu nedenle tutuklanmıştı. Sanat Okulu'nda, tuvaletin duvarlarına orak-çekiç çizenler vardı. Musiki Muallimde bazı öğrenciler içeri alınmıştı. Şimdi de Harb Okulu'nda böyle şeyler oluyordu. Komünistliği Edebiyat Öğretmeni Orhan Şaik'e soranlar vardı, bir şey anlatmıyordu. Psikoloji öğretmenine soranlar vardı, bir şey söylemiyordu. İngilizce öğretmeni Nurettin Artam'a başvuranlar oluyordu; «Sısst... Böyle şeylerle uğraşmayın...» diye azarlıyordu.

A. Kadir'in yazdığı, *1938 Harb Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet* konusu ile ilgilenmemiz böyle oldu. Bir ucu bizim okula, Birinci Orta'ya, Hukuk'a, gazete dağıtıcısı Yakup'a ulaşmıştı.

Abdülkadir Meriçboyu'nu nereden bilebilirdik. 1936'da, Kuleli'yi bitiriyor, Edremit'te altı aylık stajını yaptıktan sonra Harb Okulu'na geliyor, sol kitapları okuyor, Nâzım' la ilişkili sayıyorlar, tutukluyorlar. Nâzım da sanıklar arasındadır. Orduyu ayaklandıranlar, Harp Okulundan: altıncı bölükten Ömer Deniz, beşinci bölükten Abdülkadir Meriçboyu, ikinci bölükten Orhan Alkaya, beşinci bölükten Necati Çelik, beşinci bölükten Hasan Tanoğlu, üçüncü bölükten Mustafa Dallık, beşinci bölükten Necati Fişek, altıncı bölükten Hüseyin Üstel, altıncı bölükten İhsan İnan, altıncı bölükten Zihni Kaya, altıncı bölükten Nâsır Timuçin, altıncı bölükten Cihat Bekman, ikinci bölükten Cahit Kılıç, beşinci bölükten İsmail Özdemir, altıncı bölükten Lûtfullah Şadi Alkılıç, dokuzuncu bölükten Faruk Ege, sekizinci bölükten Şevki Aksun, onbirinci bölükten Galip Arda, altıncı bölükten Cihat, beşinci bölükten Şevket Kösemen, ikinci bö-

lükten Saim Sonbay... Sivillerden: Şair Nâzım Hikmet, Afyon Demiryolları İşletmesi Cer Dairesi Memurlarından Mustafa Ergun, gazete satıcısı Yakup Dalkılıç, Ankara Erkek Lisesi öğrencilerinden Adnan Alkaya, Ankara Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Hasan, Ankara ortaokul ikinci sınıf öğrencisi Sefer, Eskişehir uçak fabrikası müfrezesinden er Kenan, Askeri Fabrikalar boyahanesinde işçi Şinasi...

Gitti gider Adnan Alkaya, bir daha göremedik.

Yıllar sonrası, biraz da mizah katarak, A. Kadir, suçlanmalarının öyküsünü şöyle anlatır:

> İddiaya göre; Ömer benimle anlaşıyor. Sonra Orhan Alkaya ve Necati Çelik'le dörtlü bir grup kuruluyor. İstanbul'da Kuleli'deyken Orhan'ın Kabataş' taki evinde, Ankara'dayken de Ayrancı'daki evinde toplantılar yapılıyor. Adnan da katılıyor bu toplantılara. Mustafa Ergun ile tanıştırılıyor. Mustafa Ergun da Sefer'i, Hasan'ı, Yakup'u, er Kenan'ı ve Şinasi'yi buluyor. Harp Okulunda köycü ve halkçı bir topluluktan söz ediliyor onlara... Köylü ve halkın eşitliğine inandığını, amacının köylüleri refaha kavuşturmak, vatanda halkçı bir rejim meydana getirmek olduğunu söylüyor. Bu teşekkülün Anadolu'da, çeşitli yerlerde aynı amaçla çalışan teşekküllerle ilişiği bulunduğunu ekliyor. Yakup'a bir kütüphane açılacağı vaadinde bulunuyor. Kitap vermeler başlıyor. Ömer Deniz dost kelimesini benimsiyor ve yayıyor. Özel el sıkma, 1 Mayıs'ta bayramlaşma kabul ediliyor.

İş Nâzım Hikmet'in bulaştırılmasına dek uzatılıyor.

Her birine birer ceza biçiliyor. Nazım 15 yıla, Kadir 10 aya mahkûm oluyor. On ayı yattıktan sonra okulla ilişiğini kesiyorlar, er olarak askere gidiyor. Ondan sonra ilden ile sürülür. Askerdeyken, askerlik şiirlerini yazar. 1941'de askerliğini bitirince İstanbul'a kapağı atar. Bir yandan gazetelerde musahhihlik yaparken, bir yandan da Hukuk Fakültesi'ne devam eder. Dergilerde, özellikle *Yürüyüş* dergisinde şiirleri yayınlanır.

İlk kitabı, *Tebliğ* 1943'te çıkar. Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya, her yeniliğe karşı durdukları gibi, bu kitabın da üstüne saldırırlar. Kitap çıkışından 15 gün sonra toplatılır.

Kadir tutuklanır, hücreye atılır. Ardından da sürgün gelir. Sürgün, Sıkıyönetimin İstanbul'dan kalkış tarihi olan 1947'ye dek sürer. Bakar ki, sıkıyönetim gerçekten kalkmıştır, İstanbul'a döner. Gene musahhihlik, gene hukuk... Açlık, sıkıntı...

Vakit buldukça yazabildiği ve bir süre yayınlayamadığı şiirler, yeniden dergilerde görünmeye başlar. Bir yandan da Mevlâna'nın şiirlerini Türkçeye aktarır. Asım Bezirci'nin deyimiyle, yeniden yaratır. Nâzım Hikmet, bu şiirleri gördüğü zaman:

«Harikülâde güzel değil mi? Büyük Celâlettin Rumi ilk defa Türkçe konuştu - hem de nasıl konuştu! Tercümesini yapan öğrencimdir, biliyor muydunuz?» der.

Mevlâna, sonra Homeros, sonra Fikret'in şiirleri... Ondan sonra Brecht'e dek, yabancı dillerde güzel, mizacına uygun ne bulursa Türkçeye aktarmıştır. Hâlâ da aktarmadadır.

PAT DİYE BİR SELAM ÇAKTIM

Orhan Kemal'i çok eskiden tanırım. Adana'dan İstanbul'a göç etmemişti. İskenderun'da askerliğimi yapıyordum, hastalandım. Adana Hastanesine gönderdiler. Doktor: «Ayakta bakacağız, hastaneye yatırmayacağız» dedi.

«Ama, ben askerim,» dedim.

«Yerimiz yok, bir yerde barınırsan, bakarız.»

Ucuz bir otel buldum. Yerleştim. Her gün de hastaneye gidip ayak tedavisi görüyorum. Orhan Kemal'in Adana'da olduğunu biliyordum. Şunu bir arayayım, dedim.

Erciyas Palas'ın ardında «Veremle Savaş Derneği»nde buldum. O benim yüzümü bilmez, ben onun yüzünü... Birimizi adımızla tanıyoruz. Karşısına geçtim, bir pata çıktım.. Pata; yani askerce selam! Baktı... Kim ola diye şaşır-

dı. Orhan, rütbesiz ve nişansızdı. Bir asker ne diye kendisini selamlasın? Ben esas duruşu bozmuyorum, dimdik duruyorum karşısında. Askerlikten kalma bir alışkanlıkla: «Rahat» dedi. Ben de esas duruşu bozdum.

«Ne istiyorsun, hemşerim?»

Adımı söyledim.

Yerinden fırladı, boynuma sarıldı.

O gün bugün, aramızdan su sızmadı, dostluğumuzu sürdürdük. Onu dünyamızdan, genç yaşında, ölüm alıp götürdü. Yaptıkları ve yazdıkları yaşantısını sürdürüyor. Her yazar gibi çok yoksulluk çektiğini biliyorum. Nedense, ülkemizde yazar, toplumun kaymağını yiyen çevrelerle uyuşamıyor. Emeğini, emeğinin ürünlerini değerlendiremiyor. Değerlendirmeden amacım, para kazanmak, geçimini sağlamaktır.

Orhan Kemal, tam emeğinin birazcık para getirmeye başladığı dönemde, göçüp gitti. Galiba hazin olan da budur.

Bir gün, Ümit Deniz'le bir lokantaya gitmiştik. Baktık, köşede Orhan Kemal oturuyor. Buyur etti. Biz de oturduk. Yemek yiyip, birkaç kadeh içeceğiz. Orhan da demleniyor. Mezelerini söylemiş. Bir kalkan geldi önüne, kocaman. İştahla yedi. Onu bitirdi, bir tane daha geldi. Ümit'in dikkatini çekmişti.

«Kalkan güzel mi?»

«Nefis?»

Birer tane de biz söyledik.

Gelen kalkanları bitirmemiştik ki, baktık Orhan'ın önüne bir kalkan daha geldi. Bu üçüncüsü. Ümit dayanamadı.

«Yahu Orhan Kemal...» dedi. «Anladık kalkan güzel! Sen kalkandan başka bir şey yemez misin?»

Orhan güldü.

Dudakları, kırışan yüzü, ince bıyıkları, aklaşan kaşlarıyla, kendine özgü bir gülüştü bu. Yüzünde yer alan her şey gülüyordu.

«Geçen yıl, bir bu zaman yemiştim. Bu yıl bir daha yiyorum. Gazetenin birine bir roman iteledim. Paralarını aldım. Kalkan mevsimi. Güzelce bir kalkanla karnımı doyurayım. Bir daha romanımı kim alır, kim para verir, be-

nim cebim ne zaman para görür, ne zaman kalkan yerim. Anladın mı şimdi doyasıya kalkan yememin nedenini?»

Diyecek bir söz yoktu.

İstanbul'dan Çizgiler'i çok güzel bir kitap!.. Ferit Öngören resimlemiş. Ne de göz alıcı resimler onlar... İstanbul'u bütün içtenliğiyle anlatıyor, Ferit'in karikatürlerini, bazı desenlerini bilirdim. Hepsi bir arada, böylesine göz doyurucu örneklemeleri görmemiştim. Nasıl da sevdim. «Hey, Ferit, elin dert görmesin» dedim. Öngören'lerden üç kardeşi tanırım. Veysel, şairdir. Vasıf, tiyatro sanatçısı. Ferit de karikatürist ve ressam. Üç aşiret çocuğundan, çağımıza yakışan damgasını vuran üç babayiğit çıkmış.

Orhan Kemal, İstanbul'dan Çizgiler'de yoksul bir İstanbul anlatıyor. Her yanıyla yöresiyle yoksul bir İstanbul. Kendi de yoksullar arasında yaşadığı için başka yanını anlatabilir miydi, sanmıyorum. Kendi gibi yoksul arkadaşıyla kiralık ev arıyorlar. Arama sırasında hep yoksullarla karşılaşıyorlar. Gezdikleri, gördükleri hep yoksullar. Yoksulun, yoksuldan korkusu, birbirine yukarıdan bakışı bütün inceliği, çizgileriyle çıkıyor ortaya. Anlaşılan gecekonduda. Taşlıtarla'da oturan öteki yoksul da Muzaffer Buyrukçu'dur, onu anlatıyor.

Ferit, kitabın başına Orhan Kemal'le İstanbul'u dolaşırken konuştuklarından bazı notlar koymuş. Orhan'ın, yol boyu otantik, içtenlikle, kendiliğinden söylediği sözler. Belki bir gün yazılıp gün ışığına çıkacağını bile ummadığı, kendisine sakladığı düşünceler. Bir gün şöyle söylüyor Ferit'e:

«Bu İşçi Partisi'ni bir yerde kullanmak için kurdurdular ama, nerede kullanacaklar, merak ediyorum.»

Sağ olsaydı bu merakını yenerdi.

Gene Ferit'e:

«Benim bir İstanbul çalışmam var» diyor. «Sen de İstanbul'u çiziyorsun. Bir kitap çıkaralım, yazıları benden, çizgileri senden. Adı da *İstanbul'dan Çizgiler olsun*. Var mısın?»

Bu kitap böyle bir konuşmanın sonucu... Orhan, düzeni, cildi özenle yapılmış, böyle güzel bir kitabı olsun çok isterdi. Ama, gene de bir yerine kızardı. Bu kızma, arkadaşça, iki kişi arasında yapılan konuşmaların bir gün bu-

rada yer alışına mı olurdu, yoksa düşüncelerinin tüm değil de eksik yansıtılışına mı olurdu? Bir şey diyemeyeceğim. Bu kızgınlığı da kadim dostu Fikret Otyam bilebilir. Bunu Otyam'a sormalı.

UZAK UFUKLARA ŞİMDİ KAR YAĞIYOR

Hasan İzzettin Dinamo tutuklandığında ben ortaokula gidiyorum. Tutuklanmasını o yaşlarımda anlayamazdım. Bana ne söylenirdi? Şimdi, kitaplara baktığım zaman, daha iyi değerlendirebiliyorum. Eğitim Enstitüsü, Gazi Orman Çiftliği'nden Ankara'ya gelirken bir tepenin üstündeydi. Tek başına, dorukta, kocaman yeni bir yapı!... Ne kadar da ötede, erişilmez, gidilmez, uzak görünürdü. Trenle bir yere dek varılır, ondan sonra yürüyerek bir tepe tırmanılırdı. Şimdi kentin içinde kalışına bakmayın!

Hasan İzzettin'in tutuklanması kulağıma çalınmıştı. Bu kulağıma çalınma, Hasan İzzettin tutuklandığından değil de, onunla birlikte tutuklanan başkaları olduğu için... Bir komşumuzun Gazi Eğitim Enstitüsü'ne giden oğlu da aralarındaydı.

Tam okulu bitireceği yıllardaymış... Bir tertibe kurban gider. Bir bildiriyle ilgili görülerek tutuklanır. Dolabını açarlar, defterlerini, yazılarını gözden geçirirler. İçinde, *Tren* adlı bir şiir vardır. Sanki bunu arıyorlarmış gibi, alırlar. Şiir, Sivas-Erzurum yolunda çalışanları, «...Korkunç temmuz sıcağının sapsarı bozkırı yakıp kavurduğu bir öğle vakti, bacaklarında yazlık pantolonu, gövdelerinin üst yanı bütün çıplak, iri yarı, dev gibi, genç iki sıra istihkâm erleri, kızıl demire dönmüş omuzlarına kaldırdıkları çelik rayları ritmik yürüyüşlerle bir sağa bir sola sal-

lanarak» taşıyan işçileri anlatırmış... Vay, sen misin işçiler için şiirler yazan? Şiir, Başbakan İsmet Paşa'ya bile duyurulmuş...

Dinamo, şiir ve bildiri yüzünden dört yıla mahkûm olmuş.

Demek bizim çocukluk belleğimizdeki macera buymuş... Nereden bilebilirdik bunları!.. Bunlar bizim aklımızın ereceği şeyler miydi, o zamanlar?..

«Son duruşmamız da bugün oldu, bitti... On yediden on üçü beraat edip, gitti... Kaldık dört arkadaş baş başa... Ağırlığı altında dört yılın... Aldırış etmez olduk, ekmeğe. aşa...»

Dinamo, Ankara Cezaevi'nde yatarken Suat Taşer'den alırdım haberini... «Bir ağabey yatıyor hapisanede ve kendi kendine üç dili birden öğreniyor...» Elaltından da şiirlerini okurduk... Bizim için, güçlü, erişilmez, taklit edilmez şiirler... *Deniz Feneri*'ni de o yıllarda okumuştum. «*Kaptan bakıyor, bir şey kalmamış sabaha... Fakat ortalık: karanlık... Karanlık!..*» Ortada, bazı karanlıklar bulunduğu sezilirdi ama, bir lise öğrencisi bu karanlığın nedenlerini görebilir miydi?

Olayı bir de kendi ağzından dinleyelim:

«Gazi Eğitim Enstitüsüne girdim. Vali Nevzat Tandoğan'la Polis Müdürü Salih Kılıç'ın hazırladıkları bir provakasyona düşerek tutuklandım. Yazdığım uzun bir şiir, tutuklanmamda ele geçti. *Tren* şiiri, zamanın Başbakanı İsmet Paşa'nın tren politikasına aykırı bulunduğundan Ankara Ağır Ceza'sında dört yıl hüküm giydim.»

İkinci Dünya Savaşı koşulları içindeyiz artık... Bizler, liseyi bitirmiş, hayata atılmışız... İstanbul'da, *Yeni Edebiyat* çıkıyor. Dinamo'nun şiirlerini orada görüyoruz. Öğrencilik arkadaşlarım, Fethi Giray da, Suat Taşer de *Yeni Edebiyat*'ta şiirler yazıyorlar. Ben bir dergiye mektupla şiir göndermenin acemisi olduğumdan, ancak benden şiir istedikleri zaman veriyorum, istemedikleri zaman bir kenara atıyorum, duruyor. Heyecanla izlediğim dergidir, *Yeni Edebiyat*... Dinamo, o günler için, «Bizim *Yeni Edebiyat* ve *Ses* dergilerinde yazdığımız şiirlere, yazılara diş bileyenlerin haddi hesabı yoktu. Tatlı su faşistleri, "Kızıllar" adıyla kitap, broşür yayınlayarak, Almanlar İstanbul'a

girince nasıl kesilip biçileceğimizi anlatıyordu.» diye yazıyor.

Dinamo, Atatürk'ün bir söylevinden esinlenerek *Vatan* şiirini kaleme alıyor: «*Vatan, tek keçisi haczedilmiş Zara'lı Hasan... Vatan, su arkının başında vurulmuş yatan... Vatan, ağaların sürüleri uğruna... Amasya'nın Akdağ yaylasında... Birbirini boğazlanış iki körpe çoban... Vatan milyonlarca topraksız köylü...*» Sen misin bunu yazan? Artık, bu sesi kesmek gerekiyor...

Derginin sahibi Suat Derviş, Dinamo'ya bir kâğıt uzatıyor.

«O ne?»

«Al, oku...»

Makine ile yazılmış resmi bir kâğıttır; okuyor:

«Derginiz yazarlarından Hasan İzzettin Dinamo'nun *Vatan Şarkısı* adlı şiiri, sınıfları ve zümreleri birbirine düşürücü mahiyette görüldüğünden, *Yeni Edebiyat* dergisinin, Vekiller Heyeti kararıyla süresiz olarak kapatıldığı bildirilir.»

Dergi kapatılıyor; Dinamo, Sıkıyönetim mahkemesine veriliyor. Bakıyor ki, karşısında liseden arkadaşı Halet savcı olarak duruyor. Halet sekiz uzun şiirini almış, ağır bir suçlama hazırlamış. Altındağ, Ankara'da bir gecekondu bölgesidir. Savcı Halet'e göre ise, «Hasan İzzettin Dinamo, Altındağ diye hayali bir ülke yaratarak bunun aracılığıyla komünizm propagandası» yapmaktadır.

Duruşma süredursun. Kapıya bir gün, bir polis dayanıyor: «Gene ne var?»

«Askerlik işlemi için polis müdürlüğüne geleceksiniz...»

«Hay hay gelelim.»

Vuruyorlar kelepçeyi eline, er olarak kıtaya gönderiyorlar. Savaş içinde askerlik uzun... Uzun askerliği sonuna dek yapamıyor. Yakalıyorlar, kaçıyor; kaçıyor, yakalıyorlar, bu askerlik yedi yıl sürüyor. Kaçmanın nedeni öldürülmekten korkmaktır.

Sonunu kendinden dinleyelim:

> Er olarak, önce iyi bir kıtaya verildim. İkinci olarak verildiğim kıtamda benim için sürüp gidecek felâketlerin çanı çaldı: iri yarı bir kıta çavuşunun terö-

rüne bırakıldım... İşte, benim çok dar geldiğim bu günlerden bir gün yazar Ali Rıza Seyfi Bey'in oğlu, sonradan film yıldızı olan Turan (topçu alayındaydı), bana topçu subaylarından iki üç kişinin, bu arada benim de yazlık kampımızın bulunduğu ormanlık bölgede öldürülmemiz üzerinde konuştuklarını, pencerenin dışında rastlantı olarak dinlediğini söyledi. Ta İstanbul'dan beri toplanan bu terör havası kafamı karıştırdı. Kıtamı bırakıp uzaklaşmak zorunda kaldım.

İstanbul'da hiç saklanacak yerim yoktu. Bu yüzden bir ara Karacaahmet Mezarlığında saklandım.

Bin türlü eziyet, işkence, acı; günler dolar.

Hasan İzzettin Dinamo'yu ben 1970'lere dek ne gördüm, ne karşılaştım. Boyu, bosu, konuşması, sohbeti üstüne hiç bilgim yoktu. Hakçası merak da eder, tanışmak isterdim. Fakat bir türlü kısmet olmadı.

Lenin'in yüzüncü doğum yılı için bir kokteyl veriliyordu. Oraya gittim. Kokteyl çok kalabalıktı. Saatler ilerledikçe kalabalık artıyordu. Her sınıftan insan dolmuştu. Bir yanda ünlü işadamı Vehbi Koç, sosyalist ülkelerle ticaret yapan tüccarlar, bir yanda ünlü yazar sanatçılarımız. Paralı insanların yanında, parasız kişiler... Kalabalığın içine karıştım. Kalabalığın büyük çoğunluğunu tanımıyorum. Suat Derviş ile Neriman Hikmet'i gördüm. İkisi de epeyce yaşlanmışlar. Suat Hanım'ın gözlerinde katarakt varmış, iyi görmüyormuş... Dert yandı. Gidip, bir ameliyat olmak istiyormuş.

«Yakında Rusya'ya gideceğim, ameliyat ettireceğim.» dedi.

Şair Fethi Giray o günlerde ölmüştü. Neriman Hikmet, çok severdi Fethi'yi... Patronluğunda gazetesinde çalışmıştı.

«Çok üzüldüm ölümüne...» dedi.

Melih Cevdet, Fethi Naci, eski milletvekillerinden Bahadınlı ve Ali Karcı bir kıyıda kümelendik. Sunulan Rus votkalarını yudumluyoruz. Şair Ömer Faruk Toprak göründü. Yanında ak saçlı biri var. Kısa boylu, tombulca, güleç yüzlü biri. Bu ak saçlıyı, gözüm bir yerlerden ısırıyor ama, bir türlü çıkaramıyorum. Çok iyi tanıdığım biri gibi geldi bana... Faruk da yanındakini tanıştırmıyor. Dirseğimle dürterek Faruk'u, «Kim?» diye, sordum.

«Ooo... Tanımıyor musun?»

Ak saçlının dikkatini çekmişti. Ben de utandım.

«Tanışmıyorum Beyefendiyle...» dedim.

«Hasan İzzettin Dinamo...»

Adımı söyledi. Elini sıktım. Hemen yakınlık gösterdi.

«Efendim, bugüne dek kısmet olmadı. Bir kitabevinde bulunduğunuzu söylediler. Birkaç kez uğradım, fakat denk düşmedi. Tanışamadım.»

«Ben sizi tanırım...» dedi. «*Acılı Kuşak*'tan...»

«Burada kısmetmiş..»

Güldü. Gülerken, gözleriyle, yanaklarıyla, uzayan gıdısıyla gülüyordu. Elindeki bardağı kaldırdı.

«Tanışmamızın şerefine...»

Bir dikişte, yarısını içti.

«Votka mı?» dedim.

«Yok yok...» dedi. «Maden suyu... Hiç içki içmem.»

«Yeşilaycı mısınız?»

«Hayır. Alışmadım, alışamadım.»

«Biz içeriz.»

«Duydum.. İyi de içermişsiniz...»

«Derler...»

Gözlerine bakarken bir şiirini hatırlamıştım. Faşist orduları Sovyet topraklarına girmişlerdi. Önlerine ne çıkarsa, yakıp, yıkıp talan ediyorlardı. Yeryüzünde barışı, sevgiyi, özgürlüğü yok etmek istiyorlardı. O yıllarda Dinamo bir şiir yazmıştı. Belleğimde kaldığı kadarıyla şöyleydi:

«Çok uzak ufuklara kar yağıyor... Tolstoy'un kocaman çizmeleriyle dolaştığı... Puşkin'in Çar'ın emriyle vurulduğu... İlk işçi ve köylü devletinin kurulduğu... Çok uzak ufuklara kar yağıyor...

Artık, Hitler ve orduları yoktu. Saldırıya uğrayan ve savaştan zaferle çıkan Sovyetler Birliği'nin bir konsolosluğunda Dinamo'yla kadeh tokuşturuyorduk. Faşizmin, tüm kökü kazınmamıştı ama, Hitler faşizminin kökü kazınmıştı. Biz, bir konsolosluğa, eşit koşullar altında girip çıkabiliyorduk. Ülkemizde bu düzeye ulaşabilmiştik.

«Yazıyor musunuz?»

«Evet, arada sırada...»

«Olmaz... Süreli yazmak lâzım... Ne biliyorsak yazacağız. Bıkmadan usanmadan yazmalı...»

Yazı işi açılınca bir çocuk sevinciyle konuşuyordu. Ak saçlı, kocaman adam, çocuklaşıyordu. İçinde biriken yazma isteğini dışarı vuruyordu. Bu halini çok sevmiştim.

«Yazmalı, durmadan yazmalı..» dedi.

İçinde bu yazma hırsı ve isteği olmasa, sekiz ciltlik *Kutsal İsyan*'ı, o kadar tutan *Kutsal Barış*'ı, nice romanları, şiirleri kıvırabilir miydi? Daha nicelerinin, yazılanların, şurada burada yittiğini biliyordum.

KÜRT'ÜN MEYHANESİNDE BAŞLAYAN ALINYAZISI

Bazı içkili yerler, lokantalar, kahveler, kulüpler vardır ki, gidenlerin kişiliğinden ötürü ün salarlar. Başka şehirlerde olduğu gibi, Ankara için de böyledir. Ben Ankara'nın Kuyulu Kahvesi'ne, Samanpazarı'ndaki Fevai Lokantası'na, sazlı Şehir Bahçesi'ne yetişemedim. Ama «Acem»in Lokantası benim kuşağımın gitmesi ile ün kazanmıştır. Buraya «Acem», «Kürt», «Yeni Hayat» adları konmuştur. Asıl adı «Yeni Hayat»tı. Fakat bu pek söylenmezdi. Daha çok bizler: «Kürt'e gidiyoruz. Acem'e gidiyoruz...» derdik.

Niye «Acem» denirdi, niye «Kürt» denirdi, burası açıkça belirtilemez. Bu adlar buranın demirbaş garsonları Mustafa ve Hafız'dan da gelmezdi. Gerçi garson Mustafa bozuk şivesiyle biraz Kürt'e çalardı. Ama nihayet bir garson, fazla sözü geçmezdi. Hafız ise, abdestinde, namazında görünen bir meyhane işçisi...

Sahibinin adı Mehmet'ti.

Kafkasya'dan veya Azerbaycan'dan gelmiş bir göçmen Konuşması oralı göçmenlerin konuşmasıydı. Pek alışık ol-

madığımız için bu şiveyi yadırgardık. Mehmet'in konuşma biçiminden olacak, buraya «Kürt» veya «Acem» denmiştir.

Mehmet, bar garsonluğundan gelme, birkaç kuruş biriktirmiş, burasını bir ortağı ile tutmuştu. Kısa boylu, şişman, göbekli, gür saçlı ve kaşlı bir adamdı. Yuvarlanır gibi dükkânın içinde dolaşırdı. Hele ağzında pipo ile gezmesi, garip bir yaratık özelliği verirdi ona. Bar garsonluğundan gelme alışkanlığı da paralı ile parasızı ayırmasına yarardı. Bizim gittiğimiz sürece birçok ortakları oldu. Ama bu ortaklar kayboldular ve hep Mehmet kaldı. Dükkâna damgasını vuran oydu.

Buraya ilkin Fethi Giray ile gittik. Daha doğrusu ikimiz de böyle bir içkili yer olduğunu, sanatçıların uğradıklarını iyi bilmezdik. Önceleri yine Posta caddesinde —şimdi Şehit İhsan Kalmaz Caddesi— Palabıyık denen bir dükkâna giderdik. Buranın adı da «Palabıyık» değildi. Dükkân sahibi palabıyıklı biri olduğu için bu adı takmıştık. Üzeri kalın muşambalı küçük masalar ve tabureler bulunan dükkâna şarap içmeye gider, şiirler okurduk. Bir şişe şarap söylerdik. Şarabın yanında bize, mevsimine göre kırmızı turp getirirler, biraz avadanlık leblebi verirlerdi. Leblebi, turp veya benzeri mezeler bedava idi. Sadece şaraba para alırlardı. Küçük şişeler içinde satılan bir «Çiftlik» şarabı vardı ki, çok tutulurdu.

«Acem»e ilkin Fethi Giray'la gittik. Sene kaçtı iyi bilmiyorum. Ama çocukluktan kurtulup içkili yerlerde yadırganmayacak bir yaşta idik. Buna göre yılını çıkarabilirim, ama ne çıkar! Caddeye girince, soldan birinciydi. Önü vitrin gibi cemakânlı idi. Yarım perdeleri çekili olduğundan içerisi görünmüyordu. Yaz olduğu için kapısı açıktı. İçeri girer girmez, soldan ilk masada iki adam Fethi'yi karşıladı. Daireden arkadaşları imiş —Fethi o zaman postanede memurdu— ayağa kalktılar ve yer gösterdiler. Beni tanıştırdı. «Şair...» dedi. Kıvandım. Hoşuma gitti. O zamanlar, şurada, burada birkaç şiirim çıkmıştı. Nereden görecekler, nereden bilecekler, diye düşünmedim. Ya «öğrenci» deseydi? Çok gücüme gidecekti.

Öğrenciliği sevmiyordum. Gerçi üniversite öğrencisiydim, yine de bir an önce kurtulmak istiyordum. Oturanların adını da söyledi. Birininki Enver, birininki Naci'ydi.

Naci uzun yıllar bizimle arkadaşlık etti. Evlenince aramızdan ayrıldı.

İkisi de edebiyat meraklısıymış, dergileri izlerlermiş. Bizim şiirlerimizi de biliyorlardı.

Uzun bir dükkân. Sağda Amerikan Bar. Dükkânın sonunda merdivenle çıkılan bir bölme, ötesinde sonunda mutfak görünüyordu. Mezeler oradan geliyor, Amerikan barın tepesinde içki şişeleri. Barın içinde de bir adam oturuyor. Hesap ve paralar o adama götürülüyor.

Hesabı alan bu adam Acem Mehmet'ti.

Meyhane dumanlı ve gürültülü. Radyo iyicene gürültüye boğuyor ortalığı. Masalar dolu. Keyifli keyifli içiyorlar. Bazıları da geliyor, Amerikan barda bir kadeh söylüyorlar, bir dikişte bitiriyorlar ve çıkıp gidiyorlar. Burada herkes birbirini tanır gibi. Alışkın şakalar yapıyorlar. Bu şakalar garsonlarla oluyor, müşterilerle oluyor, patronla oluyor. Bir yabancı benmişim gibi geldi.

Burada, gençlik yıllarımızın çoğu geçmişti. Sadece bizim değil, o dönem sanatçılarının da. Melih Cevdet, Orhan Veli, Şahap Sıtkı, Fethi Giray, Suat Taşer, ressamlar, tiyatro oyuncuları... Başka illerden gelen sanatçılar ve sanatçı dostları da aradıklarını burada bulurlardı.

Bunları, tarih gözeterek değil de, rastgele yazıyorum, geçen olaylardan biri, ötekinden önce ya da sonra olabilir. Bu bakımdan bilenler şaşırmasın! Bilmeyenler ise, zaten bazı tipleri, bir kuşağın yaşantısını ve fikir yapısının gelişmesini öğreneceklerdir, fark etmez.

Meyhaneci Mehmet bizi hem sever, hem de arada bir kakalardı. Hem gelmemizi ister, hem de istemezdi, «bu da neden oluyor?» diye zaman zaman şaşardım. Müşteri arttıkça kızar, ona buna çıkışırdı. Bir seferinde yanıma geldi.

«Yahu, dedi siz bazı günler buraya uğramasanız olmaz mı?»

«Neden?»

«Görmüyor musun?»

«Neyi?»

«Şu masalarda oturanları!»

«Bana ne?»

«Sana ne olur mu? Sizi gözlüyorlar.»

«Bizi niçin gözlesinler?»

Göz kırptı. Külâhıma anlat gibilerden el salladı:

«Bunlar hafiye be...» dedi.

O zamana kadar Abdülhamit'in hafiyesi olduğunu biliyordum da, Cumhuriyetin hafiyesi olabileceğini aklıma getiremiyordum. Hem Cumhuriyetin hafiyesi olsa, ondan bize neydi, bizi değil, Cumhuriyetin düşmanlarını denetlerdi. Bizi denetleyecek değillerdi ya... Bizim kimseye zararımız olmazdı, hele Cumhuriyete hiç olmazdı, çünkü Cumhuriyetin dışında gelişen fikirlerimiz yoktu ki.

Mehmet bilgiç bir edayla: «Bu hafiyeler sizi gözlüyorlar. Ne konuştuğunuzu not ediyorlar..» dedi.

İlkin güldüm geçtim. Sonra gittikçe bana bu laf koydu. Meyhane tenhalaşmaya başlayınca Mehmet'e bu işin aslını sormak istedim:

«Bunlar gelirler, önlerine bir iki boş bira şişesi koruz. Müşteri gibi otururlar ve sizi beklerler. Halbuki kalabalık günlerde bu masalara bir iki müşteri daha alabilirim, onların yüzünden müşteri koyamıyorum.

«Bu hafiyeler, hafiyelik parası almazlar mı?

«Alırlar ama, burada harcayacak değiller ya.»

Okuduğum polis, hafiye romanlarını düşündüm. Bir de bu kılıksız, kültürsüz, bilgisiz adamları... Bunlar bizden ne alıp ne götüreceklerdi efendilerine.

Siyasi polisle ilkin böyle karşılaştım.

Ertesi gün Fethi'ye bunu anlattığım zaman: «Boş ver, bizim nemizi gammazlayacaklar?» dedi. O daha pişkindi.

Eve, evden fakülteye giderken ardıma önüme bakar oldum. Hafiyeler ardımdan geliyorlar mı? diye bir kuşkuya düşmüştüm. Bir yandan da bana devletçe önem veriliyor, diye kendimce bir öğünme payı çıkarıyordum.

Komşumuz «Polis Kâzım» diye biri vardı. Bizim mahalleden evlenmişti. Kimin polislik bir işi varsa, onun aracılığı ile çözümlerdi. Yakınlığımız ondan gelirdi. Bir gün beni kenara çekti:

«Sen akıllı bir çocuksun, istikbalin de parlak. Ama münasebetsiz adamlarla düşüp kalkıyorsun. Bu senin için iyi olmaz. Bunu babana da anlatacaktım ama, daha önce seninle konuşayım dedim. O meyhaneye gitme, o meyhanedekilerle de konuşma...»

«Neden Kâzım ağabey?»

«O kadar işte, beni dinle sen!..»

«Benim konuştuğum adamların hepsi değerli insanlar... Şair, ressam, sanatçı.»

«O işler karın doyurmaz, boş ver? Sen benim dediğimi yap, ziyan etmezsin...»

Dediğini dinlemedim, ziyan ettim, ama pişman değilim. Durumu bir de babama anlattım. Babam başını iki yana salladı, sonra gözlerimin içine bakarak:

«Sen akıllı oğlumsun benim, fena yolda gitmezsin. İçinden nasıl geliyorsa öyle hareket et!.» dedi.

Kürt Mehmet meyhanesinin dışında, arada bir Yenişehir'deki Kutlu'ya, Mühendisler Birliği lokantasına da giderdik. Bir gün bu anlatılanları Sadri'ye söyledim. Sadri ilkin şaka ediyorum sandı, sonra saf saf soruşumu görünce:

«Bunlar olur» dedi. «Sen okuduklarına ve öğrendiklerine inanıyorsan, onların acısına da katlanacaksın. Sanatçı, şair, yazar olmak kolay değil memleketimizde.»

Sanat ve yazı kendi kuralları içinde zor olabilirdi ama, buna siyasi polis ne karışırdı. Biz parti kurmuyoruz, siyasi derneklere yazılmıyorduk ki, sanatın özgürlüğü üzerinde tartışıyorduk. Bundan siyasi polise neydi yani? Ne karışırdı siyasi polis; siyasi polis casusları, Cumhuriyet düşmanlarını izleseydi, bizimle uğraşacak yerde.

Ama kazın ayağı öyle değilmiş.

Ticaret Bakanlığı'nda bir iş bulduğum zaman siyasi polisin benimle iyiden iyiye uğraştığının farkına vardım. Beni oraya yerleştiren Süreyya Anamur bir gün çağırdı ve: «Senin siyasi fikirlerin ne?» diye sordu.

«Yok ki..»

«Ne demek yok. Bak solcularla düşüp kalkıyormuşsun..» Önündeki kâğıda bakarak konuşuyordu.

«Kimmiş bu solcular?» dedim.

Yine kâğıda baktı: «Sadri Ertem, Nurullah Ataç, Cahit Sıtkı, Ertuğrul Şevket...» Daha bir sürü isim saydı.

«Bunlar solcu mu?..»

«Öyle derler..»

Sustu, sonra: «Biraz konuştuğun adamlara dikkat et...» dedi.

Sadri,Polis Koleji'nde; Nurullah Ataç, Atatürk Lisesi'

nde öğretmendi; Cahit Sıtkı, Çalışma Bakanlığı mütercimi. Ötekilerin de devlette işleri vardı. Allah Allah, bu solculuk da nereden çıkıyordu?

Solculukla da ilkin böyle karşılaştım.

Bu solculuk hoşuma gitti. Şunu bir yol öğreneyim dedim. İnanın ki, bilmiyordum, solculuğun ne olduğunu o güne kadar... Savaşa karşı şiirler yazıyordum. Bunların solculuk olduğunu da o zaman öğrenmiştim. Savaş istememek solculuk demekti. Oysa o sırada İsmet Paşa Türkiye'yi savaşa sokmamak için var gücüyle çalışıyordu. İsmet Paşa'nın polisi savaş istiyordu: Nitekim yıllar sonra bir politikacı, «İsmet Paşa memleketi savaşa sokmamakla erkekliğini öldürmüştür» diye demeçler verecekti. Bu demeci verirken ben de yanında olacaktım. Bunu söyleyen politikacı askere gidemeyecek kadar vücut bakımından sakattı, çünkü kamburdu.

Arkadaşlar arasında biraz ciddi tartışmaya girişince bir polis korkusunun içlerine çöktüğünü gördüm. Hatta bazıları için: «Onunla fazla konuşma, polis..» derlerdi.

Polis içimize kadar sızmıştı.

Benimse polisten korkacak ve çekinecek bir yanım yoktu? Çünkü kitaplardan öğrendiğimi söyleyip geziyordum. Benim polisten korkacak bir yanım yoktu ama, polisin benden korkacak bir yanı varmış. Yıllarca peşimi bırakmadı.

O zamanlar hakkımda düzenlenen fişler, dosyalara ne yazıldı ise, peşimden beni bugüne dek izledi durdu. Devlet değişti, ihtilaller oldu. Bu dosyadakiler değişmedi bir türlü. Demokratları takip eden polis, demokratlar iktidara geldi, bizi takip etti. Demokrat düştü, ihtilal hükümeti işbaşına geldi. Polis, ihtilalcileri bıraktı, bizi yine takip etti. Yeni Anayasa ile bizim o zaman söyleyemediğimiz sözleri herkes söylüyor. Polis Anayasayı da, bu sözleri söyleyenleri de bırakıyor, dosyamız var diye yine bizi izliyor.

Bizi izleyen ve izleten bir polis şefi, vatana ihanetten bir yüce mahkeme önünde yargılanarak mahkûm oldu. Fakat onun, o zamanlar bizim hakkımızda düzenlediği dosyalar olduğu yerde duruyor. Bir başka Siyasi Şube Müdürü vardı, edebiyat ve sanat düşmanı, o da bir yüksek mahkeme önünde vatana ihanetten idama mahkûm oldu. Onun

düzenlediği dosyalar ve fişler hâlâ oldukları yerde duruyor.

Böyle acayip bir ortam içinde biz sanata başladık ve şiir söyledik.

Polisler evimizi bastıkları zaman bütün kitaplarımı didik didik ettiler. Yoksul kesemden nasıl da güçlükle almıştım onları... Afyon, eroin arasalar, böyle aramazlardı. Silah kaçakçısı olsam, böyle hışımla gelmezler, daha nazik davranırlardı.

Her yeri arayıp taradıktan sonra, kızımın içinde mışıl mışıl uyumakta olduğu kundağını aramak gelmişti hatırlarına. Uyuyan bebeğin kundağına saldırdılar. Nasıl da kıyıp uyandırdılar yavrumu.

Örseleyip uyandırdıkları zaman, altına çişini ettiğini birlikte gördük. Hiç olmazsa bu kadar yararları dokundu. Temizlememize izin verdiler.

Bir polis neferi bu zulümden utanıyordu. Bekçi, saygılı saygılı bir köşede gözlerini gözlerimden kaçırmaya çalışıyordu. Muhtarımız kasap İsmail Efendi: «Bu başınıza gelenler de ne?» gibilerden bakıyordu.

Kitapları çuvallara doldurdular. Çoğunu bir daha da geri vermediler.

Bir katil gibi sürüyüp götürdüler beni.

Polis Müdürünün karşısına çıktım. O Polis Müdürü: «Cumhuriyet hükümetinin son darbesi...» diyordu. Neye ve kime Cumhuriyet hükümetinin son darbesi, bir türlü anlayamıyordum.

Polis müdürlüğü, adliye... Adliye, hapishane... Bir otobüs yolculuğu gibi gözlerimin önünden geçiyor. Bir berberin karşısına çıkardılar, saçlarımı kestiler. Oysa kökleri bende idi ve bir daha çıkardı. Tifo, tifüs benzeri aşıları yaptılar.

Karanlık bir odaya atıverdiler. Ne yatak var, ne yorgan.

Mektep arkadaşım olan hapishane savcısı, sabahleyin ziyaretime geldiği zaman, yaralı ayağındaki terliği çıkarıp duvarda geçen birkaç tahtakurusunu ezdi. Tükenecek gibi değildi ki!...

Acem Mehmet'in lokantasında birlikte içtiğimiz gazeteci arkadaşlarım ertesi günkü gazetelerde «mühim vesi-

kalar bulunduğunu» yazıyorlardı. Vesikalar diye yazdıkları kitaplar kendi evlerinde aransa bulunabilecek türdendi. Niye yazarlardı bu yalanı, niye söylerlerdi? Resmî ağızlara uymak bizim gazeteciliğin vazgeçilmez hastalığıdır. Bugün dahi tedavi görmemiştir. İhtiyar babam ziyaretime gelebiliyordu. Kardeşlerim korkuyorlardı. Gazetelerin böylesine takdim ettiği adamı nasıl görebilirlerdi. Karımı benim yüzümden işinden atmışlardı. Tanıdığım Bakana bir mektup yazdım. Birkaç hafta sonra yeniden işe alabildiler. Müdür de ekmeğinden korkuyordu, atmasa kendisini atarlar sanıyordu. Birkaç aylık bir bebek ve bir taze kadın, yolumu gözlüyorlardı.

«Ah, bir hâkim karşısına çıkabilsem!...» diyordum.

Üç ay sonra çıktım.

Delil, vesika, suç unsurları, suç diye ortaya koydukları gülünç şeylerdi.

Hâkim: «Sizi de ne diye buraya getirmişler?...» dedi, salıverdi. Ama hâlâ, o kafadaki polisler, ardımı bırakmazlar.

Ne yapmıştım ben? Ne yapmıştık biz?

Gizli emniyet raporlarını verenleri, çok rica ediyorum, yetkililer, sosyalizmden sınava çeksinler. Eminim ki, geçecek kadar bile numara almadıklarını göreceklerdir. Oysa, bu kadar bilgisi olmayan insanların, perde gerisinde yazdıkları raporlarla insan ekmeği ile oynanmakta, insanlar ızdırap çekmekte ve zulüm görmektedirler. Demokrasi, insan hakları ve haysiyeti, özgürlük diye boşa nutuklar çekelim. Vatandaşların vergisi ile işlemesi ve mutluluk getirmesi gereken kurumlar, vatandaşın karşısına «düşmandan daha düşman» bir davranışla çıkmaktadırlar. Bunların raporları ile vatandaşa reva görülen zulmü, memleketi mazallah bir düşman ordusu işgal etmiş olsaydı yapamazdı.

Düşünen kafayı bu gizli ajan daima rahatsız etmiştir. Horatius, Roma'dan beri bu gizli ajanın rahatsızlığının devam ettiğini anlatır. Bir şiirinde bunlara «baş belası» der...

> «Kutsal yolda giderken bir gün, kafam bir şeyle meşgul. (Her zaman olduğu gibi). Biri çıkıverdi karşıma, adını bilmediğim:
>
> «Sevgili dostum nasılsın?» dedi. Elimi tuttu.

«İyiyim, teşekkür ederim. Sen de iyisindir.»
Yanımda yürümeye başladı.
Kısa kesmek için.
«Bir emrin mi var?» dedim.
«Tanımadın mı beni, ben eskilerdenim.»
«Öyle mi efendim, o halde buyrun, emredin...»
Beni bıraksın diye ne yapayım.
Bir hızlandım, bir yavaşladım, bir durdum. Alnımdan şıpır şıpır terler damlıyordu. Koştum ara sıra... Kölemin kulağına bir şeyler fısıldadım.
Bizimki yanım sıra tırıs gidiyordu.
Şehirmiş, caddeymiş, aldırmaksızın, konuşup duruyordu.
«Ah Bolanus, sendeki kafa bende olsaydı şimdi... dedim.
Konuştuğumu görünce: «Ya demek öyle? Benden kurtulmak istiyorsun... Ben adamı kolay kolay bırakmam... Sonuna kadar senleyim...» dedi.
«Böyle dolambaçlı yollara lüzum yok. Birini ziyaret edeceğim. Zavallı, evinde ağrılar içinde. Köprünün ötesinde, Sezar'ın bahçelerinin olduğu yerde.»
«Ziyanı yok. Ben de geziyorum. Birlikte yürüyelim öyleyse...»
Kulaklarım düştü. Nasıl da eşek...

Horatius'un kafası iyice kızar. Ama yapacak bir şeyi yoktur. Bunlar insanların çevresini dostça alırlar ve düşmandan beter kötülükler ederler. Bütün tarih boyunca böylelerine tanık olursunuz. Dalkavukturlar, övgüler düzerler... Yüzünüze gülerler. Sonra ardınızdan kazmadıkları kuyu yoktur.
Bu utanmazlardan, düşünen insan daima çekmiştir.

Yunan'ın, Roma'nın ünlü şairleri çektiğini yazdığı gibi, çağımızın şairleri bunlardan çekmiştir. Kim, bir iki dize karalamış, bu dile hizmet etmek istemişse, bunlar, sinek gibi bir güzel, dizelere musallat olmuşlardır.
İddia ediyorum. Çağımızın bütün şairlerinin fişlenmiş, dosyalanmış olduğunu göreceklerdir.
İçinizden: «Hadi canım böyle şey olur mu?» demeyin. Ama insan zaafı, hasmının böyle damgalanmasından

uçucu bir keyif duyar. İşte bu keyif için bunlar araştırılmamaktadır.

Bir yerde zulüm başladı mı ardı gelmiyor, sürüp gidiyor. Zulmedilen kadar, zulmeden de eziliyor. Er geç eziliyor. Bu ibret levhalarını ben tarih boyunca gördüm, kimsenin de kurtulduğuna rastlamadım. Kendinde veya çoluk çocuğunda çekmemişse, adı «zalim» diye anılagelmiştir.

Yahudilere ve Hıristiyanlara reva görülen zulüm, Yahudiler ve Hıristiyanlar güçlendikten sonra başkaları üzerinde denenmemiş midir? Her Müslüman cengâveri elinde yağlı kılıcı ile Asya, Afrika, Avrupa üzerinde yeni denemelere girişmemiş midir?

Dinlerin yerini zamanımızda siyaset almıştır. Siyaset de, dinler gibi insanı mutlu kılmak çabasındadır. Bu çaba ile değil midir ki, kendinden olmayanı ezer, yok eder.

Kişi, zulmederken güçlü ve gücü hiç tükenmeyecek gibi görünüyor. Ama deneme onun kişiliğine uygulanınca sanki birinci adam değil, bir başkası... Çok yakın geçmişte nice kudret sahiplerini nefislerinde zulmü denerken gördüm, bir küçük çocuk kadar dayanıklı olamıyorlardı.

Neydi bu, insanı ikili kişiliğe zorlayan duygu? Bir öyle, bir böyle olabiliyordu. İnsan zulme dayanamıyor demek istemiyorum. Belki zulme en çok dayanabilen varlık insandır. Bir mermer parçasına uygun süreli damlayan su, mermerden bir şeyler alıp gider. Ama insan kendinden alıp götürülmek istenen her parçayı yitirmemek için, onu tamir eder, yerine yenisini eklemeyi bilir.

İhbar pis ve kirli bir şeydir. Dilimizde muhbirin bir adı da jurnalcidir. Bu işi yaparken aşağılık ve adi jurnalci hiçbir zaman gocunmaz. Jurnalci bu görevini yaparken, buna bir de vatan vazifesi yapıyormuş süsü verir, yutturmaya çalışır.

Emekli Süvari Binbaşı Asaf Tugay'ın *İbret* kitabı bu bakımdan büyük dersler alınacak bir belgedir. Ama, sorumlu kimselerimiz, tarih karıştırmadıkları, konunun üzerinde gereken duyarlıkla durmadıkları için aynı iğrençlik ve pislik bugün de devam eder. Asaf Tugay üşenmemiş, Abdülhamid'e jurnal verenlerin listesini çıkarmış. Bu listede isimleri bulunanların yakınları ve torunları, gördük-

lerinde ne kadar acı çekiyorlardır. Dedelerinin nasıl aşağılık bir adam olduğunu görüp yürekleri ağızlarına geliyordur. Böyle bir pis iş görürken alınan para karşılığı dikilen köşk, okutulan çocuk, yenilen lokmaya lanet olsun.

Bu pislik, Cumhuriyetten sonra da devam etmiştir. Memleketin saygı duyulacak kurumlarını da bu pisliğe alet etmişlerdir. Doğulu, aşağılık bir alışkanlıktır bu!... İsmet Paşa «millî şef» iken ona hizmet edenler, sonradan İsmet Paşa'nın jurnalini tutmuşlardır. Bayar'ı hâlâ takip ederler.

İhbarların iğrençliği bilindiği halde, yine bundan yararlanmaya kalkışanlar çıkar. Adi muhbir, bugün senin için bunu yaparken, öbür gün, seni başkasına ihbar edecektir. Onun gıdası ve geçimi budur.

Geri toplumlarda yeni düşünceler, halkın hakemliği önünde bir açık tartışmaya tabi tutulamadığından, yöneticiler tarafından gizli gizli izlenmiştir. Geri toplumların yöneticileri var olan düzeni değiştirici nitelikte olan yeni düşüncelerin haklılığı karşısında, bunları kendi düşünceleri ile karşılama yerine, yasak bölgeye itmişlerdir.

Bir toplumda yeni düşünceler açık tartışmaya tabi tutulmaz, yasak bölgeye itilirse, çıkarcılar el altından bundan yararlanmaya bakarlar. Gizli polis dosyalarının tutulması, bir polis rejimi içinde yaşanması, düzenin zayıflığından gelir. Hele keyiflerine uygun bir de polis şefi bulurlarsa.

Bizde gizli emniyet, tek parti devrinden günümüze dek tutulan gizli siyasi dosyaları miras olarak almıştır. Bir siyasi düşünce değişimi olmuş, hatta rejimde fiilî değişmelere gidilmiş ama, kadrolar ve dosyalar aynen muhafaza edilmiştir. Menderes rejimi, Ankara mitingleri için düzmece suçlu ararken emniyet arşivlerindeki hazır dosyalardan yararlanmak yoluna gitmiştir. 6 - 7 Eylül'ü kendi düzenlediği halde, düzenleyici olarak, dosyaları bulunan solcuları yakalamıştır. Böylece nezarethaneleri miting tertibi ile ilgisi olmayan sanıklarla doldurmuş, fakat asıl miting tertipçilerini bulamamıştır. Çünkü emniyetin gizli arşivlerindeki dosyalar tembel siyasi polislerin sahte raporlarıyla doludur. Bu raporlar hiçbir siyasi iktidara yar olmamıştır.

Eski valilerden biri anlatmıştı:

Gittiğim şehirde siyasi sürgünler vardı. Her gün polise gelirler, imza verirlerdi. Eğer bizden, davranışlarının iyi olduğuna, «hüsnü hal» içinde bulunduklarına dair bir kâğıt alabilirlerse, sürgün cezaları kaldırılırdı. O zaman öyleydi.

Bir gün, bunlardan birinden, bir mektup aldım. Siyasi kısım şeflerinden birinin kendilerine baskı yaptığını yazıyor:

«Vali Beyefendi durumumuzu bir de siz inceleyin, göreceksiniz ki, çoluk çocuğumuzdan uzakta, burada beyhude süründürülmekteyiz...» diye dert yanıyordu.

Dosyalarını istettim.

Baktım: Siyasi kısım şefi neler yazmamış, neler...

«Sürgün (...), her akşamüstü sahile çıkar, şimalden Karadeniz'e doğru gelen dalgalara bakarak iç çeker. 'Bu dalgalar dost şimal ülkesinden geliyor... Dost dalgalar yaşayın!...' diye hatırından geçirir.»

Bir başkası için yazılan şöyle:

«Sürgün (...), akşam yürüyüşlerini hep şimale doğru yapar. Keyifle yaktığı sigarasının dumanını şimale doğru üfler ve rüzgârın cenuba sürüklediği dumanların memleketi zehirlemesi için gayret sarf eder.»

Bu ve buna benzer bir sürü saçmayla dolu raporları inceledim. Anladım ki, siyasi kısım şefi kendine edebî bir meşgale hazırlamış. Zaten bu siyasi sürgünler de olmasa, adamın işi gücü kalmayacak. Belki de başka bir işe verilecek. Çağırttım. Dosyaları göstererek: «Bunlar ne?» dedim.

Boynunu büktü, gayet ciddi: «Efendim, vazife...» dedi.

«Yahu adamın aklından geçirdiklerini sen nereden bilirsin? Nasıl bilirsin? Eğer böyle bir marifetin varsa, seni daha önemli işlerde kullanalım.»

«Efendim, böyle düşünebilir diye yazdım.»

Saçmaladığını kendisi de anlamıştı.

«Topla şunları, hepsini yak...»

Birkaç arkadaşı da yardım etti. Toparladılar ve bu düzmece kağıtları yaktılar.

İşi bittikten sonra geldi: «Efendim bir maruzatım var...»

«Söyle...»

«Eserimi mahvettiniz.»

«Eserim» dediği, bu saçma sapan düzenlediği raporlardı.

Genç ve idealist bir valiydim. Kaşarlansam, bunu ben de yapamazdım. Sonra geldiğim önemli görevlerden birinde gördüm ki, bu adam bunları yaktırdım diye benim için de bir rapor düzenlemiş, amirlerime şikâyette bulunmuş.

Amerika'da Ku-Klux-Klanlar vardır. Bunlar faşisttirler ve Yahudi düşmanıdırlar, silahlı hareketlere girişirler. Düşmanlarını dağa kaldırırlar, yeraltı çalışmalarında bulunurlar. Klux - Klan şeflerinden birini Amerikan gazeteleri dillerine doladı. Adam hakkında incelemeler yapmaya başladılar. Adam Yahudi düşmanı idi. Yahudi düşmanı idi ama, kendisinin de Yahudi olduğu üzerinde kuşkular vardı.

İş inada bindi. Sonunda gazeteler, şefin Yahudi olduğunu ispatladılar. Şefe, bu gerçeğin ispatı karşısında susmak düşüyordu. Tabancasını alnına dayadı, ateşledi. Böylece susmuştu.

Tarih içinde burjuvazi, sınıfsal görevi olan Fransız Devrimi'ni yapmıştır. Ardından sanayi devrimini gerçekleştirmiştir. Sanayi devrimi ile birlikte kapitalizm doğmuştur. Kapitalizm, ideolojisi, yani felsefesi, ekonomi ve sosyolojisi olan bir siyasal akımdır. Kapitalizmin ürünü olan işçi sınıfının da bir ideolojisi olacaktı... Bu da sosyalizmdir. Sosyalizmin de ideolojisi, yani felsefesi, ekonomisi, sosyolojisi vardır. Her iki siyasal akım da ilkin, Batı uygarlığının ürünü olmuştur. Sonra, yavaş yavaş dünyaya, öteki ülkelere yayılmıştır.

Ülkemizde, hep Batı uygarlığına bir özenti duyulmuştur. Kapitalizmi alırken, kapitalistleşmeye yönelirken, yöneticilerimiz, sosyalizme polisiye bir olay olarak bakmışlardır. Böyle baktıkları için de ülkemizin sosyalistleri çok ıstırap çekmişlerdir. Biz, 1940 - 1950 kuşağının, sanatçı kesiminin başından geçenleri dile getirmeye çalıştık. Anlattıklarımızın hepsi de çekilenlerdir. Istıraplar bir kuşağın çektikleriyle bitti mi? Bitmediğini olaylar göstermektedir. Bu ıstırap yolculuğu bir yerde bitecektir. Bunun sürecini bilemiyorum. Ama tarihsel sürecindeki haklılığı ben de biliyorum, karşıtında bulunanlar da biliyor.

BİR ŞİİR TUTKUNU

Her şeyin bir akıllısı var, bir delisi... Gül, bülbül, aşk şiirleri yazanlar, şiirin akıllısıdır. Şiirin insana dönük, insanın çilesini yazanlar da, şiirin delisi, tutkunu oluyorlar.

Sami Karaören'le Dil Kurultayının 1966'da yapılanında tanıştığım zaman «İşte», dedim. «Bir şiir tutkunu daha...»

Sami'yi imzası ile tanıyordum. Ama o zamana dek yüz yüze gelmemiştik. Bazı dergilerde yazdıklarını okumuştum. Bir *Yeryüzü* dergisi çıkardı, orada Sami'nin de, benim de birkaç şiirimiz yayınlanmıştı. Şiiri yazmak başkadır, bilmek başkadır. Sami, daha çok şiiri bilenler arasında yer alır. Şiir tutkunu olmak için az mı?

Tanıştığımızda hemen kaynaştık. Bizi tanıştıran dostumuz, «Böyle olacağını biliyordum.» dedi. Niçin bilmesin, beni de, onu da tanıyordu.

O gün buluştuğumuz küçük meyhanede sevdiğimiz bütün şiirler dile geldi. Kadehlerimizin üstünde kuşlar gibi tünedi, şakıdı.

Sami Karaören, İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde okumuştur. Edebiyat öğretmeni olması gerekmez mi? Ne gezer!.. Şiir yüzünden, görünmeyen güçler, ona da kancayı takmışlardır. Hiç öğretmen yaparlar mı? Yapmayacaklarını anlayınca o da tutmuş karnını doyuracak bir iki işten sonra, kendini gazeteciliğe vermiştir. Hepimiz de öyle yapmadık mı? Gazetecilik, bizim başladığımız yıllarda «alaylı» idi, ona biraz «mektepli» havasını getiren, bizler olduk... Okumuşların aklı başında olanları gazeteciliğe o zaman pek «iltifat» etmezdi. Ancak, sivil polisle bir adamın başı derde girecek ki, gelip gazetelere sığınsın.

Sami de bir iç geçirdikten sonra: «Hayat üzerime fena çullandı. Ne yapabilirdim, bana en yatkını gazetecilik geldi..» dedi.

İyi de etmiş.

Milli Eğitimimiz değerli bir öğretmen kazanacaktı, onun yerine basınımız yetenekli birini kazandı. Hep böyledir, zor güçleri bir kapıyı kapatırken başka bir kapıyı

açtıklarının farkına bile varamazlar. Tevfik İleri'nin Millî Eğitim Bakanlığı döneminde işten atılan nice öğretmenin başka alanlarda çok daha başarılı işler yaptığına tanık olmuşumdur. Sadece mesleklerinin dışında başarı kazanmakla kalmamışlar, topluma birçok değerler de katmışlardır.

Şimdi geriye dönüp baktığımızda anılar tesbih taneleri gibi akıp gitmektedir. Az acı çekilmemiştir. Her acı çekilirken de yerine toplum için bir şeyler konulmuştur. Sami de çektiği acıları unutmuş, topluma verdiklerini sergilemiştir.

Türk diline vurgundur Karaören... Sözlüklere birçok yeni sözcük eklemiştir. Çoğu yazarlara yeni sözcükleri o kullandırmıştır. Türkçeyi sevmese, güzel dilimize vurgun olmasa bu sözcükleri (sözcük bir yaratmadır) ortaya koyabilir miydi? Ortaya koysa bile, ince tartısı olmasa, herkese onaylatabilir miydi? Dilsever sanatçı dostlarıyla hep yeni sözcükler, karşılıklar arar.

Şiir yazan kadar, şiir seven de çok çekmiştir. Nice şiir severlerin başı, salt şiir sevdikleri için derde girmiştir. Şiirin sözlü, yaygın alanında şiir sevenler de şairler gibi çile doldurmuşlardır. Şiir tutkusu bir dervişliktir. Kökeninde Anadolu dervişlerinin tarihsel katkısı yatar. Onlar nasıl diyar diyar eski ustaların deyişlerini taşımışlarsa, yenileri de dilden dile, gönülden gönüle yasaklanan, yasa dışı sayılan şiirler götürmüşlerdir. Şiirleri yasaklanan, hapislerde tutuklanan Nâzım Hikmet, her türlü zora karşı nasıl canlı, diri kalabilmiştir? Bunu yazan kadar, çeken de bilir. *Acılı Kuşak*tan olan Sami de bilir şiirin çilesini.

Balıkesir'de CHP'nin düzenlediği «Yaşam Hukuku ve Yönetim» konulu seminere katılmıştık... Seminerden sonra bizi 90 km ötede, deniz kıyısında ağırlamak istediler. Prof. Bahri Savcı, sayın eşi Suudiye Savcı, Sami Karaören, ben, aynı arabada Ören'e gidiyoruz. Yolda hep aklımdan yukarıda yazdıklarımı geçirdim. Bahri Hoca'nın da Ören'de bir dairesi varmış, güle güle otursun. Eşi, «Buzdolabında rakı var, sizlere ikram ederim.» dedi. Havran'dan da leblebi alarak yola koyulduk. Havran leblebisi çok ünlüdür. Karanfillisi var, biberlisi var, tuzlusu var, sadesi var. Hepsinden çeşit düzdük. Önce Savcı'ların, sonra ve asıl, Turgut İnal'ın konuğu olacağız.

Yeşiller arasında gidiyoruz. Yeşile, hele Ege'nin yeşiline vurgun birini ararsanız, hemen adını söyleyeyim: Sami Karaören'dir. Ören'e giderken işte birlikteyiz Karaören'le.

Yeşil üstüne yazılmış ne kadar şiir, dize varsa anımsamaya çalışıyoruz. Belleği en kuvvetli olanımız gene Sami Karaören... En çok o okuyor. Sami bir edebiyat meraklısı değil, bir edebiyat yaratıcısı da... Bildiğimiz, belleğimizde sakladık sandığımız dizeleri öyle yaratıcı biçimde okuyor ki, böylesi edebiyatçıya ben çok az rastladım. Edebiyata merakınız varsa, Sami ile alıbaplık kurmaya bakın, başka bir dünya ile tanışmış olursunuz.

HOROZLARDAN KORKAN OĞLAN...

«Bir kıyımız kaldı bu denizde, onu da batır hadi!. Çiçeğimizi yol, rüzgârımızı bur, suyumuzu acıt!. Gökyüzümüz mü nerede? Sahi, nerede bizim gökyüzümüz?. Hani lokman bulutlarımızda güvercin lekelerimiz?.. Gözümüzü körelt hadi, içimiz börtsün, ellerimizi yırt... Sanki bönüz, sanki debelenen bir sıpayız çayırda, hiç şenlik görmemişiz!.. Ko, yarın sabah ortalık da ışımayıversin.. Ko, buluşmayalım şu kuytu haziranda.. O salı gecesi hiç sevişmeyelim mi, peki sevişmeyelim..

«Ne çıkar?

«Ne mi çıkar!»

Bu, Metin Eloğlu'nun çok eski bir şiiridir.. Her okuduğumda tazeliğini korur, gözlerimin önünü açar, bir gemiye binmişim de denize açılmışım gibi olur.. Öfkemi dindirir, öcümü alır..

15 şubat 1949'da Metin Eloğlu, Orhan Veli'nin *Yaprak*'ında *Zehra ile Güzel Niyazi*'yi yazdığında ilgimi çekmişti. Yepyeni, gıcır gıcır bir ad giriyordu şiirimize..

Orhan sordu: «Nasıl buldun?»

Ben, o zaman Orhan'ın şiirini de, Metin'in şiirini de, benzerlerini de aynı kaba koyuyordum.

«Size benziyor..» dedim.

«Değil.. Değil.. Daha dikkatli oku.. Göreceksin neler getirecek şiirimize. Gelişecek, yepyeni bir şair olacak..»

Orhan haklı çıktı.

Dumansız dağ başı şimdi güllüdür
Koskocaman ateş yanar ötede
Kül uçuran rüzgârla abacı kahve
Niyazi'nin aşkı bu rüzgârda bellidir.

Metin'in tutkuları belli oldu.. O tutkularından bir damlasını ortaya koydukça, ona da bir damla çektiriyorlardı.. Sen gibi, ben gibi, Orhan gibi, öteki acılı kuşaklar gibi.. O yıllarda bir acı yel esiyordu.. Her birimiz bir yere savruluyorduk önünde.. Demokrasi geliyordu ülkemize.. Demokrasi geldikçe de her korkulan kalemin üstüne biraz zehir, biraz zıkkım serpiliyordu. Orhan *Yaprak*'ı kapatıp İstanbul'a kaçmak zorunda kaldı. Kimimiz askere gitti, kimimiz tutuklarevine, kimimiz izini yitirdi. Metin o sıralarda neredeydi bilmiyorum.. Demokratlar iktidara geldikten sonra Metin'i tanıdım. Acısını yüreğinde besleyen yaralı bir kuş gibi zalimin eline düşmüştü. En ince yerinden kıskıvrak yakalamışlardı. İstanbul'dan uzaklaştırmışlar, şu il senin, bu il benim Anadolu'yu dolaştırıyorlardı. «*Huduttan hududa atılmışım ben... Maraşlı Şeyoğlu Satılmışım ben.*» Üsküdarlı Metin, Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış değildi ama, adını ne koydular koydular, Anadolu'yu dolaşıyordu. Sanırsın Evliya Çelebi..

Ne isterler bu ülkenin yiğit şairlerinden, ressamlarından, yazarlarından? Metin de, mademki iyi bir şairdi, çekmeli, sürünmeli, oradan oraya atılmalıydı.. Bizden birkaç yıl sonra gelen bir kuşaktan olmasına karşın o da «Acılı Kuşak»tan sayılmıştı..

Su kattıkça aklaşan bir içki kadehinin başında çilesini dolduruyordu.. Başkasının ağulu sandığı su kattıkça buğulanan kadeh onun şifalı dinlendiricisiydi.

«Sana taş attılar inildemedin.. Dervişin bir çiçek attı, inledin.. Bağrımı delmeye taş yetmez dedin.. Halden anlayanın bir gülü yeter..»

Genç kuşaklar geldi art arda.. Yaşlandılar, yitip gittiler. Yenileri geliyor, yaşlanıyor, yitip gitmeleri için ne gerekiyorsa yapıyorlar.. Kör karanlığın ağır dumanıdır üstümüze çöken. Umut, gençliğinden başka gücü olmayan delikanlının yılmayan gözlerinde olduğu kadar, yenik düşmeyen has şairin dizelerindedir de..

Ko, yarın sabah ortalık ışımayıversin.
Ko, buluşmayalım şu kuytu haziranda..

Metin'in resimleri, cıvıltılı bir çocuk bahçesi gibidir. Bakarken, bir tohum salmış gibi olursunuz toprağa.. Biraz yağmur yağacak, biraz güneş açacak, döl verecek, ışıklar fışkıracak.. Resim değeri nedir yaptıklarının bilmem.. Nerede değerini alacak, hangi torbaya koyacaklar, anlamam.. Şiir söyler gibi resim yapar Metin.. Bakın onu biliyorum.

Bir sanatçının sözler ve çizgilerle zulme karşı dayanması, ayakta kalması, «Ben varım, hâlâ yaşıyorum» demesi, tökezlemeden ışıklı bir doğrultuya yönelmesi az mıdır? Babam sarıklı bir hocaydı... Gizemciliği tatlı bir şerbet gibi içen ve bizlere de içiren bir aileden geldim ben.. Derlerdi ki:

«Dünyamız büyük din ululanının yüzü suyu hürmetine ayakta duruyor..»

Kişi neye inanıyorsa, inancı onu dinlendirir.. Ben «Toplumumuz, ulu ozanlarımızın yüzü suyu hürmetine ayakta durur..» diyorum.. Yanılmadığımı sanıyorum.. Herkes Yunus'a saygısını belirtmek için neler yapıyor.. Oysa Yunus Emre'nin sesi yedi yüz yıllık bir öfkeden gelmiyor mu? Pir Sultan Abdal *«Eğer ekilir de bostan olursam../Şu halkın diline destan olursam..»* derken onu baştacı etmeyenler, saygısızların saygısızı gibi bellenmiyor mu? Nesimi'nin derisini yüzenler çarık yapmadılarsa dizelerinin yükü altında ezik düşmüşlerdir. Sonra Metin Eloğlu'na dek uzanan ozanlar çizgisi doruklarda yanan yüce ateşlerdir. Üflemey-

le söndürülemediğini biliyoruz. Onlar dünyamızı süslüyorlar, anlamı katıyorlar.

Ozanların çabasını bilmezlikten gelmeyelim, her karanlığın ucunda onların elimizden tutup bizi geçirdikleri bir tünelden sonra güzelim aydınlığa kavuşuruz. Her şey eskir, tükenir, yerini değiştirir, yiter gibi olur.. Bir eskimeyen, tükenmeyen, yerini değiştirmeyen, yiter gibi olmayan, ozanlar ve onların ölümsüz yapıtlarıdır. Topluma arada bir tebelleş olan delibozukların hepsi unutulmulşardır. Yiğit ozanların destanı Homeros'tan beri belleklerdedir.

Ben Metin'i, öyle sanıyorum ki, 1950'lerden sonra tanıdım. Lambo'da Sabri Altınel ile oturuyorlardı. Birileri tanıttı. Hemen can ciğer olduk. Belki Sabri Altınel tanıttı.

«Bir şiir okusana Metin...»

Nazlanmadı, hemen okudu. *Çalar saati kurdun mu* diye başlayan bir örnek... Kendi kokuyordu, kişiliği vardı. Başkasına benzemiyordu. İyi bir içkiciydi, içtiğimiz süre su koyvermedi. Söylemek istediklerini tutuk, buruk, tekleyerek, tane tane söylüyordu. Çapkınca, karşısındakinin içini delen gözlerle bakıyordu. «Bir İstanbul çocuğu» diye geçirdim içimden.

«Adaya gidelim.» dedi. «Baki'ye...»

«Baki kim?»

«Balıkçı arkadaşımız...»

«Gidelim Metin...»

Sisli bir İstanbul'du. Köprü'den vapura bindik... Ben, Metin, Sabri... Adada indik.. Ada böyle değildi. Türedi zenginler doldurmamıştı. İskeleden sola doğru yürüdük. İlerde, epeyce yürüdükten sonra, bir küçük evdi, Baki'nin oturduğu... İki katlı, tahta bir yapı... Çocukları vardı, eşi vardı. Bir boksörünküne benzeyen, yapışık burnu kaldı gözümde...

«Oooo... Buyurun...» dedi. «Ben de balıktan yeni döndüm.»

Tuttuğu balıkları hemen kızarttılar. İçkiler geldi. Oturduk içtik... Akşam oldu. Döndük... Dönüşte bir kahvede oturup pişpirik oynadık. Sabri ile Metin ikiz kardeş gibi göründü gözüme... Sıcak bir dostluk.

Kalan bunlar belleğimde... Ama Metin kimdi?

Bu yazıyı tamamlarken, Asım Bezirci'nin kitabını açıyorum. Şu satırları okuyorum, yeniden öğreniyorum:

> Ortaokulu bitirince, Konservatuvar'a yazılmak ister. Amacı aktör olmaktır. Çünkü tiyatroyu sever. Matematik ve fizikten ise hiç hoşlanmaz. Konservatuvar'ı yeğ görüşünde bunun da payı vardır. Gelgelelim ana ve babası oğullarının Ankara'da parasız yatılı okumasına razı olmazlar. Bunun üzerine, matematiksiz başka bir okul seçer: Sınavı kazanır. 1943'te Güzel Sanatlar Akademisi'ne girer. İki yıl düzenlice okur. Bol bol şiir yazar, sol eğilimli şairlerle dostluk kurar. Üçüncü yıl beklenmedik bir şey olur: bir arkadaşının meyhanede yaptığı bir gevezelikten ötürü tutuklanır. İki ay Emniyet'te kalır. Epey acı çeker. Sonra, suçsuzluğu anlaşılarak salıverilir. Fakat bu arada Akademi yöneticileri okuldan kaydını silerler. Çok uğraşır kaydını yenilemek için ama, başaramaz. Bunun üstüne konuk öğrenci yazılarak 1947'ye değin dersleri izler.
>
> Akademi bitmeden askere alınır. İzin tecavüzü dolayısıyle altı aya hüküm giyer. Bu yüzden kopuntulu olarak, beş yıl askerlik yapar.
>
> Askerdeyken, Diyarbakır, Sivas, Malatya, Siirt, Bingöl, Elâzığ ve İstanbul'u dolaşır. Terhis olunca, bu kez ekmek derdiyle karşılaşır. 1952'de, Yıldız Bahçeler Müdürlüğüne yazıcı olarak girer. Dayanamaz, üç ay sonra, Müdürle çekişerek ayrılır. Bir süre işsiz kalır. Sıkıntılı günler geçirir. Neyse, sonunda ressamlık imdadına yetişir.»

O yıllarda, her şairin başına gelenler, Metin'in de başına gelmiştir. Nereden bileyim ben?.. O da, söylemez, anlatmaz. Demek benim tanıdığım günlerde bu macerasını yaşamaktadır. Oysa bizim mapushanecilik, askerlik bitmiştir. Onunki bitmek üzeredir.

Sabri'den sonra, Can Yücel'i gördüm yanında. Çokçana, Can'la dostluk ederdi... Sonra Fahir belirdi yanında... Fahir'le de bir eyyam ikiz gibiydi... Ardından Oğuz Tansel'le yürüyen bir dostluk ve arkadaşlık... Metin'in yanın-

da hep birisi bulunur... Ya da, bana öyle gelir... Daha sonra?... Artık, Metin de yaşlanmıştır. Kendi başına, yaşamının tanıdı almıştır. Kendi kendiyle baş başadır.

YERÇEKİMLİ KARANFİL...

Her şair, şiirin döner çizgisine uzandığında birlikte bir şey getirmiştir. Edip Cansever'in getirdiği, yoksul evinin bacasında tüten ince bir duman gibi büyüleyen, alıp götüren ince bir hüzündür. Zaten dal boyu da kalabalıklar içinde ince bir hüzün gibi salınmaz mı? *İkindi Üstü*'nü çıkardığı zaman, yıl: 1947'dir. Adı; üçlüdür: Ömer Edip Cansever. O yıllarda onun yaşında her ozan biraz bohem, biraz toplum dışı, biraz soyutlanmış. Asmalı Mescit'in loş, daracık, sığış sığış içkicilerle dolu masaları. Herhal yüreğinin karmaşık, küçük özlemlerini buralarda doyuruyordur. İstek mi, özenti mi, başlangıcın uzak ufuklarına uzanan çizgisi mi, ya da bir yıldız mı çavacak, birçoklarının çok sonra göreceği... Onun için ilk örneğin adı *Salkımlı Meyhane*'dir.

«Yaz günleri sıcacık meyhanelerde.. Taptaze salkımlar içinde... Limana, insan gürültüsüne karşı... Konuşan olmasa, uzun müddet bakıp kalacaktı... Caddelerde, kol kola gezen kızlara...»

Düşünüyorum 1947 yıllarını... Ülkemiz demokrasiye geçmişti. Hileli bir seçimden çıkmıştık. Demokrasiyi icat edenler, aralarında oynamak istiyorlardı oyunlarını. Kendilerinden olmayanları tutukluyorlar, bir ulu ozan hapislerde yatıyordu. Cahit Sıtkı bile gizliden *Kafeste Dolaşan Aslan*'ı Yazıyordu. Bir küçük burjuva şairinin çekingen, araya giremeyen duygusallığı... Bazı dizelerinin altını çizmişim. Bir bütünü çok sonra bulacaktır. Konuştuğumda:

«Orhan Veli ve benzerleri ne söylese bir olay çıkıyordu. Biz çok daha iyilerini söylüyoruz, o ilgiyi görmüyoruz.» diyordu.

Haklı mıydı? Daha ne ilgi bekliyordu? Şiirleri dergilerdeydi. Ardında polis yoktu. Belki hiç de görünmemişti. Bir Enver Gökçe'nin, bir Ahmet Arif'in başına gelenler... Hatta Orhan Veli'nin?

Pablo Neruda, tersini düşünüyor:

«Başlangıçta romantiktim. Yirmi yaşımdayken, *Yirmi Aşk Şiiri* ve *Bir Umutsuz Şarkı*'yı yayınladım. Sonuncusundan o sırada, Güney Amerika'da, iki milyon satıldı. Bunun nedenini bir türlü çözemedim. Benim için bir sır olarak kaldı. Çünkü bu acıklı bir kitaptı.»

Şairler, şiirlerini kendileri için yazmazlar. İnsanlar okusun isterler. İnsanların aralarında tümünce anlaşılır ortak bir dili olacak. İspanyolca, bütün Güney Amerika'nın anladığı bir dildir. Edip şiirlerini, yenileşerek gelişen Türkçemizle yazıyor. Yenileşen dilimizle şiir söylemek şairimizin ilk handikabıdır. Bir de böyle bakması gerekir, şiirlerine...

Aç kalmak, has şairlerimizin ortak uğraşıdır. Eğer babadan, anadan bir arka, dayanak yoksa, işveren resmî görüşe teslim olacaksın. Teslim olmadın mı, sürünme, alınyazındır. Edip dünyaya gelirken yoksulluğun alın yazısını yenerek geldi. Sonraları resmî görüşün karşısına dikildiğinde, yenik düşen Edip değil, resmî görüştü. Edip bir ince hüzündür, dedik. Mizacında âsilik, klasik başkaldırma, toplumla çelişkiye düşme yok. Onun için kendi düşlediğine yakın ozanlara doğru bakar. Şiiri tanıdığı, bildiği için de kötü saydığı şiire dayanamaz. Kırıcı olur. O şair, şiirin çileli, belalı yolculuğuna çıkmış olsa bile... İyi mi söylüyor, kötü mü? Edip'e yakın söylemiyorsa işi bitiktir. Muhip Dranas, felsefesinde, siyasal anlayışında, zigzaglarında Edip'le birlik midir? Değil... Ama şiir söyleyişinde Edip'e yakın göründüğünden, çok ululları elindeki süngerle temizleyerek masanın üstüne, baş yere, onu kor. Sonra Turgut, sonra Ahmet, sonra... durmuş oturmuşluğuyla bağdaşamayacağı Naci... Bu, şairin, şairce bir sıralamasıdır. Bilim adamları ve bilge kafalar, sıralamasına nasıl karışabilir?

Yerçekimli Karanfil'de: «*Omuza asılmış bir tüfektir her sokağın ucu...*» Burada tüfek, bir çiçektir, karanfil, gül, ya da yasemin... Somuttan soyuta doğru bir akış... 1957'ler, 1958'ler... Bir zulüm makinesinin işlemeye başladığı yıllar... Özgürlük bir çengele asılmış kılıçtır. Biz dışında kalsak bile kavganın, özgürlük için döğüşenler vardır. İktidar, CHP muhalefetine bile dayanamıyor. Edip seziyor, bir şeyleri ellemek istiyor. Dokunsa, başkaları gibi ellerinin yanacağını biliyor. Güç, korkuyu yener... Korkuyu yenemiyor. Kıyısından söylemek istiyor: *Umutsuzlar Parkı*...

«*Şunu, şuraya koymalı Bill. Ne kötü bir İngilizce... Ya da ben... Gene mi yenildim Bill?.. Odada, adamın içindeki odada... Radyoyu açıyor Bill... Radyoda kalın harflerle Amerika!.. Ne kötü bir hava...*

Yaşananla yaşlanıyor. Arılaşıyor, durulaşıyor. Bir »tab-ı şairâne»si vardı; elinden tutup getirdiği, onu boşluyor. Kitabının adı, artık, *Petrol*'dür. Alkolle kafiyeli petrol...

«*Tokatlı diyorlar ya da bir ekmeğin başlangıcı... Ezilmiş, sakin, onca bir yoksulluğu ödüyor durmadan... Bu kimin evreni, bu saçına el atma saatlerinde... Bu kim ki ölüyor, Tokat'ta ölüyor her zaman...*»

1966'larda, belirgin bir yaşamın içindeydi. Ama belirgin yaşam neydi? Bir gerçek mi, soyut bir kavram mı? Kendi yarattığı düşsel dünyadan ayrı bir dünya mı? Bir gözlük gibi kendi dünyası ile mi öte dünyalara bakıyordu? İkisi birbirine mi karışıyor, o mu karıştırıyordu? Her yere çağrılan fakat *Çağrılmayan Yakup*'tu.

«*Bakınca ilgilenmediğim, gene de aklımda tuttuğum bir şeydi ki Ulvi Uraz... Mavi gözlerinde kendinin olmayan, olmadıkça da... Yüzünü bir kasaba tiyatrosundan daha büyükçe tutan... Bir Ulvi Uraz'dı ki... Makyajını temizliyordu, sol elindeki pamuğu, onu... Sonradan nereye attı, pek bilemem... Bilemem de, ben yeni aldığım bir şemsiyenin ucuyla oynuyordum... Sanki bir olağanlığı göstermek için, ya da... Sonsuzla bölünmekte olan Ulvi Uraz'a... Bir koltuk ayırmak için kendi tiyatrosundan...*»

Karşısındakine, kendi bulgusu olan bir şiirle bakmak istiyordu. Bu şiir bir yöntem miydi, bir yol gösterici mi, bir öncü mü? Plasterini ile oynayan bir çocuğa benziyordu. Ulvi Uraz ise o yıllarda, oynayacak bir sahne bulmanın mutluluğu içinde, sırtına yüklenen yılların kamburunu biraz hafifletmeye çalışıyordu. İki sanatçının birbirine bakışı unutkanlığın dirilişidir. Çağdaş sayılırlar. Dizelerde adı geçse bile el ele tutuşmadıkları anlaşılıyor.

«Bir sanat ne kadar yaşar bir eskici dükkânında... Bir ırmak bir taş köprüye sarmaşıksa...»

Günümüze yaklaşıyoruz.

Çalışma baştacımız, ekmeğimizdir. Çok yazmak, çok görünmek istiyor. Küçük meyhaneler, vakitsiz içkiler, kırmalar, kırılmalar geride kalacaktır... Kurt, düşüncenin içine girmiş, yuvalanmış... İnsanı düşünemez ettiklerinde şiir olur mu? Kara bulutlar, onu da bulandırıyor. Aydının çilesinde, çileli olacaktır. Lacivertlerini çekecek, Beyoğlu caddesinden, düşmanlık edenin üstüne üstüne «Ben de varım.» diye yürüyecektir. Karamsarlığı bir kuş olup havalandığında her soylu ozanımız böyle yapmadı mı? Tutturdular, tutukladılar ama, yaptı.

«Öfkeliyiz, öfkeyse sonuçtur ergeç... Bir aşk gibi yaşamak gerek öfkeyi... Sevginin ağıtıdır bir bakıma... Ve bir gün de gelebilir ki sevgilim... Kapkara bir davet olabilir kin... Zulmün ve tutsaklığın diyeti olabilir... Sen bunu bilemezsin!.. Bilsen de şairsin, havalar da soğudu, kendine iyi bak!.. Ve sakın unutma: Sıra öfkenin...»

Bir güçlü ozan olmanın çetin, dikenli yolculuğunu göze alabilirse, katlanırsa, neler yapamaz!.. Tıkanır kalırsa, şiir de olduğu yerde sayar.

BİR DAĞI AŞMADAN ÖNCE

İnsanın epeyce yaşlandıktan sonra yaşamını ya da özgeçmişini anlatması, bir dağı tırmandıktan sonra tepeden

bir ovaya bakması gibidir. Tepeye tırmandıktan sonra bir «Oh» demiş, sonra «Bunca çölü açlığa, susuzluğa, bunca acıya karşın geçtim!» diye rahata ermiştir. Başka anlamda, ununu elemiş, eleğini asmıştır. Öyle mi oluyor? Bana, öyle oluyor gibi geliyor.

Benim özgeçmişime ait yazacak çok şeyim kalmadı. Fıkra, çoğunlukla fıkra, öykü, roman, anı, benzer yazılarda ne söyledimse hepsini harcadım gibi geliyor. Başkalarını anlatır gibi davrandığımda da çoğu zaman kendimi anlatmışımdır. Benim, yazarlığımda kendimden başka, kendi gözlem ve anılarından başka sermayem olmadı ki!.. Başka yazarların da olduğunu sanmıyorum. Onlar da, başka yazarlar da sermaye olarak kendilerini yazmışlardır da, kendilerini yazmıyormuş kibi davranmışlardır. Belki de bir türlü numara yapmışlardır. Genç bir romancı arkadaşım, son zamanlarda ünü epeyce yaygınlaştı, bir gün bana, «İyi bir roman yazacaksan, kendini değil, başkalarını anlatır gibi yapacaksın.» demişti. Bu öğüdünü ben yutmadım ama, yutan eleştirmenler çok oldu. Ona övgüler düzerlerken onun yutturduklarını yazdılar. Beni kınarlarken de kendimi anlatmamı kınadılar.

İnsan ne zaman doğduğunu, nerede doğacağını bilemez. Ben, Ankara'dan Haymana'ya giderken iki dere arasında kalan bir Kürt köyü vardır, Dereköy, orada doğmuşum. Babam Kuvayı Milliye döneminde Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa'dan yana çıkmadığı için kötülendiğinden, bu Dereköy'e gelip sığınmış. Kürtler babamı, sarıklı bir imam olduğu için korumuşlar. Orada bir Kürt kızıyla evlenmiş, ben ve iki oğlan kardeşim (Mustafa ile Ziya) doğmuşuz. Azıcık kendimi bilir gibi olduğum zaman anam ölmüştü. Babam genel af çıktığı için ortada görünmeye başlamış, Haymana'ya yerleşmişti. Yani ilçeye gelmişti. Dereköy'den anımsadıklarım; bağlama çalan, Âşık Kerem ve Elif'le Mahmut söyleyen bir dayımın olmasıydı. Onun sazını ve söylediklerini öyle candan dinlerdim ki, belleğimden çıkmayan canlı anılarımdır.

Haymana İlkokulu'nda öğrenime başladım. Satılmış Efendi adlı okul müdürü de olan bir öğretmenimiz vardı. Çok döğerdi. İlkokul benim için dayak demektir. Bu yüzden okumayı ve yazmayı herkesten önce öğrendim.

Bir süre sonra Ankara'ya geldik. İstiklal İlkokulunda okudum. Samanpazarı'nın altında, Yahudi mahallesinin üstündeydi okulumuz. Ramazan Bey diye bir öğretmenimiz vardı, o da çok döğerdi. Öğrenmek bizim için dayaktan kurtulmaktı. Çalışkan bir öğrenci sayıldımsa dayak korkusundandır.

Ortaokul ve Liseyi Taşmektep'te (Ankara Erkek Lisesi'nde) okudum. Hacettepe'ye yakın Mavi Hastane vardır ya, orada taş bir yapıydı. Onun için Taşmektep demişlerdi. Ankara'da böyle üç yapı vardı. Birisi yanan Millî Eğitim Bakanlığı, biri de şimdiki vilayet binasıdır. Vilayet binası tıpatıp ikisine uyar. Eğer içini çok değiştirmemişlerse içi de onlara benzer.

Ankara Erkek Lisesi bizim bitirdiğimiz yıl Atatürk Lisesi oldu ve Maltepe yakınlarına, şimdiki yerine taşındı. Neden adını değiştirdiler, o tarihî yapıyı neden alıkomadılar bilemem. Ankara için çok anısı olan, çok kişinin okuduğu bir yapıydı.

Lisede iyi bir öğrenci değildim. Sınıfı zar zor geçerdim. Ama ortaokulda Gaffar Güney, Nurettin Artam, hocalarım oldu. Gaffar Güney'den Rus edebiyatını, bizim yeni edebiyatımızı öğrenir gibi oldum. Kulağımıza bir şeyler sokmasını bilmişti. Özlü yazıya ve Türkçeye titizliği vardı. Öyle hamasi vatan, millet, sakarya edebiyatı öğretmezdi de, ince şeyler öğretir gibi gelirdi bize... Bir örnek vereyim. Behçet Kemal okutmazdı da, Ahmet Haşim okuturdu. Behçet Kemal o zamanlar hem Atatürk'ün şairi idi, hem meydanlarda, resmî toplantılarda şiirler okuyan, Atatürk'ü öven ünlü bir ozandı. Ona kötü diyen bir öğretmen gözümüzde büyür, biraz da Atatürk'e kafa tutuyor gibi gelirdi.

Gaffar Güney çok yakışıklı bir öğretmendi. Kadın hocaların ona bayıldığını, çocukluğumuza rağmen anlardık. Ama onun yüreğinde bir yangın vardı, kadın hocalara dönüp bakmazdı bile. Sonra da bu Gaffar Güney, çok perişan çok sefil oldu. Ankara caddelerinde işsiz güçsüz dilenci gibi dolaştığını bilirim. Hatta Samet Ağaoğlu bu hocamız için (Öğretmen Gafur) diye bir öykü yazmıştı.

Lisede Necmettin Halil'den, Feyziye Abdullah'tan edebiyat okudum. Necmettin Halil bir yıl okuttu. Feyziye Abdullah iki yıl. Feyziye Abdullah'ın notu çok kıttı. Fakat ben

dokuzdan aşağı not almazdım. Demek epeyce edebiyat biliyormuşum. Lise dokuzda şiir yazmaya başlamıştım. Ortaokulda da yazıyordum ama, neler yazdığımı anımsamıyorum. İlk şiir defterlerim hep yitti. Lisede yazdığım zaman, Feyziye Abdlulah şiir yazdığımı duymuştu. «Getir göreyim», demişse de hiçbir şiirimi göstermemişimdir. İçimde, hocamın benim yazdıklarımı anlamayacağı gibi bir duygu vardı. Çünkü bize övgüyle sunduğu yazarları ve şairleri beğenmezdim. Onun için benim şiirlerimi de nasıl olsa beğenmeyecek sanırdım. Hocamla aramızda «şiirlerimi göstermek, göstermemek» bir anlaşmazlık konusu oldu. Ama ondan, çok şeyler öğrendiğimi de söylemeliyim. Özellikle Arapça, Acemce kelimeleri, onların köklerini, nerede nasıl kullanılacağını, aruzu ondan öğrenmişimdir. Liseyi bitirdikten sonra Feyziye Abdullah'la, karşılaşsam bile, selamı sabahı kestim. Demek siyasal bir duygu ikimizi ta o zamanlardan beri ayırmış. Bugün de siyasal görüşlerimiz ayrıdır. Bugün, nasıl oldu da o zamanlar hocamın tutucu, bağnaz, geçmişe bağlı bir kişi olduğunu çakmışım diye düşünür, şaşarım. Belki de Fuat Köprülü'ye olan bağlılığı, şoven milliyetçileri fazlaca tutması buna sebep olmuştur. Kim bilir, ne bileyim ben. Bir lise öğrencisi idim o zamanlar.

Nâzım Hikmet'in Harbokulu olayı olduğunda onuncu sınıfta idim. Bizim okuldan bazı kişiler de bu olaya bulaştırıldı. Biz Nâzım'ın şiirlerini gizli gizli okuyorduk. Yakalanıp Ankara'ya getirildiği, Harbokulu'nda tutuklu olduğu; küçük kentte kulaktan kulağa yayılmıştı. Sınıf arkadaşlarım arasında Fuat Taşer, Fethi Giray, Oğuz Özdeş vardı. Bunlarla ortaokuldan beri arkadaştık. Kendi aramızda şiir tartışmaları yapar, bazı gizli şiirleri defterimize yazardık. Nâzım'a yakın oluşumuzda bunların etkisi de olabilir. Enver Gökçe, sınıf arkadaşım değildi ama, mahalle arkadaşımdı. Onunla da şiir alışverişi yapardık. Birbirimize kitap verirdik. Bütün bunların etkisi olacak.

Dinamo'nun Gazi Eğitim Enstitüsü olayını duymuştuk. Çünkü bu olaya adı karışan Hamdi Konur (Topuz) bizim mahallede bir akrabasının evinde kalırdı. Gerçi Konservatuvar'da (Musiki Muallim Mektebi) yatılı öğrenci idi ama, evci çıktığında orada kalırdı. Bu yüzden de kulağımıza çalınmış olabilir.

Yani diyeceğim, öğretmenlerimiz sola açık olmasalar da, bizim kulaklarımıza sol diye bazı sözler çalınıyor, her gizli şeye duyulan bir merakla biz de o yana eğiliyorduk. Suat Taşer, Emin Türk Eliçin'in köylüsü idi. Daha doğrusu İbrahim diye bir köy çocuğu ile beraber Suat Taşer'i de köyden alıp şehre getiren, okumaya teşvik eden Emin Türk olmuştu. Bir de şair Fuat Ofşin vardı onlarla beraber. Yıllar var ki, Fuat Ofşin'i yitirdim, bir daha görmedim. Sonbaharı anlatan bir şiiri vardı: «Taşıdı koskoca bir mevsimi çöp arabaları» derdi. Ressam Kerim Bıçakçı'nın oğlu Hasan vardı. Kuleli'de öğrenci idi. İstanbul'dan geldiğinde kitaplar getirir okurduk. Bütün bir yaz tatili kitaplarla geçerdi. Hasan da şairdi. Aruzla şiirler yazardı. Sonra bu Hasan askerî okulu bıraktı, geldi Dil Tarih'te Rusça okudu. Rusça okuması yüzünden de başı çok derde girdi.

Lise boyunca çevremiz bu arkadaşlarla çevrilmişti. Sadece arkadaşlarla değil, başkalarının başını derde sokan olaylarla da... Bir gün Halkevi kitaplığından Bolşeviklik diye bir kitap istemiştim. Memur geldi, «Seni Müdür Bey istiyor.» diye beni çağırdı. Halkevi kitaplığının müdürü eski bir ittihatçı idi. Korumak için oraya almışlar, kayırmışlardı. Beni, «Bir daha böyle kitaplar okumayacaksın..» diye payladı. Babamın adını sordu. Söyledim.. Babamı da bulmuş, böyle kitaplar okumamamı söylemişti. Halkevi kitaplığından başka kitaplık yok. Ben zorunlu olarak böyle kitaplar okumamaya başladım. Okursam beni kitaplığa sokmayacaklardı.

Ama ben başka bir yöntem buldum. Başka kişilere bu kitapları aldırtıyor, kopyasını çıkarıyordum. Bir şey anlamadan kitabı bir deftere yazıyordum. Böyle kaç defter doldurduğumu bilirim. Defterden okuduğum zamanlar da o kitaplardan hiçbir şey anlamazdım. Sonra karşımıza bu işleri bir bilen çıktı. Artık o bize kitap da buluyor, anlamadığımız yerleri açıklıyordu da...

Çocukluk dönemimizde bizim gibi gençlerin çoğu futbola meraklıydı. Çaputçu sahasında (şimdiki halin bulunduğu yer) Ayyıldız sahasında (Gençlik Parkı'nın olduğu yer) futbol oynarlardı. Okulun da bir futbol sahası vardı. Birçok ünlü futbolcu buralardan çıkmıştır. Benim futbola pek merakım olmadı. Birkaç yıl oynamaya çalıştımsa da

sevmedim. Daha çok, kitap okuyorduk. Paramız yetmediği için kitap da alamıyorduk. Halkevi kitaplığından yararlanmaya bakıyorduk. Orasını da müdür bize zindan etmişti.

Hocalarımızdan bir şeyler öğrenmeye bakıyorduk. Hocalarımız da bir şeyleri pek veremiyorlardı. Gerçi ünlü hocalar vardı. Bir matematik hocamız Faik Bey vardı ki, «sıfırcı» derdik, hem sıfır verir, hem matematiği sevmeyelim diye elinden ne gelirse yapardı. Ortaokulda Hamza Bey bir şeyler söylerdi. Matematiği edebiyat gibi anlatırdı. Şakacı, güleç yüzlü, öğrencileri okşayan, kendini sevdiren bir hocaydı. Ne öğrendikse ondan öğrenmiştik. Cevdet Kudret, Orhan Şaik de Ankara Lisesi'nde öğretmendi ama, bizim sınıflara gelmiyordu. Nurettin Artam'dan biraz İngilizce öğrendik. Nurullah Ataç da son yıllarda bizim okula gelmişti.

Hocalar katı; kitaplıkta bir sansürcü... Ne yapabilirdik? Matematikten geçsek, fizikten takılırdık, tarihten geçsek, coğrafyadan kalırdık, böylece zar zor liseyi bitirebildik. Liseyi bitirdiğimizde bir «oh» dedik. Bu arada Atatürk de ölmüştü. İsmet Paşa döneminde de rahatlayamadık. Baskı, sezebildiğimiz kadarıyla, devam edip gidiyordu. Biz devleti yönetenlerden hep korktuk. Hatta bizim kuşak bir korku kuşağıdır. Öğretmenden, babalarımızdan, devleti yönetenlerden korkardık. Nedense her şeyi korkuyla çözümleyen çemberin içine sıkışmıştık. Üniversitede belki rahata kavuşacaktık. Bütün umudumuz üniversitede idi. Ben Dil Tarih'e girdim.

Bir yandan Dil Tarih'te okurken bir yandan da Ticaret Vekâleti Dış Ticaret Dairesi'nde bir iş bulmuştum. Liseden arkadaşım bir Talat vardı. Onun ağabeyi bu dairede önemli bir memurdu. Ders çalışırken evlerine giderdim. Orada tanışmıştım. İyi satranç oynardı. Ben de satranç bilirdim. Arkadaşım Talat'ın ve bildiğim satrancın yardımı oldu, memurluğa girdik. Dış Ticaret Dairesi lüks bir memurluktu. Biraz hariciyeye benzerdi. Oradan da dışarı memurlar giderdi. Bize, «İyi çalışırsan dışarı gidersin...» diye öğüt verirlerdi. Ama görürdüm ki, dışarı gidenler hep torpilli kişilerdi. Okulla daireyi idare ederek biraz geçindim. Bir yandan da tanınmış solcularla düşüp kalkıyorduk. Bunu daireye rapor edenler vardı. Gençlik, aldırmıyorduk!

Bir gün dairenin müdürlerinden biri beni çağırdı. Doğru dürüst okula gitmemi, şunun bununla konuşmamamı, eğer konuştuğum kişilere dikkat etmezsem, ya daireyi ya okulu tercih etmem gerektiğini hatırlattı. Bu öğüdün yukarlardan geldiğini anlamıştım. Oysa iyi memur sayılırdım. İşimi de, okulu da aksatmıyordum. Ama onlar benim okul, daire, sokak yaşantıma karışıyorlardı. İyi bir çocuk olduğumu söylüyorlar; bu öğüdü, sevdikleri için verdiklerini anlatıyorlardı. Çevremin sarıldığını o zaman sezdim, ama son raları çok daha iyi anladım.

Bir 1 Mayıs günü öncesi, arkadaşlar arasında çıkan bir tartışma üzerine karakola düştük. İfademizi aldıktan sonra arkadaşları bıraktıkları halde beni salmadılar. İki gün alıkoydular. Orada bazı kişiler gördüm. Polisler bunların solcu olduğunu söylüyorlardı. İlk kez polisin mimlediği solcuları görüyordum. Onların arasına beni de katmışlardı. Bazı polisler, «Bu çocuk, bunu da niye getirmişler?» diye soruyordu. Ama bazı sivil adamlar, ki sonradan polis olduklarını öğrendim, kulaklara bir şeyler fısıldıyorlardı. «Ha!» diyenler, yüzlerini öte dönüp gidiyorlardı. Sivil polislerle böylece karşılaştım. Polisin bir de sivili olduğunu o zaman anladım. Babam gelip ertesi gün beni kurtardı ama, polisin sivil de olabileceğini öğrenmiştim. O günden sonra çevremde bir sivil bitse, ona polis gözüyle bakıyordum. O zamanlar sivil polise (taharri) derlerdi.

Fakültede öğrenciler ikiye bölünmüşlerdi. Biz, solcular arasına karıştık. Sonradan ülkemiz solculuğunda epeyce ün kazanacak olan birçok kişiye fakültede rastladım ve arkadaş olduk. Bugün adlarını anımsadığım Şevki Akşit'i, Enver Gökçe'yi, Asım Akşar'ı, Asaf Ertekin'i, Nejat Yetkin'i, İlhan Başgöz'ü tanıdım. Kız arkadaşlarımız da vardı. Nezihe Araz, Mübeccel Kıray, Melahat Türksavul, Leyla, Nilüfer, Jale, daha birçokları da solcu kız öğrenciler arasındaydı. Hocalarımız arasında Behice Boran, Niyazi Berkes, Muzaffer Şenyürek, Saffet Korkut vardı. Polis molis bize vız geliyor, dünyayı tozpembe görüyordum.

Dairede fazla dayanamadım. Ben ayrılmasam onlar bir kulp takıp ayıracaklardı. Günün birinde istifa edip çekildim. Gazetecilik bu sırada karşıma çıktı. Bir süre iktidar partisinin gazetesinde çalıştım. Sonra İstanbul gaze-

telerinin Ankara muhabirleri yanında çıraklık ettim. Seviyordum mesleği... Bu meslekte kalırsam pek ilişen olmayacak sanıyordum. Kazın ayağı öyle değilmiş.

O zamanlar sarı basın kartı yoktu. Vilayet bazı gazetecilere, bazı yerlere serbestçe girmeleri için bir kimlik kartı verirdi. Benim için de vilayetten bir kimlik kartı istediler. Ama bir türlü benim kimlik kartı verilmedi. Vilayete sorduğumuzda Matbuat Umum Müdürlüğü'ne sorun diyorlardı. Matbuat Umum Müdürlüğü'ne soruyorduk, vilayete sorun diyorlardı. Sonunda anlaşıldı, beni atlatıyorlardı. Gazetecilikteki ustam, «Eğer iyi bir gazeteci olacaksan, şu solcu çocuklarla arkadaşlık etmeyi bırak.» dedi. Onun kulağına da fısılamışlardı.

Solcu arkadaşları da bırakamadık, gazeteciliği de, başka gazetecinin yanına yamandık. Bilal Akba'nın yanına kapılandık. Bilal Akba ve Adil Akbay birçok İstanbul gazetesinin muhabirliğini yaparlar, gazetelerin de genel satıcılarıydılar. Polis onlara pek ilişemezdi. Belki polisle işbirliği halindeydiler. Burada da bir süre barındım.

İkinci Dünya Savaşı günlerinde özgürlükler yoksa da, ülke bir durgunluk dönemi geçiriyordu. İktidar sola da, sağa da karşıydı. Solculuk işçiden yana olmaktı ama, sağcılık turancılık ve dincilik demekti. İşine geldiğince bazen solcuları, bazen sağcıları içeri sokarak siyasal tutumunu belirliyordu. Solcu olmadığı zaman solcu, sağcı olmadığı zaman sağcı icat ediyordu. Köy Enstitülerini kendi kurmuştu, orada okuyanları da, iktidar, kendi içeri sokuyordu.

Savaştan sonra demokrasiye geçildi. Bu sırada Ankara'da bazı gazeteler yayınlanmaya başladı. Ben önce *Kuvvet*, sonra *Kudret* gazetesinde çalışmaya başladım. *Meydan* diye bir edebiyat dergisi çıkardım. Fethi Giray'la birlikte çıkarmıştık. Dergi bir sayı çıktı. Desenleri Abidin Dino yapmıştı. «Meydan» başlığının altına Şeyh Galip'ten bir iki dize yazmıştık. «*Ser ver ki olasın seraser / Meydandaki baş içindir efser.*» Dergiyi hem mahkemeye verdiler, hem de kapattılar. Bir dergiyi kapatmak kolaydı. Kapandı, dendi mi kapanmış olurdu.

Yargıç, karşısına çıktığımda, derginin başlığı altındaki dizeleri gösterdi: «Bunları niçin yazdınız?» diye sordu.

«Şiir, edebiyat olsun..» diye yanıtladım. Yargıç güldü. Kuşkuyla yüzüme baktı:

«Bak oğlum,» dedi. «Başka beyit mi bulamadınız? Bak savcılık bu beyitle halkı kışkırtıyorlar diyor. Bir daha böyle şeyler yazmayın. Madem dergiyi toplatmışlar ve yasaklamışlar. Siz de bundan sonra böyle işlerle uğraşmayın.»

Yargıç, şiiri doğru yorumlamıştı. Biz de meydandaki taç'ın baş veren kahramanlar için olduğunu ima etmek istemiştik. O kanmış göründü, biz de onu kandırmış göründük, böylece dergi macerası sona erdi. O dönemin bütün ünlü şairlerinin şiirlerini yayımlayan, salt bir şiir dergisiydi.

Sendikalar kuruluyordu. Tuttum, Ankara'da sendika adını taşıyan ilk işçi örgütlerinden biri olan Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikasını kurdurdum. Maltepe'de yeni değirmen ve Yayla Makarna Fabrikasında çalışan işçi arkadaşlarım vardı. Mehmet Göze, Ekrem ve Talip ustalar. Onlar kurucu oldular. Tüzüğünü yaptım, dilekçesini yazdım. Valiliğe başvurduk. Vali yardımcısı dilekçeyi Defterdarlığa yolladı. Sendika sözünü sandık sanmıştı. Neyse anlattık, açıkladık, yeniden ilgili yere getirdik. Zaten dilekçeyi verince sendika kuruluyordu. Bir süre bağımsız çalıştı. Sonra araya başkaları girdiler, iktidar partisinin sendikaları arasına baskıyla soktular.

Dil - Tarih'te öğrenci derneğini bizim elimizden alınışlar, bizi fakülte dışına çıkarmışlardı. Biz de tuttuk, fakülte dışında, birçok gençleri içine alan bir dernek kurduk: Türkiye Gençler Derneği... Sanatçılar, şairler üyemizdi. Daha yaşlı olanlar onur üyesi oluyorlardı. Bu derneği de yaşatmak istemediler. 4 Aralık 1945'te Tan matbaası ve İstanbul'daki başka yayınevleri ve matbaalar yıkılırken, Ankara'da bizim derneğe baskın verdiler. Bütün kitapları, eşyaları bir kalabalık basıp yağma etti. Derneğin bazı kurucuları ile eylemli üyelerini tutukladılar. Bunlar arasında ben de vardım. İlk kez hapisliği de tattım. Şevki Akşit, Enver Gökçe, ben, Melahat Türksal, Nuran tutuklandık. Birkaç ay yattıktan sonra çıktık. Aklanmıştık.

Sonra askere gittim. Yedeksubay olamadık. Kıtaya çıkardılar. İki yıl şurada burada askerlik ettikten sonra terhis olundum. Döndüğümde Demokrat Parti iktidara gel-

mişti. Biraz nefes alır gibi olduk. Birkaç gazetede iş buldum. Yeniden gazetecilik başlamıştı. Birçok İstanbul gazetesinin Ankara muhabirliğini yaptım. Gazeteciler Sendikasını Ankara'da ilk kuranlar arasındaydım. Yıllarca başkanlığını ettim. Hıfzı Topuz ve İhsan Ada ile gazeteciler konferansını topladık. Altan Öymen'le Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonunun kurulmasına ön ayak olduk. Federasyonun yıllarca ikinci başkanlığını yaptım. Birinci Başkan Cemal Refik'ti.

Böyle işlerle uğraşırken bir yandan da şiirler yayınlıyor, şiir kitapları çıkarıyordum. İlk şiir kitabım 1945 yılında *Birinci Kilometre* adıyla yayımlandı. Önce toplatmak istediler. Toplanana kadar çoğu satılmıştı. Sonra bilmiyorum, toplatmaktan da, mahkemeye vermekten de vazgeçtiler. İkinci şiir kitabım 1954 yılında çıktı: *Dünya Güzel Olmalı.*

Gençlik günlerimi anlatırken hatırıma gelenler bunlardır. Bu yaşa bu maceralardan geçerek geldim. Bundan sonrasını başka bir vesile olursa yazarım. «İşte bu kadardır ol hikâyet...»

ARPA BOYU

ASIM AKŞAR'IN ARDINDAN

Geçtiğimiz pazar Asım Akşar'ı da gittikçe selviden yoksunlaşan Karacaahmet'in bir mezarına gömdük. «*Asım Akşar da kim?*» diye soranlarınız olabilir. Dar bir aydın çevrenin, hep yasaklamaya uğrayan düşüncenin adamıydı. Dil-Tarih olaylarının, bundan 35-40 yıl önce, içine karışmış olanlar, o günlerin yakışıklı ve erkek güzeli Asım'ını hiçbir zaman unutamazlar. Irkların birbirine karıştığı Balkan topraklarından gelmişti, her Balkanlı delikanlı gibi ilkin fiziği ile dikkati çekerdi. Sarı saçlar, mavi gözler, ak pak bir ten, uzun bir boy.

Balkanlı olduğu, Tito'yu çok beğendiği için mi nedir, bir süre adı «*Titocu*»ya çıkmıştı. Ardından böyle adlandırıldığını bilir, çok üzülürdü. Oysa işçileri ve emekçileri gözeten bir düşünce uğruna bütün ömrünü vermişti. Tartışmaya açık ama tartışmasız yaşadı.

İstese hepimizden ünlü olabilirdi. Eleştiri yazıları ile dergilerimizde ilk göründüğü zaman bile değerini, yeteneğini, bu yolda becerili örnekler vereceğini kanıtlamıştı. Üstünde çok durmadı, başlamasıyla bitirmesi bir oldu. Demokrat Partinin yeni palazlanmaya başladığı yıllarda Ankara gazetelerinde bir süre çalıştı. Gazeteciliğin karmaşık, rekabetli serüveni de içini açmadı, onu da yarıda kodu. Gizli gizli, kalemi kâğıdı eline alır mıydı, bilmiyorum. Konuşmalarında, konulara egemen olur, çözümsüz gibi görünen sorunları kolayca çözerdi. Aydın bir çevreden de çıkmadığı halde bu yeteneği nereden gelir diye şaşardım.

Haldun Taner, çok dostu, tanıdığı elimizden aldığı için 1981 martına «*Acımasız*» diyor. Acımasız olan sadece mart mı? Yaşamını acımasızlaştıranlara ne dersiniz? Hasan Tanrıkut, Adli Moran, Asım Akşar... Büyük değer ve yetenekleri anlatılamadan ve anlaşılamadan aramızdan ayrılmadılar mı?

Mezar başında küçük bir tatsızlık oldu. Asım'ın eski bir dostu ve ülküdaşı bir şair, Asım'ın değerini ve özelliklerini anlatırken, bir akrabası kükredi. Asım'ın bütün ömrünü

verdiği, ömür boyu yücelerden tuttuğu bir deyimi, dostlarına karşı sövgü olarak kullandı.

Tatsızlık, çabuk geçiştirildi.

Düşünüyorum da, mezarlıkların ve gömme törenlerinin çok uyarıcı bir niteliği olması gerekir. İnsanlar her şeylerini, güzelliklerini, çirkinliklerini, kirlerini paslarını, para, kadın, üstünlük hırslarını, siyaset, makam sevdalarını, her şeylerini musalla taşı üstünde bırakıp gidiyorlar. Orada, o musalla taşının önünde, son saygı duruşunda bulunurken dünyasal bütün kirliliklerden arınır gibi oluyoruz. Dostumuzu götürüp, mezarlıkta, kara topraklar içine gömdükten sonra, gözlerimizde o dünyasal hırs yeniden çiçekleniyor, her şeyi unutuveriyoruz.

Birçok girişimlerinden sonra geçim sıkıntısı Asım'ı yeniden sıkmaya başlamıştı. Yakınlarına, *«Libya'ya gideceğim, orada bir iş buldum.»* diyordu. Libya yolculuğuna çıkacağına kendini öylesine inandırmıştı ki, *«Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var,»* sözüne uyarak yakınları ile ağır ağır vedalaşmaya başlamıştı. Kendine bu ayrılık ziyaretleri bir Libya vedası gibi geliyordu. Oysa dostluk ve insan sevgisi ile çarpan yüreğine birden üçüncü ağrı saplanmıştı. Bu veda Libya için değil, bu dünyadan, öteki evrene çıkılan bir yolculuk içinmiş... Nereden bilebilirdi?

Eski dostum, eşi Nuran'a Sabahattin Dikmen'le birlikte başsağlığına gittiğimizde gözüm kitaplığına ilişti. Her eskiyi ve eskiyeni, her yeniyi ve yenileneni okuyormuş. Küçük kitaplık, ömrünün aynası idi, aydın kişiliğinin nerelerden kaynaklandığını yansıtıyordu.

İnatla üstüne çullandığımız, yitirmek için elimizden geleni ardımıza koymadığımız nice yitiklerden biridir Asım Akşar...

12.4.1981

YENİDEN BAŞLAMA

Orhan Veli, 1937 yılında, Ulus gazetesinde ne tür şiir yazdığını iki arkadaşı adına açıkladı. Bu konuşmasında, «Sanat,» diyordu. «Hiçbir zaman itikatların tellallığı işiyle tavzif edilemez (görevlendirilemez). Yahut yeni de olsa birtakım ideolojilerin söylediklerini bilinen kalıplar arasına sıkıştırmak yeni bir şey yapmış olmak değildir.»

Orhan Veli, genç yaşında ölmüş olmasına karşın, kendini kısa bir sürede yenilemesini bilen bir şairdir. Sadece kendini yenilememiş, geliştirmiştir de.

Sanatı inanışların buyruğuna vermek istemiyordu ama, kendi inandıklarını yazmaktan da geri durmuyordu. 1938'de *Montör Sabri* şiirini yazdığı zaman, onu tutan çevreler birdenbire şaşaladılar. «Bu şair neler söylüyor?» demeye başladılar. Resmi şiirin zaptiyesi gibi görünen Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya'nın bu şiir üstüne yazdıklarına göre de, Orhan Veli, solculuğa yönelen bir şair olmuştu.

Montör Sabri şiirini bir kez daha okumakta yarar var sanıyorum.

Montör Sabri ile
Daima geceleyin
Ve daima sokakta
Ve daima sarhoş konuşuyoruz.
O her seferinde,
«Eve geç kaldım» diyor.
Ve her seferinde
Koltuğunda iki okka ekmek.

Montör Sabri'yi, o yıllarda, Kürdün Meyhanesine giden bütün sanatçılar tanırdı. Orta boylu, kumrala çalan saçlı, göçmen görünümünde bir işçiydi. İmalat-ı Harbiye fabrikalarında montördü. Meyhaneye gelir, geç saatlere kadar içer, sarhoş olur giderdi. Bazen de, gene barların bulunduğu caddede geç saatlerde koltuğunun altında eve götüreceği nevalesi ya da ekmeğiyle görünürdü. Montör Sabri'yi hepimiz tanırdık ama şiirini, adıyla sanıyla Orhan Veli yazdı.

Melih Cevdet, Montör Sabri'nin son dönemini de biliyor: «Geçen yıl bir lokantada Orhan'ı gördüm. Yanında

ayağı kesik bir adam vardı. Tatlı bir muhabbete dalmışlardı. Orhan beni görünce, Montör Sabri'yi tanımadın mı? dedi.»

Demek ayağı kesilmiş.

Düşünüyorum da, aradan yıllar geçti. Şimdi Montör Sabri diye bir şiir yazmak kimseyi, tek başına solculukla suçlandırmaz. O yıllarda 'Montör Sabri'yi anlatmak, «koltuğunda iki okka ekmek» demek solcu olmaya yetiyordu. Orhan Veli, şiire başladığında solcu değildi. Sonradan olduysa ağır ağır oldu. Orhan Veli'nin şiir çizgisi gittikçe gelişen, onur duyulacak bir çizgidir. Geriye bakıldığında, eski yıllara dönüldüğünde bunları da izlemek gerekir.

Meydan dergisini çıkardığımda, Melih Cevdet'in ünlü *Tohum* şiiri için sorguya çekilmiştim. Gene bu dergide çıkan bir şiirimde, «Ah, işgücünü yemişler» dediğim için de mahkemeye verilmiştim.

Bir şairin resmi görüşle ne zaman uzlaştığına, ne zaman ters düştüğüne tarihsel gelişim çizgisine göre bakılmalıdır. Şairin tüm şiirlerini alıp tarihsel gelişim sürecine göre bakmadınız mı, şairi de, kendinizi de yanıltırsınız.

Orhan Veli de, iki arkadaşı da 'Garip' çizgisinde tıkanıp kalmamıştır. *Garip*'in önsözünü incelerseniz, birinci basımı ile daha sonraki basımları arasında bazı düzeltmelerle karşılaşırsınız. Bu, şairi küçültücü değil, yüceltici bir değişimdir.

Muallim Naci, Tevfik Fikret'in şiirlerini gördüğünde, «Şiir bitti,» demiş. Oysa biten Muallim Naci'nin şiiriydi ve Tevfik Fikret'le şiir yeniden başlıyordu. Öyle dönemler vardır ki, şiire bitti gözüyle bakanlar çıkar, bilmezler ki, şiir yeni ellerde, yeniden başlıyordur. Bazı şairler de şiirlerini yenileyip aşarak, şiiri yeniden başlatabilir. Sorun, sanırım, bunu görmektedir.

22.5.1983

YİTEN ANILAR

Ayvalık, Burhaniye, Edremit Balıkesir'in ilçeleridir. Buralardan çok ünlü sanatçı ve politikacılar çıkmıştır. Şair

Mustafa Seyit Sutüven için ne yazdımsa, Edremit'te doktorluk etmiş olan Rebii Pekergin'den duyduklarımdır. Yoksa ben Sutüven'i pek az tanırım, görüşmüşlüğüm de dördü beşi geçmez. Sutüven için kitaplara girecek yazıların benim olmaktan çok Dr. Rebii Pekergin'in olmak gerekir.

Sabahattin Ali de Edremit'ten çıkmıştır. Kuyucaklı Yusuf bu yörelerin ürünüdür. Sutüven, Sabahattin Ali, Esat Adil Müctecabi gençlik arkadaşlarıdır. Belki Sıtkı Yırcalı'nın, Esat Budakoğlu'nun da arkadaşları olabilir. Aralarında geçmiş birçok anılar vardır. Bunlar yazıya dökülmediği için de yitip gitmiştir. Belki bazı belleklerde yaşamaktadır da... Kim bilir!...

Bu yörelerin çok iyi tanıdığı Dişçi Muhlis Künt'ten, geçende bir mektup aldım. «Sabahattin (Ali) ve Sutüven'le en son kayısı ağacının altında yarenlik etmiştik.» diyor. «Edremit'te Soğuk Tulumba kahvesinde, Otobüsün kalkma saati yaklaşmıştı, yolda sordum:

— Fatih (Rıfkı Atay) bu gerçekleri biliyor da neden yazmıyor?

— Atay, politikacıdır, dedi Esat Adil Müstecaplı, işine geleni yazar, işine geleni görür, işine geleni işitir, işine geleni söyler.

«Sonra Sabahattin gitti, bir daha görmedim.»

Dişçi Muhlis'in mektubu birkaç satırlıktı ama, bana pek dokunmuştu. Kim bilir daha neler vardı dilinin altında, neler söyleyebilirdi. Falih Rıfkı, işine geleni yazıp, işine geleni anlatıyordu. Muhlis de öyle yapmıyor muydu? Dr. Rebii'yi görebilsem de, bu mektubu gösterebilseydim, onun da belleği tazelenir, kim bilir neler söylerdi!..

Bana aktarılan en küçük bir anı kırıntısına boş vermem, bir yerini bulur yazarım. Bu huyumu bildiğinden midir nedir, Konur Ertop, her gördüğünde:

«Aman yaz,» der. «İlerisi için belge oluyor.»

Belge olur mu olmaz mı bilemem, benden ve bana aktaranlardan başka tanığı yok ki!.. Sonra insan belleği doğrulayıcı olduğu kadar, yanıltıcıdır da.. Belleğime çok güvenirdim, bakıyorum yavaş yavaş beni boşluyor, aldattığı da çok oluyor. Şurda burda konuşulanları hemen bir yere not etmezsem unutuyorum. Birisi bir şey anlatırken kaleme, kâğıda davrandığımda anlatan ürküyor.

Bir gün önemli bir devlet adamının sofrasında idim. Konuşurken çok önemli şeyler anlatıyordu. Ancak anlatılanın içinde çok da isim geçiyordu. Olayları bellekte tutmak kolaydı da, isimleri tutmak zordu. İkide bir sofradan kalkıyor, tuvalete doğru yöneliyor, orada bir kâğıda yazıyordum.

Benim sık sık tuvalete gitmem, önemli devlet adamının elbette dikkatini çekmiş. Bir kalkışımda ardımdan şöyle demiş:

«Çok yazık, bu genç prostad, kendini tutamıyor, sık sık dışarı çıkıyor. Bende vardı, söyleyin ameliyat olsun kurtulsun.»

Geçende Dr. Rebii'den öğrendim, Sutüven bir tek kadehten fazla içmezmiş. Her akşam içermiş ama, bir kadeh.

«Sofra bu, zorlarlarsa da içmez miydi?»

«Hayır, öldürseler içmezdi.»

Şaşmıştım, içki içenin böylesi dayanıklı ve ilke sahibi olması çok zordur. Sofrada ağzı içkiye bulaşmış hangi kişi bir kadehle kalabilir. Demek Sutüven'in bağnazlığı da burada düğümleniyormuş.

Cahit Sıtkı Tarancı askerliğini Edremit'te yapmıştı. Bir gün Sutüven'i ziyarete gitmiş, «Ben Cahit Sıtkı Tarancı...» demiş. Sutüven bel bel yüzüne bakmış, tanımazlıktan gelmiş. Cahit de, kös kös dönmüş. Bir daha buluşmamışlar. Askerlikten sonra bu olayı Cahit Sıtkı yana yakıla anlatırdı.

Bunu Sutüven'i tanıyanlara söylediğimde, «Yapmaz.» dediler. Dediler ama, ben Cahit'in yalancısıyım. Anımsadığım bir yedeksubaylık fotoğrafı vardır, orada Melih Cevdet, İlhan Berk, Sutüven, Bedri Rahmi, Mümtaz Zeki bir arada görünürler. Sutüven fotoğraftan kaçmamış demek.

Şairleri, sanatçıları eskiden tanıyanlar anlatırlarken not etmeli, zamanla unutuluyor. Öyle kişiler tanıdım ki, öyle sanatçılarla senli benli olmuşlar ki, hiç umulmaz... Not edersem yazıyorum, etmezsem unutup gidiyorum.

24.5.1981

ENVER GÖKÇE'NİN ARDINDAN

Kargacık burgacık yazısından tanımıştım, mektup ondan geliyordu. Yazısını ancak lûpla (büyüteçle) okuyabilirsiniz, öyle küçük yazardı. Şimdi değil, daha yazıyı ilk öğrendiğinden beri öyle yazardı. «Kâmuran Bozkır'a şiirler vermiştim, acaba nerede bulabilirim, sende adresi var mı?» diye soruyordu. Mektubunda isim de, adres de yoktu. Ondan geldiğini bildim. Kâmuran'ı nerede bulabileceğini tahmin ettiğim bir yanıt verdim. Huzurevine yazmıştım mektubu...

Yıllar sonra şiirlerine ilgi duyulduğunda bir şiir kitabı çıkaracak oldu. Fakat şiirlerini bir türlü bulamıyordu. Çünçü her biri bir yana dağılmıştı. Ömrü boyu polis takibinden bir türlü başını alamamıştı, düzenli bir hayatı olmamıştı, şiirleri nerede, nasıl saklasın!. Şiirleri yayınlanmışsa dergilerde, yayınlanmamışsa şurda burdaydı. Çocukluk arkadaşı olduğumuzdan, şiire birlikte başladığımızdan, bende, yayımlanmamış eski şiirlerinin bulunabileceği kanısındaydı. Hatta öyle bir saplantı içindeydi ki, bende vardı da sanki ben çıkarmıyordum, öyle sanıyordu. Karşılaştığımızda, «Sen bir yerleri karıştırsan, bir şeyler bulursun!...» diye sitem ederdi.

Ölümünü bir sabah haber verdiklerinde çok üzüldüm ama, çok şaşırmadım... Hastalığının, yıllar öncesi azmasından sonra, öyle bir yaşam içindeydi ki, ölüm, her gün başucunda geziniyordu. 69 yıllarından 70 ortalarına değin İstanbul'da geçirdiği günler çok acılı oldu. Sirkeci otellerinde yatardı, hangisindeydi, bilemezdiniz. Aradığınızda, ya Yerebatan'da eski arkadaşı Yelfe İhsan'dan soracaktınız, ya da Talat'ın ortancalı kahvesinde bulacaktınız. Yakınları ancak böyle bulurlardı, uzakları ise iz sürmek zorundaydılar.

Neruda'nın şiirlerini çevirmişti, bir kitabı vardı ama, şair olarak adı yaygın değildi. Kendi şiir kitabını çıkardığında çok sevindiğini biliyorum. Aynı çizgiyi izledikleri halde, Ahmed Arif'ten sonra üne kavuşmuştu. Aynı misyonun adamlarıydılar. Belli çevreler ikisini de aynı ölçülerle değerlendiriyorlardı. Ancak şöhret, toraman bir kedi gi-

bi aynı adamların, aynı zamanda ayakları dibinde dolaşmaz, bunu kestirememişti.

Şurasını söyleyeyim, kimseyi kıskanmazdı, kıskansa da belli etmezdi. Yaşam, ondan, başkalarını kıskanma duygusunu esirgemişti. Artık başkaları onu kıskanıyordu. Cenazesinde bile bulunmayacak kör bir kıskançlıkla...

Huzurevine yattıktan sonra birkaç kez ziyaretine gitmiştim. Eskiye göre, huzur içinde sayılması gereken bir yerde kalıyordu. Bir odada, içinde karyolası, yazı masası, telefonu, kitaplığı olan temiz bir yerdeydi. Yöneticiler ilgi ve özen gösteriyorlardı. Belki şiirini, sanatını anlamıyorlardı ama, şiirle, sanatla uğraştığına inanmışlardı. Kendini derleyip toparlayacağını sanıyordum. Ancak, son günlerde aldığım haberler tedirginliğinin arttığı yolundaydı...

Bundan bir ay kadar önce, fakülteden yakın arkadaşı Suphi Kılıçöte telefon etmişti: «Niye gelip Enver'i görmüyorsun?... Eski arkadaşlığa yakışır mı?» diye azarlamıştı. Bir gidip göreyim demeye kalmadı, ölüm haberi geldi.

Yaşar Kemal'le cenazesi için günü birliğine uçakla Ankara'ya giderken konuşuyorduk. Yaşar bana:

«Sen çocukluk arkadaşısın, çok iyi şair mi idi?» diye sordu. Altından kolaylıkla kalkılamayacak kadar ağır bir soruydu. Ne diyebilirdim. Yaşar Kemal, «Şiirimizin büyük ustaları yanında yer alabilir mi?...» demek istiyordu. Zaten kendi de şair gözdesini bir demecinde ilan etmemiş miydi?.

«Çok iyi bir şairdi ama», dedim, «Şairliğini kanıtlamasına fırsat vermediler..»

Enver Gökçe için yazacaklarım çoktur. Bu köşe yazısı ile de sınırlı değildir, daha yazacağım. Enver Gökçe'yi yazarken bir kuşağın sanat ve kapalı siyasetle birlikte yürüyen gizli destanı da anlatılabilecektir.. Enver Gökçe şiirde henüz filizlenirken partisini de bulup siyasetin içine girdi. Hem şiirin, hem siyasetin birlikte yürüyebileceğine inanmıştı. Çok kişinin göze alamayacağı çok güç bir işi deniyordu. Uğraştı, didindi, acılar çekti, ikisinin birlikte ne kadar, ne oranda yürütülebileceğini yaşamı ile ispatladı. Omuzlarının kaldıramayacağı kadar ağır bir yük altına girdiğini bildiği halde ikisinden de caymadı. Birini biraz indireyim de, ötekini soluklandırayım, demedi. Yoluna devam etti. Eğin'in Çit köyünden kalkıp gelen bir yetim çocuk, kendi

kendine okuyup, kendi kendine yaratarak, Osmanlı'dan akıp gelen bir toplumun rafine, entellektüel, sanatsal yükünü omuzlarında, ödünsüz, bu kadar taşıyabilirdi. Daha ne yapomuzlarında, ödünsüz, bu kadar taşıyabilirdi. Daha ne yapsındı!

Enver Gökçe'nin sanatının ve yaşamının eleştiri masasına yatırılmasından önce, yaşadığı toplumu cerrah masasına yatırmak, orasını burasını iyice bir neşterlemek gerekir. Enver Gökçe çok sevdiği toplumuna ne verdi, toplumu ona ne verdi? Utanma diye insancıl bir duygu varsa, çoklarının ellerini yüzlerine kapatıp hiç olmazsa öldüğü günde kalabalık içine çıkmamaları beklenirdi.

Gene şansı varmış. Enver Gökçe'nin yılmadan izlediği çizgi üstünde, onun adı simgeleştirilerek yazılacak bir destan, gelecek kuşaklara aktarılacaktır. Acılı kuşaktan da olsa, böyle bir destan, yaşama değmez mi?..

8.11.1981

ŞİİRDE KADIN

Jack London, meyhaneler için, «yazar ve şairlerin barınağıdır» der. Gerçekten de, gençliklerinde, ellerindeki üç beş kuruşla büyük otellerin barlarında oturamayan, pahalı lokantalara giremeyen yazar ve şairler, ancak küçük meyhanelerin peykelerine sığınabilirler. İçlerinde bir yanardağ gibi biriken, patlamaya hazır lavları buralarda boşaltırlar. Dışlarındaki ağır toplara güçleri yetemediği için birbirleriyle dövüşürler, ateşlerini söndürürler, terlerini kuruturlar.

Genç şair kadınsızdır. Kadın özlemini ancak dizelerinde yansıtır. Neruda, yirmisinde, «Kadın vücudu, o ak tepeler, ak oyluklar, dünyayı andırıyor sereserpe» der. Boşuna böyle yuvarlamaz sözleri!.. Bağlı olduğu temel felsefeden çok, ak kadın hayaliyle çekişir durur. Kimdir bu kadınlar? Bir tane değildir, özlemi duyulan bütün kadınlar-

dır. Genç şairlerin işçiden yana oluşları, emeğe arka çıkmaları, toplumsal bozuşmalar, özlenen bir kadın simgesinin doruğunda çözümlenir. Orhan Veli, daha otuzaltısında bu dünyayı bırakıp giderken, «Uzanıp yatıvermiş sereserpe» diye bir kadın resmi çizerken doyumsuzdur. Doyumsuzluğunu sade dizeleri değil, yüzünde sıra tepeler gibi beliren sivilceler de kanıtlar. Cahit Sıtkı da öyleydi. Bir Adonis görünümüyle belki Ahmet Muhip de öyle...

Bu akşam ilk olarak ağladım,
Bekâr odamın penceresinde.
Hani ev bark? Hani çoluk Çocuk?

Böyle derken Cahit Sıtkı'nın sanmayın amacı birkaç dize karalamaktır, aslında kendi durumunu anlatmaktadır. Mis Sokağı'ndaki pansiyon odasına kafası dumanlı döndüğü geceler, buz gibi bir yatağa sığındığında, kendine ve topluma sorduğu sorular ancak dizelerde dile gelebilir. Kıskançlık dizelerdeki ustalık değildir, kadınsızlığının acıları. Genç şair için toplumla böyle bir hesaplaşma vardır.

Şair Enver Gökçe ile, üstünde jandarmaların gezindiği kule dibindeki bir hücrede birkaç ay birlikte kalmıştık. Ankara damının bu hücresi ünlüydü. Birçok siyasal mahkûm da, Nâzım da bu hücrede yatmıştı. Ünlü ünsüz birçok yazarın da yattığı bilinir. Zekeriya Sertel, Halikarnas Balıkçısı, Adnan Veli, Mehmet Seyda... Belki Hüseyin Cahit Bey de... Sonradan onarılmış, türlü biçimlere dönüşmüştür.

Dört duvar arasında o bitip tükenmeyen günlerde aşk şiirleri yazardım. Enver, şimdilerde çok bilinen Mamaklım, Kemahlım, Görüşmecim yeşil soğan getirmiş gibi şiirlerini karalardı. Birbirimize okumazdık, Enver Gökçe dizelerini saklardı. Ne olsa, karalamalar, şuralara buralara atılırdı. Birbirimizin yazdıklarını, ister istemez görürdük. Bir gün durup dururken. «Aşk şiirleri yazmak ayıp!..» diye kükredi. Kükredi diyorum, tek gözünü açmış, yumruklarını sıkmıştı.

«Neden?» diye sordum.

Bilgisizliğime ve inançsızlığıma yorumlayarak, «Siyasal suçlarından yatan şairler aşk diye bir sorunla uğraşmaz, aşkı olmaz onların...»

Bu sözlerin siyasal anlamını kavramıştım ama, duygusal doğrultusunu bir türlü çıkaramamıştım. Ne kadar dargın durduk bilmiyorum ama, ben aşk şiirlerini boşlamadım. Dışarda koduğum genç bir kadınım, daha bir yaşına değmemiş bir çocuğum vardı. Siyaset kadar, hatta ondan çok, beni onlar düşündürüyor, oyalıyor, teselli ediyordu. Şiirin özünde aşk yok muydu? Bizi besleyen aşkın hayali gibi, siyasetin de hayali değil miydi? Zaten uğruna gençliğimizi harcadığımız siyaset de bir hayal olarak içimizde belirmemiş miydi? Özlediğimiz eksiksiz, yetkin toplum da ilkin bir hayal değil miydi?

O yaşlarda, o koşullarda bir türlü anlatamazdım. Anlatsam da, dinlemeye, öğrenmeye açık değildi. Yıllar geçti, Enver Gökçe hep kadınsız oldu. Kadınsızlığını içinde de, dizelerinde de sakladı. Bu yalnızlığı, romatizmaları gibi, yaşamının sonuna değin götürdü. Her ikisi de içini kemiren birer kurttu.

Yıllar sonra, şiirlerinin gün ışığına çıktığı, önalan bir şair olduğu dönemde, Yerebatan'da Talât'ın kahvesinde bir gün, «Hani evlensen, çoluk çocuğa karışsan, belki birçok şeyden kurtulursun» demiştim. Yüzüme bakmış bakmış, «Artık çok geç, hem bana, bundan sonra kim gelir?» diye sormuştu. İçindeki tortuyu sulandırarak ilk kez ortaya döküyordu. Ama geç, çok geç kalmıştı. Bilmediği bir şeye insan alışamaz ki!

24.4.1983

ŞİİR AĞIR ÇEKER

Leylâ - Mecnun, aslında bir Arap öyküsüdür ama, bizde aşk dalgalanmalarının simgesi olmuştur. Ünlü Fuzulî bile, «Bende Mecnun'dan füzûn aşıklık istidadı var» diye övünür. Sadece Fuzulî mi, Bakî, Nedim, Şeyh Galip de birer Leylâ tutkunudur.

Geçende heykelci Gürdal ile söyleşiyorduk. Konu, gelip Leylâ'ya dayanınca: «Hangisi kalmış cihanda dem süren

Leylâ'ların...» diye bir dize okudu. Kimindi bu dize? Kimin olduğunu o da çıkaramadı, ben de hatırlayamadım. Ama çok güzeldi dize... Gürdal, dizeyi «Dem süren» diye okumuştu. Üzerinde biraz düşündükten sonra ben, «Sen gibi» diye okudum:

Hangisi kalmış cihanda sen gibi Leylâ'ların

Ben böyle okumuştum. Gürdal durakladı:
«Belki böylesi daha güzel...» dedi.
Her sevgili bir Leylâ'dır; Seba Melikesi Belkıs'tan tutun da, saray aşüftesi Kleopatra'ya kadar... Bo Derek, bugünün çıplaklığı seven gençleri için bir Leylâ değil midir?

Bu masada, daha önceleri, genç yaşında bir beyin kanamasından mı, bir yürek durmasından ölen Avukat Sezai ile de oturmuş, şiirler okumuştuk. Nelerdi o şiirler, şimdi hiçbiri belleğimin kıyısından geçmiyor. Sezai, şiiri severdi, okudukları da şiirdi. Ece'nin en yenilerinden olduğunu sandığım şiirinden bir dizeyi anımsadım:

Eski bir gün gibiyim

Şiirin tamamı nasıldı? Bir kâğıda yazmıştım. Arayıp bulmalı mıyım? Arasam bulabilir miyim? Şurada burada karaladığım, cebimde biriktirdikten sonra topluca bir yere koyduğum kâğıtları karıştırmaya başladım. Hah, orada, buldum.
«Adı ne?» diye sormuştum:
«Adı yok bu şiirin...» demişti.
«Öyle ise adını, *Adı Yok* koyalım.»
«Nasıl istersen.»
Büyük harf kullanmıyordu, her dize küçük harflerle başlıyordu. Kuralları, yazar ancak şiirde kırabilirdi. Düzyazıda kural dışına çıkılınca her şey fırtınaya tutulmuşçasına altüst olurdu. Onun gibi küçük harflerle yazayım:

rüzgâr durdu
yorgun
yapraklar
sarıldılar
deniz

sessiz
şimdi
eski bir gün gibiyim
yüreğimde gezinen çıplak ayaklı böcekler
öldü
eşyayı dinliyorum.

Erkeğe doymuş, usanmış, kadınsı bir şeyler vardı bu şiirde. Ne vardı? Birden çıkaramıyordum, hem kendine bağlıyor, çekiyor, hem gelme yanıma der gibi itiyordu. Bu dil kurgusu, bu gözlem, çok şiirler yazabilirdi. Belki de yazıyordu, ilerde yeni birçok şiir dökülürdü ortaya...

Selahattin Hilâv çıkageldi. Selahattin, hep böyle gelir, bir geziden, bir dünya turundan dönmüş gibi. Duruşu, oturuşu, bakışı bir gezgine benziyordu. Kolomb, sanki Amerika'yı keşiften dönmüş gibi...

«Şu beyte ne dersin?» dedi.

«Oku bakalım.»

Önce bir kâğıda yazdı, sonra oradan okudu. Anlaşılan, belleği yazılı şeyleri tutuyordu, sonra ortaya çıkıyordu. Sözlü şeyler kaçıyor, belleğinden uzaklaşıyordu.

Bir hâb-ı gaflet içre hayâl-i muhâlde
Geçti nesim-i subh gibi ömr-ü nâzenin

«Kimin? diye sordum.

«Kimin olabilir?»

«Bakî, diyeceğim geliyor.»

«Ondan başka kim gösterebilir böyle bir güzelliği.»

Her sözün bir fısıltıya büründüğü bir ortamda şiir bir düşünce kurtarıcısıdır. Kişi, ona sarıldıkça, kederden, hüzünden, hatta zulümden kurtulmuş gibi olur. Şiirin baskısı siyasetin baskısından ağır çeker.

26.11.1981

SANATÇI MEYHANELERİ

Krepen Pasajı'nın çarşı kapısından girince sola düşen köşesindeki meyhanenin sahibi Rüstem, biraz sonra yanıma ilişti:

«Biliyor musunuz,» dedi. «Buraları yıkıyorlar.»
«Neden?»
«Mülk sahibi davayı kazandı, bize çıkın diyorlar.»
«Hani tarihi yapıydı burası?»
«Değilmiş, öyle karar almışlar.»

Çiçek pasajı çöktü, eski güzelliğini yitirdi. Krepen pasajını da sonunda yıkıyorlar. Öteden beri duyuyordum, Yüksek Anıtlar Kurulu'nun bazı kararları iyice tartışmalı olmuştu. Buna bir çekidüzen verilmesini isteyenler çoğunluktaydı. Ne tarihsel eserdir, ne değildir, hangisi yıkılmalıdır, hangisi kalmalıdır, bir düzen vermek gerekiyordu. Şimdi böyle bir düzenin verilmesine çalışıyorlarmış.

Yapılan, ancak çoklarınca da gizli tutulan bazı toplantılar olmuş, bazı ilke kararları alınmış... Kulağımıza çalındı. Kurul'dan yakınanlar, her önüne gelen eski esere «tarihsel» damgasını vurmasından yakınıcı imişler. «Tarihsel» ama, birbirine benzeyen bütün yapılar «tarihsel» mi? Biri, ikisi alıkonur, ötekiler yıkılabilir. Zaten bir esere tarihsel dedin mi, günümüzde sahibi kazmayı vuramıyor, yıkamıyor ama, onarmıyor da... Eser zamanın ağır silindirinin yıkımına bakımsızlıktan ötürü bırakılıyor. Çevrenize bakın, yüzlercesini göreceksiniz. «Eti, budunu korumuyor,» diyorlar. Kazara yansa bile, sahibi gene eskisini yaptırmak zorunda... Bazı açıkgözler, dışını olduğu gibi koruyorlar, içini diledikleri gibi düzenliyorlar ama, doyurucu olmuyor. Nerede o dibini kazıyıp aşağılara inivermek, birkaç kat alıp yukarılara çıkıvermek!..

Açığa vurulduğunda, eski eserler için alınmış olan gerçek karar ilkelerinin neler olduğunu öğreneceğiz. Bu kararlardan, gerçekçi değilse, en çok zarar görecek olan Boğaz'dır... Eskimiş, yıkım bekleyen yalılar, bakalım birer birer göçecekler mi, yoksa onarılıp Boğaz eski görkemine kavuşacak mı?

Krepen Pasajı'nı ben 15-16 yıl önce bilenlerdenim. Gençliğimizde Asmalımescit'te, Beyoğlu Balıkpazarı'nda bazı içkili yerler vardı. Ucuz, aydınların kesesine göre olan bu yerler, müdâvimlerinin resimde, edebiyatta, öteki sanat kollarında üne kavuşmalarından sonra değer kazanmışlardır.

«Lâmbo neresi? Cumhuriyet neresi? Mustafa'nın şaraphanesi ne yana düşer? Laternalı köşe hangisidir?» diye so-

ranlar olmuştur. Sait Faik, Orhan Veli, Cahit Irgat, ressamlardan Haşmet, Avni, Abidin, Ferruh Başağa, gazetecilerden Fikret Adil, Naci Sadullah, Ümit Deniz, Çetin Altan, artistlerden Seyfioğlu, Fikret Hakan, Fransız Naci, müzisyenlerden adını unuttuklarım nereye giderler?

Çoğu yıkılmış, çoğu kapanmış, çoğu unutulmuştur. Şimdiki gençlerin, genç sanatçıların gittikleri yerler vardır, ilerde yazılırsa aranıp sorulacaktır. Bu yerler birer tarihi anıt değildir ama, edebiyat ve sanat tarihine kitaplarda adları girdiği, anılarda yerlerini aldıkları için girmişlerdir.

Parkotel'in balkonu, Lebon, Markiz, Sirkeci'de İstanbul lokantası, Nisuvaz, Moskova, Petrograt pastaneleri yoktur. Asmalımescit'te Nil'in, Viyana'nın, Fişer'in yerlerinde yeller eser.

Demek Krepen Pasajı da tarihe kavuşuyor. Buraların canlı tarihi sayılacak olan Rober'e sorardım:

«Kilise vakıfları değil mi bunlar?»

«İçlerinde olanı var, olmayanı var.»

Ben Krepen Pasajı'nı bir kilise vakfı sanırdım. Kilise vakfı olunca kilise de, başkaları da pek el süremiyor. İçlerinde bakımlıları var, bakımsızları var ama, uzun bir süre olduğu gibi kalıyor. Krepen kişisel mülkmüş. Artık kazmanın vurulması zamanı gelmiş, kazma yakında konuşacaktır. Buna esnafından dünyalığını yapmış olanların pek aldırdığı yok. Dünyalığını yapamayanlar arpacı kumrusu gibi düşünüyorlar.

Zaten, küçük sanatçı meyhanelerinin pek tadı kalmadı. Bunlardan yeni parlayan bir tanesinin sahibi, geçende, bir ressama:

«Bir daha tabakların üstüne resim yapmamanızı rica ediyorum» dedi.

Yerin dibine girdim. Oysa bu küçücük meyhane; ressamlar geliyor, tabaklara resim yapılıyor diye ün ve para kazanıyordu. Böylesi yerler bırakın tarihe geçmek, güncel yaşamın içinde bile yerlerini alamazlar. Hoyratlık sadece sanatçı meyhanelerinde mi kol geziyor?

20.10.1981

YÖN VEREN OZAN

Bu aylarda Orhan Veli'den çok söz edildi. Orhan Veli' den söz edilirken şiiri kadar içkiciliğini de ortaya koymak isteyenler oldu. Orhan Veli az mı içerdi, çok mu içerdi? Bana sorarsanız, yaşıtları kadar içerdi. Ancak, Orhan Veli meyhanelerde çok göründüğü için, çok içer diye bir üne kavuşmuştu.

Soranlar olmuştur. «Orhan Veli sütle rakı mı içerdi?», «Orhan Veli ayranla rakı mı içerdi?» Ayranla da, sütle de rakı içenler olmuştur. Belki Orhan Veli de birkaç kez içmiş olabilir. Ama Orhan Veli, parası olduğu zaman rakı zevkini tadan herkes gibi doğru dürüst bir sofra kurar, eşi dostu ile demlenirdi. Bir içkici yolsuz kalmışsa, cebinde birkaç kadehlik parası varsa, içkiyi sütle de içer, ayranla da, ne yapsın?

Zeynep Oral, Sanat Dergisinde Nahit Hanım'la konuşmuş. Birçok konuları deşmek isterken sözü Orhan Veli'nin içkiciliğine de getirmiş. Ankaralı şairlerin o yoksul yıllarını çok iyi bilen Nahit Hanım şunları söylemiş, hem de iyi söylemiş:

«Evde içki içmezdi. Babasının önünde içki içmezdi, ondan giderdi meyhaneye... Herkes gidiyor, ben niye gitmeyeyim diye ...Hem meyhaneler o zaman kulüp gibiydi. Evde imkân olmayınca arkadaşları ile buluşmak için meyhaneye giderdi. (...) Başlangıçta, her gençlikte arkadaşlar arasında olduğu gibi çok içmek bir meziyetti. Sonradan alışkanlığa dönüştü. Bana sorarsanız herkes kadar içerdi. Daha fazla değil. Nedense babası Veli Bey işin propagandasını yaptı, adını çıkardı.»

Nahit Hanım'ın iki gözlemi üstünde durmak gerekir. Gerçekten meyhaneler o dönemde bugünkü meyhaneler gibi değil, birer kulüptü. Nasıl bazı sırtıkalınların kulüpleri var, kimseyi almıyorlar, oraya gidiyorlar. Şairler için de, o günün sürekli devam edilen meyhaneleri birer kulüp sayılırdı. Meraklısı değilse çoğu kimseler gelmezdi. Gelenler olursa da yoksul şairler arasında sırıtırdı. Bugün çokça adını andıkları Posta caddesi meyhanelerini, şairler, yazarlar, yoksul gazeteciler üne kavuşturmuşlardır. Onların durağı olan bu yerlere sonradan ötekiler gelmeye başlamıştır.

Edebiyat tarihine geçecek olan bu yerlerin filmini milmini pek çekmezlerdi, sonradan da yıkıldı. Yoksa öylesi önemli ve görkemli yerler değildi. Sanırım Ahmet Muhip'le yapılan bir televizyon filminde, Muhip o sokaktan geçer, eliyle o dükkânları uzaktan şöyle bir gösterir.

O meyhanelere, bazı kimseler, «Ben erken gittim, sen geç geldin, ben keşfettim, sen keşfettin» diye sahip çıkıyorlar. Kimsenin erken geldiği, keşfettiği yoktu. Cepteki para ancak oralara gitmeye yeterdi de onun için oralara gidilmiştir. Şairler üne kavuştukça da, meyhane üne kavuşmuştur.

Orhan Veli Gelibolu'da askerlik ederken Salim'in meyhanesine gidermiş. Orhan'dan sonra Gelibolu'da biraz biz askerlik yaptık, biz de Salim'in meyhanesine dadandık. Orhan gidiyor diye değil, daha ucuz gidecek başka yer olmadığı için... Orhan, askerken arada bir talimi asarmış. Çadırın kapısına da şöyle bir kâğıt iliştirirmiş:

Herkes gider talime
Orhan gider Salim'e

Yani, bu demek ki, «Gelin, birer tek atalım.» Talimi asan, kaytaran, içkiden hoşlanan da soluğu orda alırmış...

Koru Köy'de, Adilhan'da, Doğanaslan'da da küçük çingene meyhaneleri vardı, açık şarap satarlardı. Orhan oralara gitmiş midir, gitmemiş midir, bilemem. Yalnız, Orhan Veli'nin bir takma adı oldu, özellikle şiir çevirilerinde kullanırdı, Adil Hanlı diye... Herhalde bu Adilhan köyüne yolu düşmüştür ki, böyle bir takma ad almıştır...

İyi içkici çok içene değil, içkinin tadını çıkarana derler. Bunu insan zamanla öğreniyor. Zamanla öğrenince de ya tadını çıkarıyor, ya tadını kaçırıyor. Ahmet Rasim'e ilk içkiyi içiren ustası şöyle öğüt vermiş:

«İlk kadehi kaldırırken aman Allahım diyeceksin, başlıyorum, beni rezil etme...»

Ahmet Rasim, bir başlamış, öyle bitirmiş.

Orhan Veli'nin içkisi üstünde durduk da şiirleri ve şairliği üstünde durmayacak mıyız? Kuşkusuz Orhan Veli şairdi ama büyük bir şair miydi? O zaman büyük şairin tanı-

mını yapmak gerekiyor. Bu tanımı da yakın arkadaşı Oktay Rifat'tan alıntılayalım. Diyor ki, şair Oktay Rifat:

«Büyük Ozan deyince kimileri topluma yön veren ozanları anlıyorlar. Sözgelimi Namık Kemal büyük bir ozandır bunlar için. Namık Kemal bu anlamda belki büyüktür ya, dişe dokunur şiir yazamamıştır. Bence büyük ozan diye iyi şiir yazana denir. Orhan Veli ise şiirin ne olduğunu, ne olmadığını anlamıştır.»

Topluma yön veren ozan deyince neden Namık Kemal'i anımsıyor Oktay Rifat? Namık Kemal topluma yön vermiş midir? Padişaha kafa tutmak, topluma yön vermek demek değildir, bunu Oktay Rifat da bilir. Bir şair hem topluma yön verse, hem de şiiri iyi söylese olmaz mı? Orhan Veli, başlangıçta topluma yön veren şairlerden değildi ama, şiire kendine göre yön verenlerden biriydi. Yandaşları arasında da Oktay Rifat'la Melih Cevdet vardı. Sonra bu şiirin modası geçti, eskidi. Orhan'dan sonra ne Oktay, ne Melih, Orhan'ın açtığı yolda şiirler söyledi. Böyle olunca eski yön verılmelerin yerini yeni yön vermeler aldı. Kuşkusuz Melih de, Oktay da Türkiye'nin yaşayan en büyük ozanlarındandır. Ama en önde gelen yönlendiricilerden değiller. Kimse de onları topluma yön versinler diye zorlamıyor.

Bunun yanı başında dünya görüşleri ile topluma yön veren, dünya görüşleri uğruna eziyet çeken, iyi şiiri bilen genç ozanlar yok mudur?

Biz gene içkiye dönelim. Cahit Külebi bir şiirinde, sulandırılmış ak rakıyı şöyle anlatmaktadır:

Gözlerin gözlerime değince
Su katılıyor rakıya,
Ülkeler de kadınlara benziyor
Başlıyor yansımaya

Cahit Külebi, şiirin özüne, şiirin hasına erişmek için kimselere benzemeden bir yolculuğa çıkmıştır. Anladık, herkes kendi şiirini söylüyor... Peki, Cahit Külebi kimin şiirini söylüyor?

Elbette hem şiirde, hem toplumda öncülük etmek çok güç bir iştir. Böyleleri de sık çıkmıyor, kırk yılda bir görünüyor.

11.11.1980

UZAMIŞ SİYAH SAÇLARIN

İlhan Berk'in kitabı öyle, hamhum şaralop bir günde okunanlardan değil. Belki de, gözümden yaş yerine siz akın anılar, dercesine, art arda anıları çağrıştırıyor. Ne olsa, bizlere ikinci savaş yıllarının çocukları derler. Karne ekmeği, karasomunla beslenmişlerdeniz. Birinci savaş çocukları bizden daha betermişler. Onlar, karneli ekmeği de, kara ekmeği de bulamazlarmış...

Gene de aşkımız, bir türkümüz olduğunu sanıyorum. Açık şaraplar içip, naralar attığımız gecelerde bir mutluluğumuz vardı. Yerli şiirin pek tadına varamadığımızdan mı olacak, yabancı şiirlere özenirdik. Tercüme dergisinde çıkanlardan, yarım yamalak bildiğimiz yabancı dilden, yabansı sözlerin burukluğuna koşardık. Bir Walth Whitman modası vardı. Uzun uzun mısralar düzmek beceri sayılırdı. İlhan Berk, o yıllarda, Charles Peugy'ü keşfetmişti. Korkusuz, sakıncasız yaban şiirine uzanır giderdi. İşte onlardan bir tanesini kitabına almış:

Güzel yüzün, uzamış siyah saçlarınla maruf
Sen fena kadın, fena çocuk, fena sevgili,
Kitaplardan, müzelerden,
Heykellerden kaçırdığım
Rakı ile sarhoş,
İstanbul akşamlarından firar eden sen
Ben aşklar düşünürüm senin için,
Gizlenmez, ilan edilmez,
Meselâ, karlı Kânun akşamları,
Sokaklarda olduğun hatırıma gelir
Ağzın, yüzün ve tütün kokan ellerin üşür
Sen bakkal dükkânları,
Meyhaneler, fırınlar önünde durursun.

Açlığı, savaşı görmüş, aşklarını, sevdalarını buna göre dengeleyememiş bir kuşağın iç kanamalarıdır bu satırlar... İyi ki yıllar sonra yeniden gün ışığına çıktı.

Yeni yıllar tadından yenmez olunca, insanın aklı fikri hep eski yıllara takılıyor.

Günlerden bir gün... İyice anladım ki, ekmek karnemi yitirdim. Nereyi aradımsa bulamadım, dairedeki çekmecelere, evde oraya buraya baktım, yok!.. Giysilerimin cepleri de boş çıktı, zaten iki tane giysim var. Bir yeni karne edinmem gerekiyor, ekmeksiz kalacağım. Gerçi fırıncı Dursun Ağa kolluyor ama, kaç gün kollar?

Yenisini almak için sağa sola sordum. Bilenler, «Muhtardan almadın mı?» dediler.

«Muhtardan aldım.»

«Gene muhtara başvur!..»

Muhtar, «Gazeteye ilan ver» dedi. «Bir de yitirdiğini belirleyen bir dilekçe yaz, bana gel...»

Gazeteye ilan verdim, nerdeyse on ekmek parası aldılar. «Ekmek karnemi yitirdim, yenisini alacağımdan, eskisinin değeri yoktur.»

Dilekçeyi yazdım, ilanı ekledim, muhtara geldim.

«Tamam», dedi. «Şimdi olmuş. Ben bunları belediyeye, Sıkıyönetime işleteyim. Sen yarın gel, yeni ekmek karneni benden al!..»

Bir yarın değil mi, nasıl olsa bir parça ekmek bulur, yarını da geçirirdim, içim rahattı.

O yıllarda devlet baba bizi korurdu. Pamuklu, patiska, pazen verirdi. Şeker, pirinç, bulgur verdiği de olurdu. Birer kat elbiselik kumaş vermişler. Başbakanın adına uygun düşsün diye, kumaşa «saraciye» demişlerdi. Başbakanın soyadı Saraçoğlu idi.

Beni sormayın, işim başımdan aşkındı. Bir yandan daireye, bir yandan okula, bir yandan gazeteye giderdim. Anlayacağınız üç yerde çalışır, karnımı zor doyururdum.

Işıkların söndürüldüğü karartma gecelerinde, ucuz, küçük meyhanelerden çıktıktan sonra, evin yolunu zor bulurduk. Birbirimizi yede yede yürürdük. Sokağının başına gelen, evini uzaktan dikizleyen ayrılırdı. Şahap Sıtkı'nın

böyle gecelerde, musikiye yatkın, biraz da iddialı sesiyle söylediği türküyü anımsarım:

Oduncular kısa keser odunu.
Kesen bilmez güzelim.
Yakan bilir tadını...

Bekâr odalarımız soğuk olurdu. Odun sobasına birkaç parça odunu atmaktan üşeniyorsak, kendimizi yatağa dar atar, kendi nefesimizle ısınmaya çalışırdık. Buzlar saçaklarda, kovalarda sular donar. Ama savaş sonrası bir güzel...

Şahap Sıtkı, dal gibi boyu, uzun saçları ile bir yaban sanatçısına benzerdi. Bir kolu ile Konya'da Mevlevilere, bir kolu ile Antalya'da başka bir soya bağlı olduğunu göstermezdi.

Karanlığın içinde bekçi ve polis düdükleri olurdu.

Şahap Sıtkı, ressam Orhan Peker'i yazdı. Karşılıklı mektuplarda ressamın diliyle şair, şairin diliyle ressam söyleşiyor. «Resim gibi şiir» derler ya, «Şiir gibi resim» de denmelidir. Birer ayrı sanat dalı olsalar da, bir gün geliyor ki, aynı memeden emişiyorlar.

Orhan Peker, dış gezilerinden birinden dönüşte eline birkaç ay fırça almıyor. Şahap, «Neden sustun?» diye soruyor. Ötesi şöyle: Şahap anlatıyor:

«Osaka'da uzun, büyük bir pavyon görmüş. Bir kapıdan giriliyor, duvarlar, dünya ustalarından seçilmiş resimlerle gerçekten bir yüceliğe bürünmüş. Serginin çıkış kapısında bir güzel çerçeve. Ama çerçevenin içinde boş bir tuval. Altında tanınmış genç bir Japon ressamının adı. Bir de iki sözcük: *Resmin Sonu*. Japonlar da bu işi ciddiye almış olmalıdırlar ki, o çerçeveyi oraya koymuşlar. Orhan'ı aylardır düşündüren bu. Gerçekten resmin sonu bu mu?»

Boş bir çerçeve, bazen, dolu bir çerçeveden daha çok düşündürür insanı... Orhan'ı da bu kaygı almış olabilir. Öyle yıllarımız vardır ki, ne kadar çalışsak, resimsiz, şiirsiz, yazısız geçer. Her şeyin bir sonu vardır, başı olduğu gibi...

30.9.1980

Macaristan'dan Bulgaristan'a gelmiştim. Sofya'da birkaç gün kalmak istiyordum ama, turizm mevsimi olduğu için hemen hemen otellerin hiçbirinde yer yoktu. Kadim dostum Fahri Erdinç'i aramaya koyuldum, hiç olmazsa onun evinde kalabilirdim:

«İzne çıktı, nereye gittiğini bilmiyoruz..» dediler...

Nerdeyse ortada damdazlak kalacaktım ki, Otel Bulgarya'nın önünde, Bulgaristan'ın o zamanki Büyükelçisi Stefan Betrof'a rasladım. Eh, ne olsa ikimiz de hemşeri sayılırdık, başkentli idik. Beni görür görmez şaşırdı, yarım Türkçesiyle:

«A be, ne ararsın bizim buralarda?...» diye sordu. Ben de Türkçenin en anlaşılmazı ile:

«İnsan oğlu kuş misalidir, nerede durduğu belli olmaz...» dedimse de anladı mı, anlamadı mi bilmiyorum.. Vakit öğleye geliyordu, kolumdan tuttu, beni çekerek Yazarlar Birliği'nin lokantasına götürdü.

Yemeğe oturduğumuzda, beni ülkenin en tanınmış ozanlarından Georgi Cagarof'la tanıştırdı. Cagarof'un o dönemdeki görevi Yazarlar Birliği'nin ya ikinci, ya birinci başkanlığıydı. Yıl 1965'ti. Cagarof, siyah saçlı, uzun boylu, yiğit bir delikanlı gibi göründü gözüme.. Hemen dost olduk...

Güzel içiyordu.

Votkaları yudumlarken, şiirden, şairden sözü döndürüp Nâzım Hikmet'e getirdik. Nâzım'ı Moskova'da tanımıştı. Sordu:

«Tanır mısın?...»

«Bir kez gördüm..» dedim.

Uzun uzun daldı, belli ki gözlerinin önünden birçok anılar geçiyor, sonra kuşlar gibi uçuşarak yitiyordu.

«Çok arkadaşlık ettim.» diye başladı. «Genç bir şairdim, Moskova'da okuyordum. Nâzım Hikmet'in hasta olduğunu duydum, hastaneye gittim. Kendimi bir Bulgar şairi olarak tanıttım. Öyle hoşlandı ki, beni uzun saatler bırakmadı. Doktorlar, gitmemi söyledikleri zaman bile alıkoydu.»

Nâzım dermiş ki:

«Biz, iki yakın komşuyuz. İnsanlarımız, huyumuz, suyumuz birbirine benzer. Şimdi seninle konuşurken İstanbul'dan gelmiş bir hemşerimle konuşur gibi oluyorum. Beni unutma, sık sık gel!...»

Ondan sonra Cagarof, Nâzım'ı bırakmamış. Hep ziyaretine gitmiş. Hastaneden çıktıktan sonra da dostlukları candan sürmüş...

«Ya,» demişti bana. «Ben Nâzım'ın dostuyum.. Sen de benim dostumsun..»

Petkof ve Cagarof, bana Otel Bulgarya'da bir yer buldular. Bir haftaya yakın Bulgaristan'da kaldım. Arkadaşlığımız çok ilerledi. Cagarof ülkenin ünlü bir şairi idi. Sadece şair olarak da kalmıyor, *Savcı* adlı bir piyesi Sofya dahil, ülkenin büyük kentlerinde oynuyordu..

Bir gün ikimiz vurduk votkanın gözüne... Orda burda duraksamadan içiyorduk. Vakit epeyce ilerlemişti. Ceplerimize baktık ki, ikimizde de para yok. Bende çek vardı ama, ancak gündüz bankadan bozdurabilirdim.. Onda paralar suyunu çekmişti..

«Ne biçim şairsin, dedim. «Baksana. bütün afişlerde adın var. Git gişeden biraz al, onunla içeriz..»

«Olmaz», dedi. «Bizde adet değildir.»

«Bir şair adetleri bozamaz mı?...»

Şair aklı bu ya, benim kandırmama uydu.. Gişeye gidip para almaya yeltendi. Gişedeki adamla durmadan bir şeyler konuşuyorlardı. Bulgarca söyleştikleri için ne konuştuklarını anlamıyordum. Belliydi ki para vermiyorlar, bu davranışından caydırmaya çalışıyorlardı..

On para alamadan kös kös döndü.

Benim otele geldik, bereket ki, bar daha kapanmamıştı, susuzluğumuzu giderdik..

Cagarof'un o yıllarda vatanını anlatan, vatanı el ayasına benzeten bir şiiri dillere destandı. Bu şiiri bir arkadaşla birlikte şöyle yalınkat çevirmiş, *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde yayınlamıştık.

Cagarof, o günlerde İngiltere'ye gitmek istiyordu. İşittiğime göre gitmiş, İngilizcesini epeyce pekiştirmiş..

Bulgaristan'a daha sonra da birkaç kez yolum düştü. Fakat Cagarof, Cumhurbaşkanı Yardımcısı olmuştu. Kül-

tür işlerine bakıyordu. İşleri başından aşkındı. Görüşmek istedimse de, bir türlü olmadı.

Türkiye Yazıları dergisinin son sayısında Cagarof'un Fahri Erdinç ve Kemal Özer tarafından çevrilmiş bir şiirini okuyunca bunları anımsadım.. Cagarof'un şiiri oldukça uzun. Adı da uzun: *Eskiden Polis Karakolu Olan Bir Çocuk Yuvasında*..

Boris faşizminin karakolları çocuk yuvası olmuş, ne iyi!.. Darısı, faşizmin geçerli olduğu nice ülkedeki karakolların başına! Bu karakol şiirini okuyunca, bizim Sansaryan hanını anımsamamak olmaz. Nice yiğit, yürekli şairimiz, bu karakolun hücrelerinde acı çekti. Unutulur mu hiç? Şair Hasan Basri'nin ölümü de buranın hücrelerinde olmuştu. Sonradan ölüsünü pencereden atarak, «*intihar etti*», demişlerdi...

Şiirden bazı alıntılar yapmak istiyorum:

Demir parmaklıklar vardı
her kapıda, her pencerede.
Şimdi izi bile yok onların.
Cehennemdi eskiden özgürlük savaşçılarına
okkaya verilmiş o eski demirler artık
ve yuva olmuş yapı
halk çocuklarına.

Başka şeyler de anlatabilirim
örneğin
burda olup biten korkunç işleri
öyle ki
ucu ölüme varır her birinin
ve her biri bütün tarihlerde
ilk bölüm bugün
ana bölüm...

Zulüm, baskı ve onun simgesi olan faşizm, hiçbir zaman, hiçbir ülkede sürgit olmamıştır. Bir yer gelmiştir ki, halkın gücüyle bütün acılar bitmiştir.. Sadece karakollar değil, karakolumsu her düşünce de yıkılıp gitmiştir. Sosyalist ülkelerin şairleri için sosyalizme geçtikten sonra acı-

yı, baskıyı, zulmü ve faşizmi unutur derler. İşte Cagarof gibi şairler geçmişi hiç de unutmuyorlar. Geçmişi anarak günün ve geleceğin aydınlığını bize gösteriyorlar.

Bizim faşizmden çok söz eden şairlerimize kızanlar var. Ne yapsın genç şairler, başka bir şey görmediler ki, anlatsınlar!...

13.7.1980

DÜNYANIN HAMURU

Devrim arefesinde ve ölümünden birkaç ay önce Rus Çarı, annesine yazdığı bir mektupta, «Ne oluyor anlamıyorum?» diyordu. «Ayaktakımı sokaklara döküldü, hükümetin elinden hiçbir iş gelmiyor, kullarımız çarlarına karşı ayaklanıyor...»

Çar, sarayda kendini Çar sanırken dünyanın yüzünü değiştirecek bir devrimin eli kulağındaydı, onun haberi bile yoktu. Sadece Çar'ın mı haberi yoktu, dogmatik solcuların da gelen devrimden haberleri yoktu. Kitaba bağlı solcular, sanayileşmemiş bir toplumda devrim olmaz sanıyorlardı. Enternasyonalizm, Çar gibi çoğunun gözlerini kapamıştı.

Neyse, bu yazıda biz devrimleri, devrimleri geliştiren olayları anlatmayacağız. Devrimler de çocuğa benzerler, doğarlar, gelişirler, büyürler. Devrimlerin besini açlık, yoksulluktur, nerde bunlar varsa devrim de vardır.

Devrimden kaçan birini tanıyorum. Daha doğrusu, kaçtığını bilmezdim de, bir göçmen olduğunu sanırdım. Her zaman bu lokantaya gelir, ıssız bir masaya oturur, yemeğini ve içkisini söyler, kendi dünyasına sığınırdı. Selamdan öteye bir tanışlığımız yoktu. Lokantanın dolu olduğu bir gün, yer bulamadığım için onun masasına oturdum. Şurdan burdan konuşurken, söz, döndü dolaştı devrime geldi.

«Bilir misiniz?» dedi. «Ben Kazanlıyım.»

«Hayır, bilmiyordum ama, oralardan bir yerden geldiğinizi sanıyordum.»

«Devrim olunca Kazan'dan kaçıp geldik. Ben on, onbir yaşındaydım. Zaten nüfus kâğıdımız Türk'tü. Kazan'da, oturma izniyle oturuyorduk. Babamın sabun fabrikaları vardı, işlerimiz yolundaydı. Devrim olunca hepsini elimizden aldılar.»

«Hangi yoldan geldiniz buraya?»

«Doğrudan doğruya geldik, Odesa, oradan da vapurla İstanbul.»

«Okulu nerede okudun?»

«İstanbul Erkek Lisesi'nde okudum. Babam burada da sabun fabrikası kurmak istedi, kurdu da.. Fakat bir türlü işleri yolunda gitmedi, iflas etti. Çok yoksulluk çektik.»

«Tanıdıklar filan yardım etmediler mi?»

«Etmek istediler ama, onlarda da bir şey yoktu ki bize versinler. Ben lisede okurken, Zekeriya Beyin (Sertel) kardeşinin bir kitabevi vardı: Yeni Kitapçı... Okuldan çıktıktan sonra orda çalışırdım. Köse Kenan derlerdi, Yusuf Kenan Vertel.»

«Ne yapardın?»

«Tezgâhtarlık. Üç beş kuruş alırdım. Okul masraflarını çıkarırdım.»

Bu Yeni Kitapçı'yı ben de biliyorum. Sanırım Nâzım Hikmet'in *Taranta Babu*'sunu, *Simavneli Şeyh Bedrettin Destanı*'nı basmıştı. Ali Suavi adlı bir ressam da kapak kompozisyonlarını çizerdi. Yokuşun başında, şimdiki Remzi Kitabevinin yanında bir yer olacak.

Yüzüne daha dikkatli baktım. Tatarımsıydı. Yahut biz böyle yüzlere tatarımsı diyorduk. Davranışı soylu, ölçülüydü. Gün görmüş kişilerin ağırlığı üstüne çökmüştü.

«Şimdi ne iş yapıyorsunuz?» diye sordum.

«Gazetecilik ama, sizinki gibi değil.»

«Nasıl?»

«Bir işçi dergisi çıkarıyoruz, aylık. Orada yasal bakımdan işçi sorunlarını ele alıyoruz. Yeni çıkan yasaları yayınlıyor, yorumunu yapıyoruz. Abonelerimiz var, onlar alırlar.»

«Emeklilik, sigorta falan?»

«Hiçbiri yok. Böyle şeylere merak sarmadım. Yalnız bir evim var, Fatih'te annemle birlikte otururuz. Tek kârım bu galiba... Ev kirası vermem.»

İçkisini yudumlarken:

«Puşkin'i sever misiniz?» diye sordu.

«Türkçesinden okudum.»

«Rusçasından okuyacaksınız. En büyük şairdir.»

«Siz Rusça biliyor musunuz?»

«İlkokulu, ortanın yarısını Rusya'da okudum. Bilirim. Sonra kendim de biraz çalıştım. Puşkin'in eserlerini Türkçeye, en iyi, Hasan Ali Ediz çevirmiştir. Bazan, bana bazı argo sözler geçerdi, onları sorardı. Çok iyi Rusça bilirdi. Çeviri yapar, yazar, fakat konuşamazdı. Bir yabancının Türkçe konuşması gibi bir şey...»

Biraz daldı, içine kapandı.

«Nâzım da Rusça'yı iyi konuşamazdı.» dedi.

«Nâzım Hikmet mi?»

«Evet.»

«Nasıl tanıdınız?»

«Yeni Kitapçıda çalışıyordum dedim ya... Bir gün patron bana bir paket verdi. Bunu al, Sultanahmet Cezaevi'nde Nâzım Hikmet var, ona götür, dedi. Pakette yiyecek, giyecek şeyler vardı. Önümde paketlemişlerdi. Aldım, götürdüm. Uzun uzun aradılar. Ondan sonra Nâzım Hikmet'i çağırdılar, ona verdiler. Zekeriye Sertel Bey'den geldiğini anlamıştı. Bir pusula yazdı.»

«Ne yazıyordu?»

«Bir şiirdi.»

«Hatırınızda mı?»

«Unutmam, hatırımda elbette.»

«Okur musunuz?»

«Okuyayım.» dedi. Okumaya başladı:

Ya
Zekeriya...
Şu kitabı sat,
Halimiz berbat,
İmdat, imdat, imdat!..

Not aldığımı görünce:

«Yazacak mısınız?»

«İzin verirseniz.»

«Hiçbir yerde yayınlanmadı bu şiir... Sonunda üç tane "imdat, imdat, imdat" var... Onu sakın unutmayın! Ben orasını severim.»

«Ne yaptın pusulayı?»

«Kitapçı olan ustama verdim. O da Zekeriya Bey'e ulaştırdı.»

«Nasıl bir adamdı Nâzım?»

«İri yarı, kocaman bir adam, mavi gözleri vardı. İnsana baktığı zaman denize dalarmış gibi olurdu, ben çok severim.»

«Puşkin'le arasındaki fark?»

«Puşkin başka bir şairdi. Çar, onun karısına aşıktı. Ondan kurtulmak için Rusya'nın en keskin nişancısı ile düelloya tutuşturdu ve öldürdüler. Eğer Nâzım Hikmet de kaçmasaydı, onu da öldürürlerdi. Siz Nâzım'ı hiç gördünüz mü?»

«Bir kez gördüm.»

İçkisini ağır ağır yudumlarken:

«Çok büyük şairler geldi bu dünyaya, çok... Ama bir türlü barındırmak istemediler. Belki dünyanın hamuru şairlere göre yoğrulmamış, ne bileyim. Hep şairlerle uğraştıklarına göre...» dedi.

29.6.1980

FAHRİYE ABLA'NIN ŞAİRİ

Ahmet Muhip Dranas uzun yıllar 1974'e, 65 yaşına gelinceye dek şiirlerini bir kitapta toplamadı. Oysa çağdaşları ve yaşıtları gibi onun da bir kitaplık şiiri vardı. Her genç şair, adı biraz palazlanmaya başladığında bir şiir kitabı çıkarır. Muhip, gençliğin yüreklerde tomurcuklanan bu özlemini yenmiştir.

«Muhip, şiirlerini bir kitapta toplasana!..» dediğimizde: «Adını ne koyayım?» diye sorar, «Fahriye Abla...» derdik.

Biraz kızgın, biraz kırgın, yüzümüze bakardı:

«Bıktım şu *Fahriye Abla*'dan...» derdi. «Kiminle tanıştırsalar, siz *Fahriye Abla* şiirinin şairi değil misiniz? diye sorar. *Fahriye Abla* öyle bir yere geldi ki, bunca şiir yazdım, onları da beni de aştı.»

Bazı şairlerin yazgısıdır bu... Bir ya da iki şiiri hep öne geçer... Nâzım; hâlâ *Bahri Hazer, Salkım Söğüt*'le; Necip Fazıl, *Kaldırımlar*'la; Faruk Nafiz, *Han Duvarları, Çoban Çeşmesi* ile anılır...

Sonunda şiirlerini bir kitapta topladı. Özel bir ad komadı, sadece *Şiirler* dedi. Kitabı çıktığında hemen bir tane almıştım. Bir gün Ümit Yaşar ve Rauf Mutluay'la üçüne, eski «Kulis»te rasladım. Hoşbeşten sonra: «Muhip kitabın çıkmış, hayırlı olsun!» dedim.

«Adresini bilmiyorum, sana hemen göndereyim.»

Aradan birkaç gün geçti geçmedi, postadan kitabı çıktı. Sıcak dostluğuyla nasıl gönendim, nasıl sevindim, bilemezsiniz. Artık edebiyat tarihine mal olacaktır, üstüne yazdıklarını buraya aktarmak istiyorum, benim için bir öğünç çizgisidir:

«Aziz Mehmed Kemal'e... Bu kitapta sen de varsın ve bütün geçmiş güzel günlerimiz... Ama geleceğe doğru güzel... Dostluk ve sevgi dolu selamlarımla... 1974, Ahmet Muhip Dranas»

Ahmet Muhip Dranas'ın şiir alanına girdiği yıllarda, Yahya Kemal, «*Dün kahkahalar yükseliyorken evinizden*» gibi mısraları bırakmış, ağdalı, Osmanlı Divan şiirine yönelmişti. Hececiler iyiden iyiye eskimişlerdi. Bir Faruk Nafiz görünüyordu ortalarda, onun da modası geçiyordu. Nâzım Hikmet ve Necip Fazıl'ın şiiri onu sarmıyordu. Muhip, kendine özgü bir şiir arıyordu ama, o neydi? Fransızcası nasıldı, bilmiyorum, Fransız şairlerinden bazılarına özendiği belli oluyordu. Şiiri dışarlarda arıyordu, onu içeri nasıl sokacaktı? Belki de durmadan arayışı ve kıvranması bu yüzdendi:

Kargalar yükselip alçalmadalar
Kargalar bir garip org çalmadalar

Şimdi rüya görür damlarda
Soluk, uzun yüzlü adamlar

Orglar, kargalar; soluk, uzun yüzlü adamlar, kanı çekilen evler, eriyip dökülen damlar... Yabanımsı, alışılmamış bir Türkçeyi deniyordu. Bu Türkçe ile yazılan şiirler çoğu kişice yadırganıyordu, bir yandan da ilgiyle izleniyordu.

O yıllarda Ahmet Muhip de bir genç şairdi. Cahit Sıtkı, Orhan Veli, kuşağından şimdi adları unutulan Hamit Macit, Hayrettin Ziya, Fuat Ömer, Feridun Fazıl, Şevket Hıfzı, Reşat Cemal gibi bir şairdi. Yavaş yavaş hepsini aşarak, kendi ününü kendi sağlayarak şiir alanına çıktı. Kitabı yoktu ama, şiirleri belleklerde idi. Arayanlar, şiirlerini; yayınladıysa bir derginin yaprakları arasında, yayınlamadıysa cebinden çıkarıp okuduğu buruşuk kâğıtlarda bulabilirlerdi.

Şimdi kitabını karıştırırken bakıyorum da, kitabının başına *Selam* şiirini almış. Neden *Fahriye Abla*, şu bu değil de *Selam*? Belki ne yapmak istediğini en çok bu şiirinde belirlemiştir, kimbilir?

Ahmet Muhip Dranas'ın şiirlerini, eskilerin deyimiyle, bir «mısra-ı berceste» sananlar çoktur. Oysa çoğu şiirinde bir öykü vardır. Bence gizli bir öykünün şairidir, bir öykü anlatmıştır.

Türkü söyleyip bir kız sudan gelir, yeşil pencereden bir gül atar, peşine bir korku gibi düşer, bir Erzincanlıya varıp gider, ağrı olur, kımız olur, bir atlıkarınca bazan...

Hep bir öykü vardır.

Dostoyevski'nin karanlık dünyasını sevdiğini sanıyorum. Bu karanlık dünyada ne bulurdu? Paraca sıkıştığında bunca dünya yazarı arasından Dostoyevski'yi seçer, ondan bir şeyler çevirirdi. *Budala, Ecinniler* onun diliyle girmiştir Türkçemize...

Şiirdeki büyük ününe karşın siyasette önü hep kapanmıştır. Doğduğu kentten milletvekili olmayı çok istemiştir;

Sinop'tan... Fakat her adaylığını koyduğunda karşı parti kazanmış, koymadığında kendi partisi milletvekili çıkarmıştır. Hepimiz gibi başlangıcında Demokrat Parti'yi tutmuştur. Sonra hepimiz Demokrat Parti'den soğuduğumuzda sonuna kadar direnmiştir. Biz DP'nin özgürlükler sunarak iktidara gelip, özgürlükleri kısmasına karşı çıkıyorduk. Belki de özgürlüğü daha yaygın, daha geniş bir dünya da tattığı için özgürlüklerin kısılmasına kızmıyordu, yerinde duruyordu.

Demokrat Parti ona çok şey vermemiştir; yönetim kurulu üyeliği, tiyatroda edebi kurul üyeliği çok şey değildir. Onun verdikleri aldıklarından daha çoktur. Yakınları arasında siyasette beceri gösteremediği kanısı vardır.

Bir ara, sola doğru açılır gibi oluyordu. Sanıyorum 1946'larda bir gün Sağlık Parkı'nda otururken bana şöyle demişti:

«Esat Adil, beni partisinin il başkanı yapmak istiyor. Rıfat Ilgaz'la haber salmış, ne dersin?»

«Kendini uzun bir siyaset yolculuğuna hazır görüyor musun?»

«Hayır.»

«Öyleyse!..»

Bir daha adını anmadı. Siyasette rahat sandığı bir limana sığındı, orada kaldı.

Büyük şairler kuşağından geldiğini biliyordu. Bu, bir şiir bilinci idi. Bu şiir bilinci her şiirinde somutlaşarak kendini göstermiştir. Güncel yaşamın sıkıntılarını boşlayıp, tarihin sınırları içine girdiğini örnekliyordu. Kendi kendisiyle şöyle hesaplaşır:

Gel bakalım Ahmet Muhip Dranas,
Otur
Gün batıyor görmüyor musun?
Her vakit böyle hoş bir akşam olmaz;
Be koştur içkici, bize içki sun!

Son günlerinde bir yalnız adamdı, kalabalıklar içinde kocaman bir yalnız adam!

Bundan birkaç ay önce, bir akşam üzeri, Ankara'da, Bulvar'da rasladım. Kollarını ardına bağlamış, tek başına, dalgın yürüyordu.

«Merhaba Muhip!»

«Ooo, sen İstanbul'da değil misin?»

«Evet.»

«Ne iyi ettin de gittin, burda kimseler kalmadı, çok yalnızlık çekiyorum.»

İçki içmiyordu. Piknik'e girdik, bir meyve suyu içti. Eski günleri andık. Biliyordum ki, bir yalnız adamdı.

26.6.1980

ÖLÜM DE VAR ZULÜM DE

Bizim memlekette sanatçının başına gelenler pişmiş tavuğun başına gelmez. Pişmiş tavuğun başına daha ne gelecek? diyeceksiniz. Ne gelmesin ki, piştikten sonra diderler, pilavın içine korlar, çerkez tavuğu yaparlar, derisiyle irisini karıştırıp yuttururlar. Pişmiş tavuğun derdi, sıcak suda haşlanmayla bitmez.

Sanatçı da öyledir.

Hadi, şairler çok çekmiştir diyelim. Ya hikâyeciler, romancılar, onlar da çekmemiş midir? Uzaklardan değil, yakınlardan alayım. Sait Faik ki, siyasetten ödü kopar, hastalık gibi kaçardı. Bakın, neler anlatıyor:

> ...*Medar-ı Maişet* adlı bir hikâye kitabı çıkarmıştım. Hayatı toz pembe görmüyorum diye mahkemeye verildim. Üç beş kuruş kazanalım derken, iki bin lira mahkeme parası ödedim, üzüntüsü de caba. Kahramanlarım rahat etmek için hapise giriyorlardı. Bütün sebep bu.
>
> ...*Kestaneci Dostum* diye bir hikâye yazmıştım. Orada çocuğun mangalına tekme vuruluyordu. Ertesi gün polisten çağırdılar ve kestanecinin mangalına tekme vuranı sordular. Belki bir bekçi vurmuştur, dedim.

Sait Faik'e komünist diyemezlerdi. Ama yazılarından tedirgin oldukları belli. Biraz sıkıştırırsak, korkar toz pembe öyküler yazar diye üstüne varırlardı.

Yaşar Kemal de başına gelenler arasında şunları anlatır:

> ...Şu benim roman İnce Memed var ya, niye komünist kitabı imiş biliyor musunuz? Ben Memed sözcüğünü yazarken (H) harfini yazmamışım bir, bir de ardına (T) yerine (D) harfini koymuşum.
>
> Bir gün, son yirmi yılda bana yapılan zulmü yazacak olsam, insanlık gerçekten insanlığından utanır. Bana son sekiz ayda yapılanlar azgelişmiş bir ülkede bir yazara neler yapılabileceğini göstermek bakımından ilginçtir.
>
> Mayıs ayında sorgusuz sualsiz tutuklandım. Bir ay yattım, sonra hiçbir şey söylemeden bıraktılar. Ben hapisten çıktıktan birkaç gün sonra onsekiz aya mahkûm oldum. Bir çeviriden ötürü. Hiçbir siyasal eyleme karışmamış karımı en gülünç, en saçma iddianame ile dört ay yatırdılar. Türk egemen çevrelerinin kanunları benim lehime işlemiyor.

Şair Arif Damar'ın başına gelenler daha başka. Ünlü «51 tutuklaması»nda içeri giriyor. İfade al, ifade ver, iki yıl sürüyor. Arif Damar'ın ağzından arkadaşları için tek laf alamadıkları gibi, Arif Damar da: «Beni ne diye içerde tutuyorsunuz?» diye sormuyor. İki buçuk yıl yattıktan sonra artık çıkması gerekiyor. Zaten verecekleri ceza da iki buçuk yılı aşkın değildir. Ama şair, yargıç karşısında bir gün olsun direnip: «Beni salın, günüm doldu» demiyor.

Arkadaşları bu haline şaşıyorlar.

«Tahliyeni istesene!..»

İstemiyor, susuyor.

«Tahliyeni istesene!..»

İstemiyor susuyor.

«Tahliyeni istesene!..»

Şair hiç oralı olmuyor.

Ancak, onlar bıraktıkları zaman çıkıyor dışarı. Yıllar sonrası arkadaşları soruyorlar:

«Yahu, ne diye günün dolduğu halde tahliyeni istemedin?..»

Arif, şairce gülen gözleriyle bakıyor:

«Ne yapacaktım dışarda?» diye soruyor. «Dışarı çıksam, faşizm dışarda kol geziyordu. Bir bahane bulup gene beni içeri sokacaklardı. Dışarı çıksam, eşim dostum hep içerde idi, ben yalnız kalacaktım. Dışarı çıksam, ne iş vardı, ne güç... Ekmek, aş aslan ağzındaydı. Hiç olmazsa içerde, ustanın dediği gibi, namluda yatan bir kurşun gibi duruyordum.»

Zulüm de türlü türlüdür. Arif Damar, o günleri anarken:

«İrkildim özgürlükten», der. «Geri geri gitti ayaklarım.»

Arif Damar, dışarı çıktıktan sonra da uzun yıllar yaşamın tadını süremedi. İş buldu, sürdüler; işportacılık etti, kovaladılar. Çilesi, dışarı çıktığında da bitmiyordu.

Bir gün Şevki Akşit'le karşılaşıyorlar. Akşit soruyor:

«Arif, yeni şiirler var mı?..»

«Elbette, dolu.»

«Okusana...»

Hem yürüyorlar, hem şair okuyor. Zaman nasıl geçiyor bilemez oluyorlar. Akşit gene soruyor:

«Yahu, saat kaç?..»

Saata bakıyorlar, vakit öğleyi çoktan geçmiştir.

«Yemek yedin mi?..»

«Yemedim, sen?..»

«Ben sabahleyin biraz fazla atıştırmıştım, karnım tok.»

«Öyleyse, ben yemeğimi yiyeyim bari» diyor şair.

Parkta, bir bankın üstüne oturuyorlar. Arif Damar, cebinden birkaç dilim kuru ekmek, birkaç zeytin tanesi çıkarıyor. Öğle yemeğini öylesine yemiş oluyor.

Şair ağzını silerken mırıldanıyor:

Ta Sivas'tan çorbasını
Uzattı bir hasta yattığı yerden

Uzatılan çorba gibi, söz, Arif Damar'a dayandığından *Ölüm Yok Ki* adlı şiir kitabı üstünde de durmalı... Bugünlerde kitap çıkarma da, kitap yazma da aslanın ağzında... Kâğıt parası, basımevi, işçilik, cilt, dağıtım, klişe... Altı-

nın miskalle tartıldığı gibi tartılıyor. Kitaptan birkaç dizeyi buraya almak isterim:

Yaprak ölür daldan düşünce
Balık sudan çıkınca
O ölmez
Ölmez o
Düşünden caymadıkça
Serçeler yağmurda der ki
Ölüm yok ki
Ölüm yok ki

Kimine göre ölüm var, kimine göre ölümsüzlük. Arif Damar'ın hapse girdiği yaştaki gençlerimiz, ölümle ölümsüzlüğün trapezi üzerinde yürüyorlar. Ülkemiz «hapisane oldu» diyenler yerden göğe haklı. Her gün yüzlerce gencin sorgusuz, yanıtsız içerlere alındığını işitiyoruz.

Yargılamaların, yargılanmaların yerini sokak ölümleri aldı. Bütün bunlar sosyal adaleti, fırsat eşitliğini, ekonomik dağılımı kıvıramayan taşra politikacısının, faşizmi kolay sanmasından kaynaklanıyor. Çağımızda faşizmi gerçekleştirmek, bilinmiyor ki, sosyalizmi benimsemeden daha güçtür. Tıpkı yargının, sokak öldürmelerinden daha güç olduğu gibi..

Tek parti diye kınadığımız dönem var ya, o bile, yargılamadan adama kıymazdı.

Günümüzde yargı güç, ölüm kolay gibi görünüyor...

27.3.1980

ŞAİRLER GEÇİMSİZ OLUR

Şairler genellikle geçimsiz olurlar. Şairler, önce kendileriyle geçinemezler, sonra çevreleriyle... Öylelerini tanıdım ki, hiç kimseyi bulamamışlarsa aynaya bakarak kendi kendileriyle kavga etmişlerdir.

Tevfik Fikret, Mehmet Akif'i sevmezdi. Sözü geçtiğinde, «Bırakın, şu Molla Sırat'ı!..» derdi. Akif durur mu, o da, Tevfik Fikret için, «Zangoç, protestanlara zangoçluk eden!..» diye kızardı. Hatta böylesi karalamayı sözde komamışlar, birer şiirin içine de sıkıştırmışlardır.

Yahya Kemal'le Ahmet Haşim'de geçinemeyenlerdendi. Haşim, Nuruosmaniye'deki İkbal kahvesine gelir, çevresine şöyle bir bakar. Yahya Kemal'i ortalarda göremeyince: «Oh, Nişli Agâh yok, kendi kendimize birer kahve içelim.» derdi.

Dedikodu Yahya Kemal'e yetiştirildiğinde, o da Haşim'den geri kalmaz, İkbal kahvesinde çevresini alanlara şöyle derdi:

«Hadi, gene iyiyiz. Arap Haşim yokken keyiflice sohbet edelim.»

Sadece şairler mi? Eleştirmenlerin en geçimsizlerinden biri de Nurullah Ataç'tı. Kendi kuşağından olanlarla geçinemediği gibi, yenilerle de uğraşırdı. Hiç unutmam, Kutlu pastanesinde otururken, bir gün bizlere şöyle demişti:

«Hadi size bir bilmece...»

«Buyurun Nurullah Bey...»

Üstad denmesini sevmediği için Nurullah Bey denirdi.

«İçkilerin en kötüsü nedir?»

Susardık, o yanıtlardı: «Su...»

Ardından gene sorardı: «Çalgıların en kötüsü?»

Gene susardık.

«Ut...»

Su ile ut yanyana gelince Suut çıkardı. Anlardık ki, üstad, Suut Kemal Yetkin'e çok içerlemiş, öcünü alıyor.

Ataç'ın göklere çıkardığı şairlerin başında Orhan Veli geldiği halde, son yıllarına değin onunla dargındı. Geçinemezlerdi. Orhan Veli'nin adı geçtiğinde:

«Şakuli solucan...» derdi.

Orhan Veli de Nurullah Ataç'ı yermek için birkaz dize karalamıştı:

Nurullah Ata
Tring Galata
Soğan, salata.

Bizim kuşak arasında Yahya Kemal'le ilk ahbaplık kuranların başında Orhan Veli gelir. Orhan, hemen herkesle kolay ahbaplık kurmasını beceren kişilerdendi.

Bir gün Yahya Kemal'le Park Otel'in balkonunda oturuyorlar. Şurdan burdan konuşurken, söz dönüp dolaşıp şiire dayanıyor. Yahya Kemal soruyor:

«Duymadığımız yeni bir şeyler var mı?»

«Var efendim.» diyor.

«Lütfetmez misiniz?»

Orhan Veli'nin muzipliği üstünde, aruzla kaleme aldığı «Bir zamanlardı bu gamhanede bir dem vardı.» diye başlayan denemesini okuyor.

Yahya Kemal dinliyor, kendinden geçmişçesine Marmara'ya bakarak dalıyor.

«Bitti mi?»

«Bitti efendim.»

Kadehinden bir yudum aldıktan sonra övgülü bir sesle:

«Aziz şair,» diyor. «Çok beğendim. Siz biraz daha gayret etseniz bizi de geçeceksiniz.»

Orhan Veli'nin bu övgü karşısında yanıtı şudur:

«Aman efendim, biz bunları alay olsun diye yazıyoruz.»

Yahya Kemal donup kalıyor.

Nâzım Hikmet, Garipçilerin ilk çıkışında bu şiiri tutmamıştır. Bursa hapisanesinde iken, oğulluğuna yazdığı bir mektupta şöyle der:

«Mithat Cemal ne kadar şekilperestse, Orhan Veli de o kadar şekilperest. İkisi de yobaz!»

Nâzım Hikmet'in tutmadığı, Orhan Veli'nin kulağına çalınır. O da durur mu, *Kızılcık* şiirini Nâzım için yazdığı söylenir.

İlk yemişini bu sene verdi.
Kızılcık,
Üç tane,
Bir daha seneye beş tane verir,
Ömür çok,
Bekleriz.
Ne çıkar?

Daha sonraki yıllarda ikisi de birbirine ısınmıştır. Orhan Veli Nâzım Hikmet'i tutardı. Nâzım Hikmet Orhan Ve-

li'yi... Nâzım Hikmet'in affına ait yasanın Meclisten gecikmesi üzerine, Orhan Veli iki arkadaşı ile açlık grevine yatmıştı.

Nâzım Hikmet de yurt dışına çıktığında, *Slavya Kahvesinde Şair Dostum Tavfer'le Yarenlik* adlı şiirinde Orhan Veli'den şöyle söz eder:

Hele sabahları, hele baharda
Prağ şehri yaldızlı bir dumandır
Ve kızıl kocaman bir elma gibi
Nezval geçer taze çıkmış kabrinden
Paramparça yüreği de elinde
Ve Orhan Veli'yle karşılaşır
Urumeli Hisarından gelir o
Ve Telli kavağa benzer Orhan'ım
Yüreciği delik deşik onun da.

İsmail Habib Sevük'le Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kavgaları gazetelere değin geçmişti. İsmail Habip. *Türk Yenilik Edebiyatı* adlı kitabında Ahmet Hamdi'yi almamış. O da ilk karşılaştıklarında sormuş.

«Her şairi almak zorunda değilim ya...» diyesi.

Ahmet Hamdi, kendinden beklenmeyen bir çeviklikle üstadın üstüne çullanmış, altına almış, vurmağa başlamış. Olur a, diyemezsiniz, İsmail Habip bir yandan da pehlivanlığı ile ünlüdür. Kendine yedirememiş, ağırına gitmiş. Bunu bilen gazeteciler soruyorlar:

«Nasıl olur üstad, sizin gibi bir pehlivanı... Ahmet Hamdi gibi bir cılız şair?»

İsmail Habip'in yanıtı şöyledir:

«Altımda karpuz kabuğu varmış, ayağım kaydı. Eğer kaymasa ben onu iyice benzetirdim. Ama alacağı olsun!»

Şairler, geçimsiz oldukları kadar döğüşkendirler de. Başka sefere de bazı şair kavgalarını anlatırız.

2.9.1979

PUTLARI YIKMAK

Solculuk tarihimizde 1927 tutuklanması olarak bilinen olaydan kurtulmak için Nâzım Hikmet yurt dışına kaçtı. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, sanıkları yargılayıp cezalarını verdikten, Nâzım Hikmet kendi cezasının da affa girdiğini öğrendikten sonra 1 Ağustos 1928'de Hopa'dan yurda girdi.

Sertel'lerin çıkardığı *Resimli Ay* dergisinde çalışmaya başladı. Dergide *Putları Kırıyoruz* diye bir kampanya açtı, ulu ozan Abdülhak Hamit'in «dehasının sabun köpüğü gibi dağılıvereceğini», milli şair Mehmet Emin'in ulusal değerinin «bakar körlük» olduğunu kampanyada açıkladı. *Putları Kırıyoruz* yazıları büyük ilgi görüyor, dergi harıl harıl satılıyordu.

Nâzım Hikmet, korkusuzca putları kırıyordu ama, güçlü düşmanları da boş durmuyorlardı. Türk Ocakları Başkanı Hamdullah Suphi, *İkdam* gazetesinde, «Köylü derisinden frak giyenler» başlıklı yazısıyla Nâzım Hikmet'e çatıyordu:

> İzmir'de işçi sınıfları arasında kışkırtıcılık yapan bazı adamların duruşması görülüyor, buna Bolşevik duruşması diyorlar. Konya'da *Halka Doğru* adında bir dergi çıkıyor, yayınladığı bir şiirde köylüler, köylü derisinden frak giyenlere karşı saldırıya çağrılıyor. (...) Putlar nasıl kırılır, bunu size anlatacağım: bir dinin diktiği putları, eğer öteki dinin inançlıları başarı sağlarlarsa parça parça eder, atarlar ve yerine kendi dinlerinin putlarını dikerler. Öyleyse bu yeni din hangisidir?... Yani vatan ve milliyetçilik dininin diktiği putları kıranlar, bunların yerine hangi dinin putlarını dikeceklerdir, bunu bilmek gerekir.
>
> — Bolşevik dinin putlarını...
>
> Karşımızdakiler kimlerdir?..
>
> — Bolşevik kapısının müseccel köpekleri! Putları kıranlar bunlardır.

Nâzım'ın yayınları karşısında Abdülhak Hamit susuyor, Mehmet Emin susuyor, hicvettiği Yakup Kadri susuyor, konuşan sadece Hamdullah Suphi'dir. Çünkü o zamanlar

hazretin elinde Türk Ocakları adlı bir dernek ve bugünün komandolarına benzer derneğe bağlı gençler vardı. Güvenci bu saldırgan gençleredir.

Yaşam, bazen bir raslantıdır. *Putları Yıkıyoruz* adlı yazının yayınlandığı gün, Nâzım Hikmet, ikindi üzeri Vâ-Nû'nun çalıştığı basımevine geliyor. Birlikte Babıali yokuşundan iniyorlar. Kadıköy'e yandan çarklı vapurlar işlemektedir. Bunun orta kamarasına giriyorlar. Bir de ne görsünler, Hamdullah Suphi yirmi kadar yandaşıyla burada oturmuyor mu?.. Vapurun kalkmasına epeyce süre bulunduğu için kamara tenhadır, yolcu çok azdır. Selam verip, bir köşeye çekilmek istiyorlar ama, olmuyor. Hamdullah Suphi, o kadınsı çınlayan sesiyle hem bağırıyor, hem el ediyor.

«Böyle buyurun, böyle!...»

Resimli Ay'da çıkan *Putları Yıkıyoruz*'u konuştukları bellidir. Çevresini sarmış yoldaşları saygıyla hazreti dinlemektedir. Hazret, daha önce Nâzım aleyhine epeyce efelenmiş, ardından söylediklerini, şairin yüzüne karşı da söylemeyi deniyor. Neden korkacak. Ankara arkasında, kendine bağlı gençler yanında:

«Yayınladığınız dizileri okuyorum.»

«Teşekkür ederiz.»

«Esefle izliyorum..»

«Sizin görüşünüz.»

«Siz putları yıkalım diyerek bir ulusun manevi dayanaklarını özellikle baltalıyorsunuz.»

«Öyle bir niyetimiz yok..'»

Hazret, elindeki dergiyi hışımla havaya kaldırarak bağırmaya başlıyor:

«İspatlayacağım. Örneğin: Tel kelepçe... Tel kelepçe diyorsunuz. Bundan amacınız nedir?.. Ha, söyleyin bana bakalım, amacınız nedir?.»

Nâzım, «Şey...» demeye kalmadan hazretin yanındaki dalkavuklarından biri hemen atılıyor, kendince açıklamaya girişiyor:

«Tel kelepçe demek efendim, yasaları hiçe saymaktır. Yasaları hor görüyor, yasalar hafif, güçsüz demek istiyor. Sizin yasalarınız bana vız gelir demek istiyor. Sizin yasalarınız benim için tel gibi incedir, diyor.»

Bu düşsel yanıt karşısında Nâzım Hikmet, kızıyor, kendini toparlamaya çalışıyor:

«Size bir şey soracağım.»

«Buyurun.»

«Siz kelepçe türlerini bilir misiniz?..»

«Hayır bilmeyiz. Hapis yatmadık ki, nereden bilelim..»

«Öyleyse izin verin de ben anlatayım.»

Şöyle bir kaykılıyor, oturuşunu değiştirip doğruluyor, çok durgun bir sesle:

«Kelepçeler türlü türlüdür beyim, diyor. «Bu kelepçelerden birinin teknik adı tel kelepçedir. Tutuklanıp Hopa'dan İstanbul'a yollandığım zaman bana tel kelepçe takmışlardı.»

Nerden bilecekler, kol kelepçesi, bilek kelepçesi, parmak kelepçesi, daha bilmem ne kelepçesi olduğunu... Onun için bir süre susuyorlar. İçlerinden bir tanesi gene öne atılıp bilgiç bilgiç soruyor:

«Peki, kelepçe öyle diyelim... İlmikleri sabunlu iplere bakıp, falan filan diyorsunuz... Bununla ne demek istiyorsunuz?..»

«Benim bir duruşmada idamım istendi. Ben idam istemleri ile mahkemelerde yargılandım. Onu söylemek istiyorum. Sizin anlayacağınız, ben hayatımı yazıyorum.. Sizin hayatınızda böyle şeyler var mı?..»

Türk Ocakları Başkanı, yandaşlarının sinsice sordukları her soruyu Nâzım Hikmet'in kolayca yanıtlamasından pek memnun olmamışa benziyordu. Bu sırada vapura da başka yolcular binmiş, ortalık epeyce kalabalıklaşmıştı. Hamdullah Suphi'yi Nâzım Hikmet'le tartışır görenler, vapurun bu bölümüne toplanmaya başlamışlardı. Bu tartışmadan, sırtını yüce yerlere dayamış olan hazret ille de başarıyla çıkmak istiyordu. Başarı ile çıkmazsa yandaşlarının yanında küçük düşmüş olacaktı.

«Peki altın bilezik diyorsunuz, altın bilezik ne demektir?..»

«Kelepçenin bir başka adı.»

«Demek kelepçenin bir başka adı...»

«Evet..»

Daha sonra Nâzım Hikmet'in üç numaralı hicviyesin-

de, «sivri dilli, zilli bir bebek» ve «karanlıkta yol kesen hatip» diye adlandıracağı hazret, birden kükrüyor:

«Siz kendinizi yedi beladan atra kalan bir kabadayı sanıyorsunuz... Onun için de meydan okuyorsunuz... Fakat haddinizi bildirenler bulunacaktır..»

Tartışma bitiyor.

Kalabalık dağılıyor. Yandan çarklı vapur ağır ağır Kadıköy'deki iskeleye yanaşıyor.

Nâzım, bundan sonra bir daha tutuklanacaktır. Çünkü ona yedi bela diyenler, kendileri yedi bela kesilecek, ardını bırakmayacaklardır. Harbiye olayı, daha sonraki serüveni olacaktır...

21.1.1979

RUHİ SU'YU DİNLERKEN

Geçtiğimiz hafta içinde «Ruhi Su ve Dostlar Korosu»nu dinledim. Yemen Türküleri, Mevlana'dan seçme şiirler okudular, *Sema*'yı seslendirdiler, *Sivastopol Marşı*'nı, *Kaman Ağıdı*'nı, *Havada Bulut Yok*'u söylediler.

Ruhi Su, Nâzım Hikmet gibi, ülkemizde siyasal düşünce ve sanatından sakınılan birkaç sanatçıdan biri olmuştur. Resmi görüş, uzun yıllar, Ruhi Su gibi sanatçıların kamu iletişim araçları yoluyla halkı önüne çıkmasını engellemeye çalışmıştır. İçten içe ve gizliden gizliye sürdürülmeye çalışılan bu savaşımda, görülmüştür ki, yengi, sonunda sanatçıda kalmıştır.

Ruhi Su'yu 35 yılı aşkın bir süredir tanırım. Türkülerimizin bu denli ilgi toplamadığı bir dönemde, türlü ezgilerimiz yanında «bizim türkülerimiz de vardır» kanıtını belgeleme yolculuğuna çıkmıştı. Ruhi Su, türkülerimizi Tanburacı Osman, Ürgüplü Refik Başaran, Aşık Veysel ve Muzaffer Sarısözen ses ve sazından bu düzeye getirdi. Ger-

çi buna, Ulvi Cemal Erkin, Halil Bedii Yönetken, Ahmet Adnan Saygun, Hasan Ferit Alnar, Necil Kazım Akses'in çok sesli denemelerini de ekleyebiliriz. Türkü, ancak Ruhi Su ile kaynağındaki kişiliğini bularak yaygınlığını kazanmıştır. Kendinden sonra gelen gençlerin başarı ve becerilerini de ustanın açtığı çığırdan yürümeye bağlayabiliriz.

Dil-Tarih Fakültesindeki öğrencilik yıllarımızda bazı toplumsal bildirilerimizi türküyle ulaştırmaya çalışırken Ruhi'nin büyük etkisi olmuştur. «Yüz sekizlerdenim, meydanda merdim»i coşkuyla söyleyişlerimizi anımsıyorum. Bu türkülü toplumsal gençlik hızlanması 27 Mayıs öncesindeki «Olur mu böyle olur mu?»ya değin dayanmıştır.

Ruhi Su'nun örneklemeleri hem halktan, hem de kendi yaşamının özünden kaynaklanmıştır.

Hasan Dağı diye bir türküsü var, dinlerdim de ardından yaşanmış, çıplak, yumuşaklığı katı, insanlık dışı bir öyküsü bulunduğunu bilmezdim. Öykünün acıdan soyutlanarak ezgiye dönüştüğünü çok sonra öğrendim. Önce türkünün sözlerini yazayım:

Hasan Dağı, Hasan Dağı,
Eğil eğil, eğil bir bak
Sıkıyor zincir bileği
Jandarmada din iman yok.

Gidiyor kalktı göçümüz
Gülmez, ağlamaz içimiz
İnsan olmaktı suçumuz
Hasan Dağı insan olmak.

Koçhisar üstünde Bora
Gülek bir karanlık dere
Sıradağlar sıra sıra
Çukurova ana toprak.

Türküyü çığırırken Ruhi Su, ilk iki dörtlüğü söylüyor, üçüncüsünü söylemiyor. Oysa başkaları söylerken dinledim, bir dördüncü dörtlük daha var:

Bir ay doğdu, bir ay doğdu
Işıdı yarama değdi
Kelepçe derimi soydu
Hasan Dağı derdimiz çok.

Tarihimizde bir 1951 Tutuklaması vardır, 160'ı aşkın kişiyi bir gizli siyasal parti kurmuşlar diye, bir zor mahkemesi önünde halkın gözünden ırak yargılamışlar, sonra da mahkûm etmişlerdir. Bu mahkûmlardan bir bölüğünü, günün birinde topluca Adana hapishanesine gönderiyorlar. Bir araç dolusu mahkûm, bilekleri birbirlerine zincirli yola çıkarılıyor. Bundan ötesini Ahmet Baba'nın dilinden Mehmet Güler'in kaleminden dinleyelim:

> Benim, Ruhi Su'nun, Enver Gökçe'nin, Orhan Suda'nın, Abdülkadir Demirkan'ın da içinde bulunduğu büyük bir grubu Adana cezaevine sürdüler. Hepimizi bir otobüse doldurup birbirimize zincirle bağladılar. Geceleyin Niğde ovasından geçiyoruz. Çişimiz geldi. Otobüsü durdurtup dışarı çıktık. Birbirimize zincirle bağlı olduğumuzdan, birimiz çişe oturduk mu, hepimiz oturuyor, kalktık mı hepimiz kalkıyoruz. Anadolu bozkırı yaz gecelerinde dehşet güzel oluyor. Büyülü, saydam bir gece... Ayışığı altında Hasan Dağı yalap yalap ediyor. Uzakları, dağları, özgürlüğü gözlerimizle okşuyoruz. İşte tam bu anda Ruhi Su birden coşuyor. Sanırsınız Hasan Dağı binlerce, milyonlarca yıldır karnında sakladığı ateşini çıkarıyor.

Bir Orta Anadolu bozkır gecesinde, zincirler, kelepçeler, jandarmalar, Hasan Dağı, gözlerinde insan sevgisi ile hüzünlenen mahkûmlar, Ruhi'nin karanlığı dolduran sesi birbirine karışıyor.

İnsan olmaktı suçumuz
Hasan Dağı insan olmak

Bu yolculukta sadece Ahmet Baba'nın saydığı adlar yok, başkaları da var. Ben bu öyküyü bir de Sabahattin Dikmen'den dinlemiştim. Sabahattin Dikmen, «Ben de Zeki Baştımar'la zincire vuruluydum» demişti. «Ayışığında

zincire vurulu iki kişinin çiş etmesi, hiç de şairane bir görüntü olmuyor.»

Bir yazar yaşlanmaya yüz tuttu mu, biraz «masal babası»na döner. Tanrı uzun ömürler versin, Ruhi Su da kocalmaya yüz tuttu. Acaba ona da «türkü babası» denebilir mi? Gözümde usta benim, bir koca ermiş, bir koca derviş gibi, bir türkü babası, bir türkü kocası olarak simgeleniyor. Bunu yergi ile değil, haşa, sevgi ve övgüyle söylüyorum. Artık o, açtığı türkü çığırının doruklarında erişilmez bir bayrak gibi dalgalanmaktadır.

Zaten kendisi de, «Türkü benim için bir aşk halidir» diyor.

> En güzel aşklarımı türkü söylerken yaşadım. Ne onlar beni aldattı, ne de ben onları. Türkü söylerken yeşeriyor, çiçekleniyorum. Ben yalnız türkü söylemiyorum ki. Bu söylediğim türkülerle, aynı zamanda, çağdaş Türk toplumunun lied'lerini söylüyorum. Ben türkü söylerken sazım ne benimle yarışır, ne de türkülerle. Bize yalnızca eşlik eder, bizi tamamlar. Halkımızın büyük ustalarında da saz böyle saygılı bir uyum içindedir. Bu açıdan bakılınca, türküleri bir besteci gibi ele aldığım daha iyi anlaşılır.

Göçler uzantısı, kıyıcı toplumların uğrağı olmuş Anadolu... Tarih boyunca kimler gelmiş, kimler geçmiş... Hepsi de biraz kıyıcı, yiyici, bozucu olmuş... Özellikle coğrafyasında ve mayasında var sanıyorum. Hep denklemini bir kambur gibi sırtında getirmiş... Fırsat bulduğunda kendi denklemini belli tarih aralıklarında kendi çözmüş. Anadolu insanını kültür birikimi ile alıp havaya kaldırdığınızda başka bir gözle bakmak zorunluğundasınız. Onun için değil midir, Dedem Korkut'tan, Yunus'a, Pir Sultan'a, Hacıbayram'a, Hacı Bektaş'a değin çok ulular, çok dervişler yetiştirmiştir.

Ruhi Su, çağımızın son Anadolu dervişlerinden biri gibi değil midir?

19.11.1978

SABAHATTİN ALİ ÜSTÜNE

Sabahattin Ali'nin öldürüldüğünü herkes kabul ediyor da, nasıl öldürüldüğü tartışmalıdır. Sınırda mı öldürülmüş, öldürülmüş de sınıra mı götürülmüş, bir kiralık katil tarafından mı, yoksa bir ajan tarafından mı, öldürülmüş? Bütün bu soruların yanıtı açık değildir. Bu konuda araştırmalar yapıldığında, ya soruların yanıtı bulunacak, ya da soruların sayısı kabaracaktır.

Edebiyat Cephesi dergisinde araştırmacı Yalçın Küçük, eldeki belgelere göre Sabahattin Ali'nin ölümünü aydınlatmaya çalışıyor. Yazar, bütün belgeleri inceledikten sonra şu yargıya varıyor:

> Öyleyse bir tek sonuç kalıyor: Sabahattin Ali, Bulgar sınırına ulaştı. Kartviziti imzaladı. Ali Ertekin'e verdi. Yanındakilerle vedalaştı, Bulgaristan tarafından Bulgar askerleri göründü. Tam bu sırada Türkiye tarafından ateş başladı.
>
> Şimdiki bilgilere göre başka bir çözüm yok. Bu çözümde mutlaka Milli Emniyet ile işbirliği var. Çünkü Sabahattin Ali, kaçış planının Milli Emniyet tarafından bilindiğini biliyor. Sabahattin Ali Milli Emniyete bir şey vermeden, sosyalizme geçmesine izin verilmeyeceğini bilecek durumda.

Bu arada Yalçın Küçük, Sabahattin Ali'nin yakınlarını teybe konuşturan teyp tutanakçısına da şu öğüdü veriyor: teybini almalı ve daha önce soru sorduğu kimselere, burada yazınlanların ışığında, yeniden sorular sormalı...»

Sabahattin Ali'nin yakınları; hikâyeci üstadın, gevezeliği ve her kamptan insanla konuşması yüzünden başının derde girdiğini söylerler. Gerçekten de Sabahattin Ali çok konuşur, siyasal eylemi birbiriyle çelişen insanlarla çok ahbaplık etmekten çekinmezdi. Zekâsı ile her türlü kaza ve belâyı atlatacağını sanırdı. Görüldü ki zekâsı buna yetmedi. Zekâ, çoğu zaman kurnazlığın ve hilenin önünde yenik düşer. Sabahattin Ali'nin kılıçtan keskin zekâsını, hile ve kurnazlığın kaypak kasaturası dize getirmiştir.

Sabahattin Ali'nin Komünist Partisi üyesi olmadığını Nâzım Hikmet'in bir yazısından öğreniyoruz. Nâzım Hikmet onun için, «Türkiye Komünist Partisinin sempatizanı idi.» diyor. Eğer Sabahattin Ali, bir parti üyesi olsaydı, ne hoş görünen gevezelikleri yapabilirdi, ne de izin almadan yurt dışına kaçmaya davranırdı. Partinin çelik disiplini ona bazı bireysel davranışlarda bulunmayı yasaklardı. Kim bilir, belki de başına bu ölüm gelmezdi. Gerçi Sabahattin Ali'yi düşmanları komünist olmakla suçlarlardı ama, görüyoruz ki, hikâyeci üstad, parti üyesi olmadığı için bir komünist de sayılmazdı. Çünkü komünist, ancak komünist partisi üyelerine denir. Bizim emniyet görevlileri ise sürekli her solcuyu komünist olarak damgalama yanılgısına düşerler.

Yalçın Küçük, Sabahattin Ali'nin Türkiye faşistlerince çok çatılan *İçimizdeki Şeytan* romanından söz ediyor. Bu roman, pek ahım şahım bir şey değildir. Üniversite öğrenciliği yıllarındaki öğrenci-öğretmen ilişkilerini anlatır Faşist öğretmen ve öğrencileri konu aldığı, buradaki tiplerden çoğu gerçeklerine benzediği için faşistler gocunmuştur. Roman da bu yüzden epeyce ün kazanmıştır. Bir *Kuyucaklı Yusuf* gibi dört dörtlük değildir.

Faşizmden söz eden bir roman, tek parti döneminin *Ulus* gazetesinde yayınlanabilir miydi? Gerçi o yıllarda Ulus gazetesini yöneten Falih Rıfkı Atay'ın, her türlü düşünceye açık hoşgörüsü vardı. Fakat parti yöneticileri faşizme kıyasıya çatan bir romanın yayınlanmasına izin vermezlerdi.

İçimizdeki Şeytan romanının *Ulus*'ta yayınlandığı yıllarda bir raslantı olarak ben de *Ulus*'ta çalışıyordum. Sabahattin Ali'yi de o yıllarda tanımıştım. Sanırım 1942-43'tü. Sabahattin Ali askerliğini yapıyordu. Sarı Kışla'da ya da Etlik'teki birliklerden birinde... Hemen her akşamüstü gazeteye gelirdi. Üstünde usta işi terziden çıkmış, gövdesine oturmuş asker urbası vardı. Ayağında çizmeler... Belki de süvari idi. Hafif kırlaşmış saçları ve çerçevesiz gözlüğü dikkati çekerdi.

Gazeteye romanın tümünü vermediği için gelir, ardını gazetede yazardı. Bir masaya oturur, önüne bol müsved-

de kâğıdı alır, dolma kalemle «tefrika»sını tamamlardı. Yazarken süratli çalışır, çevresindekilere aldırmazdı. Yazısını, daha çok, Nurettin Artam, Hikmet Tuna, Ahmet Şükrü Esmer'in çalıştıkları odada yazardı. Gözlerimin önünden Sabahattin Ali'nin güleç yüzü, çalçene konuşmaları, küçük büyük tanımaz şakaları geçiyor.

Tek parti dönemi, sanatçı kendinden yana değilse dayanamazdı. Eğer bir sanatçı dayanmak istiyorsa tek parti ile ırak yakın bir ilişki kurmak zorunda idi. Başka türlü barındırmazlardı. Öyle sanıyorum ki, Nâzım Hikmet'i sadece orduyu isyana teşvik etmekten hapse atmamışlardı. Öteki sanatçılara gözdağı vermek için Nâzım Hikmet gibi bir sanatçıya kıymışlardı. Biraz başkaldırmak isteyen sanatçıya: «Bak, Nâzım Hikmet'in başına gelenler, sonra senin de başına gelir...» diye gözdağı verirlerdi. Eğer Nâzım Hikmet, Yahya Kemal'den boşalan CHP'nin kültür ve sanat danışmanlığı görevini kabullense idi, belki de başına gelenlerin hiçbiri gelmezdi.

Sabahattin Ali, bütün bunları bildiği için, gençliğinde yazdığı bir şiir yüzünden tökezlenmiş, hemen yüz geri dönmüştü. Sinop hapisanesinden çıktıktan sonra Gazi için (O zamanlar Atatürk'e Gazi denirdi) bir şiir yazmış bağışlanmış, devletten görev almıştı. Sabahattin Ali bu manzumesinde şöyle mısralar döktürmüştü:

Sensin çeyrek asırlık günlerimi dolduran
Seni çıkarsam ömrüm başlamadan bitiyor

Kısacası ömrümü verdim Ulu Gazi'ye
Gönlümde şimdi yalnız onun aşkı yatıyor

Kendi ömrü için çeyrek asır dediğine göre, Sabahattin Ali, o yıllarda, 24-25 yaşlarında, çiçeği burnunda bir delikanlıdır. Şiirle olsun, düzyazı ile olsun, o zamanlar yaptıkları, birer gençlik başkaldırısıdır. Bir örgüte bağlı olmayarak yapılan bu başkaldırılardan cayılsa ne olacak cayılmasa ne olacaktır, hepsi de birer gençlik çılgınlığıdır. Bunla-

rı siyasal iktidar da çok iyi bildiği için, o yıllarda Sabahattin Ali'ye rejimin içinde bir «yaramaz çocuk» gözüyle bakılmıştır.

Daha sonra çok partili döneme girdiğimizde ve Sabahattin Ali *Marko Paşa* gibi siyasal edebiyatımızda çok etkili bir dergi çıkardığında artık «hasım» olmuştur.. Çatışmaları, yargı önüne çıkarılmaları, sık sık tutuklanmaları bu yüzdendir. Her eylemi bağışlanamazdı, bağışlamadılar da... Çok partili döneme geçildiğinde kendini tehlikede gören tek parti, yandaşı gibi görünen solculardan kendini soyutlama yollarını aramıştır.

Sabahattin Ali karşıdadır, hem CHP'nin, hem de DP' nin boy hedefi olmuştur. Başına ne gelecekse, bundan sonra gelecektir.

27.7.1980

BİR YILDIZ KAYARKEN

Sabahattin Ali, Edremit'deki «İptidai» okulunu bitirince subay okuluna girmek istiyor. Babasının parasal durumu iyi değildir, askeri okulda parasız yatılı okuyacaktır. Ancak Halife'nin buyruğu ile o yıl askeri okullara öğrenci alınması yasaklanıyor. Bunun üzerine Sabahattin, Balıkesir Öğretmen Okulu'na yazılıyor. Yıl, 1921'dir.

Bu okulda iken, başına bir örtü, sırtına bir yeldirme geçirerek Kız Öğretmen Okulu'nun verdiği müsamereye gizlice gidiyor. Müsamereyi izliyor ama, onu çekemeyen bir arkadaşı Sabahattin'i ihbar ediyor. Okul yönetimi kovuşturmaya geçiyor. Bu yüzden okuldan kovulacağını sanan Sabahattin, canına kıymaya karar veriyor. Arkadaşı Naci' ye, «*Kardeşim Naci beni/Kovacaklar mektepten*» diye bir mektup bırakarak, beline bir ip sarıyor, bahçedeki bir ağacın altına oturuyor. Durumu nöbetçi öğretmene anlatan

Naci, arkadaşını ölümden kurtarıyor ama, Sabahattin artık Balıkesir'de durucu değildir. Başka bir okula gitmek istiyor.

İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'na İbrahim Alaaddin'in (Gövsal) yardımı ile giriyor. Demek yıl, 1925 filandır. Biz bu okula Erkek Öğretmen Okulu diyoruz ama, o yıllarda, orada, öğrenci mi, öğretmen mi olduğunu bilmediğimiz Malik Aksel «Bezmi Alem Valide Sultanisi» diyor. Bezmi Alem Valide Sultanisi, Cağaloğlu'nda, Besim Ömer Paşa'nın Fransız biçiminde yapılmış pancurlu konağının karşısına düşmektedir.

Besim Ömer Paşa, konağının penceresinden bakarken, okulun damında bir uyurgezerin dolaştığını görür. Okula haber salarak, damda bir uyurgezerin dolaştığını bildirir. Nöbetçi öğretmenler, uyanan öğrenciler dama üşüşürler. Gerçekten damda biri gezmektedir. Telaş içindelerken, bir öğrenci şöyle der:

«Hocam, merak etmeyin. O her zaman böyle yapar. Sabahları eline kalem kâğıt alır, damda dolaşır. İsterseniz yanına gideyim.»

«Aman olmaz, uyandırmayın!»

Uyurgezer, yavaş yavaş merdivenlerden iner, doğruca yemekhaneye uzanır. Durum okul müdürüne bildirilir. Müdür ve edebiyat öğretmeni Ali Canip Yöntem, öğrenciyi karşılarına alırlar, onu ürkütmeden öğüt verirler. Böylece olay kapanır.

Bu arada Ali Canip Yöntem'in de Abdülhak Şinasi Hisar'la kardeş olduklarını söyleyelim. Soyadları ayrı olduğu için ben bilmiyordum. Bunu Yakup Kadri'nin bir yazısından öğrendim. Ali Canip'i tanımadım ama, Abdülhak Şinasi'yi delikanlılık yıllarımızda tanıdım. Ankara'da Özen, Kutlu gibi Bulvar kahvelerine gelir, Nurullah Ataç'la yarenlik ederdi. Onun bir gün *Fahim Bey ve Biz, Çamlıca'daki Eniştemiz* gibi kitapları yazacağını ummazdım. Sessiz, titiz, kimseyle konuşmaz, bir kıyıda otururdu.

Uyurgezer öğrencinin Sabahattin Ali olduğunu, *İstanbul'un Ortası* adlı anılar kitabında Malik Aksel anlatıyor. Daha neler anlatmıyor, onun tiyatro merakını, birlikte Almanya'ya gittiklerini de sıralıyor.

Bezmi Alem Valide Sultanisi öğretmen okulu olduktan sonra, okulun mermer havuzu önünde otururlarken, bir gün Sabahattin Ali, Ali Canip beye soruyor:

«Hocam, güzel yazı nasıl yazılır?»

«Çok çalışmak lazım çok...»

Sabahattin Ali, Malik Aksel'e göre, edebiyat kadar tiyatro ve orta oyununa da meraklıdır. O yıllarda Ertuğrul Muhsin ve arkadaşları ile Altınkum'da bir oyun da sergiliyorlar. Okul tatilinde Sabahattin, gezici tiyatro kumpanyalarına katılır, kent kent Anadolu'yu dolaşırmış. Kumpanya, kız oyuncuyu bulamadığından, Balatlı Yahudi kızları ile birlikte geziye çıkarmış. Bir gün kasabada oyun oynuyorlarmış. Seyircileri hep benzer kişiler olurmuş. Seyirciler de, oyuncular kadar oyunu ezberlemişler:

«Aha, kız şimdi türkü söyleyecek, sonra ağlayacak... Ardından bir herif gelecek, zorinen kızı kaçıracak... Öteki herif gelecek, ona tabanca çekecek...»

O yıllarda Millî Eğitim Bakanı, genç yaşta ölen, Mustafa Necati'dir. Ülkenin Batı'ya yönelmesi isteniyor. Onun için Avrupa'ya bolca öğrenci gönderiliyor. Öğretmen Okulu'ndan Berlin — Potsdam'a yabancı dil öğrenmek üzere gönderilenler arasında Sabahattin Ali de vardır.

Daha trene binmeden verilen ödeneği yurtta yiyen Sabahattin Ali'dir. Onun için arkadaşları birinci mevkide giderlerken o üçüncü mevkide yolculuk etmektedir. Durmaksızın, kondüktörden gizlice arkadaşlarının yanına gitmektedir. Kondüktör geldiğinde kaçıp eski yerine dönmektedir. Sonunda kondüktör dayanamıyor, bavulunu sırtlayıp birinci mevkiye getiriyor. Arkadaşları sonunda üstünü tamamlayarak biletini üçüncüden birinciye çevirtiyorlar. Yolboyu Sabahattin'in anlattığı fıkra ve öykülerden çok hoşlanıyorlar.

Öğrenci ödeneği Sabahattin'e hiçbir zaman yetmemiştir. Hani öğretmen ödeneği olsa o yetecek mi? O da yetmeyecektir. Çünkü hep cebinde olandan çoğunu harcamıştır. Altın bir dolmakalemi varken, beğendiği bir ikincisini almıştır, altın bir saati varken, ona bir altın köstek uydurmuştur. Çerçevesiz gözlüğü ise hep altın saplıdır.

Öğrenciler bir gün bankaya para almaya gidiyorlar. Sabahattin'e gözleri ilişen memurlar gülmekten masala-

rın altına giriyorlar. Sabahattin'in başında melon bir şapka vardır, bu şapkayı o yıllarda yalnız Şarlo giymektedir. Melon şapkayı tuhaflık olsun diye değil, hoşuna gittiği için almıştır.

Yabancı dil okulunda iken, Hake adlı öğretmenleri iki saat geç gelir. Sınıfta bir gürültü başlar. Bir de bakarlar ki Sabahattin durduk yere bayılmıştır. Kolonya getirirler, su serperler, ellerini ovarlar. Sabahattin ayılır, öğrencilerden biri: «Bakın, gene bayılacak.» der. Sabahattin yeniden şakkadak bayılır. Ayıldığında, «Rica ederim, bana böyle şaka yapmayın!» der.

Derslere önem vermezmiş gibi görünürse de, öğretmenin tahta başında yaptığı yanlışları düzeltmekten özel bir keyif alır. En yakın arkadaşı Fülütçü Nurullah (Taşkıran olacak) tır.

Almanlar: «Sizde radyo var mı?» diye sorarlar.

«Var elbette, hem de petrolle işler.»

Sabahattin petrolle işleyen radyonun ekzos borusundan dumanların nasıl çıktığını anlatmakla bitiremez. Petrolle işleyen radyo söylentisi hemen ortalığa yayılır. Böylesine gelişmiş bir ülkenin insanlarının böylesi saf oluşu onları çok eğlendirir.

Okulda bir Alman öğrenci, «Şu parazit Türklerden kurtulalım, onları kovalım,» der. Sabahattin, yerinden fırlar. «Sözünü geri al!...» der. «Devletimiz, bizim için hükümetinize dünya kadar para ödüyor.» Alman öğrenci sözünü geri almayınca, tokadı yapıştırır. Bir tokat yüzünden Almanya'dan geri dönmek zorunda kalır.

Sonrası, Aydın tutuklaması, Sinop cezaevidir.

Ünü, beş on yıl bir yıldız gibi parlar. Resmi görüşle ters düştüğünde, biliyorsunuz, Bulgar sınırında bir ajan eliyle öldürülür.

CAHİDE SONKU VARDI

Cahide Sonku, artık yaşını başını almış bir kuşağın, bir zamanlar, güzellik ve aşk simgesi idi. Kadın-erkek, o yıllar-

da Cahide Sonku'ya tutkundu. Şehir Tiyatroları sahnesinde onu ilkin İstanbul tanımıştı. Sinemaya geçip, Muhsin Ertuğrul ile birlikte *Şehvet Kurbanı* filmini çevirdikten, bu film dalga dalga Anadolu'yu sardıktan sonra, Cahide'ye sinemaya gidebilen taşra halkı da hayran olmuştu.

Şehvet Kurbanı'nda Cahide, evine bağlı bir babayı baştan çıkaran bir kötü kadın rolündeydi. Çekiciliği, şuhluğu, güzelliği gözleri kamaştırıyor, bütün kötülüklerini örtüyordu. Tiyatro ve özellikle sinema seyircisi her dönemde kendine bir sevgili arar. Bu sevgiliyi de sinema endüstrisi her zaman bulur. Ancak Cahide Sonku o yıllarda sinema endüstrisinin el uzatmasına gerek kalmadan parlamıştı. Bir büyü vardı onda, kadın-erkek demeden bütün seyircilerini tutsaklıyordu. Yıllar sürdü.

Güzellik, çevreyi bir çöl rüzgârı gibi bir yandan yakarken, güzelin kendi de, farkına varmadan, bakar ki yanmıştır. Kökeninde Yemen'de doğmanın irili ufaklı kalıtımlarını taşıyan, kumral saçlı, buğday tenli, gözleri yıldızlı bir Arabistan göğü gibi parıldayan bu güzelin peşine bir ticaret burjuvası düştü. Artık, yaşam, çevre, para pul da değişmiş, ölçüler bozulmuştu. Bir Halkevi sahnesinden Şehir Tiyatroları'na atlayan sanatçının çevresinde ticaretçiler ve siyasetçiler öbeklenmişti. Burada mayasında yoksulluğun bütün ayrıntıları yaşanan sanatçılıkla, tiyatrodan çıktıktan sonra başlayan zenginlik birbiriyle çelişiyordu. Dengelenmesi ve kurtulunması zor bir çelişki yaşanıyordu. Sanatına değil, güzelliğine hayranlar çoğaldıkça denge bozuluyordu.

Sinemadaki ünü, sahnedeki yorgun günlerini bastırıyordu. *Bataklı Damın Kızı Aysel, Akasya Palas, Şehvet Kurbanı, Yayla Kartalı* sıralı gitti. *İlk ve Son*'la bir duraklama dönemi, *Beklenen Şarkı* ile bir son başladı. Güzelliği eksildikçe, unutur gibi olduğu sanatının da yozlaştığının farkına vardı. Aritmetikteki sayılar gibi, eskiler artıları götürüyordu. Bir tek teselli vardı: Alkol!... Ona sarıldı.

Sahneye çıksa da çizgisini tutturamıyordu. Haldun Dormen Tiyatrosu'ndaki denemeden sonra, Cahit Irgat'la bir denemeye girişti. Bu deneme aslında bir değil, ikiydi. Sanat bağının yanında, bir de evlenme bağı vardı. İçkinin tutsağı her iki sanatçı da birbirlerine içmemek üzere söz

vermişlerdi. İçki her zaman açıkta içilmez, onun da illegali vardır. Birbirlerinden gizleyerek içiyorlardı. Ben onu, Cahitler Tiyatrosu'nu kurdukları zaman tanıdım. Bir Cahide, bir Cahit'ten 'Cahitler'i çıkarınışlardı ama, seyirciye onaylatamadılar. Her ikisi de çok geç kalmışlardı.

Beyoğlu'nun dar, kuytu ve ucuz meyhanelerinde eski dostları ile bir iki kadeh yuvarlamadan sonsuz hoşlanan Cahit, çevresine bakar: «Aman, Cahide görmesin!» derdi. Cahit böyle derdi ama, kim bilir başka bir yerde de açıktan kadehini yudumlayan Cahide de, «Aman Cahit'e söylemeyin!...» diye oyalanırdı.

Karlı bir İstanbul gecesinde tiyatro dönüşü hiçbir araç bulamadığımız için rahmetli Laz Kâzım'la Talimhane'deki evlerinde zorunlu kaldık. Sabahın beşinde birer koltukta günün ışımasını beklemek için kestirirken, onlar odalarında hâlâ döğüşüyorlardı. İkisinin kavgası, eşlik, tiyatro ortaklığı, sanatçılık gibi bağların üstüne çıkmıştı. Sabahlara değin süren kavgayı cinsel tad alarak sürdürüyorlardı.

Bu son macera da bitti. Koparcasına birbirlerinden ayrıldılar. Cahide, bundan sonra eski günlerini ona saygıyla anımsatan, eski günlerinden başka şeyleri konuşmayan kuytu, küçük meyhanelere sığınmıştı. Birkaç kez Ayasofya duvarına yapışık Gülhane'ye yakın meyhanede görmüştüm. Parmakkapı'nın kuytu meyhanelerinde de gördüm. Hoyrat, hırçın, çekilmez olmuştu. Bir yolculuğa çıktığını biliyordu. Bunu gönlünce mi, tutsaklığı ile mi bitirdi, bilemem.

27.3.1981

ALİ İZZET ÖZKAN

Şairleri daha başında ikiye ayırmışız; birine şair demişiz, birine halk şairi... Şair, kentte yaşayan, okur-yazar, derli toplu kişidir. Halk şairi ise köyden gelme, okuması yazması kıt, hatta cahil (ümmî) kişidir. Halk şairi, adı üs-

tünde halkın, yani bir ülkede çoğunluğu oluşturan kalabalığın şairi olmalı, değil mi? Ne gezer, halk şairi kentlerde biraz da horlanır. Eskiden halk şairinin karşıtı bir de divan şairi vardı ki, onlar padişah katında şairlerdi, yanlarına varılmazdı.

Halk şairlerinin çoğunun yanlarında bir saz olur, onun eşliğinde şiirlerini söylerler. Bir divan şairi sürgün edildiğinde, semai kahvelerinde çevresini halk şairleri sarmış: «Hele bir iki beyit de sen söyle...» demişler de, zavallı, sazı olmadığı için şöyle diyesi olmuş:

Biraz bedçe çıkmıştı avazımız
Stanbul'da terk eyledik sazımız

Bizde tek parti döneminde halk şairlerinden de yararlanmanın yolu-yordamı aranmıştır. Ahmet Kutsi Tecer, Sivas'ta öğretmenlik ederken bazı şairleri örgütlemiş, mebus olduktan sonra da *Ülkü* dergisi çevresinde halk şairleri örneğine dayalı bir şiir yolu denemeye girişmiştir. O günlerin yaşayan şairlerini, Veysel'i, Ali İzzet'i, Talibi'yi özendirmiştir. Ahmet Kutsi de onlar gibi şiir yazmaya özenmiş, «*Geceleyin bir ses böler uykumu*» gibi batıya yönelik yazmalarından vazgeçmiş, şiirlerini onlara benzetme çabası göstermiştir. Çaba göstermiştir ama, kendi arkadaşlarınca da alaya alındığı olmuştur.

O günlerde, onun dergisinde yazanlara «Tecer'in şairleri» denmiştir. Kent şairlerinden Behçet Kemal, Osman Atilla, Kerim Yunt gibi kendine ayak uyduranlar da bulmuştur.

Talibi'nin çoktan beri sesi duyulmuyor. Veysel öleli birkaç yıl oldu. Ali İzzet Özkan da bugünlerde öldü. Bu şairlerin adı halk şairidir de, verdikleri örneklemelerde pek halktan yana olmadıkları bellidir. Halkın yaşamını belirleyen somut konuları ele alacak yerde, aşk, ölüm, doğa güzelliği, ayrılık, gurbet, sıla gibi soyut konuları işlemişler, suya sabuna dokunmamışlardır.

«Tecer'in şairlerinin» sonuncusu sayılabilecek olan Ali İzzet'in verdiği örneklere bakacak olursak, halktan kopuk, «Gelen ağam, giden paşam» diyici tipik sergileme görürüz.

CHP'nin iktidar olduğu dönemde, kurulu düzeni, Atatürk'ü İnönü'yü öven şiirler yazan Ali İzzet, demokrasiye geçtiğimizde hemen o dönemi yeren mısralar yazıvermiştir. Birkaç örnek verelim:

Atatürk İnönü gelmese idi
Camiler mescitler kilise idi
Azimkâr kahraman bir kimse idi
Öğretti bizlere irfan Atatürk

Halk Partisi çöküp Demokratlar gelince de şunları söylemiştir:

Kral öldü, put kırıldı
Halas olduk cehaletten
Zulmün sarayı yıkıldı
Kurtulduk biz esaretten
.....
Çıktı Mehdi demokrasi
Zalimin kesildi sesi
Allahüekber nidası
Bugün indi semavattan

Ali İzzet, 27 Mayıs'tan sonra gelen özgürlüklerden yararlanmayı bilmiş, o yıllarda gece kulüplerinde solcu türküler okuyanların kervanına da *Mühür Gözlüm* diye türküler düzerek karışmıştır. Yeteneği kıt, sesi-soluğu az olduğundan, biraz da yaşlılığından, tez yüz geri etmiştir.

Çoğu kişiye son günlerde devlet sanatçılığı ödülleri veriliyor. Elbette devlet sanatçısı olmak önemlidir. Ama halk sanatçısı olmak da bir o kadar, en azından, önemlidir. Ama halk sanatçısı dediklerimiz sadece adlarının başına halk şairi denilmesiyle yetinmişler, halktan yana pek olamamışlardır. Böylece de halktan kopuk, ama halk şairi olarak toplumun içinde ömürlerini tamamlamışlardır.

Halk şairi diye anılan Ali İzzet Özkan, halkın içinde yaşamını tamamlamış ama, gerçek bir halk şairi olamadan gitmiştir, çok yazık!.. Veysel de öyle değil mi, onu halk anmıyor, ama şehirli, heykelini dikip anıyor.

18.10.1981

BİR ŞAİR ÖLDÜ

Necip Fazıl Kısakürek öldü. Politik çizginin ister çağında olsun, ister solunda olsun, ölen bir şairdir. Necip Fazıl'ın siyasal inanışlarını, dinsel amaçlarını, güncel davranışlarını onaylamayabiliriz, ancak iyi bir şair olduğunu kimse yadsıyamaz. Ne ki, bu şaire, ölümünde gereken saygı, kendi genç şairliğine uygun kişiler ortamında yaşamadığı için gösterilemedi. Saygı gösterenlerse, onun şiirlerinden tat alamayanlar, yanlış yorumlayanlar ve siyasal, toplumsal inancına bağlananlardır.

Necip Fazıl'ın dinsel, kuramsal, ahlâksal, dillenmiş kusurları olabilir. Bunları ileri sürebilirsiniz ama, ya şiirleri? Ya Türk diline olan emeği ve hizmeti? Bunlar kolaykolay göz ve kulak ardı edilemez. Şiir alanına ilk adımını attığında yaşıtları arasında önde geliyordu. Kaldırımlar şairi, *Kaldırımlar*'ı yazdığında bohem kişiliği ile tanınmıştı. Fakat bohem olamadı. Gençlik arkadaşı Fikret Adil, bohem olamadığını onaylar.

Fikret Adil anlatır. Bir gün sormuş, «Nereye çıkıyorsunuz?»

«Tokatlı'nın arka salonuna.»

«Ya bu akşam?»

«Bu akşam para yok, sende var mı?»

Necip, bir an düşünüyor, «Durun» diyor. «Şimdi on lira bulacağım.»

Gidiyor, on dakika sonra geliyor. «İşte» diyor on lirayı gösteriyor. Sonra ekliyor: «*Hayat dergisine bir şiir sattım.*»

Peyami Safa soruyor: «Hangi şiiri?»

Necip Fazıl susuyor, Peyami Safa direniyor:

«Cumhuriyet'in edebiyat sayfası için verdiğin şiiri mi?»

Gerçekten o şiiri ikinci kez satıyor.

Hangi gençlik şairin bohemlik yıllarında benzer şeyler yoktur? Gençlik ve bohemlik arkadaşları, bir Necip Fazıl'ı bağışlamamışlardır. Kumar, at yarışı olur, dört köşe bir masanın üstünde kâğıt oyunları olur. Hangi şairin yaşamında yoktur? Necip Fazıl için bu da genel affın kapsamına girmemiştir.

Kalemiyle koruduğu, siyasiler, bundan vazgeçtiğinde, siyasal cinayetlere bulaştırarak öç almak istemişlerdir. İnanmak, inanmaya davranmak, oynamak, dergi çıkarmak, dergi batırmak, tarikatçılık etmek, sanırım, Necip Fazıl için şiir dışı bir ağırlık olmuştur.

Tanışmışlığımız birkaç görüşmeyi geçmez. Kişiliğini sevecek kadar tanımadım. Ama şiirlerini her zaman beğendim ve sevdim. Çetrefil üsluplu düzyazıları, sahnelenmiş oyunları, köşe yazıları için bir şey söyleyemeyeceğim. Şiirleri edebiyatımızın büyük akarsularından biriydi.Sadece bunları yazmış olmak bile bir şair olmaya yeterdi.

Karşıtı olan bir şairi sevmezmiş, kıskanırmış. Hangi şair ötekini sever? Hangi şair ötekini kıskanmaz? «Ben iktidara gelirsem seni asarım.» Öteki, «Ben gelirsem seni keserim» dermiş. Bir şairane afidir, denir de, denmez de... Hangi şair ötekini kesmiş, hangi şair ötekini asmıştır?.

Ne hasta bekler sabahı
Ne de genç ölüyü mezar
Ne de şeytan bir günahı
Seni beklediğim kadar

İnanç ve inanış şiirleri içeriğini değiştirdiğiniz zaman her inanışın ve inancın simgesi olabilirdi. Herkesi aynı inanışa yöneltmek gibi zorbalık olamaz. Böyle bir zorbalığı aklı başında kimse benimsemez.

Şaraptan keskindi dudağında kan
Şebnemden şeffaftı şakağında ter
Ne kan içti, ne baş yedi bu meydan
Bu meydandan sen de kendini göster

Tanrısı ile kulu arasına girilmez. Bütün pürüzlerini, unutulan yaramaz çocuk oyuncakları gibi dünyada bırakarak bir şair öldü. Dilimizin bir büyük ustasının ardından saygıyla eğilmek, dilimizi seviyorsak, borcumuzdur.

2.6.1983

VURURLAR DA VURURLAR

Yazarlar şimdi değil, eskiden de sıkılırlardı. Yazmayı bırakacağını söyleyen Sait Faik, bir sıkıntılı anında şöyle der:

«Medar-ı Maişet adlı bir kitap çıkarmıştım. Hayatı toz pembe görmüyorum diye mahkemeye verildim. Üç beş kuruş kazanalım derken iki bin lira mahkeme masrafı ödedim, üzüntüsü de caba. Kahramanlarım rahat etmek için hapse giriyorlardı. Bütün sebep bu!»

Bir gün de kestaneci dostum diye bir öykü yazıyor. Orada çocuğun mangalına tekme vuruyorlardı. Ertesi gün sorumlu yerden çağırırlar ve kestanecinin mangalına tekme vuranı sorarlar. Kimin vurduğunu bilemez, «Belki bir bekçi vurmuştur» der.

«Öyleyse çocuğu bul da, okula verelim, okutalım. Kestanecilik etmesin, adam olsun!»

Çocuğu nerden bulsun, bulamaz.

Canı sıkılan Sait Faik, Sabahattin Eyüboğlu'na, «Artık edebiyattan bıktım, yazmayacağım» diye yakınır. Sabahattin Eyüboğlu onu yüreklendirmek için, «Son mütalaada seni okuyan bir lise öğrencisi varsa onun için yazmalısın» der. Sait Faik, «Onları düşünerek yazıyorum.»

Bir şairimizin şiirlerini daktilo ile temize çektiği için İstanbul Erkek Lisesi'nden bir genci tutukluyorlar. Genç öğrenci Rıfat Ilgaz'la birlikte yatıyor. Gece yarısı yatanları uyandırıyorlar, bahçeye çıkıyorlar. «Ne oldu?» demeye kalmıyor, bir zincir getiriyorlar. Zincirin üstünde sağlı sollu kelepçeler var. Herkesi kelepçeye vuruyorlar. Lise öğrencisi Sami ile Rıfat Ilgaz, karşılıklı kelepçeleniyorlar. Bir şiirinde bunu şöyle anlatır:

Bugün de vaktinde çıktı gazeteler
Geçti ilk sayfalara Beşiktaş cinayeti
Isırmarlama yazıları üstat kalemlerin
Taksim'deki ziyaretten resimler
Çeyrek saat uzaktasın çok değil
O meşhur Babıâliden
Tek satır yok sayfalarda
Bu zincirleme tutsaklık üstüne

Aziz Nesin'in başından geçenler ise pişmiş tavuğun başından geçmemiştir. Öyle dönemler olmuştur ki, suçlu ararken sorumlular onu bulmuşlardır. Yusuf Ziya Ortaç, onun durumunu anlatırken şöyle yazar:

Ertesi sabah, kaldırımlara serilmiş kumaşlar üstünde dönen tekerlekle Akbaba'ya geldim. Aziz Nesin yoktu. Akşam onu görmeden döndüm Ada'ya... Ertesi gün telefonla aradım, gelmedi dediler. Daha ertesi gün haber aldık: Aziz Nesin'i tutuklamışlar! Madem ki adı deftere geçmişti, ona sen gel diyeceklerdi! İşte 6-7 Eylül için de suçlu aramaya çıkınca böyle yapmışlar, gel demişlerdi ona...»

Öyle günler gelmişti ki, ünlü yazarımız yaşamdan bile umudunu yitirmişti. Ölse daha iyiydi. Yusuf Ziya Ortaç'a yazdığı bir mektupta acılarını şöyle anlatır:

İçimdeki cehennemi her yere taşıyorum. Her şeyim var, yalnız huzurum yok. İnanınız bazan gerçekten ölümü özlüyorum. Niçin biliyor musunuz? Dinleneceğim diye.... Ama bu dinlenmeden haberim olmayacak ki!..»

Çile dolduran yazarlarımız, sanatçılarımız dolu. Bunlardan bazılarının çektiklerini yazarken yeni bir şey anlatmadığımızı biliyoruz. Ama yinelerken, tazelemekte de yarar olduğu kanısındayız. Yani eski şeyleri ısıtıp ısıtıp sofraya koymak istemiyoruz.

Yalnız bizim gibi geri kalmışlarda mı bu böyle? Sanıyorum bize özgü gibi görünüyor. Kara Afrika'da bile İngilizce, Fransızca yazanlar -hele Batı da tanıyorsa- hiç de öyle değiller... Kitapları okunuyor, satılıyor, ilgi ile karşılanıyorlar. Sosyalist ülkelerde ise daha başka... Hangi şair varsa, «En büyük şairimiz» hangi sanatçı varsa kendi dalında «en büyük sanatçımız» diye tanıtılıyor. Bir kezinde sormuştum, «Yahu sizde büyük olmayan sanatçı yok mudur?» Bu soruma gülmüşler, «Biz bütün sanatçılarımızı böyle değerlendiririz. Sanatçılar zor yetişirler.» Ben de gülmüştüm ve «Bizde ise sanatçılar bozuk para gibi harcanırlar.» dememiştim.

Sanatçının yenilikçisi, toplumun bulunduğu düzeyden ilerde olanı, geri kalmış ülkelerde tutucuların her zaman atış tahtası olmuştur. Atarlar da atarlar, vururlar da vururlar...

12.1.1984

O BİR SAKIZ AĞACIYDI...

O bir sakız ağacıydı, alelâde;
Bir gün o yeşil sahile çıktı geldi,
O zaman, bu zamandır memnun yerinden;
Seyreder bulutları, göğü, denizi.

Can Yücel, bu dizeleri söylediğinde mi şairdi, daha önce mi, daha sonra mı? Bu dizeleri duyduğumuzda çoğumuz şairliğini kabul etmiştik. Bir bakan çocuğuydu ama, hatır için, yazdıklarına güzel denemezdi. Anımsarım, bu şiiri Ahmet Muhip'e de okumuştu, «Güzel», demişti. Bu dizeler, o günlerde, yeniydi, başkalarına benzemiyordu. Biz Garip akımının ortaya yeni çıktığı bir dönemde şiir söylüyorduk. Garip akımı öylesine baskındı ki, bir yandan köşe yazarlarınca alaya alınıyor, bir yandan da Nurullah Ataç gibi, eleştirmenlerce göklere çıkarılıyordu. Böyle bir dönemde şiir söylemek, ilgi çekmek, hatta ortaya çıkmak hayli zordu. Ama her şeye karşın şiir yazıldı, yazdılar.

Şair, ister istemez modaya göre bir adamdı. Bugün sıkı mı moda dışı kalasınız, o gün de öyleydi. Can Yücel, sakız ağacı ile moda sınırlarını aşmıştı. Geleceği ufukta belirmiş, 'geliyorum' demişti. Bu dizeler, o yıllarda, şiir çevrelerinin dışında pek ilgi çekmedi. Bir dergide yayınlandı mı, yayınlanmadı mı, bilemeyeceğim. Ancak o yıllarda, birbirimizle çok sıkı fıkı olduğumuzdan, bu has şiirle daha kaynağında tanışmıştım. Can Yücel, bir süre sonra da Avrupa'lara gittiğinden bu güzel dizeler sahipsiz kaldı. Ancak *Yazma* adlı şiir kitabında, gün ışığına, doğru dürüst çıktı (1950).

Can Yücel, 1973 yılına değin gene dergilerdedir, kitaplarda görünmez. Ancak 1973'te *Sevgi Duvarı*, 1974'te *Bir Siyasinin Şiirleri*, 1976'da *Ölüm ve Oğlum*, 1981'de *Şiir Alayı*, 1983'te *Rengâhenk* adlı kitapları çıktı. Çeviri şiirlerini içeren *Her Boydan* bir 1957'de, bir de 1983'te genişletilerek iki baskı yaptı.

Can, bir süre Hasan Âli'nin oğlu diye anılırdı. Bu ünü yendi, şimdi Hasan Âli'yi şair Can Yücel'in babası diye anı-

yorlar. Yazı yaşamında ün, düz bir çizgiyi izlemez; yukarıdan aşağı doğru, inişli çıkışlı gider.

Can Yücel, şimdi şiirleri ile, yeniden yarattığı sanılan çeviri şiirleri ile ününün ve ustalığının doruğundadır. *Yazma* adlı kitabından sonra Can'ın şiirlerinde bir ironi görülür. Şiir geleneğimiz türleri içinde hiciv denilen türü seçtiğindendir. Şaire göre, şiirin belli başlı bir işlevi vardır, o da anlatmadır. Şiir tanımı yaparken, «Şiir, hayatı çok hızlı bir şekilde anlatmaktır» der. «Tabii daha iyi bir dünyanın kurulması amacıyla». Daha iyi bir dünya nedir? Salt şiirlerde mi vardır? Böyle bir dünyayı şairler mi kuracaklardır? Can Yücel, şiirlerinde bu daha iyi dünyayı gösterdiği içindir ki başı dertten derde girmiştir. Şiirlerinde siyasetten müstehcenliğe kadar uzanan suçlar aramışlardır. Şiirlerinden ötürü şair suçlanabilir mi, yoksa onun için suç mu uydurmuşlardır? Bunun hesabını hapislerde yata yata, yargıçların önüne çıka çıka vermesini bilmiştir. Belki şairin söylediklerinden caymayacağını bildikleri için, yargılayanlar usanmışlar, yargılatmak isteyenler vazgeçmişlerdir.

Yalçın Pekşen, Can'la yaptığı konuşmada, «İyi şiir nedir?» diye soruyor. Şöyle yanıtlıyor:

«İyi şiir şöyle bir şey. Picasso Paris'in Monmartre'ında oturuyor. Çocukları da çok seviyor. Komşu atölyelerden 8 yaşında bir kızcağız ona aşık olmuş. Ama *Pablo Picasso* demezmiş, *Tablo Picasso* dermiş. Gördüğüm en güzel şiir budur.»

Şiirde enternasyonal olanı da aramaktadır. Sadece bir dilin ona yetmediğini biliyorum. Tablo Picasso, her dilde söylenebilir, değerini yitirmeyen bir dizedir. Belki de Can Yücel'in sevdiği yanı bu olmalıdır, ne bileyim? Son kitabı *Gökyokuş*'ta (De Yayınevi) durmadan birbiriyle benzeşen kelimelerle oynar. Mukavva bir kafaya, düş bozumu, aç bi acı, gılgamış kılkamış, insan bir nisandır, basur badel mevt, Hamlete hamle, batasıca batıcılık ve benzeri söz ve deyimleri kullanır bozarken, kelimelerle oynadığını ve onunla ne anlatmak istediğini bilir. «Şiirde üslup nedir?» diye soranlara verdiği yanıt, gene şiirle olur.

Ben dedim ki
Ayçiçeği diyorlar günebakana
Bazısı da günebakan diyor ayçiçeğine
Ben günebakanı yeğliyorum
Belki de güne yöneldiğim için yine
Ama siz bilirsiniz ki
Gün aydındır gece de gece.

Başkalarını bilmem ama, benim için Can Yücel gözlerimizin önünde şiirini ve kendini her gün yeniden inşa ede ede geliştirdi, bugünlere getirdi. Zaten has ve gerçek şairler hep böyle yapmamışlar mıdır? Can, zorla şair olmuştur, önüne çıkan bütün engelleri yene yene.

15.5.1984

SAİT FAİK'İN GÖLGESİ...

«Burda kızartma yenmez», dedim. «Yağı eskidir acı olur.»

«Canım çekmişti, bir patlıcan kızartması iyi olurdu. Yağını tazeletemez miyiz, sözün geçmez mi?»

«Bir deneyelim,» dedim. «Belki geçer.»

Beyoğlu Balıkpazarı'nın arka sokaklarında, küçük bir meyhanede içiyorduk. Krepen Pasajı yıkıldıktan sonra, karaya vuran balık gibi, her biri bir yana dağılmıştı. Gerçi Bayram gibi Çiçek Pasajı'na taşınanlar vardı. Ama nedense Krepen'in yerini hiçbiri tutmuyordu. Dükkânı, sahibi, garsonları, müşterileri, hele müşterileri!.. Gökten bir taş düşmüşcesine her şeyi yıkıp dağıtmış, müşteriler de yitip gitmişlerdi. Arkadaşım için her şey yeniydi, eskileri bilmiyordu. Durmadan soruyordu:

«Sait Faik buralara gelir miydi?»

«Bilmem, belki de gelirdi. Onun geldiği yerlerin çoğu yoktur.»

«Nerelerdi oralar?»

«Günleri ve geceleri Beyoğlu'nda geçerdi. Sinemalar, kahveler, meyhaneler. Anadolu Pasajı'ndaki Mehdi Baba'nın ocağından tut, Nisuvaz, Petrograt, Moskova gibi yerler... Cumhuriyet, Özcan, Nektar, Tuna, Balkan, Orman, Mustafa'nın yeri gibi meyhaneler... Birinde yoksa ötekinde bulurdun arasan.»

«Bunlar gene var mı?»

«Yok sanıyorum, belki bir Cumhuriyet var.»

«Nerede?»

«Şurada, Balık Pazarı'nda, çıkınca gösteririm, çarşının içinde.»

«Kimse gitmiyor mu oraya?»

«Gözden düştü, kimse çıkmıyor sanıyorum.»

Sait Faik'in ölüm yıldönümlerinden biriydi. İlkin Oktay Akbal anmıştı. Oktay, Sait'i çok iyi tanıyanlardandı. Meserret'e çıkar, Beyoğlu'nu fırdolayı dönerdi. Elbet Sait'e de rastlayacaktı, orda burda..

Yazarlık yıllarında Sait Faik, bugünkü kadar gözde değildi. Bohemliğinden, avareliğinden, bilgiçlik taslamayışından olacak gözde yazarlar arasında adını anmazlardı. Siyasal olarak Sabahattin gözden düşüp, adı unuttturulmaya başlandığında birini çıkarmak gerekiyordu yerine, Sait'i işte o zaman keşfettiler. Sait'te bulunmayan neler yüklediler Sait'e!... Semaver sabahleyin kaynarken, işçiler işe gidermiş, Sait işçileri anlatırmış... Falan filan gibi zorlamalar... Oysa Sait Faik, içinden ne gelirse onu yazıyordu, gizli kapaklı bir yanı yoktu.

Yazıya aşıktı, yazıyla geçinmek istiyordu. Bir türlü de olmuyordu. O yıllarda yazı ile geçinmek kolay değildi. Yazıya para verip alacak yer azdı. Gazeteler de bugünkü gibi kucak açmazlardı edebiyat yazarlarına. Hep bir umut, her bir özlem olmuştur Sait Faik için yazarlık. Şöyle dile getirir:

Yazı yazmayı iş saydığım için başka iş yapmamaya karar vermiştim. Kim ne derse desin... Yalnız yazımla geçinmek kararını (kimse) kafamdan sökemez.»

Bundan birkaç yıl önceydi, Sait'in bir ölüm yıldönümünde Ada'da (Burgaz'da) tören vardı, ilan etmişlerdi. Kalktım gittim. İskele alanında Sait'in bir büstü, çevreyi

süslemişler. Evleri müze olmuş. Birine sordum, yüzüme baktı, eliyle göstererek «Şuralarda bir yer olacak» dedi. «Sokağı dönünce, sen gene birine sor.» Sokağı dönünce, birine sordum, buldum. Benden önce gelenler, topluca müzeyi geziyorlardı. Müze, yani Sait'in anadan kalma ak sıvalı evi. Ahşap, iki kat. Odalardan odalara geçiyoruz. Kâğıtlar, dergiler, kitaplar, şunlar bunlar. Pek fazla bir şey bırakmamış ardında. Bu evin içinde yaşadığı, gezindiği, kızdığı, sevindiği olmuştur. Bir sepet var, şapka var, ıslanmış da sonra kurumuş pabuçlar, balıkçı araç ve gereçleri. Ben buncağızını anımsıyorum. Belki sonradan bulduklarını yeniden doldurmuşlardır.

Burhan Arpad'ın gözlemine göre, bakımsızlıktan nerdeyse bu ev (müze) de çökme tehlikesi geçiriyormuş. Söz aramızda, bakımsızlıktan, birilerine verip de, yıktırıp da, hem turistik bir yer, hem de müze yapmak, başlarından savmak isterlermiş.

Arkadaşla Beyoğlu Balık Pazarı'ndan küçük bir meyhanede içerken Sait Faik'i konuşuyorduk. Konuşma bizi alıp nerelere sürükledi. Patlıcan kızartması istiyordu arkadaş. Gözümün ısırdığı garsona seslendim. Bir koşu geldi. Adını da söyleyerek, «Buyur ağabey!» dedi. Sevinmiştim. Taze yağda kızartılmış, bolca patlıcan kızartması istedim. «Ha! yağ yeni, taze olacak,» dedim.

Gitti, gerçekten taze yağda kızartılmış patlıcanı getirdi. Sivri kızarmış biberler, yağda ezilmiş domatesler de vardı üstünde. Arkadaşım mutlu oldu.

«Buralarda bir de Lefter varmış, orası neresiydi?» diye sordu.

Evet, sokağın köşesinde, küçücük bir dükkân vardı, Lefter işletirdi. Ardıma döndüm, pencereye doğru, Lefter'in sokağında içiyorduk.

«Çıkarken gösteririm onu da...» dedim.

«Bu sokakta mı?»

«Evet, bu sokakta, hemen şuracıkta.»

«Desene Sait Faik'in ruhunun dolaştığı yerlerde içiyoruz, ne mutluluk.»

«Öyle,» dedim. «Eğer ruhu gelip buralarda dolaşıyor, dolaşabiliyorsa.»

20.5.1984

GÖLGE IŞIK OYUNU...

Aziz Nesin, yazarla onun ünü arasındaki ilişkiyi bir gölge ışık oyununa benzetir. «Üne kavuşmuş bir yazar bir gölge gibi ününün tutsağı olursa, her gün önünde devleşen ün gölgesinin karanlığında erir, yok olur gider. Ancak yazar, gölgesini ardına alır, önüne de ünün ışığını tutarsa, gölgesi ardında kalır, önü ışıklı olur, uzun ömürlü yazarlığını sürdürür.»

Üstadın bu benzetmesi gerçeği yansıttığı için güzeldir. Bu benzetmeyi Adnan Veli için yaptığını anımsıyorum. Adnan Veli, 1950 affı ile hapisten çıkıp *Vatan* Gazetesi'nde *Mahpushane Çeşmesi* başlığı altında yazmaya başladığı zaman büyük ilgi topladı. Hele bu yazılar kitap olarak bir araya getirildiğinde kapış kapış satılmaya başlandı. Kitabı, İnsel yayınlamıştı. Ankara Caddesi'nde okurlar kuyruk oluyorlardı. Kitap, kısa sürede, bir iki baskı yaptı. Ama gelin görün ki Adnan Veli, ününü uzun süre böylesi dorukta tutamadı. Birdenbire unutulmadıysa da yavaş yavaş eridi.

Adnan Veli, Orhan Veli'nin küçük kardeşiydi. Orhan Veli'yi tanıdığımda Adnan hapisteydi. Soğukkuyu'da bir koğuşta kalıyordu. Fahir Aksoy, o sırada inzibat olarak askerliğini yaptığından, hapisteki Adnan'dan haberler getiriyordu. Adnan askerliği sırasında haber alma örgütü içine girmiş, sonra da ne olmuş bitmişse tutuklanmıştı. İdama varan bir ceza istiyorlardı. Derken cezası, müebbet, beş on yıl olarak azaldıkça azaldı. 1950 affında da hapisten çıktı. İşte *Mahpushane Çeşmesi* başlığı altında yazdıkları, Ankara Mahpushanesi'nde gördükleriydi. Her tip, canlı ve gerçekti. Ankara hapishanesinde yatıp da çıkanlar sonradan bu kitabı okuduklarında satırlar arasında canlı olarak kendilerini görmüşlerdir.

Adnan Veli, İstanbul'da savaş içinde casusların kol gezdiğini anlatan bir dizi hazırlamıştı. Gazetede ancak bir ikisi yayınlanabildi, yukardan gelen bir emirle yayın durdurulmuştu. Bu dizi yazılar bir yerdeyse, belki de Adnan'ın gerçek yaşamı orada vardır.

Vatan Gazetesi'nde 1960 yıllarında Adnan Veli ile

birlikte çalıştık, onu yakından tanımış oldum. Hele İstanbul'a gelip yerleştikten sonra da dostluğumuz iyice arttı.

Tipik bir basın emekçisiydi. Paraca sıkıştığı zaman ne derseniz yazardı: Şiir, hikâye, roman... Paraca sıkışmadığı gün de yoktu.

Yağmurlu bir günde Hilmi Yavuz'la Fenerbahçe kıyılarında gezerken kendilerini bir kahveye dar atıyorlar. Adnan duvarda bir «minel aşk» levhası görüyor. Hemen Hilmi'ye dönüyor:

«Orhan, işte bu kahvelerin şairiydi.» diyor.

Vatan'da karşılıklı köşelerde yazdıkları Emil Galip Sandalcı, 27 Mayıs öncesinin karmakarışık günlerinden birinde, Beyoğlu'nun bir gösteri kalabalığı arasında dolaşırken birdenbire Adnan'ı yitiriyor. Merak edip aramaya başlıyor. «İki gün sonra izini gazeteci Müfit Duru ile Davutpaşa kışlasında bulduğumuzda» diyor «bizi evinin salonunda misafir kabul eden bir beyzade gibi karşılamıştı.»

At yarışı, toto, piyango oynamasına karşın hep para peşinde koşardı. Diyebilirim ki totoyu en çok tutturanlardan biriydi. Bütün kolonlarını doldurduğu bir kâğıt yetmez, birkaç kâğıt daha doldururdu. Kendi adı yetmediği için güvendiği kim varsa onun adını yazar oynardı. Kişilere borçlanmazdı. Bankalara borçlanırdı. Bankaların hatır senetlerinden yararlanır, yakınlarını kefil yapar, o bankadan alır, ötekine verirdi. Bir tür hatır senedi tiryakisi olmuştu.

Toto'dan iyi para kazandığı bir gününde gene banka senedi imzalatmak istemişti «Adnan,» demiştim. «Yeni senet yapıp faiz ödeyeceğine, hazır elinde para varken borcu ödesen de kurtulsan!»

«Yok,» demişti. «Sen bu keyfi bilmezsin. Bu yaptığım bir tür ticarettir. Kredi durumumu ölçüyorum. Bankaları alıp vermeye alıştırdım. Bunu yapmazsam ilişiğim kesilir, bir daha da bankalar bana para vermezler.» Oysa çalıştığı banka bir elin parmakları kadardı. Onlar da, tüccar olmadığı için dost hatırına, belki de kerhen veriyorlardı.

Emil Galip, bu borç senetleri keyfini şöyle anlatıyor: «Elinde borç senetleri, pullar çıkagelir; sade ısmarlanan kahvesini, şeker hapını atarak içer ve bu arada bir sigara yakardı. Sonra pulları tükürükleyip yapıştırmak ve sayı-

sız imza atmak faslı başlardı. Kendisine kaç kere kefil olduğumun sayısını unuttum. Unutmadığım, bu konuda titiz olduğudur. Kefil olma yüzünden bir kez bile başım ağrımadı.»

Tümden unutuldu mu dersiniz? Bazı öyküleri basılsa, radyo oyunları yeniden oynatılsa, okurları ve dinleyicileri hatırlarlar. Yenileri de, «bir Adnan Veli vardı» derler.

8.7.1984

HASAN HÜSEYİN...

Asım Bezirci'ye yazdığı bir mektupta kendini şöyle anlatır: «...927'de Gürün'de doğdum. Demiryolu işçiliğinden emekli Şükrü Ağa'nın Gülşan'dan olma sekiz çocuğunun üçüncüsüyüm. İki kıtlık arasında (1929 ve 1939) zengin bir doğanın kucağında, yoksul bir çevrede, renkli bir çocukluk geçirdim. Bütün oyuncaklarını kendim yaptım.»

Otuz iki yaşında iken, ilk şiiri 1959 yılında Salim Şengil'in Dost dergisinde basılır. İlk şiiri basılır ama, ilk yazdığı şiir değildir, birçok basılmayan şiiri vardır. «Çok masal, çok türkü dinledim,» der. «Giderek şiire yöneldim: 1939 Erzincan depremine bir ağıt yaktım. Sonra manzum mektuplar dizdim, asker analarını ağlattım.»

Adana Lisesi'ne giderken bir şiir vurgunudur. Hece, aruz, serbest bütün şiir türlerini denemektedir. Duvar gazeteleri çıkarıyor, ırgat pazarlarına giriyor, sosyal başkaldırıların arasına katılıyor, aşk, disiplinsizlik, çılgınlık, bilinçlenme derken 1948 yılında, daha 21'inde tutuklanıyor. Aklanıp çıkıyor. Gazi Eğitim Enstitüsü'ne giriyor, bitiriyor. Maraş'ın bir ilçesinde Türkçe öğretmenliği yapıyor. Her şairin başından geçer, bir tertibe kurban gidiyor: «Yeniden tutuklandım.» diyor. «Her şeyimi yitirdim. Şiirle-

rimi, denemelerimi, kitaplarımı, mesleğimi, yedeksubaylığımı. Hepsi gitti, film koptu. Aldılar beni halkın içinden, verdiler halkın içine...»

Kaç yılında tanıdım bilmiyorum. Ama kabaran, aslan yeleli saçları, onurlu, dik yürüyüşü, tanımadıklarına aldırmayan, tanıdıklarına içten sarılan davranışı, yiğit bakışları geliyor gözlerimin önüne... Birkaç kitabını «sayın» diye yazdığına göre tanışmıyoruz. Daha sonraları gönderdiği kitaplarda «ağabey» diyor, demek bir yaklaşım var. Sokakta, bir gün karşılaşmışız ama, ressam Balaban anımsıyor. Balaban «Dün akşam rakı içtik,» demiş. Ben de «Siz köylüler ne bilirsiniz rakı içmeyi, tarhana çorbası ile içmişsiniz.» demişim. Yanında Hasan Hüseyin de varmış, çok kızmış, «Böyle adamlara rakı içtiğimizi ne diye anlatırsın!..» diye çıkışmış.

Birbirimizle dost olmamız Turhan Erker'in 12 Mart' tan sonra çıkardığı «Toplum» dergisiyle başlar. Haftada bir yazı yazıyorum, yazıları Hasan Hüseyin'e gönderiyorum. Hasan Hüseyin «Toplum» dergisinin her şeyi... Yazı işleri Müdürü, sayfa düzenleyicisi, düzeltmeni, nerdeyse muhasebe müdürü. Paraları da ondan alıyoruz.

Meşrutiyet Caddesi'nin ardında yönetim yeri var. Ankara'ya her gittiğimde bunca merdiveni çıkıyorum. Hüseyin'e uğruyorum. Hesaplıyor kitaplıyor, yazı paralarını veriyor. Para çıkışmıyorsa, «Turhan Beyden alır, gönderirim. Hangi otelde kalıyorsun?» diye soruyor. Sözleri saat gibi işliyor, bir de bakıyorum para otele gönderilmiş.

Önümde Ataç Yayınevi'nden çıkan, Balaban'ın desenlerle süslediği küçük boy, 1963 yılında yayınlanmış *Kavel* adlı şiir kitabı var. Üstüne adımı yazmış, «Dünya güzel olacak elbet» demiş. Yani benim *Dünya Güzeli Olmalı* adlı kitabıma değinmiş. Şükran Kurdakul, kitaba yazdığı art kapak yazısında, «Kavel'de topladığı şiirlerle Hasan Hüseyin'in kimi okurun yadsıyacağı bir şair özelliği taşıdığını biliyoruz. Ama gene biliyoruz ki, başka bir okur da bu gür sesli şairi yıllardır bekliyor.» Bir şairi daha ilk kitabında, yılların ötesine uzatan güzel bir tanıtım.

Hasan Hüseyin, her tür yazı yazdı. Ama ününü daha çok şiirleri ile yaptı. Nitekim benim bildiğim 14 tane basılmış şiir kitabı vardır. Buna öykü, gezi, deneme, çocuk ki-

tapları da eklenirse sayı epeyce kabarır. Şairliği hep ağır basar.

Şiirlerinde genel olarak Nâzım Hikmet ve Hasan İzzettin Dinamo etkisi görülür. Bilmem yanılıyor muyum? Her şairin bir ustası olacaktır ve her şair bir öncekinden etkilenecektir. Her şiir, şairlerin ortak malı değil midir? Şuna da, buna da benzetsek, bir Hasan Hüseyin şiiri de vardır, bunu şiir dünyamıza Hasan Hüseyin getirmiştir. Son dönemlerinde şiirlerinin çok sevilmesi de, bu getirdiği kendine özgü yenilikten kaynaklanır.

Bir yılı aşkın bir süredir hasta yatıyordu. Ölüm haberini aldığımızda, şiirleriyle hep yaşayacağını biliyorduk.

1.3.1984

TAŞINAN MEVSİMLER

«Ay may yoktu» diyor şair Arif Damar, «Açtın aç, Kadırga'ya gelince...» Bundan sonra şair 1943 yıllarını anıyor. Arif Damar, o yıllarda şiirimize çok genç yaşında bir «Harika Çocuk» gibi girmişti. Sanıyorum on üç, on dört yaşlarındaydı, en oturaklı dergilerimizde şiirleri çıkardı. Dahası var, bunu dergilerin biri yazdı da inanmadık.

Anılar güzel şeyler midir? Arif Damar, Kadırga deyince, ben Kadırga Öğrenci Yurdunu anımsadım. Oraya, 1940'lı yıllarda olacak, Suat Taşer'i görmek için gitmiştim. Suat Taşer, benim ortaokuldan arkadaşımdı. Sonra İstanbul'a gitti, Kadırga Öğrenci Yurduna yerleşti. Yolum İstanbul'a düştüğünde de ben ziyaretine gittim. Bu yurtta sadece Suat Taşer yoktu, Cavit Yamaç ve Fuat Ofşin de vardı. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bir yurttu, durumları iyice olmayan öğrenciler yerleşirdi.

«İyi ki geldin,» demişti Suat Taşer, «Son paramızla kabuklu taze fındık aldık, içini yedik, doymadık. Biraz önce yeşil kabuklarını yiyorduk. Paran var mı?»

Beyazıt'a çıkan yokuşun başında ucuz bir lokantaya gittik, karınlarımızı doyurduk. Şimdi Arif, Kadırgalı şiirler yazdığında aklıma o günler geliyor.

Acı, yoksul günlerdi ama bir tadı vardı. Aramızdaki dayanışma bizi doyuruyordu. Şuraya buraya serpilmiş, atılmıştık ama birbirimizi elden geldiğince arardık. Öyle olmasa ne diye İstanbul'a gelmişken yoksul olduğunu bildiğim arkadaşım Suat'ı arayayım. İkimiz de şiir yazardık. Belki bizi birbirimize bağlayan şiirdi. Aradan yıllar geçtikten sonra biraz varlıklı olduk. Eskisi gibi Suat da beni aramadı, ben de onu aramadım. Çok bağlar inceldi aramızda. Belki eski güçlü bağlar çözülmüştü.

Yıllar geçiyor. Suat Taşer, yakınlarda öldü. Cavit Yamaç, İzmir'de emekli günlerini geçiriyor. Arada birkaç satırla birbirimizi hatırlarız. Fuat Ofşin, Ankara'da, emekli olmuş. Bir kitap sergisinde geldi, beni buldu. Nasıl sevindim görünce... O alabildiğine genç, güzel, yakışıklık adamın yerini ak saçlı bir ihtiyar alıvermişti. Bir dizesi vardı, belleğimizden çıkmaz, onu anımsadım:

Taşıdı koskoca bir mevsimi çöp arabaları

Sararmış yaprakları, çiçekleri, sapları, dalları çöp arabalarının taşıdığını söylerken bir mevsimin de sona erişini anlatıyor. Burada, kendinden önce gelen bir mevsimin, yazın, bütün dökümtüleri yoktur. Ancak bu dökümtülerin bir araba ile, çöp arabası ile götürüldüğünü anlatıyor. Haşim, bir sonbaharı anlatırken sonbaharsız edemedi. İlle de şiirin içinde bir sonbahar bulunacaktı.

Bir kuş düşünür bu bahçelerde
Altın tüyü sonbahara uygun

Bu kuşun düşünmesi, altın tüylü olması, altının bakıra, sarıya çalan renginin bulunması hep sonbaharın simgesini aramadır. Ama gene de Fuat Ofşin kadar çağdaş, güncel, açık söylenememiştir. Yahya Kemal bir sonbaharı

anlatırken Kanlıca'nın ihtiyalarını düşünür. Oysa mevsimlerin yaşlılık ve gençlikle ilgisi yoktur. Bahara gençlik, yaza delikanlılık, sonbahara orta yaşlılık, kışa da yaşlılık yüklemek şairlerin yetersizliğini gösterir. Çünkü şairler, kendilerinden çok önce böyle yakıştırmaların yapıldığını bilecek ve anlatacak güçtedirler.

Açlık, tokluk, varlık, yokluk gibi şeylere insan çabuk alışıyor. Bu iki büyük gibi görünen çelişki, insanları düzenlerin yapısallığı içinde epeyce oyalamıştır. Son enflasyon bize, yani bazı dostlarımla bana çok ağır geldi. Önceleri para birimlerine ve bu birimlerin kullanılış biçimlerine bir türlü alışamadık. Alışamayacağız gibi göründü. Ama ne yalan söyliyeyim, her olumsuz olaya alışıldığı gibi bu enflasyonlu para dönemine de alışmaya başladık. Daha doğrusu alışmaya değil, kendimizi alıştırmaya çalışıyoruz. Özellikle yaşlandığımızdan olacak otomobil parası ile içki parası çok gelmeye başladı. Başparmağımızla ortaparmağımızı birbirine çarpıp şıkırdatarak «taksi» diye bağırmayı bir ara beceremez ve unutur olmuştuk. Şimdi pazarlık ederek ya da taksimetreyi açtırarak enflasyon parasını kullanır olduk. Paramız, Cumhuriyet'in son elli yılını başarı ile aşarak geçip geldi. Ancak son beş altı yılda, bütün bir Cumhuriyet'in enflasyonlu doruklarını aşarak bir doları iki yüzelli liraya çıkarma başarısını gösterdi. Biz, bir mevsimi çöparabalarının taşıdığına tanıklık etmiş olanlar, bu enflasyonlu dönemi de geçiştirebiliriz. Şöyle ya da böyle... Ama gençlere bunu nasıl anlatacaklar, gençler sorduğunda nasıl yanıtlayacaklar, bir hesaplaşması olacak elbette...

18.10.1983

ESKİ GÜNLERİ ANARKEN...

Sair Rıfat Ilgaz, bir konuşmasında, «1940 kuşağının, bir başka deyişle acılı kuşağın şairlerinden yalnızca birka-

çı yaşıyor bugün» diyor. «1940 kuşağı, Nazım'la başlayan bu geleneğini sürdürür. Hayatın bir araya getirdiği bu şairler Ömer Faruk Toprak, A. Kadir, Niyazi Akıncıoğlu, Sabri Soran, Suat Taşer ve diğerleri, kendi deyişleri ile Türk şiirine yeni boyutlar ve konu bolluğu getirirler.» Sözü şöyle bağlıyor: «Bugün 40 kuşağının ilklerinden bir Kadir'le ben kaldık.»

Acaba öteki yaşayanları unutur görünmekle bir dalgınlık mı yapıyor? Tam bu sırada 1940 kuşağı şairlerinden Fuat Ofşin'den bir mektup aldım. Bu mektuptan okurları yoksun bırakmamak için bir vesile arıyordum. Rifat Ilgaz'ın «Bir ben, bir Kadir kaldı.» dediği konuşma vesile oldu. Fuat Ofşin şöyle yazıyor:

> Bugünlerde kalanlarla gidenleri sık sık düşümde görüyorum. Düşünüyorum da, «Kaç kişi kaldık» diyorum, «Bizim kuşaktan?» «Sen, ben, Dinamo, Rifat Ilgaz, Hüsamettin Bozok, Ahmet Arif, İlhan Berk, Cavit Yamaç, bir de Arif Damar...» Hani bir yer vardır, aklımıza gelir de kovmaya çalışırız, dilimizin ucuna gelir bir türlü yakıştıramayız kendimize; söylemeyiz, oraya mı yaklaştım nedir?
>
> Süleymaniye'de bir köfteci vardı. Biz buraya Suat'la (Taşer) birlikte ilk gittiğimizde, «Çocuklar, size şıra da vereyim mi?» demişti. İçtik sıraları, ama biraz sonra gözlerimiz çakırlaşmaya başladı, çenemiz açıldı, gülüşüp duruyorduk. «Senin şıran öteki sıralara benzemiyor» dedim. «Çocuklar, buna cinli şıra derler» dedi. O zamanlar elimize biraz para geçti mi, cinli şıra veren köfteciye kapağı atardık.
>
> Düşümde bu köftecide seninle içiyoruz. Bu kez değil, rakı, İstafilina rakısı. Bilmem sen bu rakının adını duydun mu? İçtin mi? 1940'lı yıllarda bu rakıyı bir Rum firmasının çıkardığını anımsıyorum. Dinlenmiş, güzel içimi vardı. Hâlâ belleğimde olan çok eski bir şiirimi okuyorum:
>
> *Sevilmeden bir kız seviyorum*
> *Sabrım yok ilânihaye beklemeye*
> *Cinnetimi getirin ey şeytanlar*
> *Saat başlarında çıldırmak istiyorum.*
>
> Birden Suat (Taşer) masamızda beliriyor. Onun kadehini doldururken uyanıyorum. Bir kezinde de sen

İstanbul'a gelmişsin, Kadırga Öğrenci Yurdu'nda kalıyormuşsun, burada özel bir yatağın varmış. Sözde burası otel gibi bir yermiş. Sorup soruşturuyorum, bir türlü bulamıyorum seni. 1942'de ben Sinop'ta memurdum. Sen ve İlhan Berk, Sinop'a gelmişsiniz. Size yolda güzel bir kız gösteriyorum. İlhan kızın peşine düşüyor ve o ünlü tanıtımını yapıyor, «Ben şair İlhan Berk.» diyor. Kıza şiirlerinden dizeler okumaya başlıyor.

Dil Kurumu 1943-44'lerde Sıhhiye'deydi. Cihangir Bey'le aynı odada çalışıyorduk. Cihangir, «Fuat, bak kimler geldi» diyor. Bakıyorum Fethi Giray'la sen, arkada Yaşar Nabi, odadan içeri giriyorsunuz. Fethi (Giray) sağ elinin baş parmağı ile bıyıklarını yukardan aşağı sıvazlayarak konuşmaya hazırlanıyor. Cihangir, kahvesini üzerine döküyor, uyanıyorum.

Fuat Ofşin de *Acılı Kuşak*'tandır, yılların ötesinden böyle sesleniyor. Ben de sesini dostlara ve Ilgaz'a duyurmak istedim.

Emekli edebiyat öğretmenlerinden Sabahat Bayyurdoğlu büyük şair üstüne yazdıklarıma açıklık getiriyor:

Edebiyat hocalarınızdan bahsediyorsunuz. Onunla konuşurken, Nâzım için, «O yıllarda (1932) yasaklar listesinde miydi?» diye soruyorsunuz. Yanıt olarak, «Yasaklar listesinden ne zaman çıktı ki?» diyor. Güzel, ama doğru değil.

(...) Okul kitaplığında Nâzım'ın pek çok kitabını gördüm ve okudum. Hiçbirisi yasaklanmamıştı. Plağa okuduğu şiirler vardı. Hatırlarsınız *Bahri Hazer, Salkım Söğüt*. Bu plaklar okulda yoktu. Önemli günler öğretmen okulundan getirilirdi, dinlerdik. Dahası var: 32-33 ders yılında edebiyat öğretmenimiz Nihat Sami Banarlı idi. Nâzım'ın *Denize Dönmek İstiyorum* adlı şiirini toplantılarda coşku ile okurdu. Nihat Sami'nin sonradan seçtiği düşünce tarzı ile bu şiiri okuması bugün garip karşılanır sanırım.

Eski günleri anmak da yeni günler gibi tatlı olmuyor mu?

10.7.1984

Ankara *Telgraf*'ta, *Telgraf'ın Telleri* başlığı altında, Doğan Nadi gibi, küçük fıkralar yazardı. Fıkraları birinci sayfadan verilirdi. Ben de *Vatan*'da üçüncü sayfada fıkralar yazardım. Akşamları meyhanede buluştuğumuzda takılırlardı. Elaleme gırgır lazım. Özellikle Möbleci Nihat takılırdı.

«Fethi ağbi, sen mi iyi yazarsın, Kemal ağbi mi?»

«Ona gazeteciliği ben öğrettim.»

«Bak Kemal ağbi, Fethi ağbim ne diyor...»

«Ne diyor?»

«Ona gazeteciliği ben öğrettim, diyor.»

«O öğretti.»

Laf burda kalsa, gırgır biter. Lafı uzatırlardı.

«Sahi o mu öğretti gazeteciliği sana?»

O öğretti.»

«Peki onun yazıları niye birinci sayfadan çıkıyor da, seninkini üçüncüye koyuyorlar?»

«Onun yazıları daha değerli.»

Möbleci Nihat göz kırpar. «Hele takıl şuna» gibilerden. Ben boş veririm. Bu sefer Fethi'ye döner.

«Fethi ağbi, senin yazılar niye birincide çıkıyor da, onunkiler üçüncüde?»

«Ben güzel yazarım evladım. Onun gibi faso fiso şeyler yazmam.»

«Bak ne diyor Fethi ağbim, Kemal ağbi?»

«Ne diyor?»

«Sen fasa fiso yazarmışsın.»

«Öyle mi diyor?»

«Öyle diyor.»

«Kendi söylesin.»

Bu sefer Fethi'ye dönerler.

Söyle Fethi ağbi...»

«Senin yazılar faso fiso ulan...»

Takılma sırası bana gelirdi.

«Size bir hikâye anlatayım.» derdim. Bütün gözler bana çevrilirdi, herkes, kulak kesilirdi ne diyeceğim diye... Başlardım anlatmaya.

«Bizim mahallede bir subay çocuğu vardı. Çocukluğumuzda. Babası sınıfını geçtiği için oğluna bir futbol topu almıştı. Beş numara, sahici futbol topu. Bizim toplar gibi, çerden çöpten değil. Çocuk topunu getirirse güzel bir mahalle maçı çıkarırdık. Getirmezse top oyununun tadı olmazdı. Fakat çocuğun bir huyu vardı, 'Ben ille de santrafor oynayacağım.' derdi. Kendi aramızda oynuyorsak, onu santrafor yapardık. Ama mahalle maçı yapıyorsak, onu santrafor yapmazdık. Vücut yapısı itibariyle santrafor olacak tipte değildi. Kısacık bir boy, eciş bücüş bir vücut, koşamaz, atlayamaz, zıplayamaz. Hafa filan alırdık onu. Bazan razı olurdu. Bazan de inadı tutar, razı olmazdı. İnadının ne zaman tutacağını da bilmezdik. Eğer inadı tutmuşsa, bakardık topunu alır giderdi. O topu alıp gidince de, başka top yoktu, oyun dururdu. Karşı takımdakiler bile, Aman bizim santraforumuz ol! derlerdi. Tek top gitmesin diye...»

Susardım. Bu sefer Fethi sorardı:

«Benim topum mu var yani?»

«Senin topun yok ama, senin de rotatifin var. Birinci sayfada yazdırmazlarsa, rotatifini alıp gidersin, gazete de çıkmaz.»

Meyhanedekiler kahkahayı basarlardı. O da yeni bir cevap bulamazsa kalayı basardı.

AĞIT

— Fethi Giray İçin —

Acıydı, tadı yoktu,
Akşamleyin buzlu rakının.
Üzümler didiklenmiş,
Sapları ayıklanmış,
Sofrada duruyordu.
Tadı yoktu!

Bildiğin akşamlardır,
Ağzı kurur ya adamın,
Susar gibi olur ya,
Herkes koşturur, herkes tezayak,
İlk tezgahta alır soluğu,
Bir kadeh buzlu rakı,
Bir iki can eriği,
Tadı yok!

Can sevgine bakardım da,
Hiç yitmeyeceksin sanırdım.
Orhan'dan, Cahit'ten, Suphi'den sonra,
Üstümüzde dolanan tipiden sonra,
Hiç gitmeyeceksin sanırdım.
Oysa düşünmeli,
Oysa bilmeliydim.
Bundan kelli yaşamın,
Tadı yok!

DRANAS'IN ŞİİRLERİ

Bizim kuşak, Ahmet Muhip Dranas'ı keşfettiği zaman, ortada iki ünlü ozan vardı: Nâzım Hikmet ve Necip Fazıl! Bir ozanın gerçek yanını kendi kendimize bulmak gücünü henüz kazanmamıştık. İsmail Habib'in, Nurullah Ataç'ın, Suut Kemal'in makaleleri ile bir ozanı tanıyabiliyorduk. İsmail Habip için, Nâzım'la Necip Fazıl iki ayrı kutuptu. Biri solculuğu, biri sağcılığı, biri maddesel felsefeyi, biri ruhsal felsefeyi simgeliyordu. Önyargılarla düşünenler için bu kadarını bilmek yetiyordu. Biz Nâzım'ı daha çok tuttuğumuz için kendimizi maddesel felsefeden yana sayıyorduk. İşte bu sırada Muhip'in ve Cahit Sıtkı'nın şiirleri karşımıza çıktı.

«Garipçiler?» diye soranlar çıkacaktır. Garipçiler, o zaman henüz yeniden yeniye ortaya çıkıyorlardı. *Varlık* dergisi onlara bir olanak tanımış, orada dizim dizim örnekler sıralıyorlardı. Garipçiler bize, küçük burjuva beğenisi yansıtanlar gibi görünüyordu. Hattâ öyle sanıyorum ki, Nâzım'dan yana olan ozanların hiçbiri Garipçileri, o zamanlar hiç tutmamışlardır. Nurullah Ataç'ın Garipçileri tutmasına da içerliyorduk. Bize Nurullah Ataç, bir tür güdümlü bir şiir oluşturmaya çalışıyor gibi geliyordu. Nite-

kim Nurullah Ataç, sonradan adına 1940 kuşağı denilenleri hiç önemsememiştir. Ben dahil, bu kuşaktan olanların çoğunun Nurullah Ataç terekesi içinde adlarına rastlanmaz. Bile bile ve bilinçli bir tutumu sürdürüyordu.

Cahit Sıtkı'yı ilk beğenen Peyami Safa'dır. O gün için değilse bile, bugün için ilk beğenenin Peyami Safa olması, Cahit için talihsizliktir. Peyami, Muhip'i tutar mıydı, tutmaz mıydı, şimdi bilemeyeceğim. Ama Muhip'le bir dostluk kurmuş olduğunu Cevdi Bürün'ün Peyami için yazdığı anılarda gördüm. Demek Muhip, İstanbul yaşantısı sırasında Peyami ile ilişkiler kurmuş, bu dışarı taşmamış, özel nitelikte kalmış. Biz buna yetişemezdik, lise öğrencisi idik.

Ben Muhip'i İstanbul'dan Ankara'ya döndükten sonra tanıdım. Biyografisinde İstanbul'da bir süre yüksek öğrenim gördüğü yazılıdır. Yarıda koyup Ankara'ya gelmiş. Tanıdığımda CHP'nin köycülük bürosu sandığım kesiminde çalışıyordu. Ankara Palas'ın hemen ardında küçücük bir yapıda. CHP, o zamanlar birçokları gibi Muhip'in de elinden tutmuş. Tek partili bir dönemi uzun süre birlikte yaşamışızdır.

Çok partili döneme geçildiğinde, Muhip, partilerden birini tutmak gereğini duymuştur. Muhip de, hepimiz gibi demokrasiden yanaydı. 'Baş ilke, özgürlükleri içeren bir demokrasinin kurulması idi, öğretiler ondan sonra geliyordu. Muhip'e bir ara Esat Adil'in Sosyalist Partisinin il başkanlığının önerildiğini hatırlıyorum. Bu öneriyi Rıfat Ilgaz ulaştırmıştı. Sağlık Bakanlığı önündeki parkta bir gece bunu epeyce konuşmuştuk. Muhip, Esat Adil'in Sosyalist Partisi yerine, Demokrat Partiyi yeğledi ki, o zamanlar isabetli bir siyasal görüştü.

Doğduğu kent olan Sinop'tan ne zaman adaylığını koysa, seçim sonuçları hep partisinin yenilgisiyle gitti. Oysa, o dönemlerde milletvekilliğini kazananların çoğundan üstün yetenekte idi ve lâyıktı.

Muhip, acısını dışarı vurmadan, çok acı çekenlerdendir. Bizler gibi acılarla karşılaştığında bağırıp çığırmamıştır. Belki de ona acısını söylememe alışkanlığı, iktidar partisinden yana oluşundan geliyordu. Hem partisi iktidarda olacak, hem de ozan acı çekecek, bunu içine sindirememişti. Banka yönetim kurulu üyeliği gibi bazı görev-

ler almıştır ama, bu ancak kesintili maddi gücünü kapatmaya yetmiştir, bol bulup bostan ekenlerden olmamıştır.

Muhip, şiirleri dergilerde az görünen ozanlardandır. Hem dergilerde az görünür, hem de kitap hevesi yoktur. İstese beş on şiirini her yıl bir kitapçıkta toplayarak kitaplı görünebilirdi. Bunu denemedi, özenmedi. Sözlü (şifahi) ozan kaldı. Zaman zaman unutulmaya da yüz tuttu. Sağlam bir şiiri olduğu için zaman onu unutturamadı.

«İkinci Yeni» diye adlandırılan ozanlar, Nâzım'ı tanımadıkları için kendilerine yatkın bir ozan aradıklarında Muhip'i keşfettiler. Ozanlar bir araya geldiğinde, İkinci Yenici'lerin Muhip'ten şiirler okumasını ben bu gereksinmeye yorumladım. Bilinmeyen bir yeniyi arıyorlardı kendilerince, onun için Muhip'i bulmuşlardı. Muhip onların çok uzağında, bizimse çok yakınımızda idi. Muhip'i bulmaları, kendilerine özgü bir yeniyi bulmaydı.

12 Mart nasıl birçok solcu aydın ve sanatçıya acı çektirmişse, 27 Mayıs da Muhip'i DP'li bir ozan olarak sıkıştırmıştır. Oysa Muhip'in DP ile yakınlığı, hepimizin DP ile yakınlığı kadardı. Biz yan çizmesini bilmişiz, Muhip bilememiş, hattâ direnmiştir. Bu durumu, ahde vefa olarak da nitelenebilir.

Muhip'in şiiri yeterince anlaşılmış mıdır? Dönüp dolaşıp *Fahriye Abla* şiirinde simgeleştirildiğine göre anlaşılmamıştır. Çünkü *Fahriye Abla* Muhip'in şiiridir, hem de ünlü bir şiiridir ama, şiirlerinde yapmak istediğini bütünüyle yansıtan bir örnek değildir. Kendi de bunu bir vesile ile açıklamıştır. Muhip, sözcüklerden çok, davranışlarla insanı anlatan bir şiiri oluşturmaya çalışmıştır. Ondaki dağ, dağ değildir; ova, ova değildir. Hattâ atlıkarınca derken bile atlıkarıncayı anlatmaz. *Ayaklar* şiirini, siz, insan ayağını anlatan bir şiir mi belliyorsunuz! *Ayaklar* bitip tükenmeyen bir yolculuğu dile getirmek ister.

Ben Bodler'i bilmem, çevirilerinden okudum. Onun Bodler etkisinde bir ozan olduğunu, Bodler uzmanları söylemek isterler. Bilmiyorum, Bodler, Muhip'in kullandığı kelimeleri kendi dilinde bulabilir miydi? Çünkü Muhip bir kuyumcu titizliğiyle Türkçenin hiç kullanılmayan, kolay kolay bilinmeyen sözcüklerinden şiirler oluşturur. Eğer

aynı işi Bodler de yapıyor idiyse, bunda Muhip'in ne günahı olabilir. Bodler'in çevirilerinde ben bunu göremedim.

Muhip, şiir geleneğimiz içinde kendi yerini kendi saptamıştır. Bu yeri kimsenin etkisinde kalarak yapmadığını sanıyorum. Dışardan bir etki varsa, bunu bizim görmemiz olanağı güçtür. Bilenler, iyi karşılaştırmalar yaparak göstermelidirler.

Şeyh Galip, «*İlhamımı Mesnevi'den aldım... Çaldımsa da miri malı çaldım.*» der. İnsan ozansa, yaptığı işin başlangıcında bir ulu ozandan esinlenecektir. Bu esinlenme çıraklık döneminde vardır ama, ününü sağladıktan, yerini saptadıktan sonra yoktur.

Muhip'in şiirleri şurda burda dağınık duruyordu. Kitap biçimine sokulup, bir arada toplanması çok iyi olmuştur. Bu kitapla bir Ahmet Muhip Dranas olayı bulunduğunu hepimiz görüyoruz. Bundan sonra bu kitapla Muhip olayı üzerinde durulacaktır, biz de burada kalmayıp daha çok duracağız. Elimizde kitaplı bir şair var.

NE VARSA EDEBİYATTA VAR, ÖYLE BİLİRİM

1977 seçimlerinde bir ara da Demirel'le dolaşmıştım. İnsancıl ilişkilerde Demirel kadar yakınlık gösteren azdır. Aleyhinde kimbilir ne yazılar yazmıştım. Karşılaşmamızda nasıl davranacak diye bakarken, hiç oralı olmadı, hal hatır sordu, hiçbirini anımsamış görünmedi. Oysa ben nice parti başkanları görmüştüm, bir tek yazı için küserler, kin tutarlardı. Kadın sözüne uyanlarını da bilirim.

Neyse, anlatacağım Demirel değildir. Ülkedeki konu bolluğunda, hepsini ıska geçip edebiyattan söz edeceğim. Beni kınamayın, edebiyat ölümsüzdür. Şu gelir, bu gider, ama edebiyat kalır. Nice kişiler şu unvan, bu unvanla ül-

kenin başına bela kesilirler. Ama edebiyatçılar, edebiyat konuları öyle değildir.

Ha, 1977 seçimlerinde bir ara da Demirel'le dolaştım, demiştim. Demirel'in basın danışmanlığını Cavit Yamaç yapıyordu. Cavit Yamaç adı belki, şimdiki gençler için güncel olmayabilir ama, bir zamanlar Cavit Yamaç adı bizim edebiyat olaylarının yıldızı idi. 1940'lardan sonra edebiyatımıza yeni bir yön verilirken, eskimiş ünlülerin tasfiyesine girişildi. Bunun öncülüğünü Cavit Yamaç yapıyordu. Servetifünun dergisi (edebiyatımızda bir döneme adını koyan dergi) gençlerin eline geçmişti. Tasfiye hareketini başlatan Gavsi Ozansoy'du. Babası Halit Fahri Ozansoy da hareketi, kendisinden beklenmeyen bir gençlikle destekliyordu.

Edebiyatta gelenektir. Her genç yazar, kendinden önce gelmişleri yadsıyarak ortada görünmek ister. Nâzım Hikmet de edebiyat alanına *Putları Yıkıyoruz* diye çıkmamış mıydı? Putların başında Abdülhak Hamit ve ondan sonra kim varsa, onlar geliyordu. Bir zamanlar Nâzım'a solcu olduğu için değil, put tanınanları yıktığı için kızmışlardır.

1977 seçimlerinde Cavit Yamaç'la dolaşırken, söz şiirden açıldı. Kayseri meydanında Demirel, gırtlağını paralarcasına konuşurken, biz de bir arabanın içinde edebiyat üstüne yarenlik ediyorduk.

«Bilir misin», dedi. «Orhan Veli'nin *Garip* kitabının adını ben koydum. Bir gün Nisuvaz'da oturuyordum. Orhan geldi, bir şiir kitabı çıkaracağını söyledi. Bir türlü kitabına bir ad bulamıyordu. Koymak istediği ad *Tahattur*'du. Bilirsin, Orhan Veli'nin *'Alnımdaki bıçak yarası senin yüzünden... Tabakam senin yadigârın... Seni nasıl unuturum ben... Vesikalı yarim...'* diye bir şiiri vardır. Onun adı *Tahattur*'dur. Kitabına bunu vermek istiyordu. Bana sordu, ne dersin diye... Ben de bu adın çok eskimiş olduğunu, daha yeni ve ilgi çekici bir ad bulmasını söyledim. Bu yeni adın ne olabileceğini sordu. Ben de senin şiirlerin yadırganıyor, acayip, garip bulunuyor, öyle bir ad vermelisin, dedim. Öyleyse bir ad bul, dedi. Yaban, acayip, garip, derken... Garip sözü üzerinde durduk. Orhan Veli'nin kitabının adı ortaya çıkmıştı. Garip, sadece şaşırtıcı, aca-

yip anlamına gelmiyor, gurbette kalmışsa da yakışıyordu. Zaten o dönemde Orhan Veli ve arkadaşları da biraz kural dışı, biraz gurbette kalmış gibiydiler.»

Bir Kayseri öğlesinde, Atatürk heykeli karşısında, Demirel kürsüde kalabalıklardan oy isterken, biz de Cavit' le edebiyat konuşuyorduk. Günlerden 27 Mayıs'tı. CHP'li Belediye Başkanı gümbür gümbür toplar attırıyordu. Demirel, «Bu Anayasa değiştirilmelidir» derken, kaleden atılan toplar, sesini boğuyordu. Bizim ülkemizde nasıl garip şiirler türerse, garip politikacılar da türer. Günün birinde beş yıl, on yıl halkı ve ülkeyi uğraştırırlar, sonra yiter giderler. En çok uzayanı Demirel olmuştur. Gerçi 27 Mayıs' tan bu yana Türkeş de vardır. Ona önem verilmiyor ama, Demirel'den tehlikeli olan odur. Saman altından su yürütenlerin en başında gelir.

Edebiyatta başarı, okunma ve tanınmadır. Politikada ise iktidardır. Politika, iktidar ve iktidara geçmek için savaştır. Politikada muhalefet lükstür. Muhalefet için politika yaptıklarını kabul edenler, dünyanın en enayi kişileridir. Gerçi politikada önce muhalefet edeceğiz, sonra iktidar olacağız, denir. Bunu demek karşıtlarını ısındırmasıdır. Aslında bunu diyenlerin karnında yatan öfke, iktidar hırsıdır. Bu tür kişiler için demokrasi, siyasal partiler, herhangi bir örgüt, araçtır. Bu araçları kulanarak iktidar yolunu açarlar. Bu tür kişiler, futbolda kaptan, sahnede as solist, sinemada baş aktör, politikada ise lider olurlar. Eğer vitrinde görünüyorlarsa baş köşede otururlar.

Gene ne varsa, edebiyatta var, gerisi faso fiso... Ben onu bilir, onu söylerim. Bugünlerde gene karamsarım. Eğer edebiyat da olmasa ağzımı bıçak açmaz, kara yaslara bürünürüm. Ya, öyle!..

HALİKARNAS

Bazan kendi kendime sorarım:
«Halikarnas Balıkçısı yazar olmasaydı, ne olurdu?»
Cevabını gene kendi kendime veririm:

«Bakan olurdu, Başbakan olurdu, Büyükelçi olurdu. Ne bileyim ben, aklınıza ne gelirse hepsini olurdu. Çünkü karşı karşıya geldiğimiz zaman, hangi mesleğin inceliğinde ne varsa, hepsinde Balıkçı da vardı. Ama o, balıkçı oldu.»

Öyle tanıyorum ki, ben Balıkçı'yı 1943 ya da 1944'lerde tanıdım. Ticaret Bakanlığı'nda memurdum. İzmir Fuarı'na görevli olarak göndermişlerdi. Gençtim, amirlerim hem yazı geçireyim, hem de 3-5 kuruş alayım diye beni korumuş, lar, oraya göndermişlerdi.. Sekiz lira gündelik verirlerdi ki, o zamanlar için fena para sayılmazdı. Benim, sergiden mergiden anladığım yok. İzmir'i de ilk kez görüyorum. Onun için nerde akşam, orda sabah... Yiyip içip geziyorum.

O yıl İzmir Fuarının bir cümbüşlü yılıydı. Adını uzaktan duyduğum, fakat yüzünü görmediğim çok kişiyi orda tanıdım. İzmir Belediye Başkanı Leblebicioğlu bir tiyatro kurdurmak istiyordu. Avni Dilligil ve arkadaşları gelmişler, bekliyorlardı. Avni'yi orada tanıdım. Bedri Rahmi ile Heykeltraş Mari diye bir kız fuarda çalışıyorlardı, onları tanıdım. Esat Adil, İmralı Hapishanesi'nin müdürüydü. Fuarda mahkûmların yaptığı resimlerden oluşan bir sergi açıyordu. Esat Adil'i orada tanıdım. Pavyonlardan birinin panolarını boyayan, iri kıyım, herkesin önünde saygıyla eğildiği biri vardı: Cevat Şakir!. Onu, orada tanıdım.

Ne yalan söyleyeyim, ben Cevat Şakir diye bir yazar bulunduğunu o yıllara kadar bilmezdim. Ne Bodrum'a sürgün gidişini duymuştum ne de *Mavi Sürgün* yayınlanmıştı, onu okumuştum. Tatar Şakir Paşa'yı bilmezdim. Fahrinüsa Zeyt'i de bilmezdim. Füreya, Aliye Berger'den filan haberim bile yoktu. Bende o zamanlar kapı çalınıyordu.

Şimdi Paris'te ressamlık eden, Balıkçının yeğeni, İzzet Melih'le Fahrinüsa Zeyt'in oğlu Nejat Melih'i kaç yıl sonra tanıyacak, o beni Büyükada'da Tatar Şakir Paşa konağına davet edecek, ben de bu aileye ait bir şeyler öğrenecektim. Ama kaç yıl sonra!.. Tatar Şakir Paşa konağında kocaman bir duvar aynası vardı. Bu ayna bu salona nasıl getirilmiş de konmuş, gördüğümde şaşırmışımdır. Konaktan hatırımda kalan bu aynadır.

Dönelim İzmir Fuarına... Pavyonda panoları boyayan iri kıyım amcayı sevmiştim. Ağzı dolu dolu konuşuyor, her şeyi biliyordu. Herkes saygı duyuyordu ama, ne olsa alt ta-

rafı bir pano boyacısı değil miydi? «Önemli bir adam olsa, bizim müdür gibi olur» diyordum ama, bizim müdürün de onun önünde saygılı davranmasına şaşıyordum. Velhasıl kelam, bu pano boyacısında çok iş vardı.

Bir öğle üzeri, gölün üstünde küçük bir lokanta var, orda bira içiyorum. İri kıyım amca karşıdan göründü. Sıcak, bunaltıcı bir İzmir öğlesi.. İri kıyım amca çevresine bakındı, oturacak bir yer aradı, benim oturduğum söğüt altını uygun gördü ki, bana doğru yürüdü.

«Merhaba!» dedi.

«Merhaba.» dedim.

«Bira soğuk mu?»

«Fena değil.»

«Söyle bir bira da içelim bakalım.»

Biraları içerken anlatıyordu. Geceden kalmaydı, yorgundu ama, dünyaya anlatmak için gelmişti. Anlatıyordu. Eline bir yaprak alıyor, bütün künyesini okuyordu. Bir taş parçası alıyor, nerelerden buraya geldiğini açıklıyordu. Bir sinek görüyor, seceresini söylüyordu. Sizin anlayacağınız, Balıkçı bir deryaydı. Benim ilgiyle dinlediğimi görünce de, çocuk mocuk demiyor, ders veriyordu. Ben de ne kaparsam kârdır diyordum.

O gün bitti. Balıkçıyı çok sevdim.

Bir gece, sabaha karşı Kordonboyu'nda bir börekçinin önünde yakaladım Balıkçı'yı. Ben kimlerleydim, o kimlerleydi, geçmiş gün. Esat Adil, Bedri Rahmi, Ulvi Uraz, Avni Dilligil vardı. Balıkçı bulut gibiydi. Geceleri herkes bir yerlerde içer, sonra gelinir, bu börekçide börek yenirdi. Daha sonra da kıyı kahvesinde demli çay içilir, nargile tokurdatılırdı. Haftada birkaç gece bunu yapardık. Balıkçı da bu gecelerden birine katılmıştı.

Şurasını söyleyeyim, Devlet Konservatuvarı (o zaman daha Devlet Tiyatrosu değildi) da o yıl İzmir'e gelmişti.. Açıkhavada oynuyordu. Roje diye piyanist bir hanım da bizim bu toplantılarımızda bulunurdu. Balıkçının bu hanıma kanı kaynamış olacak ki, çevresinde dolanıp duruyordu. Çıtı pıtı, sarışın bir Macar güzeli.

Ne oldu bilmiyorum... «Atlarsın, atlayamazsın» derken Balıkçı, pantolon ve gömlekle denize atlamasın mı! O iri kıyım gövde, bir balina gibi yüzüyordu. Yüze yüze uzakla-

ra doğru açıldı. Sarhoş kafayla denize balıklama dalan bu adam ha boğuldu, ha boğulacak diye bakıyordum. Yüzdü yüzdü, gitti gitti, gözden kayboldu. Bir süre sonra üstü başı sırsıklam, Kordon'un bir kenarından çıktı ortaya. Kahkahadan geçilmiyordu. Balıkçı hiçbir şey olmamış gibi, kendine bir demli çay söyledi, İskemleye oturarak, suların üstünden akmasını bekledi.

Çıtı pıtı, sarışın piyanist Macar kızı hayran hayran Balıkçı'yı süzüyordu. Balıkçı'nın sanırım istediği ve beklediği buydu. Balıkçı, konuşmasında, anlatmasında kendine özgü bir kişiydi. Demek aşklarında, sevdalarında da böyle oluyordu.

Ondan sonra, Balıkçı'yı çok gördüm. Ankara'ya geldiğinde uğrardı. İzmir'e gittiğimde ararım. Kitaplarını, yazılarını, macerasını öğrenmiştim.

Balıkçı büyük bir yolcuydu. Dünyaya gelmeyi de, gitmeyi de bir yolculuk olarak kabul etmişti. Onun için değil midir ki, «Hayat geriye bağlanmayı bağışlamaz. Onun için yenilik ister. Ölen her insanın kafatası, yeni insanlığın binasına taş olur» diyordu.

ANILARLA BERABER

Anı kitaplarını sever misiniz? Ben çok severim. Nerde bir anı kitabı görsem okurum. Çoğu; bildiklerimi, gördüklerimi anlatsa bile, gene içinde yeni bir bilgi kıymığı bulduğum çok olmuştur.

Belki bu merakımdan olacak, Behçet Necatigil, sözlüğünde benim için «anı yazarı» diyor. Aslında anı yazarı değilim, belki anılarla çok ilgilenen bir yazarım, o kadar...

Acı da olsa, tatlı da olsa anılar güzel şeylerdir.. İnsan gözlerini hep ileriye çevirmemeli, arada bir geriye çevirip, olan biteni değerlendirmelidir. Yaşlıca bir dostum pahalılık-

tan yakınarak: «Biz, yaşımızı başımızı aldık» dedi. «Şimdi gençlere acıyorum.»

«Neden?...»

«Öyle ya, şu kiralara, şu ev fiyatlarına bak, gençler para kazanacaklar da birer ev sahibi olacaklar, mümkün değil...»

«Eskiden?»

«İnsan, eskiden birkaç kuruş kazandı mı, evinin kirasını verebilir; kenara köşeye birkaç kuruş attı mı, başını sokacak bir dam alırdı. Bugünse...»

«Kira yasası vardı Mecliste?.»

«Ecevit söz vermişti ama, onu da çıkaramadı.»

«Memura, işçiye ev yapacakmış...»

«Düzen böyle gittikçe yapamaz.»

«Ne olacak?...»

«İşte orasını bilmediğim için gençlere acıyorum, dedim ya... Tanrı yardımcıları olsun!..»

Biz gene anılara geçelim..

Sabahattin Ali'ye *Marko Paşa*'yı çıkardığı zamanlar polis sorar: «Marko Paşa Türk ismi değil...»

«Biliyorum,» der. «Bir Ermeni generalidir.»

Oysa Marko Paşa Ermeni değil Rum'dur. Ermeni generali değil, Osmanlı Paşasıdır..

Marko Paşa dergisi, Sabahattin Ali'nin midir, Aziz Nesin'in midir?...

Yazarlık yaşamında *Marko Paşa* deneyiminin çok üstüne çıkmış olan Aziz Nesin, sözü edildikçe, «*Marko Paşa* benimdir, herkes bilir.» diyor. Sabahattin Ali, yaşamadığı için, bu konuda sözünü söyleyemiyor. Elimizde bazı belgeler var ki, *Marko Paşa*'nın siyasal ve mali sorumu Sabahattin Ali'nin üstündedir.

Sabahattin Ali ile Aziz Nesin arasındaki mektuplaşmalarda, bir sen cahilsin, ben cahilim tartışması geçiyor. Belli ki, bir mektubunda Sabahattin Ali Aziz Nesin'e, «Sen cahilsin.» demiş. Sözün altında kalmamak için o da:

«Cehaletimi yüzüme vurduğun için utandım. Ama ben senin gibi, polis:

— Marko Paşa, Türk ismi değil, dediği zaman;

— Evet biliyorum, ermenidir, demedim.» demiş.

Sabahattin Ali ile Nihal Atsız arasında geçen ünlü duruşmayı ben de izlemiştim. O günlerin en gözde gazetecisi Ertuğrul Şevket'le olayı konuşuyorduk. Onun belleğinde olay daha canlı yaşıyordu.

Ankara Adliyesi'nin birinci katında duruşma yapılırken, Ertuğrul Şevket'le biz, yerden bir metre yüksek pencerenin kenarında duruyorduk. Tam duruşma başlayacağı zaman, o günün faşistleri mahkemeyi bastılar. Yargıç, duruşmayı yapamaz duruma düştü.. Ertuğrul Şevket, Sabahattin Ali'ye pencereyi işaret ederek: «Atla!...» dedi.

Önce Sabahattin Ali, sonra Ertuğrul Şevket, sonra ben atladık... Böylece faşistlerin kafalarından geçirdikleri herhangi bir saldırının kurbanı olmaktan kurtulduk.. Karşıda, Sakarya apartmanında, Bölge Çalışma Müdürlüğü vardı. Oraya sığındık.

Ben, Bölge Çalışma Müdürü Enis Behiç diye anımsıyordum. Ertuğrul Şevket: «Hayır, o değildi,» dedi.

«Peki, kimdi?»

«Muslih Ferit, Muslih Fer.»

Demek yanılmışım.

Birinci duruşmada, faşistler, alt salonu bastıkları için, ikinci duruşma Ağır Ceza salonunda yapılmış.. Elbette, o zamanki iktidar, bir daha mahkemeyi kimse basmasın, diye bütün önlemleri almıştı. Belleğimde kaldığına göre, Savcı Kemal Bora ile Sabahattin Ali duruşmaya doğru yürürlerken, aralarında şöyle bir konuşma geçmişti:

«Benim için komünist kitapları yazıyor diyorlar.»

Kemal Bora, susuyordu.

«Hiçbir kitabımda komünistlik propagandası yoktur. Bunlar komünizmi bilmiyorlar. Engels, komünizmi, üretim araçlarının devletin olması diye tanımlar. Kitaplarımda böyle bir satırı gösteremezler.»

«Mahkemede bunları da söylersin.»

«Söyleyeceğim.»

Sabahattin Ali için kızı Filiz'in çıkardığı kitapta bir şeye daha gözüm ilişti. Sabahattin Ali'ye Ayşe adlı bir arkadaşı sürekli mektup yazıyor. Bunlardan 1933 tarihli olanında şöyle bir parça var:

«Şimdi gazete getirdiler. Bir bakayım dedim. Nazım'la (Hikmet) Süreyya Paşa'nın resimleri yan yana. Mahkeme

bitmiş. Nâzım Hikmet bir sene hapse, 200 lira para cezasına mahkûm olmuş. 500 lira da Süreyya Paşa'ya verecekmiş. Yedikleri halta bak!.. Peki, bu adamın ömrü hep hapislerde mi geçecek böyle? Nâzım'ın yüzü o kadar dokundu ki, bayağı ağlamaklar geliyor içimden.»

Biliyorsunuz, Nâzım Hikmet'in babası, Süreyya Paşa sinemasının müdürüydü. Aralarında para yüzünden bir tartışma geçiyor. O kızgınlıkla daşırya fırlayan Nâzım'ın babasına bir araba çarpıyor. Tatanoz aşısı yapıyorlar. Daha önce de bir köpek ısırdığı için kuduz aşısı yapmış olduklarından, Hikmet Bey bu iğne yüzünden ölüyor.

İşte Nâzım Hikmet, bu duygusallıkla Süreyya Paşa için ünlü yergisini yazıyor. Plajları ile, sinemaları ile, hanları, apartmanları ile, dağları, ormanları ile karşı yakanın çoğunu elinde tutan Paşa da Nâzım Hikmet'i dava ediyor ve mahkûm ettiriyor..

Zaman geçiyor. Artık ne Nâzım var, ne Süreyya Paşa, ne Sabahattin Ali... Ama herkes zaman içinde değerine göre anılıyor. Anılar bunun için güzel!...

BİR EDEBİYAT ÖĞRETMENİ

Salim Rıza (Kırkpınar) hocayla epeydir tanışırız. İstanbul liselerinin ünlü bir öğretmeni olduğunu, tiyatrocu, yazar, şair, bilim adamı birçok öğrenci yetiştirdiğini bilirim. Delikanlılığım İstanbul'da geçmediği için bana öğretmenlik etmedi, bundan yoksunum.

Artık emekliye ayrılmış, köşesine çekilmiş, anıları ile baş başadır. Bol anısı var, her rasladığımda yeni bir şey anlatır.

«Hoca, şunları yazsana!..» derim.

Güleç yüzüyle bakar, boynunu eğer:

«Ben yazıya, yazmaya alışmamışım.»

Sabahattin Ali'ye Nâzım Hikmet'e uzanan bazı anıları olduğunu, Yahya Kemal'in sofrasında bulunduğunu, tanınmış edebiyatçılarla geçmişinde içli dışlı günler geçirdiğini bilirim. Geçenlerde konuşurken söz döndü dolaştı, Nâzım Hikmet'e geldi.

«Hoca, Nâzım Hikmet'i tanıdın mı?» diye sordum. «Neresinden başlayayım?» der gibi başını iki yana salladı durdu:

«Sen Vedat Ar'ı tanır mısın?» diye sordu.

«Eh,» dedim. «Biraz.»

«Bir gün bana Vedat Ar rasladı. Hoca, dedi, Nâzım Hikmet, *Lale Devri* diye bir film çeviriyor.»

«Ne zaman oluyor bu?»

«1951'de.»

«Yani Nâzım hapisten çıktıktan sonra.»

«Evet.» dedi. «Vedat Ar'la birlikte Nişantaşı'nda bir stüdyoya gittik. Ben o zamana değin stüdyo nedir bilmiyorum, görmedim. Nâzım'la daha önce tanışmıştık, burada bir daha tanıştık. Vedat, hocayı getirdim dedi, Nâzım beni süzdü: Hoca, sen iyi şiir okurmuşsun. Eh, okurum, dedim, Hocam, dedi, ben *Lale Devri* diye bir senaryo yazdım. Orada birisi Nedim'in bir gazelini okuyor. Ancak bizim aktör bir türlü aruzla yazılmış şiiri okuyamıyor. Bizde Nedim Divanı da yok. Acaba ezbere Nedim'in bir gazelini biliyor musunuz? Ben de: İzin verin, belleğimi bir yoklayayım, dedim.»

Üstad oturuyor, bir süre belleğini yokluyor, bir şiir çıkarmaya çalışıyor. «Bir nim neş'e say bu cihanın baharını» diye başlayan gazeli sonunda çıkarıyor. Okumaya başlıyor.

Nâzım Hikmet, «Bir daha rica edeceğim.» diyor.

Bir daha okuyor.

«Oldu», diyor Nâzım Hikmet. «Şimdi banttan bir dinleyelim.»

Salim Rıza, o zamana değin bant, banda şiir okuma falan bilmediğinden epeyce şaşırıyor. Bandı çalıştırıyorlar, kendi sesini gürül gürül dinliyor. Nâzım Hikmet, hocaya dönerek: «Çok güzel oldu. Önümüzdeki hafta Melek sinemasında kendi sesini dinle» diyor.

Salim Rıza (Kırkpınar) anlatmasını sürdürdü.

«Ben Nâzım Hikmet'i 1930 yıllarında Baltacıoğlu'nun evinde tanımıştım. Onu söylemedim. Hatta bu evde, orta

oyunu bile oynamıştık. O zamanlar Baltacıoğlu Karagöz'e ve orta oyununa meraklı idi. Nâzım Hikmet'in de merakı vardı.»

Aradan yıllar geçiyor. Nâzım Hikmet, yurttan ayrılıyor, Salim Rıza öğretmenliğine devam ediyor. Bir gün İstanbul lisesinde edebiyat öğretmeni iken bir müfettiş geliyor.

«Hoca,» diyor. «Hakkınızda bir ihbar var. Bazı sorular soracağım, ifadenizi alacağım.»

Soruları soruyor ki, bunların her biri, o zaman Millî Eğitim Bakanı olan Tevfik İleri'nin bir hocayı bakanlık emrine almasına yeter de, artar bile...

«Hocam o sorular nelerdi?»

«Sabahattin Ali ile arkadaşlık etmişsiniz. Nâzım Hikmet'in şiirlerini öğretmenler odasında okumuşsunuz. Mareşal Fevzi Çakmak'ın ölümünde aleyhinde bulunmuşsunuz. Birkaç tane daha var.»

«Ne yaptınız?»

«Ben 25 yıllık hocayım, bana bunları nasıl sorarsınız? Sonra bunlar bakanlığın eline geçtiğinde bir öğretmeni işinden uzaklaştırmak için biçilmiş kaftandır. Müfettiş: Bana sor dediler, soracağım, dedi. Oturdum, bir güzel yanıt döşendim. Sabahattin Ali'nin okul arkadaşım olduğunu söyledim. Nâzım Hikmet'in Simavne Kadısı destanı yeni çıkmıştı, piyasada satılıyordu, piyasadan aldım, okudum, bir sakınca görmedim, dedim. Mareşal için söylediklerim de şunlardı: Babıali'den iniyordum. Mareşal'ın da cenazesi geçiyordu. Hocalar, gericiler öne geçmişler; tekbir sesleri, ilahilerle cenazeyi götürüyorlardı.. Vay, dedim. Atatürk'ün silah arkadaşı böyle gericilerin eline kalacaktı? dedim.»

Ne olsa, hoca, Tevfik İleri'nin tutumunu biliyor. Soruları böyle yanıtlamış olsa bile başına birtakım işler gelebilir. Sokakta Rıfkı Melul'e raslıyor. Başına gelenleri anlatınca, Fıfkı Melul: «Vallahi seni yarın Bakanlık emrine alırlar.» diyor. «Sen hemen Ankara'ya git, orada işini çözmeye çalış.»

«Ben Ankara'da kimseyi tanımam.»

«Olsun, sen bir kez git, bir tanıdık bulursun.»

Hemen Ankara yoluna düşüyor.

Eski okul, öğretmenlik arkadaşlarından kime durumunu anlattıysa, «Senin işin Bakanlık» diyorlar. Sonunda Reşat Tardu'ya çıkıyor. Reşat Tardu Müsteşar'dır. Daha kapıdan girer girmez:

«Buyurun Salim Rıza Bey.» diyor. «Her şeyi biliyorum. Dosya önümde, inceledim. Siz merak etmeyin. Hemen İstanbul'a dönün.»

Reşat Tardu, Demokratlardan yanaydı ama, öğretmenlerin derdini bilirdi. Nitekim ihbar edeni işten uzaklaştırıyor, hocayı da kurtarıyor.

«Sonra? diyorum. «Nâzım'ı bir daha görmediniz mi?»

«1958 yılında Paris'e gitmiştim. Sabahattin Eyüboğlu'nu gördüm. Yahu, Nâzım Hikmet burada, dedi, gördün mü? Nasıl görebilirim? Bana gösterirler mi? Sen, dedi Abidin Dino'yu tanımaz mısın? Tanırım. Öyle ise ona gelecektir, orada görürsün, Abidin Dino Saint Michele'de oturur. Yarın oraya gidelim, Nâzım Hikmet'i görürüz.»

Denilen gün ve saatte gidiyorlar.

«Nâzım Hikmet'le oturduk, şarap içtik, şiirler okuduk. Ben başımdan geçenleri anlattım. O da Nedim'in şiirini okuduğum günü anımsadı.»

Hoca anılarına dalmıştı.

«Bir daha sefere de Yahya Kemal'e ait anılarımı anlatırım, olur mu?» dedi.

«Olur hocam.»

OM MANİ PADME HUM

İkinci Dünya Savaşı yılları idi, 1943-1944'ler olacak, epeyce kalabalık bir sanatçı ve edebiyatçı topluluğu Büyükada'da, ressam Nejat Melih'in evine gitmiştik. Anımsadığım kadarıyla kadınlardan, sanatçıların eşlerinden başka, Suat Derviş, Neriman Hikmet, ressamlardan Nuri

İyem, Haşmet Akal, şairlerden Asaf Halet Çelebi, Orhan Veli, Ömer Faruk Toprak vardı. O gün için ünleri palazlanan, bugün için ünlerini yitirmiş bazı yaşıtlarımızın bulunduğunu sanıyorum.

Nejat Melih (Devrim), Tatar Şakir Paşa köşkünde oturuyordu. Sarıldığım zaman kollarımın kavuşmadığı uzun, büyük ağaçlar arasında olan bu endam aynasını herhalde bina yapılmadan getirip duvara yerleştirmişlerdi. Et közleyerek, şarap içerek geceyi bu köşkte geçirmiştik.

Nejat Melih, baba yanından Fecri Ati yazarlarından İzzet Melih'e, ana tarafından Tatar Şakir Paşa'nın kızı olan Fahrinisa Zeit Hanım'a bağlıydı. Bilirsiniz, Tatar Şakir Paşa'nın öteki çocukları Halikarnas Balıkçısı, Aliye Berger'dir.

Bu gezide Asaf Halet Çelebi'yi tanımıştım. Kara bıyıklarını bir Çinli gibi uzatmış, tombalak yapılı Asaf Halet, adına uygun bir çelebi görüntüsündeydi. Herkesle konuşmayan, biraz kasılan bir kişiliği vardı. Bu davranışının bir iki Avrupa dili, iki doğu dili bilmesinden geldiği söylenirdi. Adada, hepimizden ayrıcalıklı olarak eşeğe binmiş, tam keyfini sürerken iri gövdesi ağır bastığından eşekten düşmüştü de hepimizi güldürmüştü.

Asaf Halet Çelebi'yi daha sonraları da koltuğunun altında kitaplar köprü üstünde, Karaköy'den Eminönü'ne; Eminönü'nden Karaköy'e giderken de çok görmüşümdür. İlişkimiz selamdan öteye geçmedi.

Asaf Halet, o dönemde moda olan bobstil kıyafette gezerdi. Uzun ceket, dar pantolon, ayağında bağlı, getrli uzun fotinler... Yakasına da bir karanfil takardı. Daha sonra bu karanfil Ümit Deniz'in simgesi oldu.

İkinci Dünya Savaşı iki tip çıkarmıştır. Aydınlar arasında bobstillik, paralı kişiler arasında «hacıağalık»... Mizah dergilerine bakın, sanatçılarımız bu iki tipin karikatürünü yapmışlardır.

Asaf Halet Çelebi'nin o günlerde yayınlanan dergi ve kitaplardaki şiirleri, bizim anlayamadığımız bazı sözlerle de doluydu: Om mani padme hum, kama pet, kama ta amman rà hotep, sidharta buda gibi...

En ünlü, bilinmeden dilimizde dolaşan dizesi, «Om mani padme hum»du. Ne demekti bu? Bilmezdik, ama söy-

ler dururduk. Doğrusu, bu sözlerin ne anlama geldiğini de uzun yıllar ne araştırdım, ne sordum. Asaf Halet'in şiirleri bana biraz yaban gelirdi. Ciddiye aldığım da yoktu. Zaten o günlerin okuyucularının da ciddiye aldığını sanmıyorum.

Aradan yıllar geçti.

Geçenlerde, Aytunç Altındal'ın *Haşhaş ve Emperyalizm kitabını* karıştırırken, haşhaş ve esrar içenlerin alem lerine ait bir bölüm gözüme ilişti. İlk hippy romanlarından birini yazan Jack Kerouac adlı yazarın kitabından bir pasaj çevrilmişti. Burada şöyle deniyordu:

«...bir süre hiç konuşmadan böylece oturdular. Sonra Japhy, Tibet'teki mabetlerde bu iş böyle yapılıyor, diye bilgiçlik tasladı.» Bir tür dinsel seremoni bu. Öteki rahiplerin önünde karıyı kucağına oturtacaksın, bir yandan kutsal cümle, Om Mani Padme Hum, diye bağıracaksın. Ötekiler de sana uyup aynı şeyi tekrarlayacaklar. Bağıra bağıra okuduğun bu cümlenin anlamı, 'Büyük boşlukta çakan yıldırıma şükürler olsun' demektir. «Şu anda Prenses, Büyük Sonsuz Boşluk; ben de o Boşlukta Çakan Yıldırımım.»

Om Mani Padme Hum'un ne olduğunu anlamıştım.

Demek bizim Asaf Halet Çelebi, İkinci Dünya Savaşı yıllarının bobstili, eğer bugün yaşasa, bugünlerin de hippy'si imiş. Haşhaşlı, LSD'li, hippy'li çağı çok ötelerden görenler oluyor, üstad bunlardan biridir.

Belki, bize o zamanlar eciş bücüş gelen, *Kama Pet Kama Ta, Amman Râ Hotep* sözlerinin anlamını bir açıklayan çıkarsa, kim bilir daha neler öğreniriz. Üstad, boş durmamış, bir kitap kurdu gibi, bazı satırların arasından neler çıkarmış!...

Bir yandan ölçüsüz, uyaksız, içinde anlaşılmayan tümceler bulunan şiirler yazarken, bir yandan da Mevlana'dan, Molla Cami'den çeviriler yapardı. Bu çeviriler, görüyorum bazı ciddi araştırmalarda, hâlâ dipnot olarak anılmaktadır.

Bana sorarsanız anlamsız bir şiir olmaz. Her şiirin kendine özgü bir anlamı vardır. Belki bu anlamı, onu okuyan anlamamış olabilir. Ama o günlerin eleştirmenleri ve ustaları Asaf Halet Çelebi'nin şiirleri için «anlamsız» der-

lerdi. Anlam'ı Arapçadaki mana'nın karşılığı olarak da almamalıdır. Öyle alınırsa, «anlamsız» Arapçada «manasız» olur. Asaf Halet Çelebi'nin şiirleri «manasız» değildi.

Şükran Kurdakul, «Şairler ve Yazarlar Sözlüğü»nde onun şiirleri için «soyut» diyor. Sonra ekliyor: «Denebilir ki, soyut şiir anlayışının edebiyatımızda ilk geniş tanımlarını yaptı; kendisinden sonra gelen kuşaklara etkili oldu.»

Kendisinden sonra gelen kuşaklara etkili oldu mu, olmadı mı, bilemeyeceğim. Çünkü bizim kuşak, Asaf Halet Çelebi'yi 1950'den sonra iyice unuttu. Ama başka kuşaklar onunla ilgilendi mi? Burada kuşkuluyum.

1950'den sonra bir «soyut şiir» modasının edebiyatımızı, bir on yıl, kasıp kavurduğunu hatırlıyorum. Acaba bu soyutçular, çaktırmadan, Asaf Halet Çelebi'den mi esinlenmişlerdi? Eğer böyle ise Asaf Halet adına kıvanç duyulacak bir olgudur. Asaf Halet Çelebi'nin şiirimizde bir kendi yeri var, bir de ondan esinlenip etkilenenlerin hazırladıkları bir yeri var. Adı unutulmaya yüz tutmuş bir ozan için az şey değildir.

ŞAİR SÖZÜ

Şair Charles Baudelaire, keskin, cin gibi şiirsel zekâsıyla karşısındakileri hep şaşırtırmış:

«Hiç çocuk beyni yediniz mi?»

«Hayır.»

«İçtenlikle öneririm bayım, çok güzel olur, yiyin!.. Yerken taze ceviz içine benzer, öyle lezzetlidir.»

Başka bir gün de meyhaneye geldiğinde çevresinde toplaşan hayranlarına bir öykü anlatırken söze şöyle başlar:

«Zavallı, yaşlı babamı öldürdükten sonra...»

Zekâlarını toplumları şaşırtmak için kullanan dehalar vardır, zekâsını toplumlara yararlı olmak için kullanan dehalar vardır. Baudelaire, birincilerdendir; zekâsını, bilinen sözcükleri, bilinmeyen biçimde kullanmak, öyküleri içine cinayetler, karanlıklar, gizler doldurarak anlatmak için yaratılmıştır.

Baudelaire'in hayran olduğu şair ve yazar Amerikalı Edgar Allen Poe idi. Şairimiz, acaba, her öyküsünde bir cinayet işleten, sonra da cinayetin ipuçlarını bize çözdürmeye çalışan Edgar Allen Poe'yu tanımasaydı ne yapardı? Düşünürüm de, her olay karşısında gözleri ağlamaklı bizim Fuzuli'yi; her dizesinde «Serir-i nazma Hûsrevâne çıktığını» söyleyen Baki'yi; öfkesi, padişah öfkesi ile yıldırımlar gibi çakışan Nef-i'yi tanısa nasıl şiir yazardı? Çünkü bizim Divan şiirinin sözcük ustalığı ile Fransız sembolist şiirinin sözcük ustalığı arasında pek ayrım yoktur. Belki ayrı ayrı kültür birikimlerinden geldikleri için ayrı ayrı şiirlermiş gibi görünürler.

Biz, nedense politikada olduğu gibi, şiirde de, şiirin kendini değil de, solculuk - sağcılık arar olmuşuzdur. Bundan ötürü Tevfik Fikret'i zorla solcu; gençliğinde Jaures'lere hayran, solcu Yahya Kemal'i de zorla sağcı yapmışızdır.

Geçende kızgınlıktan kıpkırmızı kesilen bir şair dostum şöyle bağırıyordu:

«Bir adam dilediği kadar ümmetçi, milliyetçi, Türkçü, solcu olsun, şiir yazamıyorsa şair değildir. Ümmetçi Mehmet Akif, milliyetçi Behçet Kemal, Türkçü Mehmet Emin, solcu (burada bir solcu şairin adını andı) şair midir sanki?»

Pek haksız sayılmazdı.

Baudelaire, ülkemize oldukça geç girmiştir. Oysa Cenap Şahabettin, Tevfik Fikret döneminde girmesi, tanınması gerekirdi. Yahya Kemal ile Ahmet Haşim, Baudelaire'i tanıyorlarsa bile, kendilerinden bir sonra gelen genç lere tanıtmamışlardır. Hececiler Baudelaire'in hiç farkında olmamışlar. Anlatırlar, Yahya Kemal, çevresinde toplanan genç şairlere:

«Aman, yabancı şairleri okumayın! Temizliğiniz, saflığınız bozulur.» dermiş.

Kendisi ise, genç yaşta edindiği Fransızcasıyla geceleri ne kitaplar karıştırırmış, tanımadığımız ne yazarlar okurmuş, bilinmez.

Şair, şairi elbette kıskanacaktır. Ancak bu kıskançlık kültür düşmanlığına kadar uzanırsa adı ahlaksızlık olur. Ahmet Haşim, Yahya Kemal tarafından bilinmiştir de; Baudelaire, bize, biraz Ahmet Hamdi Tanpınar, biraz Ahmet Kutsi Tecer zamanında girmiştir. İlk kokular ve belirtiler onların şiirlerinde var, sanıyorum. Ama Cahit Sıtkı ve Ahmet Muhip'ten sonra Baudelaire, şiirimize iyice girmiştir. Hatta karşıtları Cahit Sıtkı'nın ve Ahmet Muhip'in şiirleri için «Biraz Baudelaire kokar.» derler. Ne gam; has, iyi şiir olsun da, ne kokarsa koksun! Pirimiz, üstadımız Şeyh Galip ne der?

İlhamımı Mesnevi'den aldım.
Çaldımsa da miri malı çaldım

Her önde gelen şairin yazdıkları, her sonra gelen şairin malıdır. Çünkü birbirlerine ulana ulana adına şiir dediğimiz o büyük saltanatı kurarlar.

Nâzım Hikmet'in, Baudelaire'i tanıdığını, Vâ-Nû'nun Bolu anılarından biliyoruz. Bolu'da tanıdıkları bir aydın kişi bunlara, okumaları için bazı kitaplar verdiğinde, arasında Baudelaire de vardır.

Nâzım Hikmet'in Baudelaire'i yadsınmaz bir büyük şair saydığını, geçenlerde, şair Suavi Koçer'den dinledim.

Nâzım Hikmet'in, Cerrahpaşa hastanesinde, açlık grevine yattığı günlerde Suavi Koçer ziyaretine gidiyormuş. Yolda Asaf Halet Çelebi'ye raslamış.

«Nereye üstad?»

«Nâzım Hikmet'i ziyarete gidiyorum.»

«Nerede?»

«Cerrahpaşa hastanesinde yatıyor.»

«Ben de geliyorum.»

Birlikte hastaneye gitmişler, Nâzım Hikmet'i ziyaret etmişler. Söz, şairler arasında dönmüş dolaşmış, Baudela-

ire'e gelmiş. Nâzım Hikmet: «Baudelaire'i okumak gerekir, büyük şairdir.» demiş.

Orhan Veli'nin şiirlerinde Baudelaire etkisi yoktur, ama epeyce şiirini çevirmiştir. Bilenler, çeviri şiirler arasında en iyisi olduğunu söylerler.

Asaf Halet Çelebi'nin yeniden adını andığımıza göre, onun garip şiirleri üstünde biraz daha durmak istiyorum. Geçenlerde «*Om mani padme hum*»unu ve anlamını yazmıştım. Çok ilgi topladı, mektuplar da aldım. Bu mektuplar arasında bir tanesi de dostum Yahya Kanbolat'ındır. Şöyle yazıyor.

«...Yıllar sonra, Asaf Halet Çelebi'nin bir dizesinin anlamını öğrenebildim. Şimdi de:

Kame pet
Kame ta
Amman râ Hutep

Bu dizelerin anlamını tezelden öğrenmek istersen, hiç seni zor durumda bırakabilir miyim? İşte dizelerin anlamını olduğu gibi yazmaktayım:

Sevme onu
Beni sev
Amman Halepli kız.

Böylece, dostum Doçent Kanbolat'ın himmeti ile Asaf Halet Çelebi'nin acayip dizelerinden birkaçının daha anlamını öğrenmiş olduk.

Arada bir, şiirin erişilmez dar yollarında dolaşarak gevezelikler ediyorum. Yanılgılarım varsa bağışlanmasını dilerim. Şairden bir Başbakan, iki yıllık hükümet eyleminin yanılgılarını bağışlatmak için binlerce kişiye saatlerce dil döküyor da, yazdıklarının ömrü 24 saat bile olmayan bir köşe yazarı, bağışlanmasını dilerse çok mudur?

«Fahriye», bizim edebiyatımıza özgü bir türdür. Bir divan şairi, Tanrı'yı, dinsel büyükleri, padişahları övdükten sonra, bir de hızını alamaz kendini över:

İn dem ki zi - şairi eser nist
Sultan-ı sühan menem diğer nist

Ya, bir de böyleleri var. İyi ki şair olmuşlar, çağımızda yaşayıp politikacı olsalardı neler söylemezler, kendilerinden başkalarına neler söyletmezlerdi.

NECATİGİL'İN ARDINDAN

Behçet Necatigil, bizi ölümüne alıştıra alıştıra ayrıldı aramızdan. Alıştıra alıştıra diyorum, çünkü onulmaz bir derde tutulduğu, hastaneye kaldırıldığı, orada ağır ağır bilinen sona doğru yolculuğa çıktığı söyleniyordu. Kendi bunun farkında mıydı, bilmiyorum ama, biz yakın dostları biliyorduk.

Nevzat Üstün'ün ölüm haberi geldiğinde Oktay Akbal'la telefonla görüştüğümüz zaman: «Ne oluyor bize yahu?» demişti. «Behçet de ölümcül hasta, Cerrahpaşa'da yatıyor. Şimdi Ankara ile konuştum, Londra'ya gönderilebilmesi için bir çare arıyorum. Hükümet de düştü, bilmem hangi yetkiliyle çözümleyeceğim?»

Oktay Akbal, en yakın dostunun derdi ile uğraşırken İstanbul - Bolu yolunda şair Nevzat Üstün'ün bir trafik kazasında kurban gittiğini öğrenmişti. Bir şairin ölümü haber vermeden gelmişti, bir şairin öleceğinden haberimiz vardı; elimizden hiçbir şey gelmiyordu.

Behçet'in ölüm haberini radyoda duyduğum akşam, elimde Oktay Akbal'ın yeni çıkan *Geçmişin Kuşları* adlı kitabı vardı. Sıcak, doyulmaz anıları okuyordum. Hemen Behçet'ten söz eden, arasına bir kâğıt sıkıştırdığım sayfaları anımsadım. 1967 yılının 9 kasım perşembe günü tuttuğu, *Necatigil'li Gecelerde* başlıklı notlarda şöyle diyordu:

> Eğitim Enstitüsünde konuştum bu akşam. (Demek Behçet o yıllarda, orda öğretmen). Edebiyat üzerine dağınık söyleşi. Daha çok gençlerin sorularını

yanıtladım elimden geldiğince. Neler sormadılar! Kalabalık karşısında bir ürkme duyuyorum. İyi bir konuşmacı olmak güzel şey: Bense bildiğimi bile unutuyorum kürsüye çıkınca! Bir alışma işi bu. Kitaplar imzaladım. Çetin bir sınavdan çıkmış gibi oldum. Behçet Necatigil'le Kadıköy'de bir yerde oturup şarap içtik sonra... Aylar var baş başa iki saat geçirmeyeli. Behçet'i yıllar etkilemiyor sanki. Hep o on-onbeş yıl öncenin Behçet'i.

«Sen siyah gömleğinde ince / Olmuyor ki ha deyince» günlerinde sandım kendimi yeniden. Yıllar geçse de bizler, bir yerlerde takılıp kalıyoruz. Bir anı, bir insan, bir düş, bir sevi, bir şiir... Bir şeyler var bizi zamanın içinde tutan, o akıntıda savurup ötelere atamayan...

İyi ki, bu notları tutmuş Oktay Akbal... Belki zamanın içinde o anlar, o anılar da, Kadıköy'de bir yerlerde oturup şarap içmeler de, selâmlaşmalar, kızmalar, küsmeler de yitip gidecekti. Bu satırların arasından belki çıkamayacaktı. Oktay Akbal'ın tuttuğu başka notlar da var.

«Mutluay, Tütengil, bir de ben... Levent'ten çıktık, tuttuk Boğaz'ın yolunu...» Ardından ekliyor: «Sait Faik, Salah Birsel, Behçet Necatigil, Lütfü Özkök 1945'te Şişli'den Baltalimanı'na inmiştik gene böyle. Galiba aynı yoldan geçerek.»

Ölmeyecek, ölünmeyecek gibi görünen, akıp giden gençlik yılları. Şimdi bir daha oralardan inilebilir, yürünebilir mi? Gidenler gidiyor, kalanlarla öylesi yürümeler göze alınabilir mi? Ya sıcak diye yakınırız, ya soğuk diye çekiniriz. Olmaz, pek olası değildir.

Anılar, artık yerlerine yenileri konsalar bile, eskileri kitapların arasında kalıyor, yenilenmesi olmaksızın.

Behçet, ince bir şairdi. Yaygın, dillerde dolanan şiirleri pek olmadı ama, has bir şairdi. Tadını çok sonra verecek, açıklaması ve yorumu çok sonra yapılacak şairlerden biriydi. Kendini şiire adamış, kuşkusuz bir şairdi.

Üstünde sonradan çok söylentiler yapılan bir ödül kazanmıştım. Gerçi hayatımda kazandım diyebileceğim tek

ödüldür ya. Bu ödülü veren kurulun içinde ve başında Behçet Necatigil vardı. Onuruma Perapalas'ta bir şölen verdiler. Saygı duyduğum şairlerden çoğu ordaydı. Behçet Necatigil, bir konuşma yaptı. Anımsadığım, benim için «Dervîş» demişti. «Şiirin çetin, dikenli, zor yollarında dervişlik etti.»

Sanıyorum ki, beni anlatırken biraz da kendini anlatıyordu. Gerçekten şiir, pazarını ve abartılmasını bilmezseniz, bir dervişliktir. Söz dergâhına bağlanır, çilesini doldurursunuz. Behçet Necatigil, bu çileyi Beşiktaş'ın kuytularında, bir dergâhta doldurmuştur.

Çok öğrenci yetiştirdiğinin tanığıyım. Edebiyatımızda bugün adını duyuranlardan çoğu, hocanın öğrencileridir. Nice ünlülere rastlamışımdır ki, «Biz Behçet Hocanın öğrencisiyiz.» demişlerdir. Bir yandan kendini, bir yandan çevresindekileri eğiterek sürdürdü yaşamını.

Edebiyatımızın bir 1940 kuşağı vardır. Ben buna *Acılı Kuşak* demişimdir. Mingayrihaddin biraz da tuttu bu söz. Behçet de bu kuşaktandır. Bu kuşağın bir özelliği vardır. Toplumumuzun şairlerden korktuğu dönemde, kimi şairler bu acıyı fiziksel olarak duydular, kimi şairler korka korka, çekine çekine psikolojik olarak duydular. İlle de hepsinin hapiste yatması, sürgüne gitmesi, maddi baskı duyması gerekmezdi. Çoğu yerde moral ve psikolojik baskı, fiziksel baskıdan ağır gelir.

Bugünleri anımsayarak bir gün bana Behçet Necatigil, «Sizin hapislerde yatmanız, sürgünlere gitmeniz, bizi dışarıda kahretti.» demişti. «Keşke bizim de, sizin gibi üstümüze gelselerdi de, bu acıdan kurtulsaydık.»

Necatigil'in bıraktığı bir yapıtı vardır.

Bence en önemli yanlarından biri, her yıl bir şiir kitabı çıkaracak kadar dolgun oluşudur. Her yıl bir şiir kitabı çıkarmak, her yıl, «Sıkı durun, ben varım.» demektir. Unutulmamak ve unutturulmamak, sadece şairi sevenlerin işi değildir, biraz da şairin kendi çabasıdır. Yaşarken edebiyat tarihinden medet ummak, şairin iç güveni ise de; her yıl ortaya bir şiir kitabı koymak da bu güvenin dışa vurulmasıdır.

Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, el kitabı olarak bakılacak bir yapıt değildir. Behçet bu kitabı ile kendi kuşağının

varlığını da ortaya koyma iddiasını ilk gösterenlerdendir. Sonradan onu birçok izleyen çıkmıştır ama, ilkini ortaya koymak onun ispatlamasıdır.

Sevenlerinin dost omuzları üstünde, onu da, bir dünyadan bir başka dünyaya, acılarımızı içimize sindire sindire uğurladık. Sanata ve edebiyata gönüldeşlik etmiş kimi düşünürseniz, hepsi vardı. Unutulmaya değil, belleklerde daha yaşamaya doğru bu yolculuğa çıkmıştı. Kendi sözünü, gene kendi dizeleri söylüyordu:

Bu öğlen bir dostu gömdük
Akşam eğlencedeydik

Kuşağımızdan insanlar birer ikişer giderken her yıl azalıyoruz. Ve, «*Gittikçe artıyor yalnızlığımız.*»

DÜŞÜNCE GİDENE BAĞLI

Şair dostlar sağ olsunlar, son günlerde birçok şiir kitabı aldım. Elimdeki işlerden baş edip de o güzelim edebiyat dergilerine yazacak kadar vaktim olsa, kim bilir neler döktürürüm diye düşünüyorum. Amatör edebiyat dergileri, gençlikte tutulduğumuz sevgililere benzer. Onlar, «*Gözüm, canım, efendim, sevdiğim, devletli sultanım*»dır.

Nedendir bilmiyorum, genç ozanlarda mısra yok. Alt alta dizilmiş satırların tümü okunduğunda da bir bütün çıkmıyor. Onları suçlamıyorum, belki böyle bir yol tutturmuşlar, yeni bir şeyi arıyorlardır, bir bildikleri vardır. Bağışlasınlar, biz, ne de olsa mısralara bakarak şiirin tadına varan bir kuşaktanız. Kendi alışkanlığımızı arıyoruz.

Kitaplığa bakarken, elime İlhami Soysal dostumun 1973 yılında yayınlandığı *20. Yüzyıl Türk Şiir* antolojisi geçti. İman tazeler gibi bellek tazeleyim istedim. Karıştırmaya başladım. İlk açtığım sayfada Cahit Sıtkı'nın hani, «*Öldük,*

ölümden bir şeyler umarak» diye başlayan bir şiiri vardır, o çıktı. Gözlerim ikinci beşliğe (şiir dörder değil, beşer dizeli) takılınca şaşırdım. Rahmetli Cahit Sıtkı bu şiirini daha ilk yazdığında dinleyenleri arasındaydım. Cahit okumuş; sonra ben kopye etmiş, ezberlemiştim. Bir de ne göreyim, Cahit Sıtkı, şiirinin ikinci beşliğini tüm değiştirmiş, başka mısralar çıktı karşıma. Demek yıllar var ki, dönüp bakmamışım.

Cahit Sıtkı yeni beşliğinde şöyle diyordu:

Şimdi o dünyadan hiçbir haber yok;
Yok bizi arayan, soran kimsemiz,
Öylesine karanlık ki gecemiz,
Ha olmuş ha olmamış penceremiz;
Akarsuda aksimizden eser yok.

Benim ilk dinlediğimde, belleğimde kalan biçimiyle bu dizeler şöyleydi:

Şimdi hatırlıyor ve ağlıyoruz,
Rüzgâr sarsmaz oldu penceremizi
Günler, gecelere devretti bizi,
Arasak bulamayız gölgemizi
Hangi suya eğilsek namevcuduz.

Cahit Sıtkı, neden ikinci beşliği tüm değiştirdi, bilmiyorum. Aradan kırk yıla yakın bir zaman parçası geçtiğine göre, Cahit'in şiirlerini eski ve yeni biçimleriyle hiç karşılaştırmamışım da... Yalnız, bazı zamanlar coşup ben bu şiiri okuduğumda yeni biçimini ezbere bilenler, değişik olan beşliği okurlardı da, ben, Cahit Sıtkı'nın şiirine bir yeni parça daha eklemiş olduğunu sanırdım. Belleğimin bir kıyısında silik de olsa böyle bir kırıntı var.

Cahit Sıtkı, şiirlerini çok ince eleyip sık dokuyan ozanlardan biriydi. Yazar, beğenmez siler, yeni baştan yazar. Sonunda ortaya çıkardığı; bitmiş, artık ellenmez olan örnekti. Bu titizliğini, onu tanıyanlar bilirler. Bundan olacak, Cahit Sıtkı, son şiirlerini çok seyrek okurdu.

«Monşer, hadi, yenilerden bir tane patlat!» dendiğinde, çocuksu, küçük gözleriyle bakar, karşısındakini süzer:

«Monşer, tamamlanmadı, daha gelin olmadı» diye yanıtlardı. Cahit Sıtkı, arkadaşlarıyla (monşer) diye konuştuğundan, bizler de ona (monşer) derdik. Bizim dilimizde (monşer) sözcüğü yoktu, geçmişse üstadın yüzünden geçmiştir. Tanıştığımız yıllarda, bir ara Cahit Sıtkı adı silindi, monşer adı yerini aldı. Ardından konuşurken, «Monşeri gördün mü, monşer geldi, monşer gitti...» diye konuşurduk.

Oktay Rifat, son şiirlerini *Bir Cigara İçimi* adı altında toplamış. Özenle, birinci hamur kâğıda basmışlar, çok güzel bir kitap olmuş. Oktay Rifat, sık görüşmesek, aradan yıllar geçse de, benim çok eski dostumdur. Nitekim, o da kitabı bana yollarken üstüne, «*Dostuma*» diye yazmış. Nasıl kıvandım, yılların ötesinden, Posta Caddesi, Acem Mehmet Meyhanesi günlerinden bir selam gelmiş gibi oldu. O günleri yaşamayanlar, o günlerin keyfini de, lezzetini de bilemezler. Belki ortak anılar arasında elimizde o günler kaldı.

Oktay Rifat, şiirimizin büyük ustalarından biridir. Daha ilk çıkışında, görkemli bir tapınağın büyük eşiğinden ayağını. «Bismillah» yerine, «Şiir» diyerek atmıştır. Gerçi «Garipçiler» damgasını bir türlü omuzlarından atamamıştır ama, Oktay Rifat olsun, o dönemden yaşayan başka şairler olsun, şiirleri gelişip serpildikçe, yılların silindiri altından geçtikçe, başka tür birer ozan olduklarını ispatlamışlardır. Klasik eleştirmenler, özellikle Nurullah Ataç etkisinden kurtulup son kırk yıllık şiirimizi yeniden incelemek fırsatını bulurlarsa, başka değerlendirmeler yapacaklardır.

Ben, Oktay Rifat'ın şiir yazgısını başından sonuna değin izleyenlerdenim. Şiir yolunda cesur, atılgan birçok denemelere girmiş bizim kavrayamadığımız, soyut, usta şair işi örnekler vermiştir. Sanıyorum ki, *Bir Cigara İçimi* de onlardan biri. Bir haftadan çok başucumda durdu. Tadına varayım diye çok karıştırdım, çok okudum. Ne yalan söyleyeyim, ne şiirleri bana yaklaştı, ne ben onlara yaklaşabildim. Ama büyük bir ozanın, büyük bir iş yaptığını biliyordum. Oktay Rifat'ı suçlayacağıma kendimi suçlamayı daha kestirme buldum.

Kitabın ikinci bölümünde, düzyazıya çalan, şiirle dolu satırlar var. Birbirinin içine girmiş olmasına karşın birbirinden ayrılıyor. Onları okudukça, üstünde durdukça beni sarmaya başladı. Bir örnek vermek istiyorum.

> *Daha demin buradaydı, ter kan içinde, mintanı sırılsıklam. Ot bürümüş bahçeyi belledi bütün gün, belle keseklere vurdu. Yabanıl kökler, otlar ayıkladı, yığdı öbek öbek. Hep o toprak, o güneş, o gök gün boyunca, sonra gitti. Bizse burada kaldık, söğütlerin altına oturduk. Soğan, domates, biber doğradık sahana, yağ gezdirdik. Şarabı şişeden içiyoruz. Gün battı batacak. Kıpırtılı otlar gibi düşünce gidene bağlı.*

Ne söylüyor?

Bir şey diyemem, ama uzakta, çok uzakta, el yordamı ile yokladığımız, elimize geçen, göremediğimiz, tutamadığımız, bildiğimiz bir şey söylüyor. Bana öyle geldi.

> *Kıpırtılı otlar gibi düşünce gidene bağlı.*

Benim için öyle, sizin için öyle değil mi? Şiir söylediği besbelli. Şiir de, öyle birkaç kez okumakla, kitabı birkaç gün başucunda tutmakla kendini vermiyor ki!

YEDİTEPE YENİDEN ÇIKARKEN

Hüsamettin Bozok'la bir resim çektirmişiz. Küçük Beyoğlu lokantalarının birindeyiz. Hatırladığım kadarıyla ara sokaklarda değil bu dükkân, ana caddede. Resimde Cahit Sıtkı, Cahit Irgat, Fethi Giray var. Birkaç kişi daha aramıza sığışmış ama, şimdi kimler olduğunu çıkaramıyorum.

Bir resim, Fethi Giray'ın ölüm yıldönümünün birinde, dergilerin birinde yayınlanmıştı. İki Cahitler, Cahit Sıtkı ve Cahit Irgat, Fethi Giray öldüler. Ötekiler sağ mı, ölü mü bilemeyeceğim. Hüsam'la ben, hamdolsun, hayattayız.

Hüsamettin Bozok, bizim yeniyetme yıllarımızdan en aydınımız, en bilgilimizdi. Bilgisi, görgüsü ve aydınlığı, o yıllarda yazdıklarına yansırdı. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun çıkardığı *Yeni Adam* dergisinde yazardı. Bu dergi, o günleri koşulları altında, biraz solda görünürdü. Her gencin yasaklanan sola karşı eğilimi vardır, biz de dergiyi alır okurduk.

Solculuk, her dönemde çilelidir. O dönemde ise solculuk, izlenmek, işsiz kalmak, askere gidildiğinde «çavuş çıkmak» gibi bir şeydi. Hepimizin başından bunlar geçmiştir.

Hüsamettin Bozok'u ilkin ne zaman gördüm, diye düşünüyorum. Onu yüz yüze tanıyanlar, Suat Taşer'le Fethi Giray oldu. Suat Taşer, İstanbul'da Kadırga Öğrenci Yurdu'nda kalıyordu, o zaman tanışmışlardır. Fethi Giray ise askerliğini yapmak üzere Hadımköye gelmişti, dostluk kurdular. Bana Hüsam'ı tanıştıran Fethi Giray oldu.

Bir İstanbul'a geldiğimde, Fethi Giray, Hüsamettin, ben, Çemberlitaş'a gelmiştik. Orada camiye bitişik bir turşucu dükkânında turşu suyu içmiştik; acılı, ekşili bir şey. Hüsam: «Bu dükkan bizim» demişti. «Babamın...» Para pul almadılar. Hüsam'ın, babasının turşuculuğundan biraz gocunduğunu söylerler. Ben, böyle bir ezikliğini görmedim.

Birlikte Küllük'e çıkmıştık. Küllük, Beyazıt camisi bitişiğinde, ağaçlar altında bir kahveydi. Niye Küllük demişlerdi? Bilmiyorum. Derler ki, bir zamanlar buralara küller dökülürmüş, ondan. Küllük'te sadece bahçeli kahve yoktu; birkaç da lokanta vardı. Hele Emin Efendi lokantası, döneri, pilavı ile ünlüydü.

Buraların sürekli müşterileri de ünlülerdi; üniversite hocaları, profesörler, edebiyatçılar, sanatçılar, şairler, ressamlar, artistler, gazeteciler, bir de gazetelere yazan doktorlar... Nurettin Şazi bunlardan biriydi.

Çoğu, yurt dışında okumuş, birkaç yabancı dil bilen aydın kişilerdi. İlk görünümleri de biraz zirzopça, biraz snopçaydı. Zirzoplukları giyim kuşamlarından da, konuşmalarından da anlaşılırdı. Herkes gibi giyinmedikleri gibi,

herkes gibi de konuşmazlardı. Cümlelerinin arasına, boyunlarına taktıkları fularlar gibi, birkaç yabancı kelime de sokuştururlardı.

Yoksul gençliğimizin tadı damağımızda kalan zengin anıları, belleğimin yanıltıcı ve sıkışık köşelerinden süzülerek önüme dökülüyor. İçinde neler ve kimler yok!.. *Ses, Yığın, Sokak* dergileri... *Hamle* de vardı değil mi? Bir iki sayı çıkabilen daha nicelerinin de adlarını unutmuşumdur.

Dergilerin kapanıp söndüğü, her birimizin bir köşeye atıldığımız günlerden sonradır ki, 1950 yıllarında *Yeditepe* çıktı. Hüsamettin *Yeditepe*'yi çıkardı. Artık bundan sonra, yılların üst üste yığılması sonucu, Hüsamettin demek *Yeditepe* demekti. Dergi çok yazara, şaire beşiklik ederek, onları büyüttü, geliştirdi, üne kavuşturdu. 1950'nin nisan ayında çıkan dergi 413 sayıya değin ulaşmış, sonra kapanmış. Sadece Hüsamettin Bozok kesesi ve emeğiyle bir dergi bu kadar çıkabilir. Konuştuğunda Hüsam, «Otuz yıl hep sıkıntılar içinde geçti» diyor. «Ceketimi sattım da gereken kâğıdı aldım demeyeceğim ama, hiç kuşkunuz olmasın.»

Burada bir noktayı açıklığa kavuşturmak istiyorum. Hüsamettin'in dergisinde yazan, *Yeditepe* yayınlarından kitabı çıkan birçok yazarın sırtından, birçok kitapçı zengin oldu; Hüsamettin'e ise bundan parasal pay hiçbir zaman düşmedi. Palazlanan yuvadan uçtu, palazlanan savuşup gitti. Hani, hakkını da vermek gerekmez mi?

Yeditepe'de gençlik denemeleri yayınlandıktan sonra palazlanıp yuvadan uçan yazarların arasında bugün ünleri dünyayı tutanlar vardır. Dövizle telif hakkı alanları da var değil mi? İçlerinde, «Şu *Yeditepe* bizim ilk yuvamız; oradan kanatlanıp buralara uçtuk. Şimdi bu dergiyi gözetmek bizim görevimiz» diyenler çıktı mı hiç?

Ben *Yeditepe*'de hemen hemen hiç yazmadım, ödüllerine de katılmadım. Ama *Yeditepe*'de yazıp, ödüllenmeye kavuşanları bilirim. Dergi kapandığında onlar kadar üzüldüğümü sanıyorum. Dergi, iki yaprak, küçük boyda, Babıâli'nin en sıkıntılı ve en kısıntılı dönemini yaşadığı günlerde yeniden çıkıyor; bunun ne demek olduğunu erbabı bilir.

Yazıyı çiziyi gönülden seven herkes gibi, Hüsamettin de hep amatör olmuştur, amatör kalmıştır. Elinden tuttuk-

ları, profesyonelliğe kavuşmuş olsalar bile, o, ama-törlüğünü korumuştur. Bir konuşmasında şöyle diyordu:

> Otuz yıl öncesinin ilk heyecanını şimdi de duyuyorum. Dergi basıldığı günler, akşam eve gidince, dışardan yeni satın aldığım bir başka dergi imiş gibi sayfalarını adeta elimle okşarım. Evimde, yazı odamın duvarlarında bir yere bu dergiyi asarım, bir ay sonra yenisi çıkıncaya kadar orada asılı kalır. Galiba işin büyüsü de burada. 1936'dan beri Babıâli'deyim, amatörlük heyecanımı hiç yitirmedim.

Bu tutku, çoğu kişi gibi bende de vardır. Hangi gazetede yazarsam yazayım, sabahleyin gazeteyi elime aldığım zaman ilk okuduğum kendi yazdığım olur. Sonra öteki arkadaşların yazılarını okurum. Yakınlarım bu tutkuma şaşarlar. «Kendin yazmadın mı, yazarken okumadın mı?» diye sorarlar.

«Ne yapayım.» derim. «Böyleyim.»

Yazarlık olsun, dergicilik, gazetecilik olsun, yürekte yanan amatörlük ateşi söndü mü, her şey bitti demektir; al onu, çal duvara!...

Hüsamettin Bozok'un, yeniden çıkmaya başlayan *Yeditepe*'si beni nerelerden aldı, nerelere getirdi. Ne diyeyim, hepimiz için, uzun ömürlü ve başarılı olsun dileğimiz iç içedir.

PATRİYOT HAYATİ

Patriyot Hayati kırk yıllık dostumdur. Onu ben bilmeyeceğim de başkaları mı bilecek? İnatta keçi, yanında halt etmiştir, Nuh der de peygamber demez, hele bir inadı tutmasın!... Son yıllarda kocaldı, inatlaşmaya da, direnmeye de gücü yetmez oldu; kimsenin üstüne vardığı yok, kimse de onun üstüne varmıyor.

Patriyot Hayati iyi de tavla oynar ha!.. Öyle küşat. Osmanlı, gülbahar, çelebi, İzmir, mübtezel gibi oyunlar değil, bal gibi hapis!... Hapis, tavlanın satrancıdır, her yiğidin oynamaya gücü yetmez. Hapis tavlasına bazı yerlerde kapatma da derler.

Yerebatan'da, bahçesinde ortancalar açan Talat'ın kahvesinde otururlarken, yeniyetmelerden biri gelir. Patriyot'a «Ağabey», der. «Sen iyi hapis oynarmışsın, ününü duydum, ben de meraklısıyım, benimle oynar mısın?»

Patriyot, delikanlının yüzüne bakar, onu tepeden tırnağa şöyle bir süzer, «Evladım», der. «Şimdi konuşuyoruz. Bir akranınla oyna!...»

«Ne olur ağabey, çok meraklıyım.»

Bir lahavle çeker.

«Sana bir soru soracağım.»

«Sor ağabey.»

«Temsil, tavlayı açtık, pulları dizdik, oynuyoruz. İki bir attın, nasıl oynarsın?»

Delikanlı başlar anlatmaya... İki bir kaç türlü oynanabilirse hepsini sıralar... Patriyot, delikanlı anlattıkça, «Ihh, olmadı.» der.

Delikanlı patlar:

«Peki, ağabey sen iki bir atsan nasıl oynarsın?» diye sorar.

Patriyot, boncuk gibi gözleri sulanarak çevresine bakar, kimler dinliyor, kimler dinlemiyor diye yoklar:

«Evlat», der. «Ben tavlada hayatım boyunca ilk elde iki bir atmam ki... Hadi, şimdi git, bir akranını bul, onunla oyna!...»

Patriyot Hayati'nin ayrıntılar üstüne bilmediği de yoktur. Hicri takvimi Rumi ve Miladiye çevirmeden tutun da, Galatasaraylı Aslan Nihat'ın kaç gol attığına, kaleci Nedim'in kaç gol yediğine kadar her şeyi bilir. Bizans'ta kaç papaz din değiştirmiştir. Osmanlılardan hangi padişahın torunu, hangi zindanda boğdurulmuştur, sorun size söylesin. Bir kez, «Öyle değil...» dedi mi, bilesiniz ki «Öyle değildir.»

Sarı Asım'la balkonda, ev beşinci kat, oturuyorlarmış... Bir konu üstüne tartışmaya başlamışlar. Asım, «Benim dediğim doğrudur...» dermiş: Patriyot, «Benim dediğim...»

Tartışma iyice kızışmış. Asım dayanamamış. Bizim Asım da boylu bosludur, kanlı canlıdır.

«Kes artık Patriyot», demiş. «Şimdi seni tutar, şu balkondan aşağı atarım.»

Vay, sen misin bunu söyleyen!

Patriyot, balkon kapısına seyirtmiş, kapının anahtarını almış, cebine iyice yerleştirmiş, sonra Asım'a dönmüş:

«Hadi, erkeksen at aşağı bakalım beni!...»

«Niye atacağım seni?»

«Benim dediğim mi doğru, seninki mi?»

«Benimki.»

«At öyle ise balkondan aşağı...»

Asım beşinci kattan bir aşağı bakmış, bir Patriyot'a bakmış... Süphanallah... Sesini çıkarmamış.

«Hadi, sıkıysan atsana... Erkeksen atsana!...»

Asım susarmış.

Bu sırada Asım'ın eşi yemekleri hazırlamış, balkonun camını tıklatırmış, «Hadi gelin içeri!...»

Patriyot, kapıyı kitlemiş açmaz. Bir yandan da: «Hadi erkeksen... Hadi sıkıysan...» der dururmuş...

Asım dayanamamış, yemekler soğuyacak...

«Patriyot sen haklısın.»

Koltuklarını kabartmış, yanıtlamış:

«Patriyot her zaman haklıdır.»

Bizim Patriyot iyi hapis oynar ya, bir süre de hapiste yatmıştır. Siyasete atıldı mı insan, hapis yatmayacak olmaz... Patriyot, Sansaryan Han'da kalmıştır. Orayı da aşağı yukarı en güzel o anlatır. Demirtaş Ceyhun'un *Sansaryan Hanı* adlı öykü kitabında Patriyot'un anlattıklarından bir özet yapalım: «Bir hanın kaderi!» diye başlar.

> Bir iş hanı olarak yapılmıştır. Yıllarca bu amaç için de kullanılmıştır. Fakat ne olmuşsa 'Mütareke' den sonra olmuş, hanın kaderi birden değişmiştir. İngiliz işgal kuvvetleri ilk iş olarak burayı polis müdüriyeti yapmışlardır. Daha sonra, yani ulusal kurtuluştan sonra ise İstanbul Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti olarak kullanılmıştır.
>
> Bir ara hanın asıl sahipleri Sansaryan ailesi yeniden iş hanı olarak kullanmak istemişse de hanın kaderini değiştirememişlerdir.

Demokrasi tarihimize geçerken buranın adı sağcı ve solcular için tabutluklar diye anılır. Kimi tabutluk var der, kimi inkâr eder. Bu iş Meclis'e kadar yansımış. İsmet Paşa'ya kadar duyurulmuştur. Bugünlerde burasının üstünde çok durmalıyım; hanı anlatalım. Büyük kapıdan girince koca bir alan ve iki yanda merdivenler görürüz. Karşıda 'müteferrika', sağ yanda da garaj vardır. Birinci ikinci, üçüncü katlar çeşitli şube müdürlükleri... 99 basamak merdivenle çıkılan dördüncü katta ise 'Kısm-ı Siyasi' bulunur. Bu katta odalar, odalar, odalar... Bir aralıktan geçilen son bölümde...

Bundan sonrasını anlatmayalım, Patriyot'un burada yatmasının üstünden aşağı yukarı otuz yılı aşkın zaman geçti. Sansaryan Han ne kılıklara girdi. Patriyot, hâlâ kendi bildiği gibi sanırsa aldanır. Biliyorsunuz. Patriyot'la tartışılmaz, «Hâlâ, benim bildiğim gibidir...» diye tutturabilir. O zaman da, Şükrü Balcı'dan izin alıp gidip görmek gerekir ki, hani ne bileyim ben, Şükrü Balcı da, «Gelmişken buyurun şöyle biraz oturun!» der... Bir de kahve söyleyebilir. Ya kahveden sonra. «Biraz eski günleri konuşalım...»

Sansaryan Han şimdi nasılsa öyleolsun, sanırım Patriyot da bu gezme ve görme işinde pek inatlaşmaz.

Bizim Patriyot bugünlerde pek inatlaşamaz, inatlaşacak adam da bulamaz.

ŞİİRİN SICAK DEMİRCİSİ

Arif Damar'ın biri siyasetçi, öteki sanatçı iki kişiliği vardır. Anlatmaya başladığımızda hangisinden söz edeceksiniz, sanatçılığından mı, siyasetçiliğinden mi? Sanırsınız ki bunlar birbirinden ayrılır kişiliklerdir, hayır değil!.. Bu iki kişilik çok az adamda birbiriyle kaynaşır. Bun-

dan ötürdür ki Arif Damar, bu çok az bulunur adamlardan biridir. Bütün hayatını bağlı olduğu siyasal görüşe ve sanatını bağlı olduğu siyasal görüşe ve sanatına vermiştir. Öyleyse Arif Damar'ı anlatmaya çalıştığımız zaman, birbiriyle kaynaşmış, ayrılmaz, bölünmez kişiliğiyle onu ele alacağız.

Arif Damar'ı düşündüğümde, gözlerimin önüne getirdiğimde hep çocuksu, sevecen, güleç birini görürüm. O mu çocuktu, biz mi kendimizi o yaşlarda çocukluktan kurtulmuş sayardık, bir şeyler vardı ki böyle hayal ediyorum. Ben Arif Damar'ın kendini tanımadan önce şiirini tanıdım.. 1940'larda, daha onbeş yaşında iken Yeni İnsanlık dergisinde Edirne'de Akşam adlı şiirine rastladım. Demek bizler yirmisinde iken, onbeşindeydi ve aramıza karışmıştı. Onbeş yaşındaki, mahallede kaydırak oynayacak bir çocuğun dişe dokunur şiirler yazacağını nereden bilirdim? O yıllarda Edirne'den Ankara'ya gelip aramıza düştüğünde, «Aaa, bu şair daha çocuk!..« demiştim. Bunu sonraları bana çok anlatmıştır. «Bu bir sevinç mi, kınama çığlığı mıdır, sökemedim,» der.

Bu günlerde acılı bir geçmişi anarak geliyoruz, bizlerin hiçbir zaman tatlılı bir geçmişi olmadı ki, durmadan ağuları damıtarak büyüdük. Bilmiyorum neden, Acılı Kucak'ta birlikte yaşadığımız tipleri - çizerken Arif Damar'a çok az yer ayırmıştım. Bu davranışım, o yılların içinde Arif Damar'ın bulunmayışından değil, kişiliğini anlatma güçlüğünü çektiğimdendir. Arif Damar'ı anlatmak zor bir işti benim için; işin kolayına kaçmıştım. Sadece Arif Damar'ı değil, o yıllarda Enver Gökçe'yi de, Şevki Akşit'i de, Asım Akşar'ı da, başkalarını da dilediğim gibi anlatamamışımdır. «Hata bende, günah bende, suç bende...»

Ama şunu da açıkça ortaya koyayım, yıllar sonra bu dostları açık seçik anlatma, unutuldukları sanıldığı bir dönemde anlatabilme, gene bana nasip olmuştur. Hem de çok zor koşullar altında, çok zor günlerde...

Arif Damar, genç yaşlarda aramıza katılmıştı ama, artık her biri ülkemizin çok ünlü birer şairi ve sanatçısı olanlara eş değerde. Arif Damar, kendini de, dostlarını da, sanatını da yalancı çıkarmamıştır. 1943-1950 yılları arasında yayımlanan Yeni Ses, İnsan, Gün, Yığın gibi der-

gileri karıştırırsanız, oralarda yayımlanan şiirlerini okursanız bana hak vereceksiniz. Eğer başka dergilerde de yazma olanağı bulsa idi, o dergilerde de onun şiirlerine rastlayacaktınız. O yıllarda yayımlanan dergilerden korkmaz, o dergilerin yöneticileri onun şiirlerinden korkarlardı, korkusuzluğunu ve korkuyu yendiğini hem şiiri ile, hem de hayatı ile çoktan ispatlamıştır.

Arif Damar, siyasal iktidarların şirlerden ve şiirden korktuğu bir dönemde zuhur etmiştir. Buna, o günler için bir şanssızlık desek bile, bugünler için görkemli bir şanstır. Geleceği düşünecek olursak, unutulmazlığın şaşmaz terazisi ile tartıldığında haklı yerini elbette alacaktır. Zaten şairler günceli anlatırken geleceği aydınlatmazlar mı?

Atillâ İlhan'la konuşuyordum.

«Aman,» dedi. «O yılları, 1940'tan bu yana uzanan o yılları yaz, senden daha iyi bilen kalmadı.»

Elimden geldiğince o yılları yazmaya çalışıyorum. Gerçekten de o yıllardan az adam kaldı. Kalanlardan biri de Arif Damar'dır. Çevreme bakıyorum, sanat ve edebiyatla uğraşan daha kimler kaldı? Birer birer gittiler.

Sadece Posta Caddesi'ndeki küçük şarapevlerini değil, Hergele Meydanı'ndaki Kırşehir Hanı'nı, Onbeşinci Yıl Kahvesi'ni de anlatmak gerekir. Sanatçı olmasalar bile, Arif Damar ve arkadaşlarının yapmak istediği sanat doğrultusunda ömürlerini harcayan birçok insan vardı... Bilir misiniz, Yaşar Kemal, Çukurova'nın çocuğu olduğu kadar, bu Kırşehir Hanı'ndan da çıkmıştır.

1940'ların Arif Barikat'ı, günümüzün şairi Arif Damar olurken bu noktaya kolay gelmedi. Nice engelleri, barikatları aştı. Şiirle siyaseti birlikte yiğitlikle götürmek kolay değildir. Bir yandan resmi görüşün istemediği şiir yazacak, eylemi deneyeceksin, bir yandan da karnını doyuracak bir işte çalışacaksın; kolay olmuyordu. Şiirinde hiçbir zaman ödün vermedi ama, geçimini sağlamak için her işe girdi çıktı, gocunmadı.

Açlıkla savaşılan günlerden gelen birçok öyküsü vardır. Çoğunu, bellekler haindir, unutulmuş olabilir. Biri kâğıda kaleme dökülmüştür, anlatmadan geçemeyeceğim... Bir gün Şevki Akşit'le karşılaşıyorlar. Durmadan hapse girilip çıkılan günler... İki eski dost, bir yandan yü-

rüyorlar, bir yandan da konuşuyorlar. Şevki Akşit, yitirilmeyen umutları anlatıyor; Arif Damar, yeni yazdığı şiirleri okuyor. İkisi de gençliğin ve umudun coşkusuyla dolu. Açlık, hapislik, sürgün, işsizlik vız geliyor. Zaten hasmı çileden çıkaran da bu «vız gelenler» değil mi?

Arif, Şevki'ye soruyor:

«Yemek yedin mi?»

«Yedim, ya sen?»

«Ben şimdi yiyeceğim,» diyor Arif Damar. Bir cebinden kuru birkaç dilim ekmek, öteki cebinden de kâğıda sarılmış birkaç zeytin çıkarıyor, bir park kanepesine ilişiyorlar. Öğle yemeğini yemiş oluyor, ikindiyi de...

Böyle bir öğle yemeği ile yetinene açlık, işsizlik, zulüm koyar mı?

Ta Sivas'taki çorbasını
Uzattı bir hasta yattığı yerden

Şiiri, sadece şairler yazmazlar, şiir yapan öğeler de vardır; bir şairin yaşamı... Şiir için gerekli olan yaşamın hepsini Arif Damar eksiği gediği olmadan yaşamıştır.

1940-50 arasını yaşayanlardan biri de İlhan Berk'tir. Bir konuşmasında, Arif Damar'ın da içinde yaşadığı günlere değiniyor ki, ilginçtir. Bir o günlere bir de bu günlere bakış ilginçtir. Hep siyasete bulaşmamış şiirlerden yana olduğu sezilen İlhan Berk'e kulak verelim:

> ... O evrede Türkiye'de gerçekten büyük bir çıkış var; birçok kişi hapsediliyor, birçoğu gözaltına alınıyor. (...) her gittiğim kentte, hep sanki omzuma vurulacak:
>
> — *Hadi, gel bakalım içeri...* denecekmişcesine yaşamışımdır. (...) O günkü politika içinde sınıfını tayin etme zorunluğu yer alıyordu. Ve sizin de bir tavır göstermeniz şarttı. Bu günlerde çok kendi başıma kaldığımı söyleyemem, çevre beni etkilemişti. Hatta çevre bana bakıyordu. Benim sık sık işten atıldığım sıralarda, mesela Arif Damar'ın bana baktığı sıralarda...

İlhan Berk, belli ki bu kadarını görebiliyor. Daha azını, daha çoğunu görenler de var. O yıllarda yaşamla birlik-

te şiir vardır. Şiiri, o yıllarda Orhan Veli, Melih Cevhet, Oktay Rifat'ın şiirleri ile sınırlı sananlar yanılırlar. Bu şairlerle aynı dönemade şiirler yazılıyordu. Tek başına şiir yoktu. Tek başına gösterildi. Gün ışığına çıkamayan, ipekböceğinin kozasını örmesi gibi gizlice şiir dokuyanlar da vardı. Açık yüreklilikle o günleri ortaya koyabilenler çıksa, daha nice gizli kalmış dostluklar, arkadaşlıklar, dayanışmalar çıkar. Arif Damar'dan 7-8 yaş büyük olan İlhan Berk'in delişmen gözlemleri bile bugün bir işe yaramıyor mu?

Şiirler de, şairler de çok çetin çizgilerden geçip geldiler. Bugünün genç şairleri için de şiir çok çetin, çok güç çizgilerden geçmiyor mu?

Yıllar akıp geçtikten, her şey yerli yerini bulduktan sonra İlhan Berk, Arif Damar için *Bir Soğuk Demirci* diyecektir. Ardından ekleyecektir: «*Ölüm Yok Ki*'ye çalışıyor Arif Damar. Ucunda gecenin... Bir lâmba, bir kalem açık duruyor. Bir cıgara yanık.» Bunları söylemekle de yetinmeyecek, onun şair ve şiir gerçeğini söyleyecektir:

> Arif Damar'ı, şiirini düşününce bazı insanların ozan olarak yaratıldığına daha bir inanıyorum. Bu ayrıcalık, önce onun bu dünyada uğradığı nice acıya, yokluğa, haksızlığa karşın, ozanlığını sürdürmesi, sonra da bu dünyada tuttuğu her işte şiirin onun elini bırakmamasıdır, diyorum. Öte yandan o bu ayrıcalığa hiç yaslanmamıştır. Kendini şiirin bir ağır işçisi olarak görmüştür...

Arif Damar'ın şiirleri gün ışığına kavuştu, elden geldiğince sıram sıram basılıp satılıyor ama, henüz korkusuz eleştirmenlerin tezgâhlarına erişemedi. Şiir de kimyasal maddeler gibidir, bol analiz ister. Çağdaş bilimsel düşünceden yana olduğu içindir ki, Arif Damar'ın şiiri, eleştirisini çağdaş bilimsel düşünceden alır. Çağdaş bilimsel düşüncenin şiiri de, çağdaş bilimsel düşüncenin sürecinden geçer. Vaktiyle bu şiirin varlığını unutturmaya çalışanlar, bugün de yaygınlığını engelleme çabasındalar. Bunu bilir, derin suskunluğu bundandır. Tıpkı, «dağların kuytusunda bir uslu çiçek»tir; «dağıtır mavisini kendi ken-

dine», renklerini döker, yeniden renklenir. Demir Özlü, Arif Damar şiirinin dört bir yanını gözlemiştir, şöyle bir sonuca varır:

> ...Bu içten duyuş, değişen, çeşitlenen doğa ve insan gerçeğiyle şiirde deviniyor, yaşantıya, savaşa, yaşantıyla savaşı yaratan duygulara, özsuyun yayılışı gibi yayılıyor, derin, durgun sadeliğine erişiyor.

Ülkemizin emek birikimi belli yöntemlerle nasıl çarçur ediliyorsa, halkımızın kültür birikimi de öyledir. Arif Damar'ın her türlü çarçur edilişe karşı çıkan şiiri, halkın kültür birikimini de dizeleri içinde gözü gibi korur. Halkın malı olan kültür birikimi yitmesin diye her dizenin içinde yansımasını bulur. Bu şiir, halkın olduğu kadar, halkın kültürünün de bekçiliğini eder.

Değil ulusal kültürün, hiçbir şeyin, dostlukların, anıların da yitmesini istemez. Şevki Akşit'i bir dizeye yerleştirirken, onun yaşamında ve kişiliğinde, onun gibi nicelerinin simgesini bulur. Anıları ve dostluğu sıcak tutar, bıkmadan anar anar, çağdaş bilimsel düşünceden yana olanların sürekli birliğini pekiştirir. Şiire, bir de bu işlevi yüklerken, yaşamın da kişilere çok şeyler yüklediğinin bilincindedir. Bu bilinçledir ki toplumda bir damla olduğunu söylerken, «Okyanusun da bir damlası» olduğunu kanıtlar.

Böyle bir anlatımdan sonra yeniden başa dönüyorum, Arif Damar'ı ne zaman tanıdım? Kendisi bir yazısında, «1944 başında İstanbul'dan Ankara'ya göçtüm,» dediğine göre, en erken 1944, ya da ondan sonra olmalı. O yıllardaki gençlik arkadaşlığımız, biraz devrimcilik, biraz yoksulluk, biraz da sanatsal bağlarla örülüydü. Ne olsa, İkinci Dünya Savaşı yılları, bütün ülke kıtlık ve yoksulluk çekerken biz çekmiyorduk demek olmaz. İşte Hergele Meydanı'ndaki Kırşehir Hanı'nın birleştirici yapısı buradan kaynaklanırdı.

Ülkede özgürlük yoktu ama, kendi aramızdaki dayanışma ve arkadaşlıktan gelen bir özgürlük ortamı vardı. Bildiklerimizi, ekmeklerimizi bölüşür gibi birbirimize aktarırdık. Pek kitap sıkıntısı çektiğimizi de sanmıyorum.

birimizin aldığı kitap elden ele dolaşarak çok kişice okunurdu. Fakülte öğrencisi olduğumuzdan fakültenin olanakları da açıktı. Bu, epey sürdü. Öğrenciler arasında solculuk ve sağcılık ayrımı Saraçoğlu hükümeti döneminde gündeme geldi. İktidar, hem sağa, hem sola karşı olduğunu açıkladıktan sonradır ki, gençlik arasında sol ve bir de sağ yaratılmaya çalışıldı. Dil-Tarih'te başlayan olgu, Turancılarla solcular çatışmasına ulaştırıldı. Bunu anlatmamın nedeni, böyle bir çatışmanın varlığı iktidarın da işine geliyordu.

Arif Damar'ın Ankara'ya gelişi bu çatışmaların sürdürüldüğü döneme raslar. Yerini bu dönemde almıştır. Şimdi hatırlıyorum da, *Hissen Yok Bu Akşamda Senin* başlıklı bir şiiri vardı, bütün toplantılarda onu okumasını isterdik. İlk dörtlüğü şöyledir:

Hissen yok bu akşamda senin,
Sen öğleden beri,
Bu renk renk
Bu çeşit çeşit söylenen şarkının
Artık haricindesin.

Şiir, bugün için bir şey söylemeyeceğim ama, o gün için bize çok güçlü gelirdi. Bu şiirin gizli gizli söylemek istedikleri arasında bir şeylerimizi, dile gelmeyen özlemlerimizi bulurduk. Arif Damar, o yıllarda biraz peltek, biraz sözleri yutarak bu şiir okur, bizleri coştururdu. Şimdi kitabından 1945 yılında yazıldığı anlaşılan bu şiir, o yılların kapalı toplantılarında çok gözdeydi. Çok sonra bu şiirin yerini Ahmet Arif'in Otuzüç Kurşun'u aldı.

46 demokrasisi geldi ama, üstümüzde sam yeli gibi esti, kavurdu, savurdu. Arif Damar'ın 46'dan sonra gelen on yılı acılarla doludur. Diyebilirim ki, birbirimizi bu on yıl içinde hemen hemen hiç görmedik. Kişisel ilişkilerimiz, bu on yıldan sonra kopuk kopuk yeniden başladı.

Arif Damar, artık on'a yakın şiir kitabının sahibidir. Evli, bir çocuk babasıdır. Delikanlılıktan kurtulmuş, yetkinlik çağına ermiştir. Sanat dünyamızın çilekeş şairi, anılarla anılmanın ve kapalı kalmanın dar çemberini kırmış, edebiyat tarihinin malı olmuştur. Şiirimizin soğuk demircisi değil, sıcak demircisidir.

ENVER GÖKÇE'NİN MEZARINDA

Sabahleyin, telefonla acı haberi Ankara'dan verdiklerinde yakın arkadaşlarına duyurmamı istediler. İlk aklıma gelen Patriyot Hayati oldu, onu aradım:

«Enver ölmüş», dedim. «Cenazesi yarın kaldırılacakmış. Ankara'dan telefon ettiler, eski arkadaşlarına bildirmemizi istediler. Bilmem ki ne yapsak?»

«Sabahattin'e (Dikmen) söyledin mi?»

«Söyledim.»

«Ben şimdi arkadaşları ararım, onlara söylerim. Tabii bulabildiklerime. Sen nerde olacaksın?»

«Evdeyim.»

«Beni bekle.»

Yaşar Kemal'e de haber verınemi istemişlerdi. Tam ona telefon edecektim ki, Yaşar, telefonla beni aradı.

«Gidecek misin?» diye sordu.

«Gideceğim.»

«Öyleyse beraber gidelim.»

«Öteki arkadaşlara da haber saldık. Belki hep birlikte gideriz. Trenle mi olur, otobüsle mi olur, bir şey söyleyemeyeceğim. Sen benden haber bekle.»

«Patriyot'a söyledin mi?»

«Söyledim.»

Alacağım haberi bekleyerek öğleyi ettim. Yaşar Kemal yeniden telefon etti.

«Ben Cumhuriyet gazetesine geldim. Sen de buraya gel, birlikte uçakla gideriz» dedi.

Yol çantamı hazırlayıp Cumhuriyet'e doğru yollanırken eşime, «Beni arayanlar olursa gazetede olacağımı söyle!...» dedim. Gazetenin yolunu tuttum.

Yaşar beni bekliyordu. Uçak biletlerimizi aldık.

Sabahattin Dikmen'den de haber gelmişti; eski arkadaşlar motorlu trenle geleceklerdi ama, kaç kişi olduklarını bilmiyordum.

Geceyi otelde geçirdik. Sabahleyin Cumhuriyet'in Ankara bürosunda bekledik. Arkadaşlar sabah trenden inmişler bizi bürodan aradılar, adresi verdik, gelmelerini bekledik.

Şair Arif Damar, Sabahattin Dikmen, Suavi Barutçuoğlu geldi. Vedat Türkali ile Akademi Kitabevi sahibi Hadi Olcay da gelmişlerdi ama, istasyonda ayrılmışlar, Hacıbayram'da buluşacakmışız. Patriyot Hayati'yi sordum.

«Rahatsızlandı, onu Pendik'te bıraktık.» dediler. Patriyot, birkaç kez kalp krizi geçirdiği için heyecanlanmasın diye onu bırakmışlardı.

Cumhuriyet, Enver'in ölümüne gereken ilgiyi gösteriyordu. Muhabir arkadaşlar, başta Ekmekçi olmak üzere Enver'in eski arkadaşlarından demeçler alıyorlardı. Nitekim bunların çoğu ertesi günkü gazetede yayımlandı.

Eski arkadaşlar öğleye doğru Yüksel Caddesindeki ölü evine gittik. Her ölü evindeki telaş burada da vardı. Çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bir kalabalık, salonda toplanmıştı. Ağlaşıyorlardı. Enver'in yeğeni Ayten'i, İlhan Başgöz'ün kızkardeşlerini ağlayanlar arasında seçtim. Bize kahve pişirdiler. İçerken vaktin dolmasını beklemeye başladık. Yanıma Ayten geldi. Acılı bir sesle anlatmaya başladı:

«Dün huzurevinden izinli geldi. Her hafta gelirdi. Yundu, yıkandı, çamaşırlarını değiştirdi. Şurda bir oda var. Orda yatardı. Akşam biraz televizyon seyretti, sonra yatmaya gitti. Sabaha karşı kalktım, odasının kapısını açtım, koltukta sessiz oturuyordu. Uyuyor mu, uyanık mı, bilmiyordum. Dayı diye seslendim. Ses vermedi. Eline dokunayım istedim. Bir de baktım, yana düşüverdi. Ölmüştü. 'Dayım öldü, dayım öldü' diye bağırmaya başladım. Çok korkmuştum. Bağırtıma komşular yetiştiler. Yatağına yatırdılar. Ya, sessiz, sedasız göçüp gitti.»

Ayten, yeniden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Teselli etmek için söz bulamıyordum. Göğsüme bir şey tıkandı. Konuşamıyordum. Ağlayabilsem, belki açılırdım.

Gözümün önünden mahallemiz geçti. İkimizin gençliği, Ayten'in minicik çocukluğu... Ayten'in babası, annesi, büyükannesi... Yılların ötesinden kotarmaya çalıştığım olaylar, anılar öyle hızlı, ivedi geçip gidiyorlardı ki... Yetişemiyordum.

«Seni, her zaman sorardı.» dedi Ayten. «Yazılarını okurdu. Kaçırdığı yazı olursa, gazeteyi saklayın, izinli geldiğimde okurum, derdi.»

Tutulmuştum, konuşamıyordum.

«En son ne zaman gördün?» dedi.

«Bir yıl önce.»

«Çok olmuş.»

Bir yıl önceydi. Sabahattin Dikmen'le birlikte, Küçükesat sırtlarındaki Huzurevine gitmiştik. Aradık, odasını bulduk ama, odada yoktu. Hastaneye kaldırmışlar. Ayağındaki dert gene azmıştı. Göremedik. Üst katta, koridoru geçince solda tek kişilik bir odada kalıyordu. Odada karyolası, bir yazı masası. Masanın üstünde yazı makinesi kapalı duruyordu. Odasında telefonu da vardı.

Yalnızlıktan korkmayan insanlar için pek fena sayılmazdı. Kendi evinde de olsa insanın bu kadarcık bir odası olurdu. Enver'in burada çalışacağını, bir şeyler hazırlayacağını umuyordum.

Bir başka kez geldiğimde onu bulabilmiştim. Takıldım, «Hadi, hapisanede değilsin, hapisanede böyle bir oda verirler mi adama!..»

Güldü, kara gözlüklerinin ardından bana mı bakıyordu, başka bir yere mi bilemeyeceğim.

«Ayaklarım iyi değil,» dedi. «Çok ağrıyor, kaşınıyor. Çalışamıyorum, çalıştırmıyor.»

«Elinde ne var?»

«Ağıtlar, Eğin türküleri üstünde çalışıyorum. Çok ağır gidiyor.»

Sonra, fakülteden eski arkadaşları sordu: Nejat Yetkin'i, Asaf Ertekin'i, Asım Akşar'ı, Şevki Akşit'i yitirmiştik, onu sormadı.

Birkaç yıl önce bir fotoğraf çektirmiştik, Kumkapı'da Minas'ın meyhanesinde... Onu hatırladı. «O fotoğraftan kaç kişi eksildik?» diye sordu. Mustafa Kolkır'la Şevki gitmişti. «İki kişi gitti.» dedim. «Kimbilir gene gidenler olur.»

«Hayata sıkı sarılalım.» dedi.

Nereden bilebilirdim Asım'ın gideceğini, ardından da Enver'in... Fotoğraf çektirdiğimiz Yelfe İhsan şaka yapmıştı. Resme bakmış bakmış, sonra, «Yahu,» demişti, «bir tevkifat olsa, polis bu kadar adamı bir araya getiremez. Tam arşivlik bir resim.»

Hacıbayram'a geldik.

Ogüst tapınağına bitişik olan caminin çevresindeki birçok yapıyı yıkmışlar. Kocaman bir meydan olmuş, hayli var, görmemiştim. Tapınağın taşları da, cami de iyice ortaya çıkmış. Mezarlığın karşısında, ahşap bir yapı vardı, siyasi şubeydi. Kaç kez, gözaltına aldıklarında oraya getirdilerdi, yıkılmış.

Enver'i de, başka arkadaşları da gözaltı ettiklerinde oraya getirmişlerdir, diye düşündüm. Güvercin Hakkı geçti gözümün önünden. Fakültede öğrenci iken, bir arkadaşımız için ajan demişlerdi. Ajan mı, değil mi diye bir tartışma açılmış, Kırşehirli Güvercin Hakkı, «Olup olmadığını ben öğrenirim.» demişti.

«Nasıl öğreneceksin?»

«Orasını siz bana bırakın.»

Ona bırakmıştık, sonra öğrendik. Güvercin Hakkı, yiyeceğini, nevalesini almış, gelmiş mezarlığa saklanmış. İki gün, iki gece siyasi şubenin kapısından girip çıkanları gözlemiş. Bakmış ki ajan denilen arkadaş oraya gelmiyor, rahatlamış. Fakülte kahvesinde:

«Ajan değilmiş o...» dedi.

«Nerden bildin?»

Beklediği iki günlük serüveni anlattı.

Musalla taşları üstünde Enver'den başka, birkaç cenaze daha vardı. Göğüslere takılan resimden, kimin hangi cenazeye geldiği anlaşılıyordu. Epeyce kalabalık bir cemaati vardı. Adlarını bilmediğim birçok genç şair cenazedeydi. Tanıyanlar, «Şairler...» diye gösteriyorlardı. Benim bildiklerimden, Metin Demirtaş, Yaşar Miraç ordaydılar. Belki 25-30 yıl var, görmediğim birçok arkadaşla sarmaş dolaş olduk. Namazı kılındıktan sonra, Karşıyaka mezarlığına gömüleceğini söylediler. Mezarlığın Yenimahalle yöresinde olduğunu biliyordum ama, hiç gitmişliğim yoktu. Bir araç aramaya koyulduk.

Ahmet Say, hızır gibi yetişti. Vedat Türkali'yi Ekmekçi'yi, beni Volkswagen arabasına aldı. Yenimahalle yoluna doğrulduk. Baktım, bir Ankara kadar olmuş Yenimahalle... Durmadan dolanıyoruz, bir türlü mezarlığı bulamıyoruz. Yolda konvoyu da kaçırdık. Aranıp duruyoruz. Neyse bir karakolun önüne geldik, polis arabası var. Ona mezarlığı sorduk. Tarif ettiler ve bulduk.

Bir dağın sırtında kocaman bir mezarlık. Cebeci'ye hiç benzemiyor. Yeni olduğu için dikilen ağaçlar da henüz boy vermemiş. Gözlerimiz selvi aradı, daha fidandalar. Yerler ıslak ve çamurlu... Bir tepeye doğru tırmandık. Yamaçta, bir açıklığa gömdüler. Yaşar Kemal, özlü bir konuşma yaptı.

Enver Gökçe, doğanın kucağına konuyordu. Toprak atıyorlardı. Birkaç kürek atmaya içim elvermedi. Küreği yandakine uzattım.

NİYAZİ AKINCIOĞLU SESSİZCE ÖLDÜ

Ölümünü, öldükten birkaç gün sonra Kırklareli Barosu'nun yayınladığı bir ilandan öğrendim. Şairliği yoktu, avukatlığından söz ediliyordu. Gazeteye geldiğimde postadan Celâl Vardar'ın bir mektubu çıktı. Mektup da değildi, ölümü anlatan birkaç dizeydi, şöyleydi:

MASAL GİBİ

Bundan böyle
«Havada da turna» türküsünü
En güzel
Mehmed Kemal söyler
Duymadınız mı?
Akıncıoğlu M. Niyazi'm
2 Şubat 1979 Cuma günü
Suphi Taşhanla
Fethi Giraylara taşındı.

Ben mi ne yapıyorum
Bayati sesimle
Kendi kendime
Naciye'mi söylüyor
İçiyor içiyor
Utanmadan ağlıyorum.

Ölümünü ben 6 Şubat'ta öğrendim. O, 2 Şubat'ta ölmüştü. Söylentiler türlüdür. Hastalanmış, Ankara'ya götürülmüş, özen, dikkat, eğilme bir işe yaramamış. Ölüsünü alıp, Kırklareli'ne kaldırmışlar ve gömmüşler.

Her şeyin abartmalısını severdi. Yaşamında olsun, şiir dilinde olsun, her şey kostak ve abartılmıştı. Bir iskemlede oturuyorsa uzun bacaklarını birbirine dolar, kaykılırdı. Konuşuyorsa gökkuşağı hiç demez, kavsi kuzah derdi. Elinde kadeh varsa imbikten geçermişcesine süze süre içerdi. Şiir konuşuluyorsa:

«Abe, kim bu kançılaryalar?» derdi. «Ben şiir yazarken artık başkası şiir yazamaz.»

Ölümüne yakın günlerde imiş. Fikret Otyam, Ankara'dan telefon etti. Evindeki eski dosyaları karıştırırken bazı şiirler bulmuş, okudu. «Bunları yazanları tanıyor musun?» diye sordu. Onun aradığı Suphi Taşhan'ın şiirleri idi. Suphi Taşhan da, şiir sahnesine çıkışında, parlak bir yıldız gibiydi, ölümünden sonra unutuldu. Niyazi Akıncıoğlu'nun hem lise, hem gençlik arkadaşıydı. Bursa Lisesinde birlikte okumuşlardı. Sanıyorum Orhan Şaik Gökyay'ın öğrencisi olmuşlardı.

Otyam'la Niyazi Akıncıoğlu'ndan söz ettik. Suphi için aradıklarını ondan bulabileceğini söyledim. Kırklareli'nde avukatlık ediyor, telefonu var, ararsa bulabileceğini söyledim. Oysa bizim bunları konuştuğumuzda Niyazi Akıncıoğlu, Ankara'da bir hastanede yatıyormuş, nereden bilebilirdim!

Belediye seçimleri sırasında Kırklareli'ne yolumuz düşmüştü. Semih Balcıoğlu ile ziyaretine gittik. Hükümet alanına bakan yazıhanesinde, günün çok erken saatlerinde, bizi bekliyordu. Yanında şişesi, tuzlu, küçük bisküvilerle içkisini yudumluyordu. Bize de sundu.. «Bu saatte çok erken.» dedik, katılamadık. Semih Balcıoğlu, kalemini, kâğıdını çıkardı, portresini çizmeye başladı.

«Ne oluyor?» diye dikleşti.

Semih Balcıoğlu duraladı. Kimin portresini çizmeye yönelmişse böyle bir işlemle karşılaşmamıştı, yüzüme baktı. Ben, «Aldırma» dercesine göz kıptım. İşini sürdürdü.

«Başka kimlerin portresini yaptınız?» diye sordu. Semih önceki davranıştan alınmıştı. İnce bir gülüşle:

«Zurnacı Ali'ninkini...» dedi.

Akıncıoğlu, masasından fırladı:

«Öyle ise benimkini yapmayın!» diye bağırdı.

Öyle anlaşılıyordu ki en yakın dostu içki olmuştu. Bir kavgası vardı içki, yalnız onunla döğüşüyordu.

Adı solcuya çıkan her şairle ülkemizde çok uğraşılmıştır. Onun içindir ki şairlerimiz selameti hep büyük şehirlerde barınmada aramışlardır. Akıncıoğlu ise Kırklareli'nde kalmıştır. Bir küçük kentin, bu yüzden, baskıcı bütün yüküne dayanmıştır. Hele bu kent, bir sınır kenti ise dertleri, suçlaması da kolay olmuştur.

Söylemişlerdi:

Fahri Erdinç, Ziya Yamaç, Tuğrul Deliorman Bulgar sınırından yurt dışına çıktıkları zaman polisler Niyazi'yi çok sıkıştırmışlar. Siyasete girecek olduğunda da solculuğundan başka, karşısına hep kaçmayı çıkarmışlar.

27 Mayıs'tan sonra bir siyasal partiden senatör adayı olarak ortada göründüğünde sırtına bu kamburu da yüklemek istemişlerdi. Hepsine sabırla dayanmasını bilmiştir.

Geriye dönüp baktığımda kırk yıla yaklaşan bir tanışlığımız var. Tanışlığı da geçti, yıllar bizi dost etti. Şairler, genellikle döğüşken olurlar, birbirimize hiç kırılmadık.

Edebiyat alanına çıkarken büyük şairlerin tavrı ile çıkmıştı. Çıkışında yücelik, şairlik vardı. Birkaç dize yazmış, kendini kabul ettirdikten sonra ölmüş şairler vardır, hep anılırlar. Oysa onu şiirden biraz uzaklaşır gibi olduğunda unuttular ve unutturdular. Unutturdular diyorum, öyle dönemler geldi ki yaşadığını bildikleri için Niyazi Akıncıoğlu diye bir şair yoktur saydılar. Kendine bu davranışın çok ağır geldiğini biliyorum.

Adeti ve tabiatı olmadığı halde bundan birkaç yıl önce bana bir mektupla bazı şiirlerini yollamıştı. Verdiğim dergilerde çıktı. Ama şiirleri yayınlandığı halde beklediği ilgiyi görmediği için kırıldığını sanıyorum.

Ne vardı, şiirlerinde? Bir dönemde şiirle söylenebilecek ne varsa hepsi. Kimsenin cesaret edemeyeceği sözleri, kavramları, deyimleri mısralarına katmasını bilmişti. Şiir usta işidir. Kendi aletini kendi ustalığı ile çalmasını başarmıştı. Hele *Bursa* ve *Edirne* gibi bazı şiirleri vardı ki 1940 kuşağının dilinden düşüremedikleri oldu.

Bir sınır şairi görüntüsündeydi. Kendi konuşsa «sınır» demez, daha tumturaklı olsun diye «Ben Serhat şairiyim» derdi. Attila İlhan'ın, Ahmet Arif'in şiirlerine giren Osmanlıca kelimeleri korkusuzca ilk kullananlardandı. Nitekim TV'deki programında Attila İlhan'ın Akıncıoğlu'ndan, «Bir zamanlar bir şair vardı» diye söz etmesi de şiiri tanıyan, belleklerden çıkmadığını kanıtlar. Daha sonra ortaya çıkan bazı genç şairlerin divan şiiri kelimelerini korkusuzca kullanmayı denemeye başlamaları Akıncoğlu'nun başlangıcındaki cesaretinden gelebilirdi. Bir şiir dili kurmayı becermişti. Ama dili geliştirmek, daha çok işlemek direncini gösteremedi. Belki de bir dönem için erteledi, sonra alışkanlığını yitirdiği için bıraktı.

Yaşamı bu kadarmış. Bundan sonra tarih içinde edebiyatımızdaki yerini alacak, bu yer kendine yetkinliğince verilecektir. Geç kalınmış olsa da bu yerin verilmemesine kimsenin gücü yetmez.

Anıları ve şiirleri önünde saygıyla eğiliyorum.

ARPA BOYU

Bazı genç arkadaşlarla eski paralardan söz ediyorduk, anladım ki, ancak bugün kullanılan parayı biliyorlar haklı olarak, eski paraları hiç bilmiyorlar. Dahası var, bilmemekle de kalmıyorlar, ben anlattıkça şaşıyorlardı. İzninizle Orhan Veli'nin bir şiirini aktaracağım:

Kuşçu amca
Bizim kuşumuz da var
Ağacımız da.
Sen bize bulut ver sade
Yüz paralık.

Orhan Veli, bu şiirinde bir «yüz para»dan söz ediyor. Benim yaşımdakilerin parayı tanımağa başladıklarında beş

paralık, on paralık birimler vardı. Sadece var olmakla da kalmıyor, kullanıyorduk. Bir parayı, iki parayı bilmeyiz ama, beş parayı, on parayı çok iyi biliriz, kullandık da. Örneğin beş paraya bir şeker, bir karamela alınabilirdi. Para birimleri beş para, on para, yirmi para, kırk para olarak vardı. Para gelip, kırk paraya dayandı mı, adı bir kuruş olurdu. Yani kırk para bir kuruştu. Kuruşlar da birden başlar, bir kuruş, yüz para, beş kuruş, on kuruş, 25 kuruş, iki buçuk lira (250 kuruş) olarak sıralanırdı. Daha sonra beş lira, on lira, elli lira, yüz lira gibi kâğıt paralar gelirdi. Kuruş paralar hep nikeldi. Bakır, gümüş olanlarını da çıkardılar. Kâğıt bir liralıkları, iki buçuklukları da anımsarım.

Para, böyle başını alıp değer yitirmeye doğru yüz tutmamıştı. 1946'da da yapılan ilk devalüasyondan sonradır ki, paramız bir daha önü alınmayacak biçimde değer yitirmeye başladı. Ortaokul öğrencisi iken ilk yaz tatilinde bir mücellitin yanına çırak durdum. Haftada 50 kuruş alırdım. Az para değildi, haftalığımı aldığımda, kitabına göre, bir iki kitap aldığım olurdu. Bunları kendim diker, keser, yapıştırır, ciltlerdim. O kitaplarım, kitaplığımda hâlâ durur.

Yemek yemeğe gelince, dışarda ortahalli bir kişi yemek yese, beş köfte beş kuruş, çeyrek ekmek de yüz para idi. Yani yedi buçuk kuruşa karnını doyurabilirdi. Köfteci ekmeğin içini çıkarır, köftelerin yanına biraz soğan, biraz domates, mevsimine göre bir acı biber koyardı. Hâlâ o köftelerin tadı damağımdadır, yiyebildiğim zamanlar kendimi mutlu sayardım.

Ekmekler, okkalıktı, yani dört yüz dirhem. Henüz metrik sistemi ve kilogramı almamıştık, demek. Okkalık ekmekler ikinci ve birinci diye ikiye ayrılırdı. İkinci ekmeğin okkalığı yedi buçuk kuruşa, birinci ekmeğin okkalığı on kuruşa satılırdı.

Orhan Veli'nin şiirlerindeki Montör Sabri de «Her seferinde evine geç kalır ve her seferinde kolunda iki ekmek» vardır.

Gençlerle bunları konuşurken düşünüyorum da, bana pek uzak bir geçmiş gibi gelmiyor. Eni konu, şurada her şey elli yıl içinde oldu. Gençlerin yaşları yirmi olduğuna

göre, elliden yirmi düşelim, demek otuz-kırk yıl içinde olmuş her şey.

Eskiden küçük sayılar içinde bocalar dururmuşuz. Şimdi bakıyorum da, her şeyimiz büyük sayılar içinde geçiyor. Ağzımızdan çıkan birimler yüz binler, milyonlar oluyor. Tirilyonları bile «telaffuz etmemizi» öğütleyenler var. Çok mu ilerledik, çok mu geriledik, başka ulusların tarihinde de böyle sayıları kabartmak, şişirmek var mıdır, bilemiyorum...

Biz çok şişindik, herhalde başımıza gelecek bir şeyler de var. Şişindik de ne oldu, ardımıza dönüp baktık ki, bir arpa boyu yol gitmemişiz.

İÇİNDEKİLER

acının acısı var 5
söze girerken 7

acılı kuşak

acılı kuşak 8
bisikletle kaçan şair 13
gönlümün içinde var ki bir sızı 20
bahar beklediğimi getirmedi 23
sakallı şair 31
bir zamanlar bu gamhanede bir dem vardı 36
gözden gezden arpacıktan 38
şiirimizde ahmet'ler vardır 48
sait'le tavla oynardık 54
köprü'de karşıma çıkıverdi 56
dördüz gibiydiler, bir arada 59
yakınları sadri derdi 64
kan oturur 67
nâzım hikmet için 69
nurullah ataç 71
bir de polisin şairi 74
edgar poe modası vardı 78
mapusane seni yapan kör olsun! 80
demon'umu öldürdüler ben ne yaparım? 82
ressam eşref acı yeşilleri anlatıyor 87
yüzünü kaplayan heybetli hüzündü 90
köşeye çekilmenin ağır tortusu 98
keçiören'de bir puvantör 102
hababam sınıfından kalan 118
tatlı canına kıyan boyabatlı 124
doktor şair 127
arkadaşları nasıl satarım? 130
yalnızlığı gökte uçar gördüm 135
büyük bir çınarın gölgesi 137
kitap sevenler düşmanları 141
bura mapusanedir, sizler de gardiyanlarsınız 145

etinden bir şeyler koparan 153
parmak izi alınan profesör 156
yokuşun yiten kitapçısı 158
sürgünden sürgüne giden 161
pat diye bir selam çaktım 164
uzak ufuklara şimdi kar yağıyor 167
kürt'ün meyhanesinde başlayan alınyazısı 172
bir şiir tutkunu 185
horozlardan korkan oğlan 187
yerçekimli karanfil 192
bir dağı aşmadan önce 195

arpa boyu

asım akşar'ın ardından 206
yeniden başlama 208
yiten anılar 209
enver gökçe'nin ardından 212
şiirde kadın 214
şiir ağır çeker 216
sanatçı meyhaneleri 218
yön veren ozan 221
uzamış siyah saçların 224
her kapı her pencere 227
dünyanın hamuru 230
fahriye abla'nın şairi 233
ölüm de var zulüm de 237
şairler geçimsiz olur 240
putları yıkmak 244
ruhi su'yu dinlerken 247
sabahattin ali üstüne 251
bir yıldız kayarken 254
cahide sonku vardı 257
ali izzet özkan 259
bir şair öldü 262
vururlar da vururlar 264
o bir sakız ağacıydı 266
sait faik'in gölgesi 268
gölge ışık oyunu 271
hasan hüseyin 273

taşınan mevsimler 275
eski günleri anarken 277
fethi giray 280
dranas'ın şiirleri 282
ne varsa edebiyatta var, öyle bilirim 285
halikarnas 287
anılarla beraber 290
bir edebiyat öğretmeni 293
om mani padme hum 296
şair sözü 299
necatigil'in ardından 303
düşünce gidene bağlı 306
yeditepe yeniden çıkarken 309
patriyot hayati 312
şiirin sıcak demircisi 315
enver gökçe'nin mezarında 322
niyazi akıncıoğlu sessizce öldü 326
arpa boyu 329

Bu kitapta, 1940-1945 arasında acı çeken, anlaşılamayan, düşün ve sanat uğruna hapislerde yatan, yiten, eriyen bir kuşağın çilesi var... Bu kuşak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelen yeni ve ileri düşüncelerin temsilcisidir. Savaşın insanlık dışı, faşizmin sadece Türkiye için değil, dünya için bir baş belası olduğunu söylemiştir... Kuşağım, düşünce namusu içinde, acı çekerek, inandıklarının bedelini ödemiştir. Çok kurban vermiştir. Kurban verilecek ki, düşünler gelişip yer edecektir. Acı bizim kuşağın alınyazısıdır. Onun için "kahrolan kuşak" **Acılı Kuşak** diyoruz.

Mehmed Kemal

Kapak Düzeni: Ferit Erkman